

Ady András (Csíkszereda, 1976)
– költő, szerkesztő,
Csíkszereda

Ármos Lóránd (Nagykároly,
1980) – költő, Budapest

Borcsa Imola (Kézdivásárhely,
1990) – író, rezidens
gyógyszerész, Kolozsvár

Borsodi L. László (Csíkszereda,
1976) – költő,
irodalomtörténész, Csíkszereda

Daczó Katalin
(Csíkszentmárton, 1965) –
újságíró, Szépvíz

Jakab-Ladó Ágota (Csíkszereda,
1990) – történész,
művészettörténész, Csíkszereda

Király Farkas (Kolozsvár, 1971)
– költő, író, Budapest

Király Zoltán (Kolozsvár, 1977)
– költő, Kolozsvár

Máriás József (Felsőbánya,
1940) – irodalomtörténész,
Nyíregyháza

Markó Béla (Kézdivásárhely,
1951) – költő, Marosszentkirály

Oláh-Gál Elvira (Csíkpálfalva,
1954) – újságíró, Csíkszereda

Orth István (Nagyszékely, 1945)
– grafikus, Nagyszeben

Sándor Edit (Csíkszentdomokos,
1968) – könyvtáros,
Csíkszentdomokos

Székely Ferenc (Pusztakamarás,
1951) – nyugalmazott
könyvtáros, helytörténész,
Vadasd

Voloncs Attila (Kézdivásárhely,
1999) – író, a kézdivásárhelyi
Nagy Mózes Gimnázium végzős
diákja, Kézdiszentlélek

A SZÉKELYFÖLD TÁMOGATÓI:

HARGITA MEGYE TANÁCSA

RMDSZ ÉS A COMMUNITAS ALAPÍTVÁNY

SZÉKELYFÖLD ALAPÍTVÁNY

NEMZETI KULTURÁLIS ALAP

BETHLEN GÁBOR ALAP

KOVÁSZNA MEGYE TANÁCSA

ROMÁN KULTURÁLIS MINISZTERIUM

SZABADELADÁSI ÁR: 5,00 LEJ · 490 FT
ELŐFIZETŐI ÁR: 4,00 LEJ

9 771453 1387000 1 7010

SZÉKELYFÖLD

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

„a vers kényes primadonna
állandó táncrendje nincsen
adatok még egy pohárral
két hete várom hogy intsen”
(Ármos Lóránd)

„Engem a román világban kereszteltek,
és a román anyakönyvi hivatalnál
a Nagy Simion Varnava nevet írták be,
magyarul Nagy Simon Barnabás.
Mai napig nem tudtam magyarosítani
a nevem, a pereskedés és a birtok
visszaszerzése miatt, így is annyit
akadékoskodtak a visszaszolgáltatással,
mert a múlt rendszer kiszolgálói
érvényesültek most is, a földek
elosztását önkényesen végezték.”
(Szotyori Nagy Simon)

„A csíkszeredai Vigadó – melyet ma sokan régi moziként ismernek – építésének korabeli sajtóvisszhangja több szempontból is érdekes. A tartalmass, változó hangvételű újságcikkek nagyszerűen kiegészítik a levéltári forrásokat, az építéstörténeti kutatás során hasznosnak és értékesnek bizonyult helyszín-, metszet-, alap- és tervdrajzokat. Mint ahogyan ma sem, a sajtó a századelőn sem lehetett egyértelműen és kizárólag a közvélemény lenyomata. Természetesen hatott rá az éppen aktuális általános vélekedés, ugyanakkor a közölt írások, tudósítások, beszámolók, kinyilvánított álláspontok is befolyásolták a közhangulatot.”
(Jakab-Ladó Ágota)

„Kurkó Gyárfás regényét kötelező olvasmánnyá lehetne tenni itt, a Székelyföldön, hiszen nagyszüleink, szüleink sorsa, élete van megírva benne. De nemcsak gyermekeknek ajánlanám, hanem felnőtteknek is, főleg az el-kivándoroltaknak, vagy az itthon elmagányosodottaknak. Ha Kurkó Gyárfás könyvét olvassák, már nem lesznek »idegenben«, nem maradnak egyedül...”
(Sándor Edit)

ÁRMO S LÓRÁND, KIRÁLY ZOLTÁN,
MARKÓ BÉLA VERSEI
BORCSA IMOLA, KIRÁLY FARKAS,
VOLONCS ATTILA PRÓZÁJA
NOBILE OFFICIUM: SZOTYORI NAGY SIMON
PÁLYÁM EMLÉKEZETE: ÁGOSTON VILMOS
20 ÉVES A SZÉKELYFÖLD FOLYÓIRAT
(FEKETE VINCE, FERENCZES ISTVÁN,
GYÖRGY ATTILA, LÖVÉTEI LÁZÁR LÁSZLÓ,
MIRK SZIDÓNIA-KATA, MOLNÁR VILMOS ÍRÁSAI)
MŰTEREMTÉS: ORTH ISTVÁN

XXI. ÉVFOLYAM 10. SZÁM 2017. OKTÓBER

SZÉKELYFÖLD XXI. ÉVFOLYAM 10. SZÁM 2017. OKTÓBER

<i>Szépirodalom</i>	
Markó Béla versei	5
Voloncs Attila: Spicliszerelem	8
Ármos Lóránd versei	18
Borcsa Imola: Szabadulás	25
Király Zoltán: Transsylvanicum. Hungaricum	32
Király Farkas: A sárkány utolsó feje	33
Ady András versei	43
<i>Nobile Officium</i>	
„Számkivetettek és kiszolgáltatottak voltunk” (Oláh-Gál Elvira beszélgetése Szotyori Nagy Simonnal)	46
<i>Ködoszlás</i>	
Jakab-Ladó Ágota: „... rendkívül ízléses és mindamellettt imponáló palota lesz...” (A csikszeredai Vigadó építésének sajtóvisszhangja, 1903–1905)	61
<i>Ujjlenyomat</i>	
Kovács Dénes: Pillanatkép (Közzéteszi: Daczó Katalin)	72
<i>Pályám emlékezete</i>	
„Aki a többoldalú kultúrát megveti, az a sajátját sem szereti” (Székely Ferenc beszélgetése Ágoston Vilmos íróval, filozófussal)	104
<i>Szemle</i>	
Borsodi L. László Ady András és Ármos Lóránd könyvéről	119
Máriás József: Arisztokraták honfoglalása (Csinta Samu kötetéről)	135
<i>Székely Könyvtár</i>	
Sándor Edit ajánlja Kurkó Gyárfás <i>Nehéz kenyér</i> című kötetét	140
<i>20 éves a Székelyföld folyóirat</i>	
Fekete Vince: Nothing Else Matters (Cantata Profana)	141
Ferenczes István: Bogánics Ábel versei	142
György Attila: Lucius Caius Tarquinius Porsenna emlékiratai	147
Lövétei Lázár László: Édenkert-ecloga (Töredék egy szatírából)	151
Mirk Szidónia-Kata: A kommunista pergyár egyik első terméke	153
Molnár Vilmos: Egy barboncás színeváltozása	176
Előfizetők listája	181
Székelyföld-pályázat	194

SZERKESZTŐSÉG:

FŐSZERKESZTŐ: Lövétei Lázár László (llovetei@yahoo.com)
FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES: Fekete Vince (feketevince@gmail.com)
SZERKESZTŐK: György Attila (gyorgyattila@hr.astral.ro)
Mirk Szidónia-Kata (mirksz@yahoo.com)
Molnár Vilmos (urbsic@yahoo.com)
SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR: Bodor Zsolt (bodorazsolt@gmail.com)
KORREKTOR: Ferencz S. Csilla (csillapor@freemail.hu)
GRAFIKAI SZERKESZTŐ: Léstyán Csaba (lestyancsaba@yahoo.com)
ÜGYVEZETŐ: Antal Margit (margitantal57@yahoo.com)
TITKÁRNÓ: Simon Ildikó (ildiko.simon@ymail.com)

KÜLSŐ MUNKATÁRSÁK: Bogdán László, Farkas Árpád, Lakatos Mihály,
Lőrincz György, Nagy Koppány Zsolt,
Tánczos Vilmos, Zsigmond Andrea

TÖRDELŐ: Botár Emőke – Pro-Print

ALAPÍTÓ-FŐSZERKESZTŐ: Ferenczes István (1997–2010)

KIADÓ: Hargita Megye Tanácsa
Hargita Kiadóhivatal
Székelyföld Alapítvány

FELELŐS KIADÓ: Borboly Csaba,
Hargita Megye Tanácsának elnöke

NYOMTA: Alutus Nyomda, Csíkszereda
FELELŐS VEZETŐ: Hajdú Áron igazgató

ISSN 1453-3871

ELÉRHETŐSÉGEINK:

Postacím: 530170 Csíkszereda, Tudor Vladimirescu u. 5. sz. P. O. Box: 149.

Telefonszámok: 0266-311 775, 0266-311 026 (fax), 0746-195 413

E-mail cím: szekelyfold@hargitamegye.ro

Honlap: www.hargitakiado.ro

ELŐFIZETÉSI DÍJ:

Belföldieknek: negyed évre 12,00 lej, fél évre 24,00 lej, egy évre 48,00 lej.

Külföldieknek: negyed évre 22,50 lej (1500 Ft, 7 EUR), fél évre 45,00 lej (3000 Ft,
14 EUR), egy évre 90,00 lej (6000 Ft, 28 EUR).

Belföldi előfizetőinktől a díjat kérjük postai utalványon, a következő címre küldeni:

Simon Ildikó la Editura Harghita, P.O. Box: 149.

Külföldi előfizetőinknek a folyóirat árához hozzászámítjuk a postaköltséget is.

Folyószámláink: RO10 RNCB 0152 0423 6585 0001/RON

RO53 RNCB 0152 0423 6585 0003/EUR

RO26 RNCB 0152 0423 6585 0004/HUF

Fundația Székelyföld, Banca Comercială Română M-Ciuc, Sucursala Harghita

SWIFTCOD: RNCBROBU

Markó Béla

BEFŐTT

Már egyre sűrűbben csepeg
a meggyfa édes vére
az udvar tisztára sepert,
töredezett kövére,

apró madarak csipdesik
Jézus remegő testét,
dús lomb közé rejtette el
saját vérző keresztjét,

közömbös égi Golgotán
hág a nap egyre fennebb,
csepegteti reánk a fényt,
akár az érett meggyet,

elmúlik már a délelőtt,
délután lesz belőle,
záporozik vadul a nyár
a forró háztetőre,

van még falatnyi kenyérem,
de az is vérben ázik,
mert mindig meghal valaki,
hogy élhessen egy másik,

vesszőkosár vagyok csupán,
itt-ott már megszagatva,
míg Anna bent a polcokat
befőttel telerakja.

ELŐJELEK

Rezzen a pókháló az ágon,
mert óvatlanok a legyek,
de átszakítja még a napfény
fejünk fölött a felleget,

égnek az áttetsző gerendák,
s lassan a földre hullanak,
kialszanak a nedves fűben
a késő nyári sugarak,

lerontja majd a szél a kertet,
tenyérvnyi vakolatdarab
válík le róla itt is, ott is,
hogy végül semmi sem marad,

pedig még minden csupa pompa
nappali könnyű szédület,
míg a diófák kulcsra zárják
számtalan apró széfjüket,

és tündököl még ablakunknál
a verebek zöld otthona,
de néhol már sárgán kivillan
egy diktátor aranyfoga.

KÉSEI ARS POETICA

Csak lépek verslábtól verslábig,
kőről kőre a víz felett,
s látom, hogy formálatlan formák
a túlsó parton sincsenek,

nem fordulhatok vissza mégsem,
hisz jóval közelebb vagyok
az érkezéshez, mint amennyi
a hátam mögött kavargó,

mi elhangzott, örökre hangzik,
s már úgysem térhetek haza,
nem gombolyítható fel újra
az Ariadné fonala,

nem lehet csend ismét a zajból,
hát mind tovább s tovább megyek,
ha megfújta a szél a lombot,
mostantól örökké remeg,

mert versféleség a halál is,
másfajta mérték, semmi több,
ahogy a Styx vizét csapdossa
a révész, mielőtt kiköt,

s csak azt sajnálom, hogy megállni
már többé sohasem tudok,
figyelem Kháron evezőjét:
trocheusok vagy jambusok?

Voloncs Attila

SPICLISZERELEM

A zöld tapétát figyeltem, s az ablakon át a szemem elé táruló, eleven szocreált. Nagyon álmos voltam még, úgy emlékszem. De természetesen rögtön kiszaladt a szememből az álom, amikor Elena rám lötytyintette a kávé. Pedig óvatosan hozta, mint mindig, de szerencsétlennek ilyenkor nagyon remeg a keze. Gyanakodtam régebb Parkinson-kórra, de elvettem: csak a kávé önti rám kéthetente egyszer, egyébként sohasem szokott reszketni.

Felment bennem a pumpa: nincs is olyan ingem, amit ne locsolt volna már össze feketével. Hiába, nem házias, vagy legalábbis nem úgy, ahogyan itt, Erdélyben háziasak a nők. A moldvai parasztok közt, ahonnan jött, talán jó asszonynak számítana, de a mindennapokban szégyennel vegyes dühöt tud csak kelteni az emberben. Mikor rám ömlött a forró lé, mérgesen felkiáltottam és felpattantam, heves mozdulattal kisöpörve a kezéből a csészét, mely így a szőnyegen kötött ki, nem tört össze, de maradék tartalma dicsérendő pontossággal kirajzolta Hargita megye térképét a másfél éve vásárolt szőnyegre.

Böszén tekintettem rá. Hátrált egy lépést, s ijedten a feje elé tartotta kezét, de csak úgy félig-meddig, mintha nem akarna megsérteni azzal, hogy védekezésre készül. Eddig háromszor ütöttem meg, utoljára hetvenegyben, akkor két napra rá előléptettek, nem mintha ennek tudnám be, de mindenesetre nem rossz ómen az ilyesmi. Lecsillapodtam, nem nyúltam hozzá. Ettől függetlenül kár a szőnyegért.

- Bocsáss meg - mondta, azzal az egyedi akcentussal, amellyel csak a szucsávi románok beszélnek a magyart, ha megtanulják, természetesen.

Ránéztem, még mindig dühös voltam. Nyolc éve élünk együtt, megöregedett egy kissé, de persze nem látványosan. A szemei még mindig Adria-kékek (sohasem jártam az Adrián), de ami a legfontosabb, hogy a szája, a szája továbbra is feljogosítja őt arra, hogy a szebb pillanatokban Convallariának szólítsam. Söhajtottam, visszamentem a szobámba, új inget vettem, s mikor újra kijöttem, nem néztem a foltra, leültem és kezembe vettem az addigra már az asztalra kikészített újságok egyikét.

Az elsőnek címlapjáról rögtön Maurer orangutánképe meredt rám. Undorodva félretoltam. Sohasem tetszett nekem ez az ember. Aki a harmincas években volt kollégista, abban az így vagy úgy átszórakozott hálótermi éjszakák annyi nyomot mindenképpen hagytak, hogy ötvenhárom esztendősen is érzékeny a férfiak szépségére. A fiatal Stoica sokkal jobban nézett ki, mint ez, igaz, mostanra már felette is eljárt az idő.

A kulturális lapot vettem a kezembe. Benne három vers a Balogh Ferenc fedőnevűtől (szegény ördög). Különösebben nagyszájú személyektől ebben a számban semmit sem hoztak. Nem mintha érdekelne, mi a helyzet az irodalmárokkal. Azokat egy negyvenes nő, Anasztázia intézi. Félig német, pontosabban az itt maradt kevés szász egyike, ezért kétszeresen indokolt, hogy Stázinak szólítsuk (a háta mögött – ki tudja, értené-e a viccet).

Miközben magamban mosolyogtam, megakadt a szemem a címlap jobb felső sarkán. 1973. február 10-e volt. Enyhe remegés szaladt végig a hátamon, de csak a bőr felületén, mint egy simogatás. Ez a nap mindig fontos, a kettős fordulat napja. Convallaria bűnbánóan nézte a szőnyeget, mintha végső soron nem az én gyors mozdulatom okozta volna benne a kárt. Nyeltem egyet.

Éppen harmincöt éve történt, tizenhét és fél esztendő voltam, megviselten támolyogtam az iskola folyosóján. Fél öt volt már és eléggé sötét, borús idő. Háromtól négyig az iskolaújságot szerkesztettük a könyvtárban. A gyűlések végeztével rendszerint elmentem a klozetra, így érve el azt, hogy a többiek előttem távozzanak, s utána rögtön mentem az igazgatói irodába, jelenteni. Nem mintha a többiek nem tudták volna, hogy mit csinálok a szerkesztőségi megbeszélések után. Az, hogy nem vártak meg indulás előtt, bevett szokás volt és egyben része a konformista gépezetnek, hogy semmiképpen se alakuljon ki kínos helyzet. Titokban utáltak, persze.

Máriássy igazgató rendkívül konok és gögös ember volt, de mint minden ilyennek, tekintélye meglehetősen imponálóan hatott a csendesen (hallgatólagosan?) elnyomott, de egyébként életét zökkenőmentesen élő diákság szemében. Erősen szélsőséges nézeteket vallott, s furcsa pletykák terjengtek lobbanékony természetéről és agressziójáról, mely leginkább az irodába fegyelemsértés miatt beidézett fiúk előtt mutatkozott meg. Pedig már egészen nagyok voltunk. Egy évfolyam-

társunk, Szurovecz talán éppen őmiatta alkotta meg a később a (suttogva, de általam, s ki tudja még ki által kihangosítva terjedő), iskolaszerte elhíresült bölcsességet, hogy minden fasiszta szadista is egyben.

Tehát, a megbeszélés végeztével rögtön elmentem pisilni, majd visszamentem a könyvtárba, hogy összepakoljak. Míg kint voltam, a jegyzetfüzetem fedőlapjára, a nevem alá valamelyikük (talán Boksa, ő volt közülük a leginkább rebellis természetű) nagy, többszörösen vastagított betűkkel rávéste: SPICLI. Kiradíroztam, illetve megpróbáltam kiradírozni, mert az illető oly erősen nyomta meg a ceruzát, hogy bár a grafit eltűnt a borítóról, a betűk alakja továbbra is ott szürkéllett a kartonon. Különben talán mégsem Boksa volt az, ő nem használt ilyen szavakat, főleg nem rám. Egy gyűlés után, mikor éppen a mellékhelyiségbe indultam, csak ennyit sziszegett ki a foga közül, amikor elléptem mellette: Ugye azzal vigasztalod magad, hogy valójában cenzor vagy, nem pedig patkány?

Behajtottam a jegyzetfüzetet a táskámba, s a délután rendszerint kihalt folyosón elindultam az igazgatói iroda felé. Már rögtön az ajtó előtt elkövettem egy hatalmas hibát, mely más körülmények között talán büntetendő lett volna: nem kopogtam. Nem tudom, miért s hogyan feledkeztem meg magamról, de gondolkodás nélkül benyitottam az irodába.

Mikor kitárult előttem az ajtó, rájöttem a hibámra, de késő volt már a korrigáláshoz: az igazgató éppen akkor fordult meg, ijedt és amúgy is kipirult arca gyors ütemben kezdett haladni a rákvörösség irányába, s a nekem háttal álló, felhajtott szoknyájú lány is hirtelen mozdulattal ugrott le az asztalról.

Középiskolai szinten akkoriban még nem létezett Romániában a koedukált oktatás, de a leánygimnázium épülete a mienk mellett állt, s ténylegesen annak is Máriássy volt a feje, habár hivatalosan nem tölthetett ott be vallásstanári állásán kívül semmilyen pozíciót, mert ilyesfajta tisztséghalmozás az oktatási rendszerben nem volt megengedett. Ez azonban számára csak egy bizonyos összegtől, s nem pedig a leánygimnázium fölötti hatalomtól való elesést jelentette. Nyugodtan kijelenthetjük, hogy az ottani igazgató, Veres Pali úgy táncolt, ahogyan Máriássy füttyült.

Tehetetlenül, az izmaimban savas ijedtséggel álltam. Mindenki beszélt ezt-azt, hogy Máriássy meg a leánygimnazisták így meg úgy, és hogy miféle perverziók folynak délutánonként az igazgatói irodában, de én eleddig semmit sem láttam ebből, s ugyanolyan pletykának vettem, mint azt, hogy Kun Dezső, a matektanár éjjelente bemászik a lányok hálótermeibe, pontosabban a hetes számúba, mert ott alszik (olyankor csak aludna) Fenyves Laura.

Miközben a lábaimból a lehetséges következmények súlya alatt máris kezdett kimenni az erő, a lány megfordult. Ő volt az. Egy csapásra elfeledtem az ijedtséget, s gyötrő, a köznapi féltékenységnél és kamaszos szerelmi sérelmeknél százszor feketébb, szégyennel elegy düh kerített hatalmába. Tímea. Limpár Tímea. Convallaria. Convallaria majalis, az gyöngyvirágot jelent, egy ókori latin költő nevezi így kedvesét egy eklogában. Akkoriban még érzékeny, költői lélek voltam, s nevet adtam a szerelemnek. Azóta ez az egy név jelképez számomra mindent, ami líra, vagy legalábbis az próbál lenni.

Barna haja volt és gyönyörű, vastag halszája. Igen, halszája, de szebb, mint amelyet te el tudsz képzelni, amikor halszájra gondolsz. Most is az ajkai voltak a leginkább szembetűnőek, leszámítva persze az ő arcára is kiülő vörösséget. Hirtelen reflex vezérelte arra a szememet, hogy az igazgató ágyékára tekintsek. Már fel volt húzva a nadrágja, de észrevehetően dudorodott elől. Ekkor nekem is kigyúlt az arcom.

Azt hittem, üvöltözni fog, vagy rögtön hozzám üt. Egyiket sem tette. Kényelmesen az íróasztalára támaszkodva, mintha ez a szituáció a világ legtermészetesebb helyzete volna, úgy kérdezte: Na, mi volt a helyzet a gyűlésen, Karcsikám?

Ez a becézés más helyzetben, de ugyanakkor Tímea jelenlétében fokozta volna a megaláztatásomat, de jelen esetben szinte meg sem éreztem a becézés megvető, kaján súlyát, s csak napokkal később jöttem rá, hogy tényleg így szólított abban a pillanatban. Mindig gyűlöltem, ha becéznek.

Először nem jött ki hang a torkomon, pedig a folyosón már be is gyakoroltam a rendszerint pár mondatból álló jelentésemet, s ezek a szavak most a fejembe is tódultak, de elnyomta őket egy ekkor szárba szökkenő, még inkább megdöbbenő gondolat: Máriássy tud rólunk! Hiszen a leánygimnáziummal közös az udvarunk, minket ott pedig mindenki láthatott, s éppen Máriássy ne látna, aki, mint a jóságos

diktátor, naponta legalább két szünetben tiszteletét teszi odakint egy séta erejéig, pusztá jelenlétével zavarral vegyes fegyelmet parancsolva a diákok között?

Talán ezért ilyen magabiztos most a vigyora? Talán ezért ilyen fölényesen nyugodt? Érti a hatalmat, hogy ha egyértelműen hatalmából fakadóan is, de férfiként mindenképpen maga alá gyűrt? Tímeára néztem, neki is tudnia kell, hogy Máriáássy valószínűleg látott minket. Az igazgató köhintett.

- Nem volt... - nyögtem ki nehezen. - Nem volt semmi igazán lényeges. - Gondolkodni kezdtem, a gyűlés emlékei távolinak tűntek. - Kovács Imre két versét fogjuk leközölni, meg egy esszét Cserepestől, de egyik sem felforgató. Meg Bíró írt néhány gúnyiratot egynémely jellegzetes tulajdonságokkal rendelkező diákról, persze nem mondva ki a nevüket... Én gondolkodtam azon, hogy megvétőzzam-e, de uraságod is azt mondta, hogy valamennyit azért ki kell azért néha engedni a szelepen, néha szabad, sőt kell is röhögniük...

Itt megálltam. Máriáássy úgy egy éve, mikor elmagyarázta, hogy mire figyeljek és hogyan működjek a szerkesztőségben, a *röhögniük* szó után így folytatta: *a bumburnyákoknak*. Én elnyeltem a mondat végét.

- Az illusztrációk? - kérdezte ő.

- Lazerovics Béla készíti őket ezúttal is. Semmi fegyelemsértő. Az iskolai élet eseményeiről Boksa ír. Átnéztem a cikkét, tárgyilagos, szinte egészen érdektelen.

- Jól van, jól. S egyéb? A ma délelőtti események híre eljutott már hozzájuk?

- Az államcsíny? El, persze. - S amint befejeztem a mondatot, döböntem rá a második hibámra.

- Miféle államcsínyről beszélsz még te is? Károly király megnövelte a befolyását az ország irányításában, mindössze ez történt - nézett a szemembe komoran és mély meggyőződéssel.

- Valóban - hebegtem, s az egészet oly jelentéktelen eseménynek láttam ama pillanatban, hogy semmi előjelét nem éreztem annak, hogy az aznap elkezdődött korszakról évtizedek múltán is úgy beszélünk majd, mint a királyi diktatúra időszakáról.

- Tehát?

- Volt róla szó. De nem előttem szeretnék volna mondani, akkor léptem be, s még az ajtóból hallottam, amikor emlegették, hogy ennek

egy korporativista alkotmány lesz a vége. A Boksa hangja volt, ezt tisztán kivettem.

- S egyéb dolgok?

- Az ausztriai események kapcsán felelőtlenebbül suttoztak már a szünetekben. Bíró Gergő szerint Bécsben náci fordulat készül, pedig kár azért a szegény Schuschniggért, még ha nem is olyan jópofa, mint a Dollfuss volt.

Máriássy hümmögött. Mindig tudni akart a diákok politikai nézeteiről, leginkább akkor, ha azok éles ellentétben álltak az övéivel.

- Ennyi?

- Ennyi.

- Elmehetsz.

Megfordultam, nem néztem Tímeára. Kimentem, s támoiyogva indultam el a folyosón. Az olvasmányaimban ilyen vagy hasonló súlyosságú jelenetek után a szereplők fejében rendszerint sok mindent kavargó. Én nem gondoltam semmire. Üres voltam.

Üresen értem be a kollégiumi szobába. Elterültem az ágyamon. Négyágyas szoba, a többiek, Henrik kivételével mind odabent voltak. Az enyémmel szomszédos ágy a Gézukáé volt, a cigányé. Megkérdezte, mi bajom. Megráztam a fejem, semmi.

Akkor, ott kezdtem el gondolkodni azon, hogy lényegében mit is kereshetett Tímea abban az irodában. Elképzelhető lenne, hogy az igazgató sorra meginvitálja oda a neki tetsző lányokat? Mindenesetre biztosra vettem, hogy nem ő az egyetlen. Ettől még a bűn nem lesz könnyebb. De valami indok csak van. Igaz, az sincs megindokolva, hogy én miért jelenek meg ott a szerkesztőségi ülések után. De az enyém más. Vagy tán nem is annyira? Talán az Tímea Máriássynak a leánygimnáziumban, mint én a fiúban? Azzal a nyomós különbséggel, hogy én nem fekszem az asztalán, a szoknyámat felhúzva.

Mit bánom én, ha utcasarkok rongya, csak elkísérjen egész a síromba... Valahogy így van a vers.

Keserédes gondolat volt, hogy ha figyelmesebb vagyok, talán jobban megnézem, hogy mi van ott. Eleddig még nem láttam. Nem hagyott nyugodni az előbbi gondolat. Tímea, Tímea... Convallaria. Két besúgó hatalom által meggyalázott szerelme. Milyen regényes, milyen mocskos. Ha így van, ez az érzés egymagában romlottabb, mint Ady egész élete, gondoltam.

Belépett Henrik. Törtető, agresszív fiú volt. Gézuka, aki jóval behatóbban ismerte a francia irodalmat, mint én (mind a négyen filológusok voltunk), titokban már kilencedikben elnevezte őt Sorelnek. Én vitatkoztam volna vele, ugyanis Stendhal hősét nem ilyen vállas, mokány száznak képzeltem. Különben is, az én Sorelem Máriássy, ha már magam de Renal lettem. Ha Gézuka tudomást szerezne a dolgokról, biztos erre módosulna a nevem. Vagy inkább Charles Bovary lennék, azt úgylis többen ismerik, meg aztán a keresztnévem is Károly.

Ekkor kezdődött a nap másik meghatározó jelenete. Henrik megtestesített mindent, amit az iskolai terror képe az elnyomó szerepköréről feltételez: gyakran verekedett, felverte a többieket álmából éjszaka, zuhany közben vizes törölközővel rá-ráhúzott a seggünkre, elvette és megette a szülőktől kapott pakkot, ha nem kapta meg, verekedett, ha nem verekedhetett, gyalázott mindent és mindenkit, aki körülötte élt és mozgott. Mindebből persze mi, szobatársak éreztünk a legtöbbet. De mióta Gézuka cinikus szavajárásával élve „bejáratos” lettem Máriássyhoz, engem békén hagyott. Annál többet kapott azonban a Henrik által duplán megvetett cigány és a málészájú Vince, az alacsony növésű nagyváradi fiú.

Henriket egyszer sem köptem be. Egyrészt az igazgató hatalmánál is erősebben magasodott fölém az ő termete, másrészt meg éppen elégszer felhívta magára a figyelmet ő jelentés nélkül is. Harmincnyolc februárjában már a szakadék szélén állt: figyelmeztették, hogy ha még egyszer rossz fát tesz a tűzre, kicsapják.

És ahogy belépett, már elő is készítette a fát a kandalló elé.

- Édes, drága Vincikém, úgy hallottam pakkot kaptál - hosszan megnyújtotta az utolsó szótagot, szinte énekelte az á-t, majd hanyagul bevágta az ajtót, mely amúgy sem csukódott be rendesen, s a huzat éjjelente mindig engem ért.

Vince, aki a latinkönyvet bújta, sápadtan pillantott fel. Nem volt különösebben jó tanuló, de állandóan magolt, ami egyáltalán nem vált a hasznára, mert bármennyit is tanult előző este, ha másnap felszólították, néhány mondat után belesült a felelésbe. Lelkületétől messze elütő, erős, kiugró arcsontja volt, nem úgy, mint a meglepő módon egészen nőies ábrázatú Henriknek.

- Kaptam - felelte.

- No, akkor elő velem! - parancsolta Henrik úgy, mint aki rövidesen jó móka elé néz. - Anyádék mindig finom dolgokat küldenek neked - mondta röhögve. - Lefogadom, nagyon küszködnek odahaza a kicsi fiacskájukért. Ugye, Gézus?

Géza bólintott.

- Szerintem se szólalj meg - folytatta Henrik, s közben elterült az ágyán. - Neked otthonról a tetves apádék alig küldenek valamit. Ha csak te volnál nekem, éhen halnék, olyan rossz a koszt a konviktusban.

Henrik nyújtózkodott egyet, majd bosszúsan Vince felé fordult.

- Mi lesz már? - kérdezte.

Vince nem mozdult, továbbra is ült az ágyán, remegő ajkakkal nézve a latinkönyvet.

- Hallod-e? Adod már ide? - türelmetlen volt és éhes.

- Nem - szaladt ki Vince száján egészen halkán.

Henrik ábrázatára felszínes értetlenkedés ült ki, olyasfajta, mikor az ember azt hiszi, hogy a másik félreért valamit.

- A pakkot, te sutyerák!

Vince olyat tett, amit eddig soha: dühbe gurult.

- Nem! - kiáltotta, félredobta a latinkönyvet és felpattant, kissé színpadiasan, erre maga is rájött, és remegő térdekkel nézett a nála jóval erősebb szászra.

Amaz elkerekedett szemekkel, tátott szájjal nézte. Géza pedig, mintha nem egészen értette volna, miért akar meghalni Vince és miért éppen most, ebben a pillanatban. Nem tudtuk és azóta sem tudjuk, mi vezethette Vincét arra, hogy oly nagy elszántsággal álljon ki magáért, amelyhez hasonlót mi sohasem tudtunk volna felmutatni. Később gyakran gondolkodtam rajta (meg ezen az eseten úgy általában), és arra jutottam, hogy olyasfajta fiú lehetett, mint azok a becsavarodott diákok odaát, a hanyatló, kapitalista nyugaton: nem szereti őket senki, elnyomják őket, aztán egyszer csak pisztolyt ragadnak és lövöldöznek egyet az iskolában. A végső reménytelenség kergeti őket a soha nem látott vakmerőségbe.

Henrik lassan, egyre növekvő dühvel feltápáskodott. Előbb Gézához fordult.

- Nehogy visíts nekem, gelesztás, mint a múltkor! Hanem támaszkodj az ajtónak, mert nem csukódik rendesen!

Géza engedelmesen nekidőlt az ajtónak, s tartotta, így csökkentve minimálisra a kiszűrődő hangokat. Elfojtani persze nem tudta őket, s miközben Vince esetlen védekezése sírásba, majd eszeveszett könyörgésbe fordult át, hallottuk a folyosón a többi szobából kitüremkedők hangját, lépteik neszét, kopogásukat, de Géza nekifeszült az ajtónak, hogy ha esetleg valaki be akarna jönni, megakadályozza.

Vince bátorsága előbb összezavart, majd felemelt. Olyannyira, hogy bár a fiú csúnyán összeverve még hosszú ideig szipogott a sarokban (betanítva neki a szöveg, hogy hogyan törte magát össze), én nagy és nemes gondolatokat szőttem a másnapi hősi kiállításomról. „Zaklatás” – ez írja le pontosan azt a bűntényt, amivel sarokba fogom szorítani az igazgatót. Megszégyenítem, megszarolom, ráijesztek azzal, hogy megszégyenítetem az esetet a liberális hírlapoknak, azok amúgy is az ellenségei, együtt tönkretesszük a karrierjét. Aztán, mikor már arca színe falféhrre vált és remeg a félelemtől, a szemébe mondom, hogy én szerettem azt a lányt, majd sarkon fordulok és becsapom az ajtót.

Harcias göggel aludtam és fáradtan ébredtem. Lassan öltöztem és mosakodtam, nem a többiekkel együtt hagytam el a szobát. Szándékosan késni szerettem volna, úgy terveztem, első óra idején megyek majd be Máriaassyhoz. Hogy meg fog lepődni a direktor úr! Biztosan azt hiszi majd, valami nagyon fontos információval szolgálok neki azzal kapcsolatosan, hogy ki mit mondott az este folyamán.

Miközben megtettem azt a pár száz lépést a kollégiumtól az iskola kapujáig, Vince előző napi hőstettéből próbáltam erőt meríteni. A pusztító, gyötrelmes zsarnokság igája alól legalább akkora fájdalommal fog járnai az én kitörésem is, mint az övé. Talán kicsapnak. Mit szól majd az apám? Nem érdekel, elnyomom az elnyomót. Én hülye! Tegnap délután a megbántott kamasz fiú féltékeny dühe egészen elhomályosította szemem előtt az azonnali visszavágás lehetőségét. Vince ellenszegülése kellett ahhoz, hogy a sarkamra merjek állni.

Beléptem a kapun. Már be volt csöngetve. Reflexszerűen majdnem a földrajzterem felé indultam. Ez volt az első elbizonytalanodásom. De gyorsan korigáltam, s éles kanyart véve a főajtón léptem be, ahol egyébként csakis a tanárok járnak. A lépcsőn már megint csak azt az átkozott erőtlenséget éreztem, amit akkor, amikor rájuk nyitottam. Nem fogom tudni megtenni. Meg akartam fordulni, de Vincére gondoltam és ráerőszakoltam magam, hogy eljussak az ajtóig.

Itt aztán tétova álldogálás következett, az iskolai folyosók jellegzetes akusztikájának hála szinte visszhangzott a szívverésem. Akkor már tudtam, hogy nem merem majd megtenni. Gondolatban a világot átkozva elszaladtam, de arra sem voltam képes. Ezúttal kopogtam. Ahogy beléptem, Máriássy meglepődve vonta össze a szemöldökét. Elvetted tőlem Tímeát, te fasz! Nyeltem. Elmondtam az előző este történeteket, az igazgató elégedett volt velem.

Henriket még aznap kicsapták. Elbújtam előle, nem tudott megfeyetgetni, de miközben összepakolt a hálósobában, levizelte az ágyam. Vince nem volt hálás nekem aznap este, Géza szemében is megvetést éreztem. A szobára szokatlan csend ereszkedett.

Mikor Erdély két év múlva visszatért, Henrik kihasználta az alkalmat és negyvenháromban belépett a Waffen SS-be. Megpróbált elégtételt venni, de akkor én már a titkosszolgálatnál dolgoztam, így megmenekültem, s három év múlva, amikor egyes fasiszták tartózkodási helyének kiszolgáltatásával egy csapásra magas pozícióba kerültem a román titkosrendőrségnél, a biztonság kedvéért lekapcsoltattam őt is néhány évre. Egy munkatáborban halt meg az ötvenes években.

Tímeával véget ért a kapcsolatunk, de sejtésem szerint hónapokig járt még Máriássyhoz, jelentéseket és egyéb szolgálatokat tenni. Időről időre nyomoztam utána, s megállapítottam, hogy nagyjából azt az utat járta be, mint én. Csak kevésbé sikeresen. Ötvenhatban szimpátiáját fejezte ki a forradalmi Magyarországgal, s ezért gyorsan bukott.

A prágai elmezavar („tavasz”) előtti évben (mikor már együtt voltam Elenával, de erről ő mit sem tudott) írt nekem egy levelet. A sorokon keresztül éreztem a megtört hangját, s maga a levél is megtört volt. Úgy írt nekem, mint valami utolsó mentsvárnak, s esküdözött, hogy még mindig úgy lángol irántam, mint szerelmünk hajnalán. Találkát szeretett volna. Convallaria, Convallaria. Én persze nem dőltem be neki. Ötvenhattól folyamatosan lehallgattuk őt, s szépen lassan tizenkét kilónyi irat gyűlt már össze addigra róla. Azokból tudom, hogy szifiliszos.

Ármos Lóránd

APA ÉN

tán valami ónos eső te sem látod a falut
ilyen volt gyerekkoromban a jeges teremű út
kásás hó az árok alján innen hogy jutok haza
talált egy ösvényt találtam jön utánam én apa
vigyázz az a nagy kő csúszik anyád mit fog mondani
mi van ott egy madár verdes azt hittem jön valaki
levált a jobb cipőm talpa csak kitartana amíg
vigyázz van egy ág keresztben várjunk inkább hajnalig
hol akarsz itt nedves minden a nagyerdő közepén
nem állunk meg imbolyogva jön utánam apa én
vissza nem néz minek azt már úgyse látnék túl egy ponton
leszakad a jég egy ágról mindegy menjünk mondja mondom

HA KÉRDIK

Figyelj csak, könnyű lesz megjegyezni.
A lényeg: hétfőn ne lássa senki.

Ha kedden elindul a fürdőszobába,
húzd el a függönyt, senki ne lássa.

Ha szerdán a földön fekvé találják,
simítsd a homlokát, töröld a nyálát.

Ha kérdik, mit láttál, mi tartott ennyit,
csütörtökön mondd azt, hogy semmit.

Ha kérdik, miért nyomja most is az ágyat
péntek délután, mondd azt, hogy fáradt.

Ha szombat reggel keresnék, hol van,
mindegy, valamit mondjál. Hogy front van.

A vasárnap szája igen, felrepedt.
Ne számold össze a vércseppeket.

KEDD LEHET

Népszavazás, árfolyam, vízszint:
engem már egyik sem érint.

Tegnap a régi házban jártam.
Itt volt az is, a nagyszobában.

Apuka jött az úton keresztbe.
Itt volt egy kutya. Benyalt a fülembe.

Ez a szoba is a világ része?
Akkor is, ha nem vesznek észre?

Lassabban, de mindent megérték.
Kedd lehet. Vagy nem tudom. Péntek.

Része vagyok még a világnak?
Akkor is, ha ritkábban látnak?

Az is lehet, túl jó dolgom van.
Meggyleves, mint gyerekkoromban.

A VERS KÉNYES

adjátok az új ruhámat
hadd lássa rajtam hogy élek
legyen konyak meg sütemény
ha ma este feljön tényleg

fésüljétek meg a hajam
vasaljátok ki az ingem
még egy kevés parfümöt a
nyakamra ha kész van minden

a nyakkendőm de fárasztó
mindig ünneplőben várni
két hete virágot küldök
mindennap ma lehet bármi

ne ezt a jobbik cipőmet
tudom, megígérte százszor
mit csináljak elgyengülök
még ma is a mosolyától

a vers kényes primadonna
állandó táncrendje nincsen
adatok még egy pohárral
két hete várom hogy intsen

EGY NYÁRI HÓNAP KRÓNIKÁJA

II.

Mi a jó vers, kérdeztem a lányt a konyháról,
káposztástészta lesz, mondta, majd elnézett Buda felé,
a túloldalon kis fénycsomókként pislácoltak
a Halászbástya és a vár fényei.

Mi a jó vers, kérdeztem a gondnokot, a harmadik emeleten,
mondta, a Tibor-lakosztály ebédlőjében az üveglap
el volt repedve, és ma reggelre kettétört.

Mi a jó vers, néztem szét a lakásban, 15055-033 cikkszámú
A-65-ös kihúzó étkezőasztal, TAKART DIÓ furnérral,

állt az asztal aljára ragasztva egy elkoszolódott papíron,
Gyártó Vállalat Alföldi Bútorgyár Szeged.

Mi a jó vers, írtam be végül annak a piros
kabátban hintázó lánynak. Transylvania is so much more
than the Dracula story állt az adatlapján.

Mi a jó vers, mi a jó vers, végül, mint vékony üveggömb
a terasz cementjén, ezer szilánkra ugrott szét a kérdés,

a termék sérülékeny, óvatos szállítást, mozgatást igényel.

VI.

Ha kinyitod a füled, szinte halod, hogy nő a fű.
A narancssárga csoport ma kirándulni ment,
hideg élelmet és mentőmellényeket vittek magukkal.
A hogysisne felkiáltást megnyújtott o betűvel kell ejteni,
hooooogyisne, azt már nem, visszafelé a folyón jönnek majd.

A ciszterci monostorban apáca fogadja a vendégeket,
körbevezeti őket a kerengőben,
az önkéntesek ma ablakot mosnak,
az önkéntesek ma sárgabarackot magvalnak,
az önkéntesek később kísétálnak a Királyrétre, ott
hajtányozási lehetőség, és kürtőskalács várja őket.

A fiataloknak barna bőre van, és hibátlan, fehér fogsoruk van,
a fiataloknak feszülő pólóik és csillanó napszemüvegeik vannak.

Reggeli után a lányok tollasoznak, a fiúk pedig odakiáltják nekik,
lányok, ez háló nélkül mit ér.

Ezeknek a fiataloknak majd ötleteik lesznek, és
ezek a fiatalok majd belefáradnak a megvalósításba.

Ezek a fiatalok majd elkezdenek dolgokat, és
ezek a fiatalok majd félbehagynak dolgokat,

De a fiúk most lelkesen szervezik a kincskereső túrát,
és a lányok vidáman aerobikoznak a tavalyi nyár slágereire.

A fiúk most Jägert isznak a sörpádon,
a lányok meg pulóvert húznak, ha hűvös az este.

XI.

Július tizenhatalcadika, a nyárfa árnyéka áthúzódik az úton.
A Budapesti Központi Tejcsarnok épülete még áll, udvarában
kalászbá szökken a gaz.

Fél tizenegy van, csütörtök, és ebédig épp van idő átgondolni,
mi minden kell a jó párkapcsolathoz.

Szellemi partnerség, egzisztencia, kulcsin, mondta a hetes
sátorban egy jólöltözött, magas lány. Aznapra vihárt jeleztek,
a feltámadó szél meglebbentette a ponyvát.

Hogy magam lehessek, mondta valaki a jobb oldalon. A sátorhoz
újabb résztvevők érkeztek, és újabb percek teltek a nyárból...

A lányoknak elég akkor elmondani, hogy nem gondolod komolyan,
ha megkérdezik, fejtegette Giuseppe. Tudatosítom a magam és a
másik határait, és tiszteletben tartom azokat,
állt a teásdobozok alatt egy félbehajtott papírlapon.

Egyedül a túraruhába öltözött fiú nem mondott semmit, őt a
nagysátor végében láttuk újra, a szertartás alatt,
egy törékeny lány kezét fogta épp.

A jó pasit arról lehet megismerni, hogy akar, tud, és mer adni és kapni.
Akar, tud, és mer, gondoltam, és negyedik próbálkozásra
sikerült elhagynom a körforgalmat.

XIII.

Amikor ezt írtam, vonaton ültem, zakatoltunk a
sötét Háromszéken át, valahol megálltunk,
a fülkében fél hét volt, a peronon lassan éjfél,
senki nem szállt se le, se fel, később
nagy, fekete kutyák futottak be az állomásra,
végigszaglászta a síneket, majd a
szerelvény után iramodtak.

Az ébrenlétben rohamok vannak,
a nyak izmai megfeszülnek, az állkapcsok
ilyenkor szorosabban zárnak össze,
és a száj enyhén lefelé biggyed.

Ugyanezek az állkapcsok szorulnak egymásnak éjjelente,
őrlik a semmit, és olyan jó elvackolódni abban a csikorgatásban.

Augusztus hatodika. A padlizsánkrémhez apróra
vágjuk a vöröshagymát, majonézt adunk hozzá,
és épp annyi sót, hogy enyhén csípőssé váljon.

A legjobb sorokat az álom és az ébrenlét határán lehet
összeszedni, de mennyi idő az?

Mennyit kellene ott várni egy olyan sorért, például,
hogy aki ír, az egyik széket
mindig üresen kell tartsa a versnek?

XVII.

Először a könyvespolcon válogattál,
később a gardrób került sorra, ez mire kell, ez mire,
kiabáltad, és középen halomba gyűltek a majók és a kabátok.

Ha valamitől nehéz volt megválnod, azt az ajtó mellett
pihentetted, lassan eltünedeztek a bútoraink is,
hát nem gyönyörű, szinte úszni lehet ebben a térben,
és én tudtam, hogy nem fogsz megállni.

Kibasom a picsába ezt is, ez már az irodád volt,
mindig csak látszani valaminek, kiabáltad,
és hogy mindig a becsvágy visz zsákutcába.

Végül én is sorra kerültem, egyedül maradtam
egy rozszant polccal és egy üres ládával,
egyszer levelet küldtél Írországból, azt írtad,

legvégül ugyanabban a kádban folynak össze a dolgok,
önkéntes vagy, a táj szép, és három napja
kecskéket fejsz egy ökofarmon.

Délibáb (tus, 34x24 cm)

Borcsa Imola

SZABADULÁS

Még sötét volt, amikor ébredezni kezdett. Szokatlanul éles holdfény világította meg a termet, a padlóra egy kopár fa árnya hullott. Elena felült, zavartan járatta végig tekintetét a három alvón, a csupasz falakon, majd pillantása az ágak szövevényére szegeződött. Mereven bámulta, arcizmai megfeszültek. Hirtelen előre hajolt, mint aki indulni akar, aztán mégsem kelt fel. Ehelyett az ágy sarkába kucorodott, szemét lehunyta, és összekulcsolta kezét. Hangtalanul mozgott a szája. Lassan kisimultak vonásai, néha el-elmosolyodott.

Hamarosan hangzavar törte meg a csendet, a folyosó egy távoli csücskéből jött. Elena félbehagyta imáját, homlokát ráncolva fülelt. A kezdeti kiabálásra és ajtódőngetésre nehézkes, távolodó léptek feleltek, ajtó nyikordult, szóváltás kezdődött. Menj vissza a helyedre, ismételte erélyesen egy rekedtes tenorhang, majd dulakodás következett. Ez később egyetlen nő megveszekedett rikoltozásába csapott át, egyre szaggatottabb nyüsztéssé soványodott, végül megszűnt.

Elena hallgatózott még egy darabig, majd gyorsan elmormolt néhány szót, aztán lefeküdt, s a paplan sarkát szorongatva aludt el.

***

Faluszéli dombon állt a templom, fekete hagymakupolái zordan szívták magukba az eső utáni, erőtlen napsugarakat. Eget tükröző, tarka tócsák foltozták a feléje vezető földutat, amelyen csapzott hajú nő közeledett. A harangkongásra felgyorsította lépteit, eltökélten gázolt át a pocsolyákon.

Belépett a templomba, gránitszürke falak és megsötétült ikonok félhomályába. A szentély ikonfalán már csak a glóriák fénylettek, aranszínű patkóként lebegtek az oxidálódott szentek feje fölött. A hívek egy része égő gyertyával a kezében sorakozott, amit a diakónusnak készültek átnyújtani, mások már a helyükön álltak. A nő keresztet vetett, és az állványon lévő ikon megcsókolásáról megfedkezve, sietős léptekkel vonult az első sorba.

***

Báránfelhők úsztak az égen, a kórterem olajfestékkal mázolt falán hol feltűnt, hol pedig semmivé foszlott a napsugár. Elena és három ideiglenes szobatársa épp egy imakönyvet nézegettek, néha összeveszve, hogy melyikük lapozzon, amikor nyúlánk, fiatal orvos jött be.

- Jó reggelt! Hogy van? - lépett Elenához, ezzel felosztatva a csoportosulást.

- Jól, köszönöm.

- Kifejtené? - ült le mellé.

- Hát... jól érzem magam. Végre egészséges vagyok - újságolta Elena ragyogó arccal.

- Tehát eddig beteg volt?

- Igen. Tizenhét éves korom óta.

- Most hány éves?

- Harmincnégy.

- És most meggyógyult - kutatta az orvos a nő tekintetét.

- Igen.

- Miből gondolja? Mi változott?

Elena eltűnődött.

- Egy reggel felébredtem, és tudtam, hogy vége - vonta meg a vállát.

- Voltak ennek jelei?

- Igen.

- Például? - faggatta az orvos.

- Ismét tudtam énekelni. Tudja, nagyon szép hangom van - eredt meg Elena nyelve -, régen kórusba is jártam. De amíg beteg voltam, dúdolni sem voltam képes. Most végre tudok. Megmutassam?

- Nem szükséges - pillantott a férfi lopva az órájára. - Mikor is gyógyult meg?

- Nem is tudom...

- Nagyjából?

- Néhány hete.

- Történt akkortájt valami?

- Kenden voltunk misén - húzogatta Elena gumírozott karkötőjét.

- És?

- Az ottani pópa szabadított meg az átoktól - sandított az orvosra.

- Miféle átoktól? - érdeklődött megértően az orvos.

- Ami miatt beteg voltam.
- Tehát egy átok miatt volt beteg - bólogatott.
- Igen.
- Ki átkozta el?
- Anyám. Mert engem nem szeretett, csak a bátyámat - borult el Elena tekintete. - De már nem haragszom rá - szabadkozott aztán -, megbocsájtottam neki.
- És ez hogyan tört meg?
- Elena arcára titokzatos, huncut mosoly ült ki. Az orvos felhúzott szemöldökkel várt magyarázatot.
- A kendi pápa - hajolt közelebb Elena, és halkabban folytatta - szeret engem. Az törte meg az átkot.
- Ezt az értésére adta? - kérdezte a férfi szenvtelenül.
- Nem szavakkal, különben megakadályoznák, hogy együtt legyünk. De látom a tekintetén.
- Kik akadályoznák meg?
- Erről nem beszélhetek. De feleségül fog venni - csillogtak Elena szemei.
- Ezt is a tekintetén látja?
- Igen.
- Értem. Most mennem kell - állt fel az orvos.
- Doktor úr, mikor engednek ki? - szólt utána Elena.
- Amikor jobban lesz.
- Már jól vagyok.
- Hamarosan.

***

A csapzott, sáros szoknyás nő türelmetlenül darálta a bevezető dicsőítések és könyörgések szövegét, a királyi ajtó mögött, az oltárnál folyó sürgölődést leste. Mikor a szentély bal ajtaján, kezében az evangéliummal végre kilépett a pap, repesve figyelte minden mozdulatát.

Aztán hirtelen összerezsent. Riadtan meredt a szószékre, amit két lapított képű, vicsorgó kóoroszlán tartott a fején. Egyikükkel nézett farkasszemet. Lassan hátrálni kezdett, letaposva néhány hívet. Aztán sarkon fordult, és a tömegem magát átverekedve az egyik oldalkápol-

nába rohant. Reszketve rogyott egy székre. Egy düledt szemű, vastag lencsés szemüveget viselő férfi utánament, érdeklődött, jól van-e, szorul-e segítségre? A nő némán bólogatott, aztán a fejét rázta, így a férfi magára hagyta.

***

Nehézkesen vánszorogtak az egyhangú napok, csak az étkezések és az orvos látogatásai törték meg a kábult időtlenséget. Elena kezdeti ragyogása egyre apadt, és hullámvá vált, akárcsak közlékenysége.

Hűvös, huzatos reggel volt. A terem ideiglenes lakói épp Obamát figyelték, a pszichiátria leharapott farkú, fekete kandúrját, aki az udvaron burukkoló gerlek egyikére lesett sunyin, mikor a népes orvoscsoport beözönlött.

- Hogy érzi magát? - lépett Elenához a főorvos, egy középkorú, erősen sminkelt nő.

- Most már jobban - mosolygott ő szomorkásan.

- Most már? - kérdezte tettetett meglepetéssel az orvos. - Amikor bekerült is azt mondta, hogy jól van. Sőt, azt állította, meggyógyult.

- Azt hittem, de tévedtem.

- Hogyan jutott erre a következtetésre?

- Itt volt időm gondolkodni.

- És? - igazgatta gyűrűit az orvosnő.

- Rájöttem, hogy sok mindent rosszul ítélt meg - hajtotta le fejét Elena.

- Például?

- Az állapotom. És mások érzéseit - tette hozzá némi tétovázás után.

- És ez megváltozott?

- Igen.

- Ez örvendetes fejlemény. És hogyan látja a jövőt?

- Szeretnék hazamenni, játszani az unokahúgaimmal, segíteni a háztartásban.

- Ez megvalósíthatónak tűnik - bólogatott elégedetten az orvosnő.

- Hamarosan megbeszélünk egy időpontot a családjával.

- Köszönöm - csillant fel Elena szeme.

***

Szürkülődött. A kócos nő az oldalkápolna sötétjében ült, didergett. Idősödő apáca lépett a templomba.

- Lányom, ideje hazamenned – szólította meg.
- Várok valakit – vetette oda a nő szelíd leereszkedéssel.
- Kit?
- Nem árulhatom el.
- Ebben az órában senki sem jár errefelé.
- Jönni fog.
- Be kell zárnom a templomot – próbálkozott az apáca.
- Az nem lehet, itt kell várnom rá.
- Esetleg kint – hajolt a nőhöz, és fogta meg a karját finoman.
- Nem! – csattant fel ő, és kirántotta kezét a szorításból, hirtelen mozdulatával véletlenül arcul ütve az apácát, aki ijedten távozott.

Hamarosan egy fiatalabb, serény léptű nővér kíséretében tért vissza.

- Lányom, most már tényleg zárunk kell – közölte az idősebb erélyesen, némi sértődöttséggel a hangjában.

- Nem megyek sehova! Szeret engem, és értem jön.
- Kicsoda? – közeledett feléje a fiatalabb.
- Hagyj békén! – szökött fel a kócos riadtan, és az oltár irányába szaladt.
- Gyere velünk, holnap majd visszajössz – fogta kérlelőre az idősebb, óvatosan közelítve a nő felé. – Látod, már sötét van, ma már biztosan nem jön.

- Hazudsz!
- Miért tennék ilyet? Na, gyere szépen – értek oda mindketten.
- Boszorkányok, nem engedem, hogy elválaszatok tőle! – ordította a nő megveszekedve, s rémülten iramodott meg, hatalmas lendülettel lökve fel egy gyertyatartó fémállványt, ami öblös kongással dőlt el, és gyertyacsonkok százai gurultak szanaszét.

- Ezt az Ördög szállta meg, hívd azonnal a rendőrséget! – vetette sűrűn a keresztet az idősebb apáca.

***

- A lányok már nagyon várnak – fordult testvérehez az őszülő, szakállas férfi. – Sokat kérdezősködtek rólad.

- Én is várom, hogy lássam őket – pillantott rá Elena halvány mosollyal.

Csak ők ketten voltak a fürkében. Elena az ablaknál ült, a koszos üvegen csordogáló esőcseppeket figyelte, és az ázott külvárost. A hamuszürke ég alatt búsan görnyedt egy félbehagyott gyárépület, tetején kajla csápokként kiálló vasrudak. Aztán tömbházak mellett zakatoltak el, a szél erkélyekre teregetett ruhákat és kopott országzászlókat tépázott. Lassan elhagyták a várost, és a távolban hullámzó dombok felé vették az irányt.

Másfél órányi utazás után faluszéli, ismerős templom tűnt fel. Elena a bőrülés ragacsos peremét markolászta, s csak komoly erőfeszítés árán, minden arcizmát megfeszítve tudott nyugalmat erőltetni magára. Bátyjára sandított, aki egy Beethoven-életrajzot olvasott elmerülten. Mikor a vonat lassítani kezdett, felállt, és odaszólt testvérének, hogy könnyítene magán. A férfi szórakozottan bólintott. Elena reszketve ment végig a folyosón, a padlót bámulva, nehogy valaki elkapja a tekintetét. Átbukdácsolt néhány csomagon, s amint a szerelvény megállt, a várakozókat félrelökve, elsőként ugrott le, és hátra se nézve futásnak eredt.

***

Nyomasztó, csillagtalan sötétség szállt a vidékre. A templom tövében kék-piros lüktetésben magyaráztak az apácák a kiérkezőknek. A rendőrök unott képpel bólogattak, aztán kis idő múlva bementek. A kócos nő egy sarokban guggolt, szoknyája szélét tépdeste.

- Kisasszony, jöjjön velünk - léptek hozzá.
- Nem tettem semmit, nem vihetnek el - nézett ő az előtte tornyosuló két keménykötésű férfira, tekintete rémülten repdesett egyikről a másikra.
- Nem töltheti itt az éjszakát, keljen fel szépen.
- Várok valakit.
- Az a valaki itt felejtette.
- Dehogy, jönni fog - bizonygatta nekik reménykedve.
- Na, elég a hülyeségből! Gyere! - fogták meg két oldalról.
- Engedjenek el! - vitotta, és rúgkapált, de nem tudott szabadulni, kíméletlenül cibálták az ajtó felé.

A kiabálás kint is folytatódott, dulakodva rángatták a mentőautóhoz. Az ágyhoz kötözték, egyik mentős injekciót nyomott a karjába.

- Nyugtalan, agresszív... - jelentette a másik a központnak.

Az összesereglett apácák rémült kíváncsisággal figyelték a jelenetet, fejüket összedugva pusmogtak. A nő lassan elcsendesedett, ernyedten, ködös tekintettel bámulta az autó tetejét.

- Mi a neve? - fordult hátra a mentős.
- Elena.

***

Még sötét volt, amikor ébredezni kezdett. Szokatlanul éles holdfény világította meg a termet, a padlóra egy csupasz fa árnya hullott. Elena felült, zavartan járatta végig tekintetét a három alvón, a kopár falakon, majd pillantása az ágak szövevényére szegeződött. Mereven bámulta, arcizmai megfeszültek. Hirtelen előrehajolt, mint aki indulni akar, aztán mégsem kelt fel. Ehelyett az ágy sarkába kucorodott, szemét lehunyta és összekulcsolta kezét. Hangtalanul mozgott a szája. Lassan kisimultak vonásai, néha el-elmosolyodott.

Szabadulás (tus, 34x24 cm)

Király Zoltán
TRANSYLVANICUM. HUNGARICUM

derék erdélyi költők és írók
jelentéseik megírták.
hóban-fagyban, télen-nyáron
besúgták legjobb barátaikat, bajtársaikat.

lassan épültek be,
virágzó rendszerbe és köztudatba.
Istent, embert és terjedelmet nem kímélve
tudósítottak hálózobatitkokról,
pszichiátriai kezelésekről
és helytelen politikai nézetekről.
tanácsokkal szolgáltak megbízóiknak
a hogyan továbbról,
ötletekkel járultak hozzá
a hálózat fejlesztéséhez.

(ebben a zárójelben eltelik 27 év)

nevüket viseli majd iskola,
közterület meg utca,
számtalan, anyanyelvet ápoló,
és félve mentő egyesület.
jó példaként tekintenek ránk
majd szobrok talapzatairól:
látjátok, gyerekek, ezt így is lehetett!
sőt, így kellett!

nagyjából tudjuk, kik voltak (és vannak)
ezek a derék erdélyi költők és írók.
beszélni róluk nem akarunk.
nem lehet.
tabu.
nem engedi erdélyi büszkeségünk.

Király Farkas

A SÁRKÁNY UTOLSÓ FEJE

Ül. Mi mást is tehetne. Ki kell várnia azt a pillanatot, amikor már biztos lehet abban, hogy nincs semmiféle csodás, esetleg csodával határos kiút. Akkor megissza kulacsából a bort, közben elszívja a két-három maradék cigit. Addig is kiélvezi a látványt: lábainál gyíkok siklanak, kisebb rovarokat kapnak nyelvvégre, körülötte mindenféle színes pillangók csaponganak, időnként a levegőben szexelve, fentebb fecskék cikáznak az önfelelt lepkékre vadászva, az ég tetején pedig sólyom szítál, a fecskék óvatlanságára számítva. Lassan araszoló fehéres folt a zöld domboldalban a juhnyáj, a pásztor furulyázik valami ezeréves dallamot, a birkák nyakában lévő csengők bele-belekontárkodnak, a kutyák pedig csendesek – a jóllakott kék szemű apró farkasok elégedetten lihegnek a vackaikban. De nemcsak a belátható térben zszibong az élet, végig a földbe homorodó, kosárlabda-pályányi dolinák sorában, előtte s mögötte, a Királyszekétől le a Pokol-völgye szurdokáig s a Rézhegytől Toplicáig, mindenhol zümmög az élet. Békés, ideális, idilli, mondhatni kegyelmi pillanat az élete bevégzéséhez – ez már nem a földi élet, ez már a Paradicsom előcsarnoka.

A látóhatárnak a Himlősök dombja felé eső részén feltűnik egy fekete pont. Akkora, mint egy légyaszar, de mégis észreveszi – kiélesednek ilyenkor az ember érzékei. Aztán növekedni kezd: akkora lesz, mint egy mákszem, majd mint egy hangya, aztán katica, söröskupak, öngyújtó – míg végül kivehető lesz az emberi alak. *Nagy a forgalom* – röhögi el magát, és úgy dönt, hogy megvárja a lassan, nagyon lassan közeledő embert.

– Jó szerencsét! – köszön rá az emberre. Talán túl korán is, de nem akar udvariatlan lenni utolsó napján.

– Adjon az isten – válaszol a légyaszarból öreg paraszttá lett jövevény. S hogy beszélgessen, hozzáteszi: – Fájintos a málhása.

– Mi már ilyenekkel járunk-kelünk – mondja, s szeretettel néz a havi fizetésébe került hátizsákjára. – Hordaná? – kérdezi a bácsit.

– Nem – kapja a gyors választ. Majd az alkunyító kiegészítést: – De ha mégis kéne, mennyiért számolná meg nekem?

Hmm.

- Magának adom ingyen, nekem már nem kell.
- Aztán honnan tudjam, miféle ördög dolgát cipeli ezzel...
- Van benne vagy ötven öl jó kötél, karbidlámpa, nagyháborús bajonett, ilyesmik. Iránytű meg térkép is.

Nézi a paraszt a zsákot, nézi őt, megint a zsákot, megint őt.

- Nem azér', de magának itt ment el az esze, vagy már bolond volt, amikor ide indult?

- Is-is.

- S akkor mi is lesz?

- Az, hogy én ebbe a lyukba beleugrom, s annyi.

Kis ügyességgel nem fogok a zomboly falához verődni, hanem negyvenméternyi szabadesés után egy pillanat alatt széttörök a zomboly fenekén
- fogalmaz tovább befelé.

Néz a paraszt, csak néz.

- Ez feneketlen, sosem ér az aljára.
- Hát elég mély, az biztos, de éppen nem feneketlen. Jártam egyszer az aljában.

A másik megint csak néz, hosszasan. Közben Zsolt emlékezetből próbálja rekonstruálni a Csalános belsejét. Valamivel több mint egy kötélhossznyi mély, épp hogy nem ér le a negyvenes kötél az aljáig, meg kell toldani a végén egy pár mászólétrával. Pók annak idején csupán emiatt utazott egy napot a kötélgyárba s egyet vissza: vágatott egy ötvenméteres kötelet, amivel kényelmesen meg lehet járni a zombolyt. Nagyon népszerű lett. Már mint a kötél.

- Hát, ha maga mondja, biztosan van feneké. És miért jó oda beugrani?

Mit mondjon?

- Mert akkor nem lesz több baj.

Nézi ismét a jövevény. Zsoltnak eszébe jutnak a zomboly fenekén talált csontvázak. Mindenféle hullók és kétéltűek csontjait láthatta mindenfelé, de voltak nagyobb állatok vázai is: néhány nyúl meg nyest, sőt egy farkas csontjai is ott öregedtek, ráadásul anatómiai elrendeződésben – szerencsétlenek beestek a lyukba, de a becsapódás nem végzett velük, ezért addig kóvályogtak a hidegben s mindenkifelett a sötétben, míg végül éhen dögöltek. Pók és a társai állítólag egy emberi

lábszárcsontot is találtak valamikor, de csak azt – sokszor találgatták, mi lehetett az illető többi testrészének a sorsa.

– Holnapra kéne ezt halasztani – böki ki a paraszt. – Nyakunkon az eső, elrontja a búcsúugrást.

– Eső? Felhő nincs az égen.

– Azt az aknarepesz a faromban jobban tudja. És ott van Nekuláj, a remete, aki beszélni akar magával. Elviszem hozzá.

– Miféle Nekuláj? Nem ismerek ilyen embert.

– De ő ismeri magát. Jöjjön velem. Holnap, ha kell, visszakísérem ide, cserébe a málhásért.

Csókák hada kerül elő a semmiből, s szokatlanul alacsonyan vonul át éktelenül káromgva a két férfi feje felett. Zsolt nyilallást érez a térdében – talán mégiscsak eső lesz?

– No, ha eső lesz, akkor ne várjuk meg itt – s ezzel felkapja a hátizsákot.

Nekuláj, a remete? Erre kíváncsi vagyok. Hogy mennyi elbaszott agyú fickó él ezen a vidéken...

*

Nekuláj, a remete egy barlangban lakott, pontosabban egy nagyobb vízkeletben, amelyről Zsolt fura mód semmit nem tudott. Pedig alaposan átböngészte a vidékről valaha készült és még fellelhető térképet, elolvasott minden könyvet, amelyet a környék kőzeteiről és vizeiről írtak az utóbbi száz évben, jóban volt számos öreg és kevésbé öreg barlangásszal meg favágóval meg bányással meg néhány juhással is, és mindig lázasan figyelt a tűz – vagy csak láng – mellett előkerült számtalan anekdotára meg történetre. *Ez a kis kies völgy biztosan elkerülte a figyelmüket.* Igaz, hogy Nekuláj szállásához át kellett haladni egy szurdokon, amelynek második felében a fehéres sziklák helyét átvette a morzsolódó lankás domboldal, a mészkövet felváltotta a Zsolt számára érdektelen vulkanikus kőzet, melyben köztudottan nem képződnek érdeklődésre számot tartó üregek – talán ezért nem erőltette senki a völgy bejárását: minek? Ám a szurdok vége felé ismét felszínre tört a karszt. A fiú útközben három olyan üreget is számolt, amelyeket érdemes lenne feltárnia, ha valamely véletlen folytán mégsem végeznék életét hamarosan a feneketlen Csalános fenekén.

Nekuláj a barlangja előtti kisebb síkon tett-vett, amikor a paraszt – Paszkál, mint mondta volt Zsoltnak útközben – jó hangosan ráköszönt:

– Jó napot, Nekuláj bács!

A borzas szakállú, tar fejű ember nem is köszönt:

– Hát elhozta.

– El – válaszolta Paszkál, és jelentőségteljesen nézett Zsoltra: *ugye, mondtam.*

Nekuláj kilépett a néhány tyúkot körbe kerítő venyigekerítés mögül, megbökögte a három kecskéje egyikének homlokát, majd hozzájuk lépkedett.

– Tudtam, hogy megtalálsz – nyújtott kezét Paszkálnak, majd a gesztust megismételte Zsolt felé is:

– Nekuláj vagyok, fiam. Vártalak. Nem vagyok sem emberevő, sem hittéritő – mondta –, a dolgom annyi, hogy foglalkozzak azzal, akinek szüksége van a tanácsomra, némi útmutatásra.

Pont egy ilyen félvad hegyi ember tanácsára van szükségem – gondolta a fiú –, de ha úgymint esni fog...

– Én mennék – mutatott Paszkál az égre.

– Siess – biztatta Nekuláj.

Nem dumálják túl a dolgokat – állapította meg Zsolt.

*

Miután végighallgatta, Nekuláj röviden megállapította:

– Fürkészsárkány.

Majd, hogy a fiú teljesen értetlen pofát vágott, kifejtette:

– Megtalált téged egy fürkészsárkány, és beléd petézett. Elhelyezte benned a bizonytalanság sárkányának magvát. Amelyből aztán kikelt a fenevad, és minden egyes feje másra és másra sarkall téged. Ezért van benned ennyi ellentmondás – és igen szigorúan tekintett rá. – Ám mindezt le lehet küzdeni, Vid.

– Ez roppant érdekes – felelte a fiatalember, – és igen biztató is – de mutatóujját felemelve hozzátette: – bár én nem Vid vagyok.

– Ha jól látom, te nem nagyon tudod már, hogy ki vagy – folytatta még szigorúbban a remete –, ezért mondom: te most Vid vagy, s ha jót akarsz mindenkinek, akkor még egy ideig az is maradsz. Holnap elmondom, hogyan kell felvenned a harcot a sárkánnyal. Addig pihenj le arra az avarágyra. Egyél, ha van a zsákodban, amit. A barlang vize

íható. A dolgotat, ha rád jön, kint végezd el. Próbálhatsz elmenni, én bizony isten nem foglak visszatartani, de tegnap húgyos Margit kicsit elpisálta magát, ami azt jelenti, hogy, bár egyelőre semmi előjele nincs, de bő tíz napig hatalmas esők következnek. Járhatatlanok lesznek az ösvények hosszú napokig.

- Köszönöm, ez mind nagyon kedves - könyvelte el a fiú. - De akkor sem Vidnek hívnak.

Nekuláj ránézett:

- Hanem minek?

- Az én nevem... a nevem... *ez nem lehet igaz, hiszen van nevem, és tudom is.*

- Mondd!

- Az én nevem... - de a mondatnak, minden erőlködése dacára, itt vége lett.

- Pihenj, Vid. Mire vége lesz ennek a históriának, megkerül a neved is. Pihenj.

Videt álmában a legkülönbélebb számú, színű, méretű és formájú fejeket növesztett legkülönbözőbb színű, méretű és formájú sárkányok üldözték, hajsolták és kínozták és alázták a legválogatottabb és a legválogatatlanabb módokon, egyenként és csapatosan és egyszerre mind, a legkülönbélebb egeken, földeken és vizeken, illetve ezek alatt és felett, ezeken innen és túl, az idő kezdetétől a végezetéig folyamatosan, miközben ő a lét és nemlét minden alakját magára öltve igyekezett elmenekülni előlük, mindhiába.

Nekuláj azt álmodta, hogy ő Nekuláj, és az egyik paraszt elhozta hozzá Videt.

*

- Először is meg kell számolnunk, hogy hány feje van a sárkányodnak - tért a témára Nekuláj bács rögtön a kecskesajtból, sült tojásból, almából és mentafőzetből álló reggelit követően. - Jól jönne Holencsuk alezredes segítsége, ő mestere a számolásnak, de ebben az ítéletidőben nincs hogyan üzenjek neki. Ezért ketten fogjuk türelmesen megkeresni a fejeket, a rejtőzködőket is, és összeszámoljuk. Nevezd meg, miféle érzések tombolnak benned.

A fiú tekintetét a remete tar fejről a völgyben párolgó erdőre fordította, majd a fák tetejére feküdt égre. *Olyan színe van, mint a*

templomsisakoknak megöregedett lemezfedésének. Hirtelen előfurakodott az emlékezetéből néhány kép vagy inkább egy kisfilm, amint a kollégájával valamelyik templom tornyán lovagolnak, nyilván megfelelően biztosítva, kenik rendületlenül a festéket a kopott, itt-ott már rozsdásodó, és a tűző napsütésben igencsak felforrósodott lemezre, amelyről a festékhez kevert hígító azon nyomban elpárolog, bele az arcukba, és a festékes dobozból is ugyanolyan gyorsan elpárolog, ezért szinte percenként kell hígítani a zománcot, a sok oldószer aztán elbódítja mindkettejüket, röhögnek, egymásra mutogatva, *szipusok a templomtetőn*, aztán bemásznak a sisakba, ahol legalább ötven fok van, megbeszélik, hogy legközelebb majd gázálcot is hoznak, aztán ismét kimennek, hígítják a festéket és kenik a forró pléhre, és már mindketten azt látják, amit akarnak, és...

- Vi-id, hahó! - szakította félbe a remete. - Sorold.

Nekuláj, te puláj - fordult meg Vid fejében egy kedves gondolat, de azért elkezdte: - Szeretet, barátság... -, ám a remete fejmagasságba lendítette jobb kezét, és kinyújtott mutatóujjával leállította:

- Ezt a baromságot hagyjuk, a szeretet meg a barátság senkiből nem csinál öngyilkost.

Hoppá, hát honnan tudod te, hogy mit terveztem? - rökönyödött meg Vid. - *Paszkál nem mondhatta el, akkor mégis honnan?*

- A legerősebbeket mondd legelőször - folytatta Nekuláj.

Hát jó, legyen.

- Gyűlölet. Irigység. Bosszú - sorolta Vid. Majd egészen belelendült: - Valakit lelőnék. Megfojtanám. Kiszívnám a véréit. Diszruptorral szétvaporizálnám.

- Micsodával mit csinálnál? - értetlenkedett a remete.

- Mindegy is. Az egyik sci-fi sorozatban van egy ilyen fegyver, amelyik elpárologtatja azt, akire rálőnek.

- Mi az a sci-fi? - bámult rá bambán a remete, de rögvest hozzátette: - Tudod mit, inkább ne mondd el, ennyi elég lesz - ám Vid lelkesen előadásba fogott arról, hogy vannak olyan emberek, akik tévét szoktak nézni, egy dobozt, amelyben képsorokat vetítenek, valós és képzelt történeteket, többek közt arról, hogy miféle lények élhetnek más bolygókon, s miket tervezhetnének s csinálhatnának velünk s mi velük, most vagy valamikor a jövőben vagy éppenséggel a múltban.

- Azt hiszem, értem, miről beszélsz – mondta a remete a fiú expozéja után. - Épp olyanok a sárkányfejek is benned: mind különbözők, s mind akarnak valamit egymástól. Szövetkezhetnek akár, de később el is árulhatják egymást. Ebből is lehetne egy olyan izé, amiről beszéltél az imént.

Vid megpróbálta elképzelni, milyen lenne a film, amit az őbenne állítólag lakozó sárkányokról forgatnak, de a remete gyorsan kizökkenette az elszállt állapotából. Haladniuk kellett a Vidben ágaskodó indulatok azonosításával és megszámlálásával. Sokat, nagyon sokat kérdezősködött a remete, dél lett, majd délután, de Nekulájnak még mindig voltak kérdései, amelyeket teljesen váratlanul többször meg is ismételt, míg a fiú már azt sem igazán tudta, hogy mit válaszoljon, nehogy ellentmondásba kerüljön önmagával, s csak akkor hagyta abba a faggatózást, amikor a nap belenyalintott egyet a nyugati láthatárba. Tizenkét sárkányfejet neveztek meg végül. Akadt volna több is, de Nekuláj azt mondta:

- Ennél többet nem lehet kezelni. Jobb lett volna hét, de te annál jóval borzasztóbb vagy...

A remete pontosan feljegyezte mindet egy meglepően jó állapotban levő füzetlapra.

- Most, hogy ezzel megvagyunk, ki kell választanod egyetlenegy, amelyik a végén megmaradhat. Jól fontold meg a választásod, mert megtörténhet, hogy hosszú évekig, akár életed végéig benned fog élni.

- Elkelve némi segítség.
- Fohászkodj nyugodtan, amennyit akarsz.
- Úgy értettem, adhatnál némi tanácsot.
- Adok egyet: ne siesd el.

Két esős napon és éjszakán keresztül böjtölt és mérlegelt Vid – ennyi kellett ahhoz, hogy úgy érezze: tudja a helyes választást.

*

Az első napfényes reggel volt nyolc esős-ködös nap után. A barlang száján beérkező, szinte külön-külön látható napsugarak hűrként rezegtek a békák ungasának ritmusára remegő párában, a korhadó fadarakból sebesen nőttek ki a sosem látott formájú és színű gombák, a fák nehezen szuszogó lombja körül kövér szitakötők lejtettek nász- és

vadásztáncot – csak a barlangszáj egyik zugában lakó nagy, puha bagoly kapkodta elégedetlenül a fejét.

Vid az erdőbe készülődő remetéhez lépett:

- Választottam, Nekuláj.
- Rendben. Nem kell elmondanod, hogy melyiket – felelte különösen barátságos hangon a remete. – Én most elmegyek gombát szedni, ilyenkor már jó kövérek a hiribék, de még nem kukacosak. Addig gyűjthetnél a környéken némi fát, s kitehetnéd a napra száradni, mert fogytán a tüzelőnk. Este majd elmondom, hogyan tovább.

Örült, hogy végre egymagában lehet. A remete nem fárasztotta, nem idegesítette, csak éppen feszélyezte: a fiú nem szerette, hogy Nekuláj, ez az egyszerű erdei ember annyival magasabbról szemlélte s olyannyival mélyebben ismerte a világot. Szedte a fát, meglehetősen sokat hordott a barlang előtti tisztásra. Szépen, precízen rendezgette gúlába és prizmákba, hogy a levegő átjárja és a napfény elérje mindet a leghatékonyabb módon. Közben azon is eltöprengett, hogy mi lenne, ha hagyná az addigi életét – melyet amúgy is éppen eldobni készült – ott, ahol van, és beállna az öreg mellé remetének. Tanulhatna tőle egy csomó mindent, s nem lenne más tennivalója, mint terméseket gyűjteni, tyúkokat etetni, kecskét fejni. Meg glédába rakni a fát. Meg télen nyilván havat lapátolni és ösvényt taposni. *Hú. Nem.* Vissza fog menni az emberek közé, megmutatja a várost a sárkányfejeknek!

Miután Nekuláj megtért útjából, a hatalmas puttonyában alig férő hiribéket fajtánként szétválogatta, aztán méreteik szerint szortírozta. A néhány kukacost külön rakta, a mindenféle vargányákat s tinórukat a fiúval vékonyra felvágatta, s a szeleteket vesszőből font cserényekre helyezte el nagy gonddal úgy, hogy ne érjenek egymáshoz.

- Reggel majd lefedjük, és kiteszük a barlang elé – mondta Vidnek.
- És most te következel.

A gyógyulás következő fokozata elvileg egyszerűnek tűnt, azonban Vid – s mint a kérdésére kapott válaszból világosan kiderült, Nekuláj is – attól tartott, hogy a próbálkozás kudarcba fulladhat: a sárkány társsá fogadott fejét meg kell erősíteni, a többit pedig a lehető legjobban le kell gyengíteni. A módszerekben nem kell válogatni, mindent be kell vetni – ami nem használ az egyik ellen, majd eredményes lesz egy

másikkal szemben. Hogy végül, és ez ígérkezett az igazi kihívásnak, a baráti fej sorban felfalhassa a többit, kezdve a leggyengébbel. Ez akkor is tovább tartana annál, amíg a fiú elmaradhat az ismerősei gyanújának felkeltése nélkül, ha a kannibál fej minden harmadnap megenne egy másikat – ilyen feszült tempót tartani amúgy is képtelenség, ahogy Nekuláj mondta: több hónapra, esetleg évnél hosszabb időre is szükség lehet a sárkánytalanításhoz.

- Indulnod kell. Készítettem neked valamit – szólt a remete, a tarisznyájából elővett egy fura tárgyat, és a vendége felé nyújtotta. Az elvette, egy ideig forgatta, majd szélesen elvigyorodott: – Hiszen ez egy sárkány!

- Az bizony. Bár mások csak egy kukoricacsutkát látnak meg a belészúrt tizenkét ágat. De ennek, mint ezt te is tudod, bűvös ereje van. Ne neved! – vigyorodott el Nekuláj. – Minden felfalt fej után húzz ki egy ágat a csutkából. Mikor már csak egy maradt, örülnék, ha visszahoznád a csutkát. Fontos nekem.

- Így fogok tenni. Miért fontos?
- Nem kell tudnod.

*

Mire megérkezett az év utolsó napja, a csutkában már csak egyetlen ágacska volt. Vid jól haladt a sárkányfejek egymás közötti feletetésével, olyan ügyesen hergelte egymás ellen a tizenkét kobakot, mintha világegyetében erre készült volna. A barátság megette a vonzalmat, az önzés a barátságot, s így tovább – sütemények, borok, kávé, hasis és egyéb kellékek mellett folytatott meghitt beszélgetések békésebbnél békésebb módon járultak hozzá a sárkányfejek kannibalizmusához. Azon a hajnalon pedig, amikor Vid felszakadt ajkakkal, egy foggal kevesebbel a szájában és számos törött bordával vánszorgott haza – vagyis a bérelt garzonba – már csak egyetlen feje maradt az egyre valóságosabb képzelt sárkánynak.

*

Márton napja is elmúlt, Miklós és Luca is – Szilveszteren volt a sor. Videt felhívta a Vörös: „Ne is mondd, hogy nem szállsz be, nélküled nem lehet ezt nyélbe ütni, a tűzijátéknak a lehető legpompásabbnak

kell lennie, úgyhogy lécci csatlakozz a csapathoz, pénz van döggivel, félévi kereseted megkapod; bárhol vagy, ezt a hangpostát vedd komolyan, csak gyere.” Elvállalta a műsor koreográfiáját – a tűzesőt is meg kell tervezni, össze kell lőni a zenével, rá kell építeni annak ívére: a rakétákat összevissza kilövdözgetni olyan lenne, mint vedrekből önteni a festéket a vászonra. Igaz, erre is volt már példa.

Az év utolsó napjának délutánján kapott két óra pihenőt. A garzonban lenyúzta magáról Videt. Zsolt nézett rá a tükörből – de rögvest lehámozta magáról Zsoltot is. Az ezüsthátú üveglapon legmélyebb önmaga tükröződött – nem látszott abban semmiféle emberi kényszeralak immár.

A város főterén megnézte a tűzijátékot, aztán odébbállt. Kissé mámoros állapotban lévő fickók állították később: egy kerékpár csak úgy, utas nélkül gurult el mellettük, nem messze az üvöltő tömegtől. Nem látta senki, amikor befordult abba a bizonyos utcába, amelyet oly sok ideje elkerült. A csomagtartóban lévő hátizsákban néha össze-összekoccantak a Molotov-koktélok. A bicikli megállt a 13. számú ház előtt. A jó szeműek nem sokkal később láthatták-hallhatták, miképpen lesz a lángok martaléka egy büszke sárkány: hátsó lábaira támaszkodva ágaskodik, szárnyaival egyensúlyozva csapdossa a lángoktól vörös léget, mellső lábaival az égbe kapaszkodik, tizenegy össze-vissza tekergő fejetlen nyaka fölé emelkedő egyetlen fejének szemei elégedetten tekintenek egyszerre égre és földre, a legfigyelmesebbek pedig azt is észrevehették, ahogyan ezen egyetlen fej a végső halálrecsegésében a senki által meglovagolt bicikli felé kacsint, mielőtt hamufelhővé robban – s hogy ezután a kerékpár elkarikázik a ködbe.

*

Orgonavirágzás idején egyik este a remete kukoricacsutkát talált az asztalául szolgáló kőlapon. Nem állt ki belőle egyetlen ágacska sem.

Ady András

MIT KEZDENÉK?

nem moralizálok ez a biztos jele
a felnövésnek nem nem az hogy
negyvenes vagyok az csak több
házassági gondolat megjelenését
jelenti s kevesebb idegennő-kíváнатot...
nem moralizálok mert nem tehetem
undorító lenne önmagammal szemben
miközben megyek a kasza után a
kasza helyett is szinte tépkedve a
gazt s vele együtt tépve az életemnek
színt adó virágot az ápoltat a lehasalva
imádottat
azt

KŐBE KÖRBE

azon kaptam magam hogy
vidám vagyok értik? nem
csak a friss feleségre nevettem
rá megállás nélkül naponta
napszakonként naszóval hanem
a há kettőre is az óból vagy
a kettőre az óból mikor melyikre...
azon kaptam rajta magam hogy
boldog vagyok de mert addig vizsgáltam
míg attól kissé boldogtalan lettem
kérdem én mi a jófrancnak tettem?
s jött valahonnan oroszos génekódok
mélyéről a százados válasz a gogoli
gondolkodás: magyarázatként érkezem!

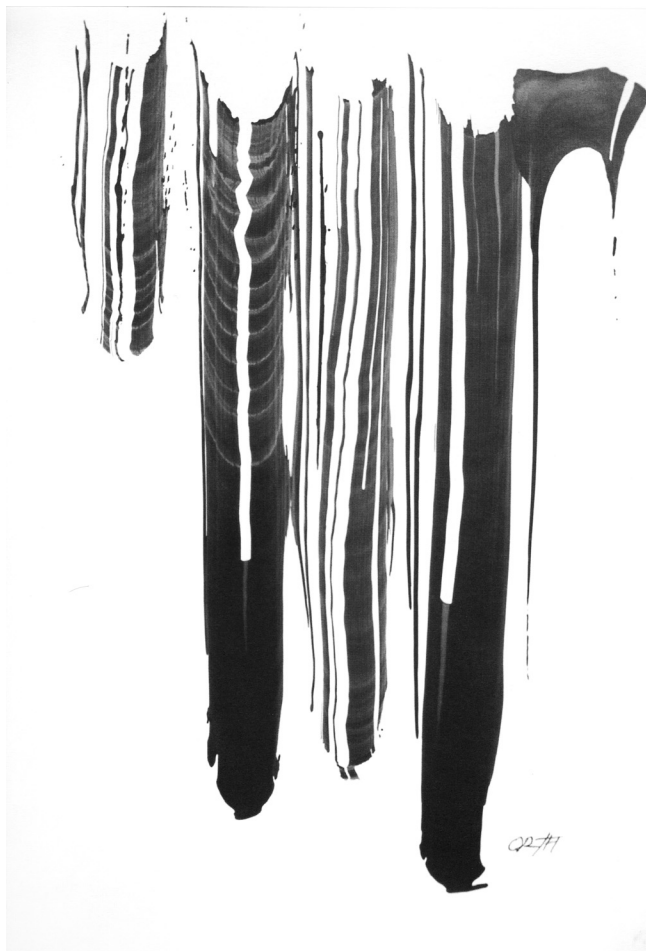
VAN MÁS

eddig és ne tovább
nem lehet számomra szem
az amely feketét és fehéret
lát csak fül amely jó vagy
rosszat hall mást nem ezek
nem érzékszervek ezek bírák...
s mégis oly sokat segítenek
azzal hogy csakis fentet vagy
lentet érzékelek: legalább sejtem
hogy van mindenben egy nyüzsgő
köztes világ egy globálnagy
rotyogó fazék melyhez még nem
dugtam közel az orromat

GÉERR

jön ez jönnek ezrek és olyan
pénteki rövidnapos lazuló
bedobóskávés folyosófalnak
dőlés perpillanat-filozoferséggel
mondják az ég kerek világon az
ég alatt vagy a nap alatt vagy
miafene semmi sem új semmi
nem változik csak átalakulást
mímel s ez így elég az értelemnek...
s jövök én is kellő pénteki
kurváraunom ha egy már régi
kint lévő vesét kiveséznek hangulattal
s diszkréten folyosófalnak döntöm
én is a vallomásom: én éjszaka
alatt változom az éjjeli ég alatt

igen olyan hosszúfogú unott és
leuntatott közalkalmazott-
szagú ordassá... s farkasragállyal
bokán harapom a te véleményed

Szabadesés (tus, 34x24 cm)

„SZÁMKIVETETTEK ÉS KISZOLGÁLTATOTTAK VOLTUNK”

– Oláh-Gál Elvira beszélgetése Szotyori Nagy Simonnal –

Nagy Simon portája Szotyorban nyitva áll a betoppanó ismerősök előtt. Láthatóan gépesített gazdasági tevékenységet folytat a több generációt magába foglaló család. Amikor a család legidősebb tagját, a hetvenes éveiben járó Nagy Simont az ősről kérdezem, a Pálmay¹ adja kezembe, a Háromszék vármegye nemes családjai című könyvet. Felütöm a Nagy családhoz: „a Nagy család tagjai a XVI. században hivatalt nemigen viseltek, családi hagyományaikra és székely főnemes voltokra mindig büszkék voltak. Ha azonban hazájokat, vagy vallásukat veszélyeztetve látták, egy percig sem késtek kardot rántani. Báthori Zsigmond legbizalmasabb tanácsosa, Nagy Tamás midőn az országgyűlési ellenzék elnémítására törekvő intézkedéseket látta, kardot rántott a fejedelem ellen. Nagy Barabás inkább börtönbe vettette magát, de a jezsuiták betelepítésébe nem nyugodott bele. [Nagy] György Székely Mózessel együtt esett el a Barcaságon. [Nagy] Józsefet a szászok Segesvár mellett karóba húzták. I. Ferenc császár és király Nagy Ferencnek a »bátor szív« előnevet adományozta, a franciák elleni csatákban tanúsított vitézségéért. Mint huszár főhadnagy, egy század székely huszárral több mint 300–400 embert tett harcképtelenné. Később Erdély lovassági generálisa lett. A századok során dicső haditettek fűződnek a Szotyori Nagy család nevéhez.”

– És ha tovább olvassuk, azt írja Pálmay: „A Szotyori Nagyok, mint ellenzéki nemes székelyek, nem siettek armálist szerezni.” A családi emlékezet szerint Udvarhelyszékről, pontosabban Pálfalváról származik a családunk. Az említett napóleoni háborúban vitézkedő Nagy Ferenc² kúriája még megvan a hátsó udvaron, ő építtette.

– Azt mégis feljegyezték a családtörténetben, hogy nemességet a család háromszor is kapott az erdélyi fejedelmektől. Első nemeslevelük 1585. szeptember 27-én kelt, melyet Báthori Zsigmond Nagy Elek de Zotiornak

1 Pálmay József: *Háromszék vármegye nemes családjai*. Sepsiszentgyörgy, 1901.

2 Nagy család (Bátorszívi). Nagy Ferenc huszár ezredbeli főhadnagy 1834-ben „bátor szívi” praedicatummal I. Ferenc király által erdélyországi nemességre emeltetett. (Nagy Iván: *Magyarország családai czimerekkel, nemzetrendi táblákkal*. Budapest, 1861, Kiadja: Ráth Mór. 86. o)

adományozott. Bocskai István 1606. november 6-án Szotyori Nagy Pált, Jánost és Tamást újabb nemességgel jutalmazta. Nagy Gergely pedig 1607. április 23-án Rákóczi Zsigmondtól nyert nemeslevelet. Ha hozzátesszük a császári kitüntető címet is, akkor négyszer kapott nemességet.

- Apám fontosnak tartotta a történeti ismereteket. Pálmay József könyve megvolt a családnak, nem ez az új kiadás, hanem a régi, amit 1901-ben nyomtattak, szép aranybetűs kötéssel. De amikor elvittek, kiemelték minket, akkor mindent széthordtak. Itt maradtak a Jókai és Mikszáth-levelek is például, amiket őrzött a család még abból az időből, amikor a sepsiillyefalvi kerület képviselőjeként több levelet is váltottak a dédapámmal.³ Nagy Károly dédapám ellenzéki volt. Korteskedett a választásnál, előbb Jókaiért, majd a követségben őt követő Mikszáth Kálmán győzelméért. Mikor minket elvittek 1949-ben, éjjel, egy negyvenkilős csomaggal, nem az volt az első, hogy az iratokat mentsük. Az ebédlőben volt egy kalotaszegi faragott asztalka, annak a fiókjában őrizték szüleim az értékes iratokat. Édesanyám különösen nagy értéknek tartotta a leveleket. Feldúltak mindet, olyan emberek kezébe kerültek, akik nem értékelték, ki tudja mire használták?! Igen, ismertük a családtörténetet. Báthori Zsigmondtól – akkor még Erdély vajdája volt, nem fejedelem – kapott először nemeslevelet egyik ősöm. Tordán kelt a levél. Aztán az öreg Rákóczi fejedelem⁴, a székelyek ispánja állított ki nemeslevelet Fogaras várában, amit be is jegyeztek a *Királyi Könyvek*be.⁵ Bocskai Magyarország és Erdély fejedelme Kassán kelt levelével iktatta Nagy Pált és általa testvéreit, Tamást és Jánost,⁶

---

3 Mikszáth Kálmán hagyatékában például megmaradt az a levél, amelyet Szotyori Nagy Károlynak írt, válaszként, hogy címzett elküldte a szabadelvű párt illyefalvi kerületének követjelöléséről szóló jegyzőkönyvét. A levél zárósorait idézem: „De így is kellett annak lenni. Hiszen olyan természetes, hogy a világ legelső fegyverforgató népe, a székely ismerje fel leginkább, hogy milyen nyilakkal kell mainapság verekedni. Én a magaméival testestől, lelkestől odaállok a székely érdekek védelmére. Méltóztassék ezt, kérem, addig is közölni a nemes székely választókkal, míg én élőszóval tehetném, egyszersmind fogadja mélyen tisztelt elnök úrnak stb.” Közli: Mikszáth Kálmán: *A székelyek között*, Budapest, 2010, Noran Libro Kiadó.

4 Rákóczi Zsigmondot (1544–1608) 1607 februárjában választották Erdély és a Részek fejedelmévé, mindössze egy évig viselte a tisztséget, lemond Báthori Gábor javára.

5 *Királyi Könyvek* (latinul *Libri Regii*) a királyi kancellárián vezetett másolati könyvek voltak, melyekbe a király nevében kiadott jelentősebb okiratokat bemásolták, feljegyezték.

6 Nagy család (Szotyori). Háromszéki székely család, közülük 1789-ben élt szotyori Nagy Barnabás, kinek neje Veress Borbála volt. Tamás 1815, János 1848 körül ügyvédek. (Nagy Iván: i. m.)

Magyarország és Erdély nemesei közé. Címert is adományozott az őseimnek, ma is ott van a szotyori református templom szószékkorona-ján és a családi kriptá homlokzatán: a pajzson két oroszlán ágaskodik a véres kardért. A Szotyori Nagyok kivették részüket a haza védelmében. De tény, a dicső elődökről már kevesebb szó esett a családban. A közelebbi családtörténet jobban élt az emlékezetben. Ott volt például dédapám, Nagy Károly, aki már egyszerű leányt vett feleségül, Tóth Ágnest, akinek édesanyja, Tóth Anna házvezetőnő volt Brassóban, és szerelemgyereket hozott a világra. Ebből a házasságból származik az én nagyapám, Simon, és testvérei, Zsófia és Ágnes. Nagy Károly testvére, János építész volt, mérnök, és elvett feleségül egy osztrák bárónőt, Riethofeni Gugemberg Eufrosinát. E két házasság miatt az üknagyanyám, Pávai Vajna Terézia mindkét fiával haragban volt. Károlyra azért, mert rangján alul házasodott, Jánosra pedig azért, hogy osztrák baronesszel kötött házasságot. Ükanyám megszenvedett a '48-as forradalomért. A szabadságharc után bűjtatta az ellenállókat. Jól ismerte Török Jánost, aki Várady Józseffel együtt részt vett a Makk-féle összeesküvésben, akiket ki is végeztek. Akkor több háromszéki nemesasszony támogatta és rejtegette őket. Egy Kovács nevű kapitány tartóztatta le az asszonyokat és börtönbe zárták.⁷

– *Egyenes ági leszármazottai Nagy Ferenc huszárkapitánynak, akit Ferenc császár kitüntetett a „bátor szív” címmel?*

7 1851 nyarán Makk megbízottja, Rózsafi Mátyás Háromszéken járt és felvette a kapcsolatot Kenderessy Annával, a mozgalom tagjával, aki 1850-ben, annak marosvásárhelyi fogsága idején támogatta Makkot. Rózsafinak nem ez volt az első háromszéki tartózkodása. Feltehetőleg ekkor kerültek kapcsolatba a Szotyorban birtokos özvegy Nagy Tamásné, Vajna Teréziával, és a Sepsiszentgyörgyön élő özvegy Márk Istvánné Mihály Annával. Az utóbbi a források szerint Makk ügynökéként működött. Rózsafi 1850 őszén a kisázsiai Brusszába szökött, ahonnan 1851 nyarán Makk visszaküldte őt Háromszékre. Júliusban két hetet töltött Teleken, Horváth Károly későbbi vértanú birtokán, majd Szotyorban, özvegy Nagy Tamásné kúriájában tartózkodott. Ide hívta meg beszervezés céljából, miután tisztelgő látogatáson volt, a kilyéni birtokos Székely Gergely volt honvédtisztet és annak anyai nagybátyját, P. Horváth Albertet, Háromszék egykori főkirálybíróját. /.../Székely visszaemlékezése szerint nem bíztak Rózsafiban, sőt inkább gyanakodtak, mert Kovács István kapitány kerületi főbiztos, feltűnően, éppen ebben az időszakban többször is látogatást tett Szotyorban, Nagy Tamásnénál. Az utóbbit – Török János társainak letartóztatása után – Kovács elfogatta, csendőri kísérettel Sepsiszentgyörgyre vitette. Másfél év Nagyszébenben letöltött börtönbüntetés után szabadult, testileg-lelkileg megtörve. (Demeter Lajos – Süli Attila: Újabb adatok és szempontok Váradi József 1853–54. évi háromszéki mozgalmának történetéhez. In *Acta Musei Militaris in Hungaria*. Hadtörténeti Múzeum, Budapest, 2014, 16–17. o.

- Nagy Ferenc külön ág. Ükapám Nagy Tamás volt.

- *Nagy Simonnak, a nagyapának a felesége volt a Kiss Manyi színésznő édesanyja?*

- Igen. Apám féltestvére volt Manyikának. Nagyanyámat, aki tanítónő volt, elhelyezték Zágomból Illyefalvára. Nagyapámmal megismerkedett, elég bűnös dolog volt, ugye, háromgyermekes asszonyként. Állapotos maradt, a saját gyermekeit – Lajost, Ilonát és Manyikát – ott hagyta Ilus néninél Zágomban, elváltak, és nagyanyám férjhez jött Szotyorba Nagy Simonhoz. Aztán a gyermekek is sokat voltak itt Szotyorban.

- *A trianoni döntés után mekkora birtokot hagytak meg?*

- Nagyapám jogot végzett ember volt, de nem gyakorolta hivatását. Dédapám, Károly is jogász ember volt, a testvére, János építész volt. Mesélték a rokonok, hogy Ausztriában építettek egy alagutat, még ma is ott látható a neve, mint a munkálatok vezetője. Nagyanyám, Nagy Simonné Nagy Zsuzsánna a zágoni Nagy Imre kántortanító leánya volt. Az ő első házasságából született Kiss Manyi. Nagyanyám is tanítónő volt, és miután nagyapám meghalt fiatalon, nem tudta vinni a gazdaságot. Apám tízévesen maradt árván, és tizenhét évesen vette át a gazdaságot, még pedig egy Horváth nevű szásznak köszönhetően. Ez a szász ember Nagy Imre nagybirtokos földjeit bérelte. Nagy Imre miniszteri tanácsos volt akkor Budapesten, felesége, Sinkovits Klára⁸ néni a megye leggazdagabb emberének a leánya volt. Ők Magyarországon éltek, de a birtokot kiadták egy szász embernek, aki azt mondta apámnak, hogy vegye át a tönkremenőfélben levő birtokot, mert ha nem, egyedül marad, mint az uja: „vegye át a birtok, én tanítsa magát” – mondta. Apám átvette a birtokot és elment a Nagyszeben melletti szász gazdasági iskolába. Nekiállították répát szedni, de még szerszámot sem adtak, kézzel tépették ki. Volt Nagyenyeden egy másik iskola,

---

8 Szentkatolnán áll az empire stílusban épült Sinkovits-kastély. Eredetileg zabolai Basa Tamás építtetett 1649-ben egy reneszánsz udvarházat. Ennek az építkezésnek állít emléket az oromfalba visszaépített kőtábla. Később a birtokot az ozsdolai Kuún család örökölte, a 19. század elején az épületet empire stílusú kastéllá építették át, a főhomlokzat ekkor kaphatta mai formáját. A birtokot a 19. század végén dr. Sinkovits Ignác ezredorvos és felesége, Cseh Polixénia vásárolták meg, ők véglegesítették az épület hátsó homlokzatát. Fiuk, dr. Sinkovits Ottó jogász a faluban szeszgyárat alapított, és mintagazdaságot alakított ki.

apám levelet írt az igazgatónak, Nagy Endrének, hogy milyen tanítás folyik a szász iskolában, nem tanulnak semmit. Ugyanis Nagy Endre igazgató vezetése alatt nyitották meg a '30-as évek derekán a Bethlen Kollégium csombordi gazdasági iskoláját. Válaszlevelet kapott, hogy felvették abba az iskolába. Szorgalommal tanult, bújta a könyveket, jól felkészült, és szerette a gazdaságot. Nagyanyám például előcsíráztatta a burgonyát, és utána ültették el, így három héttel hamarabb ásták a ptyókát. 1945-ben gülbaba ptyókát termesztettek piacra, jól ment a mezőgazdaság, apám értett hozzá. 1946-ban, amikor volt a nagy szárazság, holdanként 10 tonna korai termése volt, vetőmag-burgonyája jó áron kelt el. Veszekedtek a vásárlók. Igen ám, de olyan infláció volt, hogy a pénzt nem győzték megolvasni, patikamérleggel mérték. Olyan ára volt a ptyókának, amit háztól elvittek, mint a piacon az első osztályú cseresznyének.

Tehát visszatérve az impériumváltáshoz, nagyapámtól elvettek valamit a román hadsereg számára, aztán még az egyházhoz is került, de nem vettek el sokat. A kemény harc a kommunizmusban következett, amikor mindenüktől megfosztottak, földönfutóvá tettek. Nem volt nagy birtoka nagyapámnak sem, így keveset vettek el a román világban. Apám a Groza Péter földreformja előtt 87 hektáron gazdálkodott és Nagy Évának⁹ is ennyi volt.

– *Édesapja fiatalon megnősült, és szintén kántortanító családból nősült.*

– Nagyapámnak egyetlen saját gyermeke volt: apám, Nagy Simon. Ő 1915-ben született, fiatalon megházasodott, tizenkilenc éves volt mindössze. Édesanyám Sidó Rozália (szül. 1913-ban), az uzoni református felekezeti iskola kántortanítójának, Sidó Jánosnak volt a leánya. Sidó nagyapám szülei, Pávai Sidó Gergely és Zakariás Berta gazdálkodók voltak, csak nagyapám lett tanítóember, aki Uzonban kapott állást. Végigszenvedte a román világot, mert nem tett esküt. Felekezeti iskolában tanított, és vállalta a kántorizálást Uzonban. Amellett önkéntesen még ellenőr is volt a Hangya Szövetkezetrél. 1940-ben aztán nyugdíjazták.

---

9 Nagy János ükapámnak és Pávai Vajna Terézia ükanyámnak öt gyermeke volt: két fiú egyetemi hallgató korukban tüdővészben meghaltak, Emma, Terka és Imre vitte tovább a családfát. Imre felesége Sinkovits Klára volt, az ő gyermekeik: Klára és Éva. Éva örökölte a szotyori birtokot, Klára a szentkatolnait.

Tehát szüleink házasságából születtem én (1935) és Tamás öcsém (1942). Engem a román világban kereszteltek és a román anyakönyvi hivatalnál a Nagy Simion Varnava nevet írták be, magyarul Nagy Simon Barnabás. Öcsém magyar világban született, neki már magyarul vezették be a nevét. Mai napig nem tudtam magyarosítani a nevem, a pereskedés és a birtok visszaszerzése miatt, így is annyit akadémizáltak a visszaszolgáltatással, mert a múlt rendszer kiszolgálói érvényesültek most is, a földek elosztását önkényesen végezték. „Kiosztottak” valósággal minket. Mivel a mi földjeink jó minőségűek voltak, ezért ezeken létesítettek állami gazdaságokat, helyette nekünk imitt-amott egy-egy darabot visszamértek. Öcsémmel ketten kellett volna kapnunk 50 hektárt, mert ugye, ennyit hagytak meg 1945-ben, a Groza-féle törvénnyel. Aztán jött 1949, és mint földesúri maradványoktól, elvettek mindent. Utánunk következtek a kulákok, az talán még keményebb harc volt itt Háromszéken.

Most a romániai változások után visszakaptam 21,60 hektár szántót, s a többi legelő, a szotyori határ helyett. Az első földtörvénnyel 1991-ben perrel vettünk vissza közel 10 hektárt. Mert akkor telekkönyvvel lehetett igazolni, hogy valóban a téeszbe kerültek a földjeink. Azt megnyertük, de a helyiek nem akarták ténylegesen visszajuttatni. Albert Álmos akkori polgármester jóvoltából kaptuk vissza, mert azt mondta, ha megnyertük a pert, vissza kell szolgáltatni, ha másként nem megy, rendőri kísérettel méreti vissza. Voltaképpen az történt, hogy az állami gazdaság elcserélte a területeket a kollektív gazdaságokkal, és a mi földjeinket a téesz-tagoknak osztották ki. Jött a világváltozás – nem tudom, minek nevezem, ami itt végbement – és a mi földjeinket kiosztották a kollektivistáknak. A második földtörvénnyel részvényesek lettek sokan, olyanok is, akiknek nem volt földje az állami gazdaságban, aztán amikor felbomlott, akkor minden részvényes kapott földet. Mi pedig újra kifosztottak lettünk. Teljesen a kezükben voltunk akkor is, most is. Így kaptuk vissza Szotyorban a Gabonás-kertet, rajta van egy régi épület, ami még 1802-ben épült, Nagy Tamás építtette. Igaz, a fiai nem laktak benne, mert Károly máshol építkezett, ott most én lakom. Ezen az udvaron állt a dédapám háza, de azt teljesen lerombolták a kommunizmus idején. Ami most itt van, mindent én építettem a fiammal.

- *Beszéljünk 1949-ről, mi történt azon a bizonyos március 2-ről 3-ra virradó éjszakán?*

- Jöttek éjjel, éjféle 12 után valamivel, egy csoport emberrel, összeszedték innen a faluból, hogy legyen tömeg mögöttük. Milicistákkal együtt érkeztek. Aktivisták vezették, egy Cser nevű brassói magyar borbély volt az a pártember, aki vezette az államosító bizottságot. Azt követelte apámtól, írja alá, hogy önként adja át a vagyonát. Apám kikelt magából, azt kiabálta: „Milicista vezeti ezt a rablást? Jöjjenek! Pizkos banda! Ilyesmit kérnek, hogy én aláírjam? Maga a koronatanúm – mondta ennek a brassói borbélynak –, hogy én ilyent nem írok alá!” Szóval ez egy kommunista párthatározat volt, aztán később adtak neki számot is, hogy törvényerejű rendelet legyen. Negyven kilós csomagot lehetett összeszedni, de időt nem hagytak semmire, bevitték Szentgyörgyre egy fekete, dubaszerű autóval. Én tizennegyedik esztendőmben jártam, de még a hétesztendős öcsém is rajta volt a kizsákmányolók listáján. A Miliciának volt egy nagy terme, gyűlésterem lehetett, oda bezsúfoltak mindenkit, akit Háromszéken összeszedtek. Sokáig vártunk, amikor jött egy milicista, és azt mondta, mindenki keressen magának lakást. Apámnak sok jó barátja volt, de kinek a nyakára menjen? Hát egyszer jön Wutsi Frédi (Alfréd) bácsi, aki meghallotta, mi történt, s azt mondta: „Gyertek hozzám!” Az édesanyjának a tulajdona volt a Zöldfa Vendéglő, németek voltak, aztán ki is telepedtek Németországba. Nála laktunk 2-3 hetet, s akkor édesanyám egyik rokonánál, Szemerján kaptunk egy szobacskát, ott lakott a család másfél évet. Édesapám alkalmi munkát vállalt, ahol és amit kapott. A személyi igazolványainkba nem ütöttek még pecsétet, de minden hétfő reggel 8 órakor kellett jelentkezni a milicián. 1950 nyárutó volt már, amikor beszéltek édesapámék, hogy lázadás van a falvakban, ellenállnak a kollektivizálásnak. Bajkó Lajos bácsi, egyik sorstársunk mondta édesapámnak: „Nézd meg, Simon, ennek mi isszuk meg a levét!”. Hagyták, hogy a lázadás terjedjen el, legalább két-három hetet hagyták és provokáltak. Szeptember 22-én éjjel szedték össze megint az összes kiemeltet, ugyanúgy, mint '49 márciusában. Levitték Brassóba a vasúti rendezőállomásra (traj), bevagonírozták teherszállító kocsikba szüleimet és sorstársaikat, és elvitték Dobrudzsába, akkor Konstanca tartományba. A Tulcea-Babadag vasútvonalon, Cataloi

állomáson kipakolták az elhurcoltakat, felnőttest, gyermeket, és Măcin rajonban a Traian nevű állami gazdaságba vitték, de akkor Dr. Petrov Alexandrov volt a neve. Olyan 60 km-re volt az állomástól. Ott volt az elhurcoltak között édesanyám és öcsém. A nevezett Petrovról egyszer a kórházban hallottam. Amikor a disznóknál dolgoztam, egyszer egy kivénhedt kant kellett feltenni az autóra, és egy román fiúval, Țiriac Nicuval fogtuk elől, valahogy megrúgott a disznó, nem is éreztem akkor melegében, de délutánra belázasodtam. Bevittek a rajoni kórházba, Măcinba. Temesváryné Gerlóczy Marietta intézkedett, azt hitte, hogy tifuszt kaptam. Negyven fokos lázam volt, megvizsgáltak és kezdték adni a penicillint izomba, de nem ment le a lázam. Úgy legyengültem, hogy nem volt jártányi erőm, s akkor hajnalban bevittek mentővel a brăilai nagykórházba. Reggel kilenckor jött az orvosi komisszió egy idős professzorral, akit körülvettek a fiatal szakorvosok és gyakornokok. A professzor elveszi a papírt, ami az én lakhelyemet mutatja, és olvassa hangosan: IAS Dr. Petrov Alexandrov nevet. Csúfosan azt kérdezi az öregúr: Na, răspundeți, cine a fost „doctorul” cel mare? (Na, feleljen, ki volt a nagy „doktor”?) Nem tudta senki, s akkor azt mondja: Ne is gondolkozzanak, mert egy nihilista szélhámós volt. V. I. Lenin nagybátyja. El is magyarázta, hogy ez a Petrov belekeveredett valami összeesküvésbe a Szovjetunióban, és menekülnie kellett, akkor jött a Duna-deltába, ott bujkált. Mivel ismerte a kinin hatását, ezért magas láznál használni kezdte a maláriás betegeknel. Gyógyította a lipován halászokat, ettől lett nagy „doktor”. Azt hittem, megdermedek az ágyban, mikor hallottam. 1956-ban jártunk, Romániában még ott voltak az oroszok, azt sem tudtam, álmodok-e? De híres professzor volt, csontsebész, nagy műtétekre és konzíliumokra még helikopterrel is vitték el, beszéltek utána a kórházban. Tőlem a harmadik ágyban feküdt a Progresul gépgyártó nagyüzem párttitkára, akit egyik társunk provokált, és megkérdezte, mit szól a professzor megjegyzéséhez? Azt mondta: „Lasă, că nu poți să scoți peștile din săritele lor, că avem nevoie de ei.”¹⁰ Akkor hallottam a nihilista Petrovról. A professzor megnézte a patarúgás helyét, és a kialakult fekélybe beinjekcióztak 500 ezer egység penicillint, és délutánra a lázam lecsökkent 37 fokra. Aztán kivágták, és helyrejttem. Ez volt az Alexandrov Petrov története.

---

10 Román szólás, szójáték: nem tudod a fickádozó halat kifogni / a hal természetét megváltoztatni, de szükség van rájuk.

- *Előreugrottunk a történetben, hiszen ott maradtunk el, hogy nem voltak ott az elhurcoltak között akkor, amikor a háromszékieket Dobrudzsába vitték kényszermunkára.*

- Mi apámmal kimaradtunk. Gazdasági iskolába jártam Szentgyörgyön, ott értesültem, hogy anyámékat elvitték. Búsultam, mi lesz most, de a tanárim vigasztaltak. Jó emlékeim vannak Havadtói Imre igazgatóról, Demeter Sándor tanár úrról, aki Kőröspatakról származott, és aki mondta nekem: „- Ne búsulj, fiam, lesz valahogy!” Dél körül hívtak azzal, hogy édesapám keres. Megörvendtem nagyon. Ő ott volt baksavágni, vagyis erdőgyériteni a Sugás-erdőben. Vékonyka ágakat vágtak ki, hogy télire legyen fánk. Meghált egy barátjánál, ezért nem vitték el. Másnap jelentkezett a Szekuritátén, vitt engem is magával. Hazaengedtek, hogy ezt-azt szedjünk össze magunknak, de a lakásunk le volt pecsételve. Volt egy kiküldött a városi tanácstól, Kisgyörgy Tamás, rendes ember volt, felvette a pecsétet, beengedett és azt mondta: pakoljanak össze mindent, amit lehet, jobbacska holmit. Sok nem volt, mert még a bútorokat is úgy kaptuk innen-onnan. A mi házunkból Szotyorban mindent széthordtak. Jut eszembe, hogy miután hazakerültünk Dobrudzsából, évekkel később anyámat egy kedves ismerős fiatalasszony behívta a házába, hogy megmutassa, milyen szép. Hát nem felismerte az abroszt az asztalon? Még meg is kérdezte: „- Ugye, felismeri a nagyságos asszony?” Mondta anyám: „- Hát hogyne, 'sze anyám varrta!”, de nem mondta volna egy fél szóval sem, hogy visszaadja. Anyám sírva mesélte el a történetet.

No, de visszatérve a történetünkhöz. Bevittek Brassóba a Szekuritáté pincéjébe, odahozták az ún. „lázázókat”. Minket, a „burzsoá-földesúri kizsákmányolókat” összekeverték a „lázázókkal”. Jó nagy pince volt, frissen padolva fenyődeszkával, oda zsúfoltak össze, és ahogy leültünk, odaragadtunk a gyantás padlóhoz. Ott voltunk egy, de lehet, hogy vagy másfél napot, s akkor jöttek és olvasták a nevünket, és „echipare”¹¹ parancsral kivitték egy dubába, egymáshoz szólni sem szabadott, ha mégis megtettük, ránk kiabáltak. Felszállítottak a fellegvárba, akkor börtön volt: Hadnagy Pista bácsi, Borbáth Dezső, Bene József, Bene Dénes, egy másik szállítmánnyal hozták Szakács Jánost, ő „lázázó” volt, Kicsi Vilmos, rájuk emlékszem. Következtek a kihallgatások, úgy

11 Román: Szerelőzködés!

működött, mint egy kisebb üzem, jöttek-mentek az autók, szállították a rabokat. Ott voltunk három hónapot. Fiatal voltam, jóformán gyermek, tizenhatodik évemben jártam, kiéhezettek úgy, hogy egy életre megtanultam enni, akármilyen ételt adtak, finomnak tűnt. Reggelre volt tercs¹², valami puliszkalé, olyan három deci, egy kicsi marmaládéval. Első napokban rá sem tudtunk nézni, de később a csajkát az ujjunkkal kimártottuk. Délre volt valami gyenge leves, benne néha murok megvagdosva, de úgy, hogy ropogott a fogunk között a homok, nem mosták meg, és árpakása, ma már az sem tudja az emberek, hogy mi az, és mellé 25 deka kenyér, a napi adag. Estére megint valami hasonló lé. Minket nem hallgattak ki, mint a lázadókat, hanem ott tartottak, amíg Dobrudzsa felé összegyűlt egy új transzport. Szegény Zsigmond Zolti bácsit ütötték-verték. Ő vágta el a telefondrótot otthon, Gidófalván, amikor a falu lakosai fellázadtak,¹³ két fiatalembert meg is lőtték a milicisták a megtorlás során. Nem vallott. Gúzsba kötötték, ütötték a talpát, kínozták kegyetlenül. A fellegvári börtönben beszélgettek a foglyok, kérdezték, hogy miért vitték oda őket? Emlegették egy párttitkárnak és egy szekus főhadnagynak a nevét, akik jártak a faluba és biztatták őket, hogy ha nem akarnak kollektívet, szervezzenek tüntetést, elvégre népi demokráciában élünk. Azt is mondták, hogy írják fel a tüntetés tábláira, hogy „Éljen Sztálin elvtárs! Éljen a Román Kommunista Párt! Le a kollektívvel!” Az emberek pedig szót fogadtak. Na, ez volt a „lázadók” története. Minket, amikor annyian összegyűltünk, levittek Tulceába. A milícia épületében voltunk egy szűk hetet. Megengedték, hogy kísérettel kimenjünk, vásároltunk puliszkalisztet, túró, olajat, volt egy nagy fehér mosdótálunk, amit vittünk magunkkal, és abban főztük a puliszkát a milícia konyháján. Bene Jóska bácsi osztotta el mindenkinek. Őt két testvérével – Dénessel és Zoltival – Dálnokból emelték ki. Két csajkával kaptam, nem győztem enni. Utána a milícia „kiadott” a zebili kőbányának, és ők „elvéllaltak”. Zebilben egy vasúti kőbánya volt, erős gneiszet bányásztunk, kemény kőzet volt, tört, mint az üveg. Hosszú nyelvű

---

12 Román: terci – híg puliszka

13 1950. szeptember 24-én a Háromszék megyei Gidófalván az erőszakos kollektívizálás ellen lázadás tör ki. A Sztálin arcképe alatt felvonuló falusiak ellen a katonaságot vetik be, a véres megtorlásnak több sebesülte és letartóztatottja van. Ezekben a napokban hasonló megmozdulások történtek több más háromszéki faluban (Maksán, Bodokon, Köröspatakon.)

kalapáccsal törtük és raktuk vagonokba. Volt egy bakancsocskám, de kellett vegyek egy gumibocskort, mert az nem csúszott az emelőn, amikor taszítottuk fel a rábát¹⁴, a bakancs csúszott, de a gumi tapadt. Még volt egy hasonló korú gyermek, tizennégy esztendő, ha lehetett, a mikóújfalusi Szakács András, Bandika. Hazafelé leveleztünk, tudatuk, hogy élünk, megvagyunk, addig nem tudtak rólunk semmit. Innen, a szentgyörgyi rokonoktól értesültünk, hogy anyám és öcsém hol vannak. Itthoni közvetítéssel léptünk kapcsolatba velük. Egy Pătrașcu nevű volt a bánya igazgatója, megkértük, hogy engedjen el meglátogatni. Hatvankét kilométerre voltak tőlünk, a Duna mellett, Orejaria (Rizsfarm) – úgy mondták, nagy barakkok voltak. Gyalog elmentünk, néztük a térképet, románul írta a falvakat, de ha kérdeztük, hogy merre menjünk, csak a régi török neveket tudták, Alibiköy (Agighiol), Besteköy (Beștepe), Ortaköy (ma Horia), ahogy az öregeket is mind török névvel szólították. Valahogy így hangzottak. Az állami gazdaság, ahová mentünk, Mircea Vodához tartozott, ott volt a központja. Elértünk az állattenyésztési részhez, ott megháltunk, apámék sok ismerőst találtak, beszélgettek. Ott volt például Hollaky Béla bácsi és Ilus néni Tamásfalváról, és Jakabos Anti bácsi, aki ott is halt meg, nem érte meg a hazajövetelt. Másnap aztán elmentünk, megkerestük anyámékat. Nagy barakkban laktak, mindenkinek volt egy prices, alatta a csomagja, feje felett egy polcocska. Aztán kérvényeztük, hogy engedjenek oda, ahol ők is dolgoznak. Borbáth Dezső bácsi is velünk volt, ő dálnoki volt, szintén „lázaszó”, közeli rokona Barabás Miklós festőnek. Szegény még a kapun sem ment ki, mégis lázaszó lett. Felesége és családja Konstanca tartományban¹⁵ voltak egy faluban, így neki könnyebben ment ugyanazon tartományon belül. Két hét alatt meg is kapta az engedélyt. De mi Konstanca tartományból Galacba kértük az áthelyezésünket, nagyobb bürokráciába került és hat hónapba tellett, amíg elengedtek. 1951-ben jártunk, jött az ősz, learattuk a rizst, kicsépeztük, még jó idő volt, októberben a Dunában mosakodtunk.

14 Román: roaba – targonca

15 A Hivatalos Közlöny (Buletinul Oficial) 1950. szeptember 8-iki számában megjelent 5/1950. sz. közigazgatási törvény szerint létrehozták Románia új közigazgatási beosztását: szovjet mintára a megyék helyett 28 tartományt alakítottak ki. Erdély 22 megyéjéből 11 tartomány lesz, például Sztálin tartomány része lesz Csík, Udvarhely és Háromszék megyék (mint Csíkszereda, Székelyudvarhely, Kézdivásárhely és Sepsiszentgyörgy rajonok).

Kellett is, mert a rizspor, csépeléskor vastagon rakódott az emberre. Utána jött a szántás, ökrökkel, egyes ekével szántottuk a rizsföldeket.

– *Idézek egy történetet abból a beszélgetésből, ami a zaláni Apor László családjának kálváriájáról szól. Apor Márta mesélte – ő kislányként élte meg a dobrudzsai kitelepítést –, emlékeiből idézem: „Semmi pénzünk nem volt, decemberben, amikor szántottuk a rizsföldeket, zokniban jártam az ökrök előtt. Emlékszem, nem tudtam, melyik a »hisz«, melyik a »csá«¹⁶, de nem csak velem esett meg. Néhai Szotyori Nagy Simonnéval történt meg a következő kedves eset: rókabundában ment az ökrök előtt, s egy eresztevényi földbirtokos, Laborfalvi Benke László fogta az ekeszarvát, életében ekét sem látott, tartalékos tiszt volt, rendkívül udvarias, s mondta Rózsika néninek, hogy »hisz, kezit csókolom!« Rózsika néni ment elől, fűtyült, énekelt, s húzta jobbra. »Hisz, kezit csókolom!« – mondta újra Benke, és az eke kidobta, kiesett a barázdából. Feltápáskodott, s azt mondja: »Az istenit, naccsága, hisz, ha mondom magának!« Körülbelül így romlott a stílusa. Ezek voltak azok az epizódok, amiket nem lehet elfelejteni.” Ismertős a történet, hiszen az édesanyjáról van szó?*

– Nem éppen úgy volt, Mártika nem jól emlékezett. Magyarul mondta Laci bácsi: megide ne, meg hó, vagy meg csá. Románul tényleg úgy mondják: „hisz”, még hozzátették: „hisz boá” vagy „hisz boálá”, „csá boálá”¹⁷, ami betegséget jelent, de úgy csúfolódtak, magyarítva a szót. Megmaradt ez a történet, emlegették aztán később is, bár hamarabb történt, mint ahogy mi odakerültünk apámmal. Én is szántottam, de úgy megtanítottam az ökrököt, hogy nem kellett vezető, pedig két embert adtak egy eke és négy ökör mellé. Egyedül szántottam a négy ökörral. S aztán télen kanász lettem, disznógondozó. Ott is ragadtam, nagy örömöm telt abban, ahogy a kocák malacoztak, ott ültem mellettük még éjjel is, hogy meg ne nyomják a malackákat. Normánk volt, aminek teljesítése után kaptuk a fizetést. Olyan gyenge pénz volt a lej az '50-es években, hogy 1951-ben 250 lej volt a havi bérem, és egy kg zsír ára 50 lej volt. De sokat és jól teljesítettem, még prémiumot is adtak egyszer, pénzjutalmat. Öcsém is mellettem dolgozott, de öt évvel volt fiatalabb nálam, akkor még gyermek volt, így az ő normáját is én teljesítettem.

16 „hisz” = balra, „csá” = jobbra, igásállatokat noszogató szavak

17 Bou – román: ökör, felszólító módban: boule

- *Mi volt a legnagyobb nehézség? Mi tette elviselhetetlenné az életet? Volt-e társasági élet, vidámság is a keserűségben?*

- Számkivetettek és kiszolgáltatottak voltunk. A két közeli falu Traján és Cerna volt, ez utóbbi kissé messzibbre. Apám ott valami lisztet vásárolt, többecs két, vagy tíz kilót, s a nyakán hozta haza 6-7 kilométert, megerőltette magát, és kapott egy agyér-bénulást, alig negyvenévesen. Lebénult fél felére. Ekkorra történt az is, hogy én is sárgaságos lettem. Nem éreztem jól magam, elmentem Horiába, amint említettem, török nevén Ortaköybe. Az orvos nem engedett haza. Hat hétig ott voltam, s onnan amikor kiengedtek, gyalog mentem haza, vagy 13-14 km-t. Anyám apámmal a brăilai kórházban volt. Öcsém is velük volt.

Társasági élet? Igaz, fiatalok voltunk, de kevesen, egykorúak velem csak Apor Márta és Jakabos Ildikó, de voltak román barátaim, így néha bementem a trajáni órába, ahol egy harmonikával muzsikáltak, és körtáncot jártak, felöltözve szépen román ruhába. 1956-ban, amikor volt a magyarországi forradalom, a románoktól hallottuk a híreket. Nagy rokonszenvvel néztek ránk az egyszerű emberek, erősen szerették azokban a napokban a magyarokat. Hívtak be, akinek rádiója volt, hogy hallgassuk. Mondogatták, hogy jó lenne, ha megszabadulnának az oroszoktól hozott kollektív gazdaságoktól. Akkor még nem volt befejezve a kollektivizálás, a kicsi kollektíveket, a társulásokat megcsinálták, ahogy nálunk is, aztán a '60-as években indult a nagy nyomás, hogy mindenkit bekényszerítettek az MTSZ-ekbe (mezőgazdasági termelő szövetkezet). Még a hatósági emberekkel szemben is mellettünk álltak. Öcsém egyszer nagyon kívánt egy biciklit. Vettem neki egy román gyártmányú Victoriát, gyenge volt, de nekünk az is nagy dolog, két-három hónapi fizetésem spóroltam meg rá, és még kölcsön is kértem. Egyszer csépléskor jött a faluból a milícia, s valami pártaktivista, hogy elrekvirálja a biciklit a cséplési szezonra. Szegény lebénult apám is kiabált rájuk, ahogy tudott, én sem hagytam a dolgot, és észrevették a traktoristák, de felfigyeltek a irodában is, hogy mi történik? A traktoristák pártomra álltak, s odajött a főmérnök, Nică Gheorghe volt a neve, kérdőre vonta, hogy: „Maguk mit akarnak? Ez itt állami gazdaság, s ezek a mi embereink, maguknak itt semmi köze

nincs hozzájuk, dirigáljanak otthon a faluban. Eltakarodjanak innen!” Elkergette őket. Nagy megszegeyenülve elmentek.

Apámat még négy évig ápoltuk az agyembólia után, le volt bénulva. Szerencsénk még így is egy „földinkkel” volt. Dr. Sepsiszentkirályi Kiss Kálmán törvénybíró Brassóban írta a kérvényeket, és egyet a sok közül jóváhagytak. 1958-ban hazaengedték az egész családot. Nagyapám, Sidó János uzoni házában laktunk, akkor volt itthon a nagy kollektívizációs hullám, munkahely nem volt, és Brassóba nem mehettünk, mert D. O.-sok voltunk. Anyánknak a dobrudzsai nyolc évet nem számították be a nyugdíjba, és nem volt, csak kilenc éve, tehát kellett még egy, tehát tíz év a szociális nyugdíjjogosultsághoz. Uzonban az állami gazdaságnál kerestek egy takarítónőt, próbálkozott, de nem vették fel. 1963-ban a D. O.-t megszüntették, s akkor elment dolgozni, a kollektív gazdaságban volt segédkönyvelő. Apám 1967-ben meghalt, s utána anyám elment Brassópojánára egy szállodába dolgozni, ágyneműraktáros volt. Nem sokkal később méhrákos lett, kezelték, s megműtötték Kolozsváron, de operáció után – már jobban volt – egy vérrög elindult az erekben és a szíve megállt. Három évvel élte túl apámat, 1970-ben meghalt.

– *Hogy alakult az élete?*

– Huszonnégy éves voltam, mikorra hazakerültünk. Be akartak sorozni katonának itthon is, mert Măcini-ben nem sikerült. Ott behívtak és azt mondták, írjak kérést, hogy sorozzanak be a román hadseregbe, és írjam bele, hogy milyen helyzetben vagyok. Így felszabadulok a D. O. alól – mondták. Persze elvittek volna munkaszolgálatra. Nem ezt választottam, jobb volt anyám s apám mellett kényszermunkán, mint munkaszolgálatos katonának lenni. Mikor hazakerültem Dobrudzsából, hívtak ide Szentgyörgyre ugyanezzel a mesével. Akkor már huszonnégy esztendő voltam, gondoltam, eltelik még két év valahogy, és huszonhat évesen már kiöregedem a sorkatonai szolgálatból.

Uzonban nehezen kaptam munkát. Fiatalon megházasodtam, született egy fiam, szép gyermek volt, mindent ő örökölt Uzonban. Méhészettel kezdtem foglalkozni, és ilyenformán vállalkozó maradtam a kommunizmusban is, miután 1964-ben felszabadították a kényszerlakhelyről. Kezdttem egy család méhvel és három rajjal, és szaporítottam,

mentem vándorolni az akácvirágzaskor. Olyan évem volt, amikor 3 és fél mázsa akácmézot hoztam haza. Húsz évet a méhek után éltem. A házasságom sajnos nem sikerült, elváltunk, otthagytam Uzont. Megismertem a mostani feleségemet és elköltöztem Dálnokra, ott éltünk az ők házukban. A legelső méhpavilonot én készítettem. Egy autóbusz aljára építettem fel a 82 méhcsaládos pavilonot.

1990 után rögtön nekifogtam gazdálkodni Dálnokon, majd itt, Szotyorban és Illyefalván béreltem területeket. Közben harcoltam, hogy adják vissza a mi tulajdonunkat, vettem egy traktort, és azzal szállítottam a méheket. Visszaszereztem ezt az életet, itt, ahol most lakunk. Mindenütt keresztbe tettek, ezt a 88 áras udvart perrel szereztem vissza, pedig semmi nem volt meg rajta, bulldózerrel temették be a házunk helyét.

- *Az elmúlt évtizedekben mi történt itt, Szotyorban?*

- Mikor államosítottak, ide állami gazdasági székházat helyeztek, még megvolt minden épület. Utána átköltöztek Uzonba, és ezt meghagyták a vendégmunkásoknak, Bákóból, Vranceából jöttek munkások. A lovakat bekötötték a házba, azok a ház oldalát kiduvasztották, a mennyezeti gerendákat pedig eltűzelték. Nem jártunk vissza ide, csak halottak napján a temetőbe. 1990-ben, a változások után azonban visszaigényeltem a földeket az akkori földtörvény szerint, de betettek részvényesnek az állami gazdaságba. 50 árat adtak vissza természetben. Fellebbeztem, ám ellenségesek maradtak a helyi vezetők is, az állami gazdaság vezetői is.

- *Magyar magyar ember ellen ismét, mert akik döntéshelyzetben voltak itt helyben, magyarok voltak.*

- Fel is szólaltam egyszer egy gyűlésen, elmondtam, hogy „én a kommunizmusban üldözött voltam, s amikor jött az új világ, a hatalomban mind azokat láttam, akik nekem üldözőim voltak, úgy mond. Ezért kellene összefogjunk, akik magyarok vagyunk, ne pártoskodjunk, marjunk egymást.” Meggyőződésem, hogy csak akkor maradhatunk meg, ha megszűnik közöttünk, magyarok között az ellenségeskedés, nem szakadunk pártokra, nem szóródunk szét.

Jakab-Ladó Ágota

„...RENDKÍVÜL ÍZLÉSES ÉS MINDAMELLETT
IMPOZÁNS PALOTA LESZ...”

– *A csíkszeredai Vigadó építésének sajtóvisszhangja*
(1903–1905) –

BEVEZETÉS

A korabeli Magyarország egyik legkeletibb városkájának, Csíkszeredának 19. század végi és 20. század eleji városiasodásáról, közművesítéséről, valamint az ezekben az évtizedekben emelt középületeiről a sajtó számos információt szolgáltat. Az említett témákat érintő cikkek között azonban sok olyant is találunk, melyek kiemelt megjelenési helyük és terjedelmük ellenére nem föltétlenül hasznosíthatóak a szűken értelmezett építészettörténeti kutatásban, arra viszont kiválóan alkalmasak, hogy közelebb hozzák és érzékeltessék a századfordulós Csíkszereda társadalmi gondolkodásmódjának jellemzőit, illetve azt, ahogyan a városka lakói változó környezetüket látták és értékelték.

A csíkszeredai Vigadó – melyet ma sokan régi moziként ismernek – építésének korabeli sajtóvisszhangja több szempontból is érdekes. A tartalmas, változó hangvételű újságcikkek nagyszerűen kiegészítik a levéltári forrásokat, az építéstörténeti kutatás során hasznosnak és értékesnek bizonyult helyszín-, metszet-, alap- és tervrajzokat. Mint ahogyan ma sem, a sajtó a századelőn sem lehetett egyértelműen és kizárólag a közvélemény lenyomata. Természetesen hatott rá az éppen aktuális általános vélekedés, ugyanakkor a közölt írások, tudósítások, beszámolók, kinyilvánított álláspontok is befolyásolták a közhangulatot.

Fontos, hogy ezen kutatás alapjául szolgáló hetilap politikai irányultságát tekintve ellenzéki sajtótermék volt. Mindezeket szem előtt kell tartani, amikor a *Csíkszereda* című közgazdasági, társadalmi és szépirodalmi hetilap 1903–1905 között megjelent I–III. évfolyamának írásai alapján¹ megvizsgáljuk az 1904-ben felhúzott csíkszeredai Vigadó

---

1 A sajtóban megjelent szövegek átírása a ma használatos helyesírási és központosítási szabályok szerint történt, az idegen eredetű szavak esetében azonban megőriztük azt a régies formát, mely az eredeti írásokban szerepel.

építését övező sajtóvisshangot, ennek (át)alakulását a munkálatok előrehaladtával, valamint a kész épület felavatását követően.

ELŐZMÉNYEK

A kereskedelmi és forgalmi szempontból előnyös elhelyezkedésű Csíkszereda kiváltságai ellenére hosszú évszázadokon át alig, illetve nagyon lassan fejlődött. A kis lélekszámú, székelyföldi viszonylatban is sokáig elmaradottnak számító városkában az erdélyi és külföldi utazók legtöbbször a Mikóújváron kívül semmi említésre méltót nem talált. A városiasabb külső kialakítása érdekében foganasított első intézkedések, első változások a 19. század első felében történtek – a többi székely városhoz hasonlóan – Csíkszeredában is, látványos fejlődés azonban ekkor még nem történt. Az Orbán Balázs által is rögzített átmeneti állapot korában, a kiegyezés előtt Csíkszeredának mindössze két utcája volt, ezeken pedig csak a vár, a határőrezred tiszti lakjai, egy nem túl díszes templom, többnyire földszintes, deszkával fedett házikók, kisszerű boltok és korcsmák álltak, emeletes ház és cseréptető alig fordult elő.

Miután az 1876-os megyerendezést követően Csík vármegye székhelye Csíkszereda lett, és a közigazgatás intézményei Csíksomlyóról ide költöztek, nagyobb lendületet vett a városfejlődés, és megindultak a középítkezések is. Már 1873-ban – viszonylag későn, és csak igen szerény keretek között – bevezették a városi közvilágítást,² s bár az utcák burkolása, a járdák kialakítása és a parkosítás terén Csíkszereda nem versenyezhetett Marosvásárhellyel vagy Sepsiszentgyörggyel, itt is felmerült a város két részét – a dombon fekvő Várteret és a plébániatemplom környéki részt – elválasztó mocsár feltöltésének és egy összekötő utca nyitásának gondolata. Ennek érdekében az akkori polgármester megtette az első lépéseket.³ Bár a nyitandó utcának kezdetben nem volt terve és költségvetése, az új utat a képviselők kitartásának köszönhetően rövidesen mégis átadták a közlekedésnek.⁴ A világháború előtti évtizedekben a székelyföldi városokban az utcai világítás bevezetése, az utcák burkolása, járdák kialakítása és a

2 Pál Judit: *Városfejlődés a Székelyföldön (1750–1914)*. Csíkszereda, 2003, Pro-Print Könyvkiadó, 426.

3 Tivai Nagy Imre: *Emlékezés régi csíkiakról*. Csíkszereda, 2009, Csíkszereda Kiadóhivatal, 49.

4 Uo.

parkosítások mellett figyeltek a folyók szabályozására és az árvízvédelemre is, így a 19. század végén Csíkszereda környékén is szabályozták az Oltot.⁵

A világháború előtti évtizedek azonban nem csak a városrendezés szempontjából jelentősek. A székelyföldi kisvárosokban ugyanis ebben az időben épült a legtöbb középület, melyek mai napig meghatározzák a városképet. Csíkszeredában 1872-re készült el az új városháza, melynek szükségességét a csíkszeredai tanács a következőképpen magyarázta: „bár ha a város közönsége, mint kiváltságos város több évszázadok óta fennáll, mégis soha sem volt egy a kornak megfelelő illedelmes tanácsháza (hanem ehelyett volt egy omlófélben levő fabódéja); miután az idő haladtával a körülmények oda fejlődtek, hogy a városoktól több kívántatik, mint a községektől, elkerülhetetlen szükség volt arra, hogy egy, a mostani kornak megfelelő városház építessék”, ami a város „díszére” van.⁶ A városház mellett ebben az időben új intézményi székhelyek is épültek Csíkszeredában, valamint a városba költöző hivatalnokoknak lakások. 1888-ra elkészült Csík vármegye új székháza, és 1909–1913 között a katolikus gimnázium új épülete. Ugyanezen időszakban, a századfordulón épült az Igazságügyi Palota, valamint a csíkszeredai Vigadó is, mely e dolgot tárgyát képezi.

ÉPÍTÉSTÖRTÉNETI ADATOK

A csíkszeredai Vigadó építéstörténetét nagyrészt sikerült rekonstruálni,⁷ ezért itt most csak azokra a mozzanatokra térünk ki, melyek lényegesek a korabeli közhangulat megértése szempontjából. Egy tisztességes teremmel, színpaddal, ahhoz tartozó mellékhelyiségekkel rendelkező városi középületre, mely közművelődési célokra bármikor igénybe vehető lenne, már régóta nagy igény mutatkozott a városban. Mivel a helybeli korcsmák – tulajdonosaik minden igyekezete ellenére – kulturális-műkedvelő események alkalmával minduntalan szűkösnek bizonyultak, ez az igény egyre határozottabban fogalmazódott meg a csíkszeredai lapok hasábjain. 1903 őszén a bőkezű vármegye jóvoltából a város egy redut, egy kulturális és társadalmi célokra alkalmas, előkelő

---

5 Pál Judit: i. m. 430.

6 Uo. 431.

7 Ladó Ágota: *Vigadó, Csíkszereda*. Adatbank – Erdélyi Magyar Elektronikus Könyvtár, Romániai Magyar Lexikon, 2012. lexikon.adatbank.ro/muemlek.php?id=443. (letöltve: 2014. február 17-én)

és modern igények szerint tervezett palota építését helyezte kilátásba, melynek a város közönsége már régóta és folyamatosan szükségét érezte. A vármegye költségén építendő bérpalota emeleti részére az ünnepekhez és multságokhoz szükséges termeket, alsó szintjére pedig elegáns kávéházat és egyéb helyiségeket terveztek.⁸ 1903 végére a Belügyminisztérium jóváhagyta a csíkszeredai redut építésének tervét, így valószínűvé vált, hogy egy év alatt, 1904 végére felépül a pompás, modern berendezésű palota, mely egy kényelmes szállót is magában foglal majd,⁹ 1904 februárjára pedig már a minisztériumi jóváhagyást követően a versenytárgyalási hirdetményt is kiírták.¹⁰ A versenytárgyalási hirdetmény kiírása után a Csíki Magánjavak¹¹ igazgatótanácsa 1904. március 10-én döntötte el a csíkszeredai redut építési pályázatának sorsát. A határozat szerint Koch Károly budapesti vállalkozó ajánlata került elfogadásra, aki 136 888 korona 15 fillérért vállalta a kivitelezést, szemben Gál József, Kölönte és András Lajos vállalkozók 160 000 koronáról szóló ajánlatával. Koch Károly cége Csíkszeredában már ismert volt, ugyanis a helybeli Igazságügyi Palota folyamatban levő építését is vállalta.¹² 1904. június 9-én a Csíki Magánjavak már az épülő Vigadó fűtéséről és világításáról döntött, és a következő hónapokban általánosan jellemző volt a redut építése körüli fokozódó lelkesedés, valamint a sajtóban megjelenő örömteli híradások. 1904. augusztus 31-én a Vigadó építésének irányításáért felelős építettő bizottság versenytárgyalást tartott az új redut berendezésére. Több versenyző közül a bizottság a berendezés elkészítését Bartha Artur budapesti műrajzoló, kárpitos- és díszítőmesternek adta ki 24 000

8 *Csíkszereda*. I. évfolyam, 47. szám, 1903. november 22. 5.

9 *Csíkszereda*. I. évfolyam, 51. szám, 1903. december 20. 5–6.

10 *Csíkszereda*, II. évfolyam, 9. szám, 1904. február 21. 5.

11 A Csíki Magánjavak helyi közösségi vagyon volt, eredete az első Székely Határvérezred felállítására vezethető vissza. 1769-ben az osztrák-török tárgyalások lezárása után mintegy 62 000 holdnyi erdő került vissza az egykori Csíkszék tulajdonába. A birtokot a határvérezrednek adományozták a katonacsapadatok szükségleteinek fedezésére, az erdők jövedelmét így például a katonák ruházatára, lovak vásárlására fordították. 1849 után ezt a vagyont elvették, a kiegyezés után a kincstár visszaadta, hogy azt közművelődési és oktatási célokra hasznosítsák, mint oszthatatlan vagyont. Ezt követően a Csíki Magánjavak telkeire épült fel számos jelentős középület, köztük a Vigadó is. Az első világháború után az új hatalom a vagyont elkobozta, és csak hosszú idő után tudhatták a csíkiak újra a magukénak a jövedelem egy részét, az államosítás idején azonban a hatalmas birtok maradéktalanul állami tulajdonba került.

12 *Csíkszereda*. II. évfolyam, 12. szám, 1904. március 13. 6.

korona összegért.¹³ Ugyanaz a bizottság szeptember 24-én már a redut bérbeadásának feltételeiről döntött, decemberben pedig Csík vármegye a Vigadót Egyed Gyulának, a nemzetközi vasúti háló- és étkezőkocsitársaság főpincérének adta bérbe, évi 6000 korona bérösszegért.¹⁴

A Vigadó megnyitása csendben, minden hírverés nélkül történt meg 1904. december 31-én este. Kevéssel, mindössze két héttel az épület átadása után kiderült azonban, hogy a lázas sietség mindig megbosszolja magát, emiatt a drágán felépített és berendezett Vigadót már 1905 januárjának közepén huzamosabb időre be kellett zárni. A redut 1905-től remélt és tervezett helyreállítása, rendbetétele és átalakítása a következő években a megfelelő anyagi feltételek hiánya, valamint a háború kitörése miatt hiúsult meg.

A VIGADÓ ÉPÍTÉSÉT ÖVEZŐ HANGULAT

1903 elején még a Kossuth-szálloda nagyterme szolgált minden mulatság és előadás színhelyéül, az ezzel szembeni elégedetlenség azonban egyre gyakrabban fogalmazódott meg a csíkszeredaiak körében. A Korcsolya-egylet február 7-iki, hangversennyel egybekötött táncestélyén például volt *„minden, ami egy sikeres estélynek alapja lehet. Volt publikum akkora, amekkora a Kossuth-szálló nagytermében jó idő óta nem fordult meg; minden banalitás nélkül mondhatni, hogy a műsor minden egyes pontja művészi színvonalon állott, és mégis-mégis a közönség nem tudott felmelegedni; az általános hangulat olyan volt, mintha a publikum legalábbis háromnegyed részének másnap fedezetnélküli esedékes váltója lett volt volna.”* A cikk írója amellet, hogy a kiveszőben levő jókedélyen bánkodik, megjegyzi, hogy *„Különben a »Kossuth« szálló bérlősege is némiképp hibás lehet a dologban. Nem szólva az italokról, ételei minden kritikán alul állottak. Legtöbb esetben nem voltak azok emberi használatra alkalmasok, s innen van, hogy igen soknak vacsora nélkül kellett hazamenni, mert hát pl. bárány címén ugyan ki élvezi meg a berbécs húst sültelenül?”* Csíkszereda közönségének kritikus szószólója azzal zárja sorait, hogy amennyiben a Kossuth-szálló bérlősege nem változtat ezeken az áldatlan állapotokon, ne csodálkozzék, ha siránkozásával azután senki nem fog törődni.¹⁵

13 Csíkszereda. II. évfolyam, 37. szám, 1904. szeptember 4. 3.

14 Csíkszereda. II. évfolyam, 51. szám, 1904. december 11. 6.

15 Csíkszereda. I. évfolyam, 7. szám, 1903. február 15. 5.

Nem sokkal később, 1903 tavaszán már nemcsak a Kossuth-szállóval szembeni elégedetlenség fogalmazódott meg a helyi sajtóban, a cikkek egy része magát a csíkszeredai kulturális-társadalmi életet, pontosabban ennek hiányát, valamint a lakosság ezzel szembeni igénytelenségét kifogásolja. Május 23-án este Monory Sándor színtársulata *A doktor úr* című bohózzal megtartotta Csíkszeredában bemutató előadását. *„Míg a társulat összehangzó, a szó szoros értelmében mulattató játékaival semmi kívánnivalót nem hagyott fenn, a közönség bizony jobban is kitehetett volna magáért. Alig volt a rendes bérlőkön kívül valaki más. Igazán érthetetlen és csodálatos a mi városkánknak társadalmi élete. A farsang óta, eltekintve az oltáregylet által rendezett 2–3 gyermekelőadástól, úgyszólván semmi mulatságunk, színházunk, zene- vagy dalestélyünk nem volt, ami rideg és szürke mindennapi életünk között valami szórakozást nyújtott volna. Úgy látszik, a világtól elzárt külön életünkben szellemi kívánalmaink ma-holnap nem lesznek, és bőven ki vagyunk elégítve az ősi Csíkszeredának hagyományos kedvteléseivel, mely a családok egymástól való elzárkózottságában és közönyös, de azért sértő pletykáiból, továbbá korcsmai életéből van összeszőve. Ily körülmények között könnyen érthető, hogy nálunk egyetlen jobb színtársulat sem tud gyökeret verni, s alig egy-két heti kétségbeesett kísérletezés után kénytelen anyagi és erkölcsi deficittel megugrani, miként ez már több esetben megtörtént.”*¹⁶

Döntő fordulatot hozott a Vigadó építésének ügyében, hogy 1903 májusában egy művésznő csatlakozott egy-két vendégszereplésre a Csíkszeredában időző színtársulathoz, és egyik este akkora tömeg gyűlt össze a Kossuth-kocsmá nagytermében, hogy szusszanni is alig lehetett. Az összevissza elhelyezett székeken ülő közönség a tolongó állójegyesek miatt jóformán alig látta az előadást, a nagy hőségben többen rosszul lettek, és komoly veszélyt jelentett egy hirtelen tűzvész. A *Csíkszereda* 1903. évi 22. számának vezércikke szerint *„ez mégiscsak bírálaton alul levő állapot, hogy egy akkora városi és vidéki intelligenciával bíró városban, mint Csíkszereda, a közönség ősi időktől fogva arra van kárhóztatva, hogy egy privát korcsma »nagy termét« használja minden társadalmi összejövetelének és mulatságainak színhelyéül. Ennek természetesen nem az a privát tulajdonos az oka, ki a korcsma boldog tulajdonosa, hanem oka maga a csíkszeredai társadalom és annak minden rendű és*

16 *Csíkszereda*. I. évfolyam, 21. szám, 1903. május 24. 5.

Jakab-Ladó Ágota: „...rendkívül ízléses és impozáns...” 67

rangú tényező embere. Oka pedig azért, mert nem jó öntudatára annak, hogy ez állapoton segíteni az ő legelső feladata volna.” A cikk szerzője szerint egy kulturális-társadalmi célokra bármikor igénybe vehető közhely, közművelődési csarnok felépítése elsősorban a város feladata, érvelésében pedig fontos szempont, tényező, hogy a szomszéd Sepsiszentgyörgy város ekkorra már egy nagyszabású és díszes redutot épített és rendezett be. Arra az esetre pedig, ha a város ehhez szegénynek és tehetetlennek bizonyul – a csíkszeredai nők Oltár-egyletének és Erzsébet-bizottságának társadalmi akcióiból és ezek eredményességéből kiindulva –, a következő sorokkal zárja közérdekű írását: „én elsősorban a csíkszeredai női társadalomra apellálok, melynek sikereiről meg vagyok győződve, s itt nyilvánosan kérem, vegyék kezökbe ezt az ügyet; rendelkezzenek velünk férfiakkal, mi mindenben engedelmes támogatóik leszünk, s hiszem, hogy két év alatt állni fog Csíkszeredában a közművelődési csarnok. Mi, férfiak nemcsak élhetetlenek vagyunk az ilyesmire, de különben is csak bírálni szoktuk egymás terveit és tervezgetéseit, és féltékenyek is vagyunk arra, nehogy valamelyikünknek külön terve legyen, és az netán sikerüljön.”¹⁷

17 Csíkszereda. I. évfolyam, 22. szám, 1903. május 31. 1.

Sikeresebb színelőadásokról szóló beszámolók mellett a sajtó azt is hírül adta, hogy a csíkszeredai Úri Kaszinó – a közművelődési csarnok felépüléséig – új helyiségbe, a Szopos Elek-féle ház emeletére költözött.¹⁸ Rövidesen azonban – minden készülődés ellenére – úgy tűnt, a mulató, a *közhely* ügye egyszerűbb és gyorsabb megoldást nyert. A Kossuth-kocsmában történt tulajdonosváltásnak köszönhetően új mulatóhely nyílt. Jakab Ödön ugyanis – aki addig az Otthon kávéházat vezette – új kocsmájában a nagytermet és a mellette levő két helyiséget egybevátagatta, így lehetőség adódott nagyobb táncmulatságok szervezésére. Mi több, ettől kezdve a vendéglőben kapható kitűnő kőbányai poharas sör is nagyban hozzájárult az általános elégedettséghez.¹⁹ A közművelődési célokra bármikor igénybe vehető helyiség kérdése ezután egy ideig megoldottnak látszott, a hírek ugyanis főként az új igazságügyi palota és csíkszeredai templom építésének lehetőségeiről szóltak.

Az idővel mégis megjelenő rövidebb közlemények, híradások felhasználásával fent összefoglalt építéstörténeti adatok alapján nyomon követhető a Vigadó építésének megkezdése és alakulása, az ezt övező növekvő lelkesedés pedig 1904 nyarán már a következőképpen fogalmazódott meg a *Csíkszereda* hasábjain: „*Impozáns méretekben kezd kibontakozni a csíkszeredai vigadó pompás palotája a polgári leányiskola szomszédságában, ahol a nagy arányú építkezés igen gyorsan halad, úgy, hogy a jövő télen már valószínűleg meg lehet tartani a felavató ünnepet, azután pedig a nálunk szokásos oly nagyszerű, fényes táncmulatságokat... A csíkszeredai vigadó minden ízében modern stílusú, rendkívül izléses és mindamelllett impozáns palota lesz, amelynek kitűnő tervét Szász Róbert, az államépítészeti hivatal egyik legzseniálisabb és legképzettebb mérnöke készítette kiváló gondnal és ambícióval. A vigadó beosztása, külső és belső díszítése, amely feltűnő szépségével és szecessziós árnyulataival valóságos szenzációt fog képezni, architekturális szempontból dicséretére válnék bármely hírneves fővárosi építésznek, s városunk valóban büszke lehet, hogy falai között ilyen modern és impozáns palota fog emelkedni. A vigadó díszterme, a praktikus és művészi kivitelű, szecessziós díszítésű színpaddal, a fényes vendéglő és kávéházi termek s az egész berendezés mindenkit meg fog lepni izléses és pazar formájával.*” Ugyanez a nagyobb lélegzetű cikk

18 *Csíkszereda*. I. évfolyam, 23. szám, 1903. június 7. 5., 6.

19 *Csíkszereda*. I. évfolyam, 25. szám, 1903. június 21. 6.

részletesen ismerteti az épülő palota egyes helyiségeinek – díszterem, vendéglő, kávéház, kaszinó, szállodai szobák, konyha, lakások, mellék-helyiségek – számát, elhelyezkedését, méretét, valamint azt, hogy hány fő befogadására alkalmasak azok, melyek a nagyközönség számára is nyitottak. Továbbá említést tesz arról, hogy a tervek szerint a konyhából egy kettős felhúzógép szállítja majd az ételt a vendéglőbe, illetve hogy miképpen működik az épület fűtése és világítása. A szöveg zárómondata magabiztosan hirdeti: „*A vigadó ünnepies felavatása aldozatkész vármegyénk és fejlődő városunk egyik legszebb kultúr-ünnepé lesz.*”²⁰

1904 augusztusában párhuzamosan haladtak a redut és az új Igazságügyi Palota építési munkálatai, míg azonban utóbbiról a közvélemény elmarasztaló hangon szólt, kifogásolva ennek szűk telekre történő, előnytelen beépítését, valamint indokolatlanul nagy méreteit, rögtön kínálkozott az összehasonlítás lehetősége: „*mennyivel más újonnan épülő másik épületünk, a redout. Alkalmas, szép helyen emelkednek falai, s az előtte elhúzódó széles utca gyönyörűen domborítja ki homlokzatát.*” Az augusztus 14-én megjelent hosszabb elemzés szerzője utal arra, hogy az épület beosztásáról érdemben még nem nyilatkozhat, említést tesz a fűtés és világítás megoldásáról, illetve a berendezés körüli fennakadásról, véleménye pedig a következő: „*A halasztás helyes is volt. Az a berendezés, amely a bebútorozás tekintetében összeállított, éppen nem felel meg a mai kor igényeinek, s alapos revizióra szorul. Ha van elegáns redoutunk, legyen hozzá elegáns berendezés is, mert lakályosság, kényelem s tartósság szempontjából bizonyára nagyobb ellenértéket fog az árért szolgáltató, mint a selejtes darabok, melyek olcsók ugyan, de hamar tönkre is mennek. Várjuk a kész épület teljes készenlétét, s meglátjuk, meg fognak-e teljes mértékben felelni a hozzájuk fűzött várakozásoknak?*”²¹

A *Csikszereda* 1905. évi első száma egy rövid közleményben tudósít arról, hogy december 31-én este csendben, minden reklám nélkül megnyitott a Vigadó. A korábban olyan nagyon várt „kultúr-ünnep”, a nagyszabású felavató ünnepség, úgy tűnik, valamiért elmaradt. Akik szilveszterkor a redutban megjelentek, hogy az estét jó hangulatban töltsék, mindössze annyit tapasztalhattak, hogy „*a vigadó bérlője minden tekintetben ért mesterségéhez. Az előzékeny és pontos kiszolgálás és*

---

20 *Csikszereda*. II. évfolyam, 27. szám, 1904. június 26. 4.

21 *Csikszereda*. II. évfolyam, 34. szám, 1904. augusztus 14. 1.

főképpen a jó ételek és kitűnő italok bizonyára igen kedvelt és látogatott helyiségévé fogják avatni rövid időn belül a vigadó vendéglőjét.”²² Mindössze két héttel később pedig – a hosszas várakozást, készülődést és csendes megnyitót követően – a közvélemény keserű csalódottságának adott hangot: „Szibériai hideg és pokoli sötétség jegyében indult meg a lezajlott második színházi hét. A sötétség nem tartott ugyan sokáig, csak egy előadás alkalmával szórakoztatott, a hideg azonban állandóan ott kellemetlenkedett az egész héten át, és elviselhetetlenné tette a tartózkodást a színházban. Nem tudjuk, hogy ezen visszás állapot a központi fűtés szerkezetének silányságában, avagy annak rossz kezelésében leli-e magyarázatát, annyi azonban bizonyos, hogy a közegészség érdekében a Vigadó nagy termét mindaddig, míg a fűtési mizériákon segítve nem lesz, a nagyközönség elől el kell zárni. A leghatározottabban tiltakozunk az ellen, hogy oly hőmérséklet mellett, mint amilyen a színházteremben a múlt héten honolt, színelőadások a jövőben is megtartassanak. Biztosan reméljük, hogy az illetékes körök a színházteremben az előadásokat – ha a fűtési bajokon rövidesen nem segítenek – be is fogják tiltani.”²³ Ugyanazon számban megjelent egy másik szöveg is, mely *A vigadó sorsa* cím alatt sorra veszi az épület hasznavehetetlenségének okait, és megállapítja, hogy mindezekért elsősorban a nem sokkal korábban még az államépítészeti hivatal egyik legzseniálisabb és legképzettebb mérnökének nevezett Szász Róbert a felelős, „mert tudnia kellett volna, hogy a téli vakolás, a nedves vakolatra való festés, szóval a téli lázas munka mit sem ér, és tavaszra szükséges lesz az összes falakat és termeket renoválni, mi csak tetemes költség és kiadás szaporításával jár; ezt pedig a szakembernek csak azért, hogy a vigadó egy néhány hónappal előbb a nyilvánosságnak átadható legyen, megengednie nem lett volna szabad.” Kiderül továbbá, hogy a bérlő, Egyed Gyula ilyen viszonyok között kénytelen volt az egész vigadót bezárni és a vármegyével kötött szerződését felbontani.²⁴

„A vigadó hideg és nedves nagytermének kapui bezárultak. Színészeink a héten az előadások sorozatát a Kossuth-szálló nagytermében folytatták. A terem távolról sem alkalmas ugyan színelőadások megtartására, de legalább meleg és barátságosabb a Vigadó nagyterménél.” 1905. január 19-én ezekkel a mondatokkal ért véget egy időre a csíkszeredai Vigadó

22 Csíkszereda. III. évfolyam, 1. szám, 1905. január 1. 6.

23 Csíkszereda. III. évfolyam, 4. szám, 1905. január 15. 5.

24 Uo. 4.

Jakab-Ladó Ágota: „...rendkívül ízléses és impozáns...” 71

rövid története.²⁵ Bár a későbbiekben értesülünk még a redutban tartott színelőadásokról, illetve az épület rendbetételének és átalakításának szükségessége is többször felmerült, a csíkszeredai Vigadó építése mégis egy sajátosan sikertelen történet, mely nagyon érzékenyen érintette a város közönségét, és kétségtelenül rányomta bélyegét a 20. század első éveire. A reduttal egyidőben épülő Igazságügyi Palota sem váltott ki közmegelegedést, de mivel az egy teljesen más típusú építkezés volt, a város nem érezte annyira magáénak az ügyét, így sikertelensége nem okozott akkora csalódást, mint a Vigadóé.

FORRÁSOK ÉS IRODALOM

- Csíkszereda* közgazdasági, társadalmi és szépirodalmi hetilap I–III. évfolyama (1903–1905).
- Császár László (szerk.): *Épülettípusok a kiegyezés utáni Magyarországon*, Budapest, 1995, Építésügyi Tájékoztatói Központ Kft.
- Dr. Endes Miklós: *Csík-, Gyergyó-, Kászonszék (Csík megye) földjének és népének története 1918-ig*. Budapest, 1994, Akadémiai Kiadó.
- F. Dózsa Katalin: *Társasági élet Budapesten. Rubicon* 1991/3. Budapest, 1991, Rubicon Kiadó.
- Ferencz Béla: *Csíkvármegye monográfiája*. Csíkszereda, 1935.
- Keserü Katalin: *A századforduló*. Budapest, 2007, Kijarat Kiadó.
- Kocsis Lajos: *A Csíki Magánjavak története (1869–1923)*. „A székelység boldogulásának előmozdítója”. Csíkszereda, 2008, Csíkszereda Kiadóhivatal.
- Dr. Nagy András: *Városkép és ami hozzá tartozik*. Csíkszereda, 1995, Pallas-Akadémia.
- Pál Judit: *Városfejlődés a Székelyföldön (1750–1914)*. Csíkszereda, 2003, Pro-Print Könyvkiadó.
- Szabó Katalin: *Visszajátszás*. Csíkszereda, 2000, Státus Könyvkiadó.
- Tivai Nagy Imre: *Emlékezés régi csíkiakról*. Csíkszereda, 2009, Csíkszereda Kiadóhivatal.
- Vitos Mózes: *Csíkmegyei füzetek*. Adatok Csíkmegye leírásához és történetéhez II., Csíkszereda, 2003, Hargita Kiadóhivatal.
- Vofkori György: *Csíkszereda és Csíksomlyó képes története*. Békéscsaba, 2007, Typografika.

Kovács Dénes

PILLANATKÉP

BEVEZETŐ A PILLANATKÉPHEZ

Kovács Dénes negyven éve halott, mégis jelen van. Ha bárkivel interjút készítek, beszélgetek Csíkszereda 1977 előtti művelődési életéről, holtbiztos, hogy előhozódik a neve. Van, akinek rajzot tanított, mások táncolni tanultak tőle, vagy barátai voltak. Sokoldalú, művelt, közkedvelt, de mégsem mindenki által szeretett, ahogyan ő maga is írta, „különc” ember volt.

Kovács Dénes¹ muzeológus, néprajzkutató, képzőművész és művelődés-szervező a ma Somogyszentpálhoz tartozó Tótszentpálon született 1920. február 26-án. Édesapja, id. Kovács Dénes kozmási születésű, csíksomlyói végzettségű tanító, édesanyja, Schuch Gizella tanítónő, egy Szebenben élő burgenlandi származású rajztanár lánya volt. Alig egyéves volt a kis Dini, amikor édesanyja meghalt, a kisfiú pedig néhány évig Csíkkozmáson, az apai nagyszülőknél nevelkedett, az első osztályt is Kozmáson kezdte el. Miután az édesapja újránősült, ismét somogyi évek következtek, majd a gödöllői premontrei gimnázium csiki nyarakkal. Érettségi után id. Kovács Dénes akarására a művészetekért rajongó ifjú előbb a jogra iratkozott be, de egy év elvégzése után a Budapesti Képzőművészeti Főiskola hallgatója lett, Rudnay Gyula növendékeként. A művészhallgatók kollégiumában Jagamas János a későbbi zenetudós és Balogh Ferenc hegedűművész voltak a szobatársai. Főiskolás éve alatt a Székely Egyetemisták és Főiskolások Egyesülete táncsoportjának lett oszlopos tagja – a Benczédi testvérekkel és id. Haáz Sándorral együtt – és egészen 1959-es letartóztatásáig foglalkozott táncoktatással, tematikus népi eredetű táncjátékokkal, és maga is színpadra lépett mint szólótáncos.

A főiskola utolsó éveiben, a háború alatt egyre többet kellett nélkülözniük a diákoknak. Talán ez is közrejátszott abban, hogy – a Képzőművészeti Főiskola felhívására, hogy a katonai behívók miatti tanárhiányt utolsó éves főiskolásokkal pótolják – a csíksomlyói tanítóképzőbe jelentkezett tanítani. Az első csíksomlyói hónapokat mutatja be az itt közölt Pillanatképben.

---

1 Az életrajzot a család által rendelkezésemre bocsátott adatok alapján állítottam össze. Köszönet érte!

1944 őszén behívták katonának, de 1945-ben sikerült visszatérnie Csíkba, és a tanítóképzőben tanított 1947-ig, majd áthelyezték a csíkszeredai főgimnáziumba, és annak tanára volt az államosítás után is, egészen 1959-ig.

Tanári munkája mellett 1946-ban ő kezdeményezte az 1930 pütkösdi Domokos Pál Péter, Vámszer Géza és zsögödi Nagy Imre által szervezett Székely Népművészeti Kiállítás és az abból kialakult Csíki Székely Múzeum kallódó anyagainak összegyűjtését, újraleltározását, ő harcolt ki székhelyet a gyűjteménynek, majd intézménnyé szervezte a múzeumot, és 1950-től ő lett az intézmény első igazgatója (félnormával), egy ideig pedig egyetlen alkalmazottja. 1953-ra az egykori Dávid szállóban (Virág utca 5. sz. – ma Gál Sándor utca) található egyszobás raktárhelyiségből háromtermes alapkiállítás lett középiskolás diákok lelkes segítségével. Hamarosan a múzeumi gyűjtemény átköltözhetett a szemközti, ún. Zakariás-féle házba, ahol képzőművészeti kiállításokat is szerveztek, és több múzeumi kiadvány is megjelent Kovács Dénes gondozásában, mígnem 1959 augusztusában az igazgatót letartóztatták és négy év börtönre ítélték a csíkszeredai diákok és tanárok perében.

Két év és két hónap után kegyelemmel szabadult. A katedrara nem térhetett vissza: előbb a Csíki Textil rajzolója lett, majd 1963-tól a János Pál igazgatása alatt álló múzeum munkatársa volt. 1968-ban a frissen megalakult Hargita Megyei Művelődési Bizottság népművészeti szakirányítója lett, és feladatai közé tartozott a népi alkotók produktumainak bemutatása és népszerűsítése. Emellett műemléket védett (részt vett többek között a gyergyószárhegyi Lázár kastély régészeti kutatásában és helyreállításában), népművészeti szövetkezet létrejötténél bábáskodott, művészet-történeti kurzusokat és fotóművészeti szakköröket szervezett, ismét festeni kezdett, bekapcsolódott a megye művészeti életébe, és gyakran publikált a Hargita napilapban néprajz és művelődés témakörökben. Könyvek tucatja tanúskodik szerkesztői, szerzői és illusztrációs tevékenységéről. Értékmentő munkáját a Román Országos Levéltár Csíkszeredai Igazgatóságán, illetve a Magyar Országos Levéltárban elhelyezett dokumentumgyűjteménye is bizonyítja.

Életének utolsó hónapjaiban született a Pillanatkép, amely egy tervezett hosszabb önéletrajz részét képezhette volna, ha 1977. szeptember 8-i halála felbe nem szakítja. „Te kapufélfa voltál, őrt álló szellemi katona, sarkos kampóidon ki-be nyílt az élet” – búcsúztatta temetésén a Hargita megyei

képzőművészek nevében Márton Árpád. Sírja a csíksomlyói Szent Péter egyházközség temetőjében található. Életműve, írásainak, tanulmányainak, műveinek összegyűjtése, munkásságának értékelése még várat magára. (Daczó Katalin)

*

Festőnek nem illik az önéletrajz – írókhoz jobban talál a kifejezés. Bár mindegy, milyen eszközzel örökítem meg magam. Időről időre mindig visszatértem önarcképem megörökítéséhez. Különösen akkor, amikor új útszakasz kezdődött az életemben, és elsősorban önmagammal kellett szembenéznem, megbírom-e ami még hátravan, van-e annyi erőm, hogy átváltozzam. Van-e elég erő a továbbiak megharcolásához? Bizonyos fokú ellenőrzés ez, amit szellemi életet élő emberek elsősorban saját maguk részére tartanak szükségesnek. Mint festő, időnként meg is tettem ezt becsületesen.

De egyszer beállított egy rádióriporter és – eltérően a megszokottól – így kezdte a riportot:

- Kovács Dénes bácsi, szánjon nekem másfél órát!
- Van annyi szalagod?
- Van! Egy rendkívüli riportot szeretnék, nem öt-hat percest, hanem összefüggő dolgot.
- Kérlek – mondtam –, kezdjük!
- Dénes bácsiról azt mondják, hogy „különc” ember. Mi erről a véleménye?

Kifejtettem akkor, lehet, hogy az vagyok, de én nem érzem, és talán az is lehet, hogy a sok „különc” között én vagyok a „szokványos”. De, szeget ütött a fejembe. Akkor határoztam el egy önvizsgálat-félét, miben is állna a különcségem, ha egyáltalán elfogadom ezt a jelzőt. Közben a sors – vagy ki tudja, hogy nevezzem – segített.

Beteg lettem, és csak nagyon kicsi tartott vissza, hogy átlépjem azt a küszöböt, ami után igen sok jóbarátja támad az embernek, és majdnem elmondták felettem is a szokásos ígét: „Csak most tudjuk meg, ki voltál, pótolhatatlan úrt hagysz magad után, emléked, mosolygós arcod örökre szívünkbe zárjuk.”

- Ne-ne, még ráérünk! Előbb tisztázzunk bizonyos kérdéseket – gondoltam én –, és halasztást kértem a sorstól. Illetve összeszorítottam a fogamat és élni akartam, mert az is eszembe jutott, hogy van egy

ötéves kislányom, és ha Ő azoktól fogja megtudni, ki volt az apja, akik sok évig halogatták, hogy megismerjenek, vagy legfennebb különcknek tartottak, akkor bizony keveset fog megtudni. Jobb, ha tőlem tudja meg. Így bizonytalan időre elmaradt a szép temetés, és én nekifogtam kiegészíteni az eddig megrajzolt, festett és metszett önarcképeimet.

*TISZTELT JELEN ÉS UTÓKOR!
MŰTÉSZEK ÉS UTÓLAG FELFEDEZŐK!*

Engedtessek meg nekem, hogy egyes számú különségemben mindjárt leszögezzem: én az igazat írom, azt az igazat, ami velem történt! Minden önarckép tükörből készül, a tükör pedig hideg. Az életem sorát változtató személyek se várják azt, hogy az ő számukra egy homályos vagy színes tükröt állítsak be, vagy a soványak részére kövérítő, kövérek részére soványító tükröt. Minden, amit leírok, megtörtént. Divat az önéletrajzírás. Részemre az enyém is van olyan érdekes, mint amilyeneket mostanában olvastam. Tehát „jobb, ha tőlem tudjátok meg” jelisével, előre! Mint különcknek becézett valaki, a második, sőt a többedik axiomámat is leszögezem itt, röviden.

Második alapelv: mindenről és mindenkiről alkotott elképzeléseim – amelyek alapja a megfigyelés és az ösztönös ráérzés – mindig erősebbek és igazoltabbak, mint a közvélemény. A közvélemény kényelmes és becsapható szorgalommal, álszenteskedéssel, „fasza gyerekeskedéssel” stb. Minden idők közvéleményének megvolt a maga típusa. Ezekből következik az is, hogy a tekintélytisztelet is egészen más alapokra épült fel. Sohasem dőltem be a nagy dumájú, túlbuzgó, szélsőséges elemeknek, és főleg a hivatástudattól dagadó apostoloknak. Ezek a legönzőbb és legembertelenebb egyének, a gőzölgő elhivatottságuk rengeteg gyengeséget takar, és semmibe veszik embertársaikat. A törvény sem szereti, sőt bírálja a demagógiát.

És ezzel élnek a legtöbben vissza, életszabályként állítják eléd, miszerint nem a felkészültség, a csendes és alapos helytállás az igazi – nem tudós kell ide, mondta egyik alkalommal valaki –, hanem „megbízhatóság”. Na, puff! Lehet megbízható egy orvos, ha nem tudja a mesterségét, egy építészmérnök, aki nem ért a statikához, egy darukezelő, aki nem tud darut kezelni? Vagy a költő tévedett, amikor azt írta: „dolgozni csak pontosan, szépen...”? Talán ennyi bevezetőnek. Egy kisvárosi rajztanár ne legyen annyira igényes.

LASSAN ZÁRÓRA LESZ

Tartozás ez az írás. Tartozom azoknak, akik bíztak bennem és segítettek, tartozom azoknak, akik elgáncsoltak, valamint önmagamnak, hogy tisztázzam a kérdéseket. Nem öngigazolás, nem bizonyítvány-magyarázat, egyszerűen ez így volt, velem ez történt. Egyes szám első személyben.

Lassan a záróra felé közeledem, de nem várom meg, amíg záróra lesz.

- Záróra, kérem fizetni! – szól a sovány pincér, és írja... – Volt egy gyermekkor, egy ifjúkor, de úgy veszem észre, két ember életét tetszett elfogyasztani.

- Persze, írja csak!

- Volt tehát egy kettős élet! És ha lesz még valami, azt is írjuk hozzá?

- Kérem! És ez az öné (borravaló).

- Köszönöm, de sajnós, záróra után nem tudom kiszolgálni, Tanár úr!

- És ezt még a zenészeknek, akármilyen rosszul is húzták! Suum cuique²!

MEGÉRKEZÉS

1943. november 3. Nem sokkal múlt éjfél, amikor a Hargita Express átsattogott a csíkszentdomokosi alagúton és csikorogva fékezett a hosszú lejtőn. Kint holdvilág volt, az ablakra nyomtam a homlokom és néztem a tovatűnő tájat. Hegyek, dombok, az Egyesítő és a Nagyhagy-más szikláit sejtelmesen suhantak el a holdfényben.

Akkor „szöktem” el Budapestről. Fáradt voltam, de a határozott cselekedet jóleső izgalma töltött el. „Elszöktem” a főiskola utolsó éve előtt. Elszöktem, mert tennem kellett valamit, valamit, amit én tettem a sorsom irányításában. Harmincegynéhány éve, hogy átültem magamat, kilencszáz kilométerre kelet felé, magam mögött hagyva a várost, amelyben a legnagyobb zűrzavar uralkodott, és ide jöttem Csíkba. Hidegbe, télbe, „primitívségbe”, de nagy, tiszta akaratok világába.

Nem választottam magamnak nagy és világmegváltó célokat, önmagamnak akartam megtalálni elsősorban. És itt, ezen a földön. Tudtam, hogy hideg világ, tudtam, hogy kemények az emberek, tudtam, hogy harc lesz életem végéig. Ez a misztikusan hullámzó domb- és hegység,

2 Mindenkinék, ami őt megilleti!

a holdfényben lebegő kicsi pislogó lámpafények, ködfoszlányok a kanyargó Olt vize felett.

Csíkszereda. Kis állomásépület, de egy nagy terményraktár. Két-három lámpa az épület előtt. A szolgálatos vasutason kívül nem láttam senkit az állomáson. Az épület előtti sáros úton egy fiáker egyes lóval. A ló lógatja fejét, a bakon a kocsis mellére engedte a bajuszát. Mindkettő sovány volt. Odaléptem.

- Kivisz Somlyóra? – kérdeztem.

A kocsis is, a ló is egyszerre rántotta fel a fejét.

- A vonattal jött? – kérdezte vissza.

- Igen.

- Pestről?

- Igen.

- Maga az új tanár?

- Igen.

- Akkor hamar üljön fel, mert az igazgató úr maga elejébe küldött!

Feltettem a bőröndöt háttal a fiákerbe, lebillent a kocsi féloldalra.

A kocsis hátraszólt:

- Üljön a hátam mögé, ezen a felén jobb a fiáker!

Oda ültem pont. Mire a kocsis:

- Híja no, mire vársz?

A ló sántikálni kezdett, a kocsi megindult. Akkor láttam, hogy az ülés pokróca alatt szalmával van kitöltve a párna, amiből kifehérek a szalmaszálak. A kocsis érezhette a csodálkozásomat, mert hátraszólt:

- Csak addig sántál, amíg beléjön. Híja no, hogy a nyüvek a nyakatad ennék meg! A ló patája kockaköveken verte a sánta ritmust, nyikorgott a hintó a hegy felé, de mentünk. Egy kilométer után a ló alább hagyta az ügetést és ismét sétálni kezdett, erre a kocsis közvetlenül rászólt:

- Híja, hogy a nyüvek, bezzeg harapni tudsz!

Aztán amire a Szék útjára értünk, a dacos ló semmiféle nógatásra sem volt hajlandó ügetni, csak sánta lépésben ment. A kocsis pedig a gyenge holdfényben hol a lovat oktatta, hol engem. A Kolonits-háznál (Borcsa tanár úr háza), a fák között megtudtam, hogy egy cseppet sántikál a ló, a hintó is rossz, de mégsem járhat a Csíksomlyói Képezde igazgatója gyalog.

- Ez a felszerelés a tekintély mián szükséges. Sok a tiszt a városban, meg mindenféle anyaországiak, hát gyalog nem járhatunk – fejezte be

többes számban a felvilágosítást. Én is örvendtem, hogy a bőrönd nem került a hátamra, így vonultam be egy rossz hintóval egy holdvilágos, zúzmarás éjjelen a csíksomlyói tanítóképzőbe tanárnak. Zsebemben hivatalos papírok, püspöki kinevezés, minisztériumi beleegyezés. A Képzőművészeti Főiskola 75 éves fennállása alatt ez volt a második eset, hogy utolsó évest elengedtek vidékre állásba. Én is harcoltam érte. Megmagyaráztam egy-két miniszteri-tanácsos úrnak, hogy az utolsó év nagy része próbatanítás és pedagógia. Azt lehet próbálgatni Budapesttől kilencszáz kilométerre is, de a székely tanítócsemetéket nincs aki rajzolni tanítsa. Két hónap kemény kilincselés kellett, amíg az indexemet aláírtam a főiskolán. Egy hónapig úgy csináltam, mint aki a legszorgalmasabb, és amikor megjött a kinevezésem, elbúcsúztam a műteremtől. A búcsúbeszéd olyanféleképpen hangzott, hogy:

- Remélem, nem jár a szátok sokat! Karácsonyra itt leszek, addig csináljatok úgy, mintha el sem mentem volna. Meg kell szokjátok, hogy modern időkben a kilencszáz kilométer nem távolság. Az indexem rendben van, és még kinevezésem is van. Holnap reggel indulok.

- Mutasd, Dió (a Diogenész rövidítése, így hívtak), milyen egy igazi kinevezés!- így a lányok.

- Te most pénzt fogsz keresni? Fizetésed lesz? - kérdezték a fiúk.

- Igen. 150 pengő kezdő tanári fizetés és teljes ellátás, amiért minden harmadik héten hetes subrégens vagyok. Azaz reggel hattól este tízig költök, reggeliztetek, ebédeltetek, délutáni szilencium alatt felügyelek, vacsoráztatok és fektetek. (Azért csak minden harmadik héten, mert három ilyen tanár volt, és hárman váltottuk egymást.)

De ne vágjunk elébe a dolgoknak! A kocsni beállt a Stabiliment udvarára. Hogy mi volt a Stabiliment? A székely vármegye megalakulása előtt (XIX. sz.) Csíkszék adminisztratív központja a képző épületében székelt. Ebből a régi felsőbbbségi tudatból származott a még mindig érezhető feszültség a szeredai és a somlyói polgárok között, le egészen a diákokig. A főgimnázium növendékei lenézték a képezdészeket. Olyan közmondás is volt: „Alábbvaló vagy egy somlyai képezdésznél”.

Petres Feri bácsi fogta a bőröndöt és bevitt az igazgatói lakásba. Ott volt egy úgynevezett szalon is. A szalon egyik sarkában kártyaasztalka és egy kétszemélyes rokokó dívány, ami meg volt ágyazva. Egy párna és egy pokróc. Feri bá' valószínűleg a „tisztelet mián” itt már csak mutogatott, hogy addig nyújtózkodjam, amíg a dívány ér, és lábujjhegyen

távozott. Nem számoltam meg a sarkokat, de nem is álmodtam semmit. Fáztam a rövid díványon. Félálomban hallottam a hatórás ébresztőcsengetést az internátusban, hát felöltöztem és kimentem a folyosóra.

AZ ELSŐ NAPOM

Köd, hideg, szürkület. A boltíves nyitott folyosón át ki-be tekergőzött a vastag köd. Az udvar közepén egy kerek kút. Az emeleti folyosóról a sarkon lévő falépcsőn egy kövér fekete reverenda ereszkedett alá. Csúnya fejű pap volt, fiatal, de nagyon elhízott. Szép, gyerekes kék szemei voltak. Egyenesen nekem tartott és megölelt.

- Te vagy az új tanár? A diri mondta, hogy ma megérkezel. Én vagyok az internátusigazgató és a magyar irodalomtanár. Nevem Pellion Ervin³. Gyere, reggelizzünk!

Lementünk a pincébe, s onnan tekervényes katakombákon át a konyhába.

- Róza néni, reggelit a tanár úrnak, meg nekem is!

- Szereted-e a köménylevelet - kérdezte -, mert ma az van?

Szerettem, jó forró volt, a beleszórt pirítóskockákat ropogtattuk, amikor Pellion odaszólt Róza néninek:

- Kicsi kolbászt is hozzon, mert a tanár úr az éjjel Pesttől idáig szaladt!

Róza néni kicsit bizalmasan szólt közvetlen felettesének:

- Tetszett már misézni? Hogy-hogy reggelizik?

- Nem, de most az érkezés öröme nem is fogok.

Milyen pap - gondoltam -, aki a kötelező misét egy fokhagymás kolbászért holnapra hagyja, de nem érdekelt tovább az ügy, hiszen a kolbász az én bensőmet is átmelegítette. Aztán lejöttek a fiúk is háromnegyed hétkor az ebédlőbe, ahol ők is megkapták a köménylevelet, de kolbász nélkül. Két tanár jött velük reggelizni, az egyik bemutatkozáskor azt mondta: Szlavonits⁴, a másik pedig: Sántha Alajos⁵.

3 Pellion Ervin Rudolf (1909-?) római katolikus lelkész, magyar-filozófia szakos tanár Csíksomlyón. A bentlakás régense. 1944-től felfüggesztve.

4 Szlavonits Ferenc a mennyiségtan és természettan tanára 1941-től a csíksomlyói tanítóképzőben, a bentlakás subrégense, ugyanakkor a „Széchenyi István” iskolai szövetkezet vezetője.

5 Sántha Alajos (1914-2013) magyar-német szakos tanár, a csíksomlyói tanítóképző önképzőkörének vezetője, a tanári és ifjúsági könyvtár öre, a bentlakás másik subrégense, az Országos Középpiskolai Tanáregyesület, a Szent László Társulat és

Na, igen, a fiúk! Megnéztem őket egyenként. Nagyobbbrészt háziszöttes kabátot, csizmát, sőt harisnyát viselő gyerekek, kopaszra nyírt kemény ázsiai koponyákkal. Csak az utolsóévesek haja volt kínosan lenyalva, mint ahogy a borjú szőrét nyalja le az anyja, de így is egyik-másiknak folyton felugrott a vége, mint manapság a táskarádiók antennája. Persze ők is élénken reagáltak, és megindult az asztalok között a suttogás.

A morajból csak azt vettem ki, hogy nem tanárnak hisznek, hanem valami „újífiúnak”, akit reggeli után beosztanak valamelyik hálóba. Csak akkor döbbsentek meg, amikor a reggeli végén ők elmentek, mi pedig négyen ott maradtunk.

Fél nyolckor a tanáriba összegyűlt az egész gárda. Pellion, Szlavonits, Sántha már ismerősen. Nemsokára érkezett az „Öreg” is, a Diri, dr. Rajka Géza⁶ és Ferenc Jóska⁷, nem az apostoli király, hanem pedagógia-filozófia szakos tanár. Az első öt szó után ellenszenves lett, mert ontotta magából a demagóg szöveget. Én viszolyogtam a nagyszövegű és magabiztos embertől, aki ölelésre tárt karokkal rohant nekem, könnyezve csókolott és nyálazott össze, aztán leste, hogy ezért a lerohanásért az igazgató elismerően bólint-e, vagy sem. A Dirinek a lecsüngő szája szélére már oda volt nyálazva a csikk, és az orrára eresztett szemüveg fölül Jóska meg is kapta az elismerő szempillantást a produkciójáért. Aztán, mint ítélet, elhangzott a csikk mellől a szózat is.

- Kovács kolléga, remélem jól aludt, hiszen a szállásáról én gondoskodtam. Úgy vélem, Pellion igazgató kartárs a reggelit elrendezte az internátusban. Kovács Dénes gyakorló tanárjelölt a mai naptól fogva intézetünk tanára és internátusi subrégens, amiről Márton Áron

---

a berlini Deutsche Buch-Gemeinschaft tagja. Az 1943-44-es tanévben az Egyházmegyei Hatóság szabadságot engedélyezett számára, hogy külföldi ösztöndíjának felhasználásával Németországban kutathasson.

- 6 Rajka Géza, dr. (Kolozsvár, 1890-?) történelem-latin szakos tanár, a csíksomlyói tanítóképző igazgatója, 1941 júniusától püspöki középiskolai felügyelő, az Erdélyi Róm. Kat. Egyházmegyei Tanács tanügyi bizottságának és közgyűlésének, Csík vármegye népművelési, valamint nép- és családvédelmi bizottságának, a Vörös Kereszt Egylet vármegyei választmányának, a Csíksomlyói Róm. Kat. Iskolák Pénzalapját kezelő bizottságnak és az OMCE Erdély-egyházmegyei kerülete választmányának tagja.
- 7 Ferenc József filozófia-pedagógia szakos tanító intézeti tanár, ekkor az EMKE Csíki Választmánya közművelődési szakosztályának elnöke, Csíkszereda megyei város népművelési bizottságának gondnoka. Nemzetnevelési tárgyú értekezéseket és cikkeket írt különböző folyóiratokba és napilapokba.

püspök úr ökegyelmessége hivatalos átiratban értesített. – Így mutatott be a kollégáknak. – Kovács kolléga első órája, a korszerű honvédelem, az első osztályban lesz. Pellion igazgató úr, szíveskedjék az ajtóig elkísérni!

Csengettek és mindenki felragadott egy nagyméretű osztálykönyvet.

– Na, gyere! – mondta Pellion, és elindultunk.

Az első ajtó volt a folyosó sarkában. A vastag falú épületben az ajtóköz is legkevesebb 80 cm mély volt. Megálltunk az ajtó előtt és Pellion megkérdezte:

– Nem félsz?

– Nem! Szeretem a fiúkat.

Bentről harsány hangok törtek a vastag falon át, mire Pellion megjegyezte:

– Vannak vagy hatvanan.

– Élénkek – mondtam én, mire bentről egy nagy puffanás és felharsanó ordítás volt a bizonyíték.

– Ne siess – mondta Pellion –, szívjam végig! – Mutatta égő cigarettáját, amely már sárgásbarnára füstölődött ujjai között égett, aztán bedobva egy köpöcsészébe, malaclopóján rántott egyet. – Na, sok szerencsét!

Én pedig az alagútszerű ajtócskán át beléptem az elsőéves képezdésekhöz. A hangulat emelkedett volt, a halk ajtónyitást alig vették észre, csak a becsattanásra fordultak arra egyesek. Két lépéssel felléptem a dobogóra, amely szerencsére az ajtó mellett volt, és miután köztem és az osztály között éreztem a katedrát, megnyugodtam, de ők még nem. Folyt tovább a zsinat. Azon tűnődtem, hogyan kezdjem el? Ordítsak még nagyobb, mint a „barátok szelében” és a somlyói borvízzel edzett szittyá torkok? A várható szelídítési produkció reményében inkább a nemtörődöm módszert választottam. Leültem, kinyitottam a könyvet és beírtam az órát. Korszerű honvédelem, ismerkedés, bevezető. Volt egy „hiányzók” rubrika is, erre felnéztem. Határozott állásfoglalásom eredménye az lett, hogy állva is csendesedni kezdtek, és az elvándoroltak megkeresték padjukat. Végül előkerült egy hetes, aki majdnem az asztalra könyökölve bizalmas vigyorgással közölte a hiányzókat: Dorgó, Balázs Bécsi János, majd hátat fordítva nekem kezdte nézni az osztályt, hogy még ki. Felálltam – ő rám nézett –, de szó nélkül mutattam a helyet, ahonnan jelenthet. Vidáman átsasszézott oda, én

pedig attól kezdve csak azt csináltam, amit volt osztályfőnököm velünk. Szembeálltam és egyenként végignézttem őket szó nélkül, mire beállt a csoda. Rájöttek, hogy köszönni kell.

Egyszerre hangzott fel a „Dicsértessék a Jézus Krisztus!”. Ez viszont engem döbbsentett meg, mert rettenetesen korszerűtlenül hangzott. De meg kellett szólaljak végül is.

- Fiúk - mondtam -, korszerű honvédelem órán a köszönés vigyázzállás! A néma és összetett tartás sokkal megtisztelőbb, mintha végigénekelnétek nekem ezt a nem idevaló köszönést. Hogy egyszerre menjen, a hetes majd túlordít titeket egy „Vigyázz!” erejéig. Ismerkedjünk meg! Én Kovács Dénes vagyok, utolsó éves rajztanár-jelölt, a gyakorló tanításokat ebben az iskolában végzem el. Én tanítom nektek a rajzot, a kézimunkát és a korszerű honvédelmet. Ennyi elég, amit rólam tudni kell. Most pedig személy szerint mutatkozzatok be!

Olvastam a névsort, az illető felállt és bejelentette, hol élt idáig, azaz honnan kényszerítette a sors ide. Így tudtam meg, hogy az osztályban még Szombathelyről és Újvidékről is vannak tanulók. Körülbelül harminc százaléka Somlyóról és a környező falvakból származott. Közöttük olyan is volt, akinek a gimnázium nehéznek bizonyult, és inkább a képezdét választotta. Ment simán a dolog, zaj sem volt. Így értettem meg, hogy a szeplős Baricz meg Füstös azért ültek egymás mellé, mert remeteiek, hogy a somlyóiak és a pálfalviak mint autochton népesség az első-második padsort uralták, míg a távolabbról származókat kiszorították az ablak felőli oldalra. Csengettek, még két fiú hátravolt a bemutatkozásban, de benyitott Pellion, illetve bevigyorgott. Kiugrott a hetes, elordította a Vigyázz!-t, erre én is elmosolyodtam. Mosolyomra óriási üvöltés volt a válasz.

Ez a tanítóképző állandóan vándorolt. Régen itt volt a székhelye Csíksomlyón, apám is itt végzett. Az új csíkszeredai gimnázium felépítése korszerűtlenné tette, átvitték Kézdivásárhelyre, onnan került vissza. Felszerelése, szertárai mind elvesztek, jóformán semmije sem volt, csak tulipános, kopjafás bútorai világos kékre festve, ahogy egy kolozsvári iparművész a székely bútort elképzelte. Tiszta „völkisch” és „matyaros”. A szelleme is ilyen volt. Dr. Rajka Géza, az igazgató, sváb származású I. világháborús tiszt, aki élt-halt a közös hadseregbeli drillért. Persze ő képtelen volt rá, de szerette volna, ha a tanárai ezt vezetik be. Én az első órámmal zavarba hoztam azzal, hogy a

„Dicsértessék!” helyett „Vigyázz!”-t vezettem be köszönésként. Tetszett neki, de félt, hogy az egyháziak ezért megfeddik. Ferenc Jóska háborgott a legjobban, „Hogy ilyent! Mi lesz, ha kitudódik?”. De én kitartottam amellet, hogy „mindennek ideje van, mint a szalmakalapnak”. A legérdekesebb az volt, hogy a nagyszünetben már az egész képző tudta, és a tanáriban másodszor került megbeszélésre az „ügy”. Az egész azért volt jó, mert rögtön láttam, kire számíthatok. Pellion élvezte nagyon, és feltétlenül mellettem állt pap létére is.

A Diri várta, hogyan alakul a többség, hogy azt pártolja az igazgatói döntéssel. Sántha hallgatott, mint egy diplomata. Ferenc Jóska puffogtatta demagóg érveit az „egyházi iskola” mellett. Végül Szlavonits, a számtantanár félrehívott és odasúgta:

- Gyere a szobámba!

Bementünk, kinyitotta a szekrényét és két poharat vett elő, meg egy üveg szilvapálinkát. Töltött és így szólt:

- Látom, fázol. Míg megszokod a levegőt, mindennap a nagyszünetben szívesen látlak.

- Szervusz!

Koccintottunk és lenyeltem az erős szeszt, tényleg átjárt a meleg. Gyorsan viaszurrantunk a tanáriba. Csak Ferenc Jóska kezdte a célzásokat, hogy „egyesek külön utakon járnak”.

Nem említettem Papp Gézát⁸, aki komolyan felkészült zenetanár volt. Kedvenc éneke, amit minden képzős fúj, mint az indulót: „Volt nekem egy kecském, hallod-e, kertben legeltettem, tudod-e?” Gézát különben a zenei szférától semmi sem tántorította el, és a sodrából semmi székely furfang nem hozta ki, csak rövidlátó szemével sűrűbben pislogott, mint egy fülesbagoly. A legfelkészültebb Ő volt közöttünk. Már akkor több zenei tárgyú cikke megjelent. Hogy őt mi hozta ide? Talán Rajka szervezőképessége.

Minden napomat nem fogom ilyen részletesen leírni, ígérem, de ez volt az első. Az „osztályt” is vissza lehet kérdezni. A hetes. Orbán Zoltán ma (1976-ban) a Hargita Megyei Tanfelügyelőségen dolgozik, tiszteletreméltó ősz haja van, de a mosolya ma is a régi. És az első

8 Papp Géza (1915–2013) zenetanár, zenetörténész, Csíksomlyón az ének- és zeneszertár óra, az énekkar vezetője. Az 1943–44-es tanévben a bentlakás egyik subrégense.

padban ülő, kopaszra nyírt fejű Bakó László ma a Hargita Megyei Könyvterjesztő Vállalat igazgatója.

Na, de jött a második, harmadik, negyedik, ötödik óra! Hogy milyen osztályokban, azt már nem tudom. Később, talán a negyedik órámon, történt még valami, ami pedagógiai lélekjelenlétemet igazolta. Rosszul is végződhetett volna, de megúsztam. A második képzős osztályban lett volna órám. Csengettek, mentem is, de itt a katedra az osztály másik végében volt, át kellett menni az egész osztályon.

Sohasem hallottam olyan üvöltést, mint akkor, amikor beléptem az osztályba. „Kicsi a rakás, de nagyot kíván” -t játszottak óriási sikerrel. Vagy tízen voltak egymáson, a többi ezt üvöltve nézte. A padok eltolódtak. Alig-alig értem el a katedrát, amikor felhangzott a hátam mögött egy ordítás. „Új fiú!” Csak egy lépés a katedra! Azt is tudtam, mi jár az „új fiúnak”, mindenki ráugrik, és jól meggyúriák. Ha ügyes, a lábak között kibújik. Ezt mégsem vállaltam. Felléptem a katedrára, és hirtelen szembefordultam az osztállyal. Az ordítás után csend lett, és minden szem az „új fiút” kereste, de én már akkor szembenéztem velük, felemeltem az ujjam, mint az óvodásoknak, mosolyogtam, és félhangosan azt mondtam:

- No-no! Nem új fiú, új tanár!

Még egy pillanatig csend volt ezután, de semmi sem számított, erre is egy hatalmas ordítás volt a válasz, persze az éljenzés ürügyén. Helyükre taszigálták a padokat és leültek.

Az első nap rájöttem, miféle emberek ezek itt, akik tanítók lesznek. A jólneveltségről szó sem volt a jövődő tanítók között. A tanítók gyerekei voltak azok, akik Rajka Géza szerint „Von Hausaus”⁹ hoztak valamit magukkal, a többiek szégyellték a jómodort. Azonban, ha kiordíthatták magukat, mint a vadak, akkor nagyon komolyan lehetett velük beszélni. Később rájöttek, hogy hagyom az oxigéncsere illetően gyorsítását. Nem zavart, sőt néha gúnyosan én buzdítottam:

- Na, most lehet, ordítsatok! - megcsillapodtak.

Persze, ez ellentmondott a „pedagógia módszereinek”. Legalábbis első pillantásra, mert egy tanárnak szigorúnak kell lennie. „Példát kell statuálni, kolléga úr, inkább egy egész osztály bánkódjék, mint egy is büntetlenül maradjon, féljenek, rettegjenek, azaz legyen a tanárnak tekintélye!” Hát én ezt nem kerestem. Minden esetben türelmes és

9 Hazulról, a családból.

optimista voltam. Ferencz Jóska kolléga természetesen „jóindulatúan” ezt kifogásolta, lévén ő a pedagógia professzora, és igyekezett elterjeszteni, hogy nem erőskezű, hanem gyenge tanár vagyok. Nem is állt volna jól nekem, hiszen 2-3 év különbség volt a negyedéves képzősök és köztem. A kollégák többi részének született jó pedagógus voltam, mert esetenként más módszert alkalmaztam. Nincsenek csálhatatlan módszerek, csak buta pedagógusok vannak, állította a Pellion-Szlavonits-Sántha vonal. Rajka és Ferencz Jóska pedig a terror és a „mindenki gyanús, aki él és mozog” elve alapján rémisztgették a fiúkat, akik a kedvükért megjátszották az ijedtet. Lábra kapott a hazugság, a nyalás, a besűgás.

Ama bizonyos első nap, amivel olyan sokat foglalkozom, a negyedéveseknél végződött. Hatan vagy nyolcan voltak korengedélyesek, tehát majdnem annyi idősek, mint én. Évek óta komoly rajztanáruk nem volt, csak helyettesítették az órákat, főleg Ferencz Jóska, aki rajz helyett is pedagógia-elméletet adott le. „Nemzetnevelő téziseit” a *Csiki Lapokban* is közölte folytatásokban. A fiúknak előrebocsátottam, hogy az évi kb. 40 óra alatt nem tudom megtanítani őket úgy, ahogyan szeretném, de segítek nekik, ahogy csak lehet. Meghatódtak. Eléggé elhagyatottak voltak gondolataikkal, érzelmeikkel, és még olvasással sem tudták pótolni hiányérzetüket, idejük sem volt rá, mert Ferencz Jóska szóról szóra számon kérte a pedagógiát.

Csodálkoztam, amikor 20 perc elteltével az egyik fiú felállt, és az osztály nevében arra kért, hogy fejezzem be az órát, mert be akarják rendezni a szobámat.

- Hát van nekem szobám?
- Van - mondták -, ott lakott X tanár úr.
- De az igazgató úr adna nekem kosztot és lakást is!
- Annak igen nagy ára van.

Ők arra kérnek, hogy ne fogadjam el. Az első éjszaka szükségmegoldás volt, de a másodikon aludjam a „szobámban”.

- Tessék jönni!

És lábujjhegyen megnéztük. Az ő hálójuk mellett volt egy 6x6 méteres, két ablakos szoba, egy jó cserépkályhával. Asztalt, széket, ágyat, padot, ami nekem megtetszett, úgy szedtük össze a hálóból. A fászládat megtöltötték fával. Azonnal befűtötték, hogy estére meleg legyen. Majdnem elsírtam magam. Húsz perc alatt nyolc olyan

barátom került – parancs és pedagógia nélkül –, hogy egy életre lekötözve éreztem magam. Micsoda lelki szomjúság gyötörhette őket, és milyen sarlatánság folyt itt a pedagógia nevében! Szalmazsák, pokróc, párna, ágytakaró, mindegyik adott valamit, és még délután is bejöttek rakni a tűzre.

Az igazgató lefittyedt szájaszélén mindig ott csüngő cigarettájával és az állandóan a közelébe faroló „főpedagógusával” a fiúk szemében nem volt vonzó jelenség. A kollégák pedig száműzött lelkek voltak, mindegyik a maga bűnével került az Erdélyi Róm. Kath. Státus által, a számukra kijelölt Szibériába. Én csak Rajka igazgató szervezési ügyességének köszönhető friss erő voltam, akibe nagy reményeket fektetett, de egy nap alatt vége is lett a reményeinek.

Este vacsora előtt bejelentettük Pellionnak, mint internátus igazgatónak – az akkori nyelvjárás szerint „főrégensnek” –, hogy a szoba kész, beköltöztem. Erre Ő széleset vigyorodott és azt mondta:

– Ha a Diri kiadja a csomagodat!

Megvacsoráztunk, és vacsora után döngő léptekkel közelítettem meg az igazgatói lakást. Benyitottam, senki sehol! Egyszerűen behatoltam a szalonba, nem csendesen, hanem a lehető legnagyobb zajjal. De bármilyen nagy zajt is csaptam, egy lélek sem jött elő. Megfogtam a bőrdömb fülét, és feltűnően hangosan távoztam. Hálátlanul.

Húsz perc múlva kicsomagoltam. Ültem a meleg csempekályha mellett, majd jöttem-mentem a szobában tervezgetve, hogy mit kell majd még Kozmásról Panni nénémről felhoznom. Vesztemre tettem. Tíz perc sem telt el, nyílt az ajtó, és megjelent a Diri.

– Kolléga úr! Hogy kerül ide?

Én ösztönösen rávágtam:

– A Főrégens úr tudtával. Mint üres szobába költöztem ide. Úgy értesültem, itt lakott az elődöm, X tanár úr is.

– Milyen jól értesült! – mondta gúnyosan a Diri. – Látom, be is bútorozta szépen!

Szemtelenségem kezdett életre kapni.

– Igazgató úr utólagos engedelmével a házban itt-ott található felesleges bútorokat szedtem össze.

– Szépen összeszedte, de legalább szólhatott volna.

– Az Igazgató úrnak annyi ügyes-bajos dolga van, gondoltam, az én apró ügyeim ne terheljék, hiszen az én érdekem, megoldom én!

- Helyes! Talán igaza van - szólt, áttéve a csikket szája másik szegletébe -, de magát mások segítették, sokan, azt sem tudom, kik, és nekem mindent kell tudnom ebben a házban. Ért engem, kicsi kolléga? Mindent! Csak nem akarja elhíttetni velem, hogy egyedül hozott ide mindent?

Tudtam, hogy most a cinkosokat kellene megneveznem, de hallgattam.

- A Régens úr sem tehet semmit egyedül, csak velem együtt. Érti? - végül lelohadt. - Na, maga jól elintézte! Hamar. Ez tetszik nekem. Így fogunk tudni együtt dolgozni, ha ilyen aktív.

Nagy kegyesen jóváhagyta a tényeket. De a túske hegye jó darabig szúrta a körme alját. Kilenc után ismét kopogtattak. Jöttek az utolsó évesek, mind papucsban.

- Elment az Öreg? - kérdezték.

- El, de honnan tudta meg, hogy ide költöztem?

- Hát egyszerű - mondta egy kis göndör hajú, fekete fiú, Tankó. - Biztosan sétálni tetszett, és az Öregnek alattunk van az irodája. Elfelejtettük megmondani, hogy éjjel háromig itt ül alul, akkor hazamegy, felkölti a feleségét és mesét olvastat magának, amíg el nem alszik. Azért jöttünk mi papucsban. A Tanár úr sem sokat jöhetett-mehetett itt, mert az Öreg rögtön felszaladt a zajra.

Tankó nagyon élvezte a dolgot, és folytatta is.

- Azt nem kérdezte az Öreg, hogy a fát honnan hozta a Tanár úr? Mert X tanár úrnak is mi loptuk a fát, mivel az Öreg megtiltotta Károly bácsinak, hogy hozzon.

Erre a homlokára ütött és folytatta.

- Persze Károly bácsiról sem szóltunk, látjátok, milyen balfék népvagyatok? - fordult hátra a többiekhez. - Hát, Károly bácsira tessék vigyázni! Petres Károlynak hívják, és ő következik az Igazgató úr után, rang és fontosság tekintetében.

- Tetszik tudni, Bandi bolondozik - szólt bele Székely Karcsi -, de igaz, hogy Károly bácsi itt a hírharang, a szem és minden. Ő az igazgatói tekintély bázisa, felszolgáló és kártyapartner. Nagyszerűen tud preferánszozni és huszonegyezni. Azonkívül ő osztja a fát, de mi annyit lopunk, amennyit akarunk. Bizony, télen hideg van. Különösen az anyaországiakat veszi meg az Isten hidege. Mi Károly bácsitól jobban

félünk, mint az Öregtől, mert amit ő tud, azt az Öreg is tudja. De most úgy hisszük, hogy ezt nem Károly bácsitól tudja, megelőzte a „Fület”.

A fiúknak tetszett ez a „vihar dióhéjban”. Kiköbözték, hogy mi következik. Az Öreget sérti az ügy. Még ma este letolja Károly bácsit, hogy semmiről semmit sem tud, és nem jelent. Letolja Pelliont még ma este kártya közben, nélküle hogyan mert intézkedni. Megpofozza polgárista lányát, és ordítózni fog a süket édesanyja fülébe.

Tankó belejött, és tovább mondta.

- Ez több mint egyszerű beköltözés, ez honfoglalás volt, Tanár úr, ennek komoly kül- és belpolitikai következményei lesznek. Károly bácsi nem tűri el a letolást, bánatában megiszik egy kupa bort. Róza néni sem fogja ezt szótlánul elviselni, és kelepelni kezd, ezt viszont Károly bá' nem tűri. Ennek pedig borzasztó következményei lesznek. Először is holnap reggel köményleves lesz, aztán az Öreg nyomozni fogja, kik hordták ide a bútort meg a fát. Csak egy megoldás van, kössön gyorsan különbékét a Tanár úr Károly bácsival!

- De hogyan? - ijedtem meg én.

- Egyszerű - mondta Tankó -, Károly bácsi a konyhában van, a maradékból most egészíti haza éléstárát, és eligazítást tart Róza néninek. Én lemegyek, felküldöm azzal, hogy a Tanár úr hívhatja. Meg tetszik kínálni egy kis borral.

- De fiúk, se borom, se egy bűdös vasam nincs! Az utolsó pengőimet a Hargita-gyors vitte el. Mintha semmit sem szóltam volna, Tankó csak folytatta.

- Székely behozza a demizson, ti gyorsan hozzátok a fogmosópoharaitokat! Addig nem megyek le, amíg nem koccintunk.

- Hm - kezdtem gondolkodni -, na, lássuk, mi lesz!

A papucsos gárda kisurrant az ajtón, három perc múlva poharak az asztalon, két üres üveg és egy demizson bor.

- Érmelléki, szalacsi, sajátunk - töltötte egy rettentő hosszú, Karcsinak nevezett fiú -, édesanyám minden héten küld tíz litert. Ott mi vizet nem iszunk, rosszak a vizek. Ezen a héten lemaradtunk, jó, hogy meg tetszett jönni, holnap jön a következő szállítmány. Ezt a két üveget megtöltjük Károly bácsinak. A Tanár úr megkínálja Károly bácsit és megkéri őt, hozzon ide mindennap egy kosár fát. A különbözetet, mert az öreg csak egy kassal fog hozni, mi vállaljuk.

Megtelt a két üveg, a fogmosópoharak. Koccintottunk, aztán indultak haza, ki a fogmosópohárral, ki a demizsonnal, Tankó a konyhára. A demizsont elkaptam.

- Hozd vissza, és tedd be a szekrényembe! - Betette, és én bezártam a szekrény ajtaját.

- Jó éjszakát! - mondtam.

Nem értette, homlokát ráncolta, de elment.

Közben megjött Károly bácsi, és a különbéke-tárgyaláshoz kezdtünk. Az első üveg végén kifejtette, miszerint a baj az, hogy a tanári kar mind „jött-ment”, egyiket innen csapták el, a másikat onnan küldték ide. A Tanár úr az első, aki a „miénk”.

- A régens úrnak Vásárhelyen fehérnép ügye volt, azért került ide. Szlavonits dunántúli és kommunistaféle, Sántha nem szenteltette fel magát, de a teológiát teljesen elvégezte. Gyanús! Ferencz Jóska kispap volt, és beleszeretett a feleségébe, különben sem... Papp Géza pedig „zenész” - mondta csüggedten, mintha azt mondta volna, menthetetlen -, de a Tanár úr miénkféle. Na, Isten-Isten! - kezdeményezte a koccintást.

- Hát az igazgató úr miféle? - kockáztattam meg.

Károly bá' hátravetette a fejét, könnyed mozdulattal fordította a pohár tartalmát a szájába, pontosan letette az üres poharat és így szólt:

- Az igazgató? Hát annak is van baja elég. Egy fiát kitagadta, mert festő lett, a lányát férjhez kéne adja, mert vénleány lesz. A kicsikét neveli, az édesanyja földsökét, a felesége nagyothall, s ő igazgatni akar. Valami sváb kell legyen.

A különbéke lényegében megköttetett. Károly bácsi a másik üveget azzal az ígérettel, hogy Róza néni is „nyalint” belőle, elvitte. Az ajtóból visszafordult, és azt mondta:

- Osztán, ha valami baj van, én csak tudjak róla, eligazítjuk az Igazgató úrral! Ha hirtelen engem nem találna meg, Róza ott a konyhában. Neki épp úgy elmondhatja. - Így ismerkedtem a belső renddel és hierarchiával.

Másnap Tankó a lépcsőházban reggeliről jövet álszent képpel súrlódott hozzám.

- Amit jószoltam, Tanár úr, bekövetkezett. Köményleves volt reggelire. A különbéke sikerült-e?

- Megköttetett - válaszoltam.

Elment. Aznap a vacsorához menet észrevettem, hogy az utolsó évesek kerülnek és még a fejüket is elfordítják tőlem.

- Hozzám! - szoltam rá Tankóra. Kivettem a szobám kulcsát. - Teszel a tűzre, és az utolsó évesek fogmosópohárral, ellenőrzésre jelentkezzenek papucsban, negyed tízkor!

Jelentkeztek. Megértették, hogy minden este kapnak két pohárral. Rácz Karcsi a tulajdonos a következő demizsont is az én szobámban fogja tárolni, és nem az ágya alatt. Tankó állandó jelleggel „személyem körüli miniszter” lett, annyira elbűvölte a diplomáciai sakkhúzásom. Károly bácsi és Róza néni pártfogásukról biztosítottak. Vastagabb lett a tanári asztalon a köményleves. Az igazgató pedig rövid munkauőiesen kiértékelte az „öntevekeny” viselkedésemet, példaként állítva a többiek elé, a szoba szokatlanul gyors berendezéséért. Még helyesebbnek tartotta, hogy este is törődöm a diákokkal. Kihangsúlyozta, hogy nem csak a fogmosópoharakat, de a zoknikat is vizitálni kellene, mert a szájukon kívül a lábuk is elég bűdös. Honnan tudta meg? Pellion nem csinált féltékenységi jelenetet, csak mosolygott a kék babaszeme kajánul.

- Irtó karriert futottál be két nap alatt. Ha így folytatod...

A kollégák igen kedvesen igyekeztek átsegíteni a tanárrá válás gyötrelmein, de én úgy éreztem, nem kellett erőlködniük. Időközben megtanultam, hogy a kezdő tanárt itt - állattenyészto hagyományaik révén -, előhasúnak nevezik, mert az először vemhes tehén az előhasú. Egy tanár örökké nem tanár - azt is megtudtam -, mert csak tíz évig tanít. Ugyanis amíg fiatal, az első tíz évben csak tanul, de nem tanít, a második tíz évben csak tanít, a harmadik tízben se nem tanul, se nem tanít.

Szellemes nagyon, és súrolja az igazságot.

A KÖTELEZŐ VIZITEK

Na, igen, ez is volt. Mert a képezdének, lévén egyházi intézmény, közvetlen egyházi főhatósága és ellenőre a Nagyboldogasszony egyházközség¹⁰ esperese volt, mint az erdélyi püspök „locumtenens-e¹¹”, hogy egészen ki ne maradjunk a középkorból. Személy szerint Gál Tamás¹²

10 Helyesen: Szent Péter Egyházközség

11 helytartója

12 Gál Tamás (1882-1974) 1936-tól csíksomlyói plébános, 1946-tól felcsiki főesperes volt.

esperes úr, akit a somlyói és csobotfalvi tiszteletlen hívei Síró Tamásnak becéztek.

Egy másik esperes viszont, a csicsói, könyvet írt az öregről, *Hargitai lélektorony*¹³ címmel. Hát az öreg lélektorony volt az első, akinél illet levizitálni.

Természetesen az első fizetés után, megfelelő kísérettel – azaz az egész tanári kar, likőrrel felszerelve –, előre bejelentve. Egymás között mi csak Tamás bácsinak hívtuk. „Tamás bátya kunyhója”, a csobotfalvi plébánia, méreténél fogva szükség esetén erdélyi püspökségnek is megfelelt volna.

Ezt a nagyzóló plébániát elődjének köszönhette az öreg, aki mielőtt pap lett volna, építésmérnöknek készült. Az elődnek nagyúri gesztusaihoz megfelelő jövedelem is rendelkezésére állt, mert a századfordulón tizennégyezer hold erdő tartozott az egyházközséghez. Majláth püspököt, amikor az bérmálni jött, midig saját négy fehér lovas hintójával fogadta. Építészeti szenvedélyének viszont áldozatul esett a szép régi templom, román kori részleteit ma csak sejteni lehet, olyan szépen átépítette. Talán szószátyárságnak veszi valaki ezt a sok ide nem illő részletet, de így válik érthetővé az óriási papilak létezése egy kicsi falu közepén. Az egyházközséghez tartozott Zsögöd, Csíkszereda, Taploca, Somlyó, Csobotfalva, Csomortán és Pálfalva.

Tamás bácsi külsőleg hasonlatos volt egy század eleji, barnára fakult fénykép megelevenedett alakjához. A nagyon puritán, csontos arcú, nagy kezű, kefefrizurás öregnek általános műveltsége nem volt, de gyermeki hittel hitte azt, amiből élt.

Rövid reverendiát háromnegyedesnek csúfoltuk magunk között. Az egész nagy paplaktól csak egy kicsi sarokszobát lakott, alatta volt a konyha. Volt egy vén szakácsnője is, az igen erélyes és pattogó Kati néni, de főzni, azt tudott!

Érkezésünkkor olyan székelő szagok csaptak fel a konyhából, amilyeneket éhes diákorrom töltött káposztának és csörögéfánknak szimatolt. Jó jel volt! A szertartás illő kopogtatással kezdődött, majd sorban bevonult a tanári kar, a legvégére maradtam én. Mindenki kezét fogott

13 A lexikonok szerint a *Hargitai lélektorony* című mű Búzás Gergely (Gerő) (1904–1987) plébános, író munkája. Búzás Gergely szolgálati helyeként a forrásokban nem szerepel Csíksicsó (Ferenczi Sándor: *A gyulafehérvári [erdélyi] főegyházmegye történeti papi névtára*), ekkor Csíksicsóban Búzás Imre esperes szolgált. A hasonló vezetéknevből eredhet a tévedés.

az Öreggel, engem pedig a legidősebb kolléga mutatott be, mint új tanárt.

- Na, Isten segítse, kicsi Tanár úr! - ölelt Tamás bácsi a hasára, és utána, paposan, jobbról-balról arcon csókolt. Így aztán leültünk, és az Öreg előszedte a már készenlétbe helyezett poharakat. Rólam több szó már nem esett, mert kézbe vették a kártyát, és kezdetét vette az ünnepi preferánsz. Ez az egyetlen érdekelte az Öreget a „magas” kultúrából. Lepattant róla Bartók és Kodály zenéje, félt minden szocialista gondolattól, de ragaszkodott mindenhez, ami régi. Felújította Gyergyóalfaluban és Somlyón is a lóhátas határszentelést. Teljes papi díszben a lovascapat élén járta be a határt tavasszal, és intonálta:

- Áldd meg, Uram, a vetéseket!

Persze, az ő lovai sokkal jámborabbak voltak, mint elődjéé. Kati néni kívül volt még egy kocsisa is, aki egy személyben kántorként és könyvelőként is működött.

Kártyázás közben az Öreg döngetni kezdte csizmája sarkával a szoba padlóját, amire Kati néni - ismerve a jelet -, két percen belül hozta a bort. Később a töltött káposztát is hasonló gongütéssel rendelte fel. Mária harangszókor pedig letette a kártyát, keresztet vetett és rázendítette:

- Az Úr anyala köszönté a Boldogságos Szűz Máriát...

Senki sem gondolt arra, hogy 1943-at írtunk, hogy túl a Kárpátokon mi történik. Itt felújult a középkor, vastagon és sötéten lepett be mindent a bigottság. Látszólagos béke honolt. Tamás bácsi nagyon keveset törődött Hitlerrel, a bolsevizmustól rettenetesen félt.

Természetesen a klastromban is leviziteltem p. Pap¹⁴ kíséretében, aki a hit és az erkölcs tanára volt. A klastromban egészen más szellemiség élt, mint a plébánián. A klastrom közösségében nagyon is tájékozottak voltak minden kül- és belpolitikai eseményről.

Volt a hivatalos rendi álláspont, de az atyáknak is megvolt a maguk véleménye. Nem voltak sokan: házfőnök (guardián) p. Hajdú Leander¹⁵, helyettese p. Philibert¹⁶, valamint p. Köllő Bonifác¹⁷, és a fent említett

14 P. Deésy Ipoly Sz. Ferencz-rendi tanácsos és a csiksomlyói rendház helyettes főnöke az 1942/43-as tanévben lett a tanítóképző hittanára. Kérdés, hogy róla van-e szó. Pap nevű tanár ekkor a tanítóképzőben Papp Géza zenetanáron kívül nem volt.

15 P. Hajdú Leánder OFM (1911-1987) plébános, házfőnök.

16 P. Philibert ? - nem találtam róla adatot. Ebben az időszakban P. Deésy Ipoly volt a helyettes rendházfőnök.

17 P. Köllő Bonifác OFM. (1908-1981) a kósteleki templom építetője.

kollégám, p. Pap, valamint még 3-4 laikus testvér. P. Hajdú Leander jenőfalvi székely volt, aki Münchenben végezte a teológiát, és művészettörténetet is ott tanult. Külsőre zömök, szőke, egészséges, aki le sem tagadhatná jenőfalvi születését. Hyperintelligens. Szerintem egyike a csikszeredai keveseknek, akiket tiszta fejűeknek neveznék. Furcsa és félelmetes volt számomra ez a nagy felkészültségű ember a tisztánlátásával és a szerénységével. Ennek ellenére olykor a jenőfalvi bicskás vér is előntötte az agyát. Olyankor elvörösödött, és látszott rajta, hogy fékezi magát. Tudott csúfondáros is lenni, nekem ilyenkor tetszett a legjobban. Különösen szép, férfias énekhangja volt. Igen szívesen hallgattam, amikor rázendített kedvenc dalára, a „Szeredai temetőben kinyílt egy eperfa”-ra. P. Philibert felsőháromszéki volt, p. Bonifác pedig gergyói.

A vizit preference-ba torkollott, akárcsak a plébánián. Ez a kártyázás számomra a végzetet jelentette. P. Leander engedélyt adott, hogy a földszinti szobában elhelyezett múzeumi anyagot¹⁸ átnézzem.

Az anyagot még Rajka Géza rakatta át a tanítóképző épületéből a klostromba, miután a kőművesek és más mesterek már elhordták a pénzgyűjtemény meg a bronzbalták egy részét, hogy forrasztópákának használják. Egy kora vaskori csészét Rajka használt hamutartónak. Amikor már a képezdészek kezdték magukat ezzel-azzal felszerelni, akkor Rajka is belátta, hogy jobb helye lenne a gyűjteménynek a klostromban. Látva lelkesedésemet, p. Leander a könyvtárat is megmutatta, és abba is beleegyezett, hogy a múzeumi anyagból egy látogatható raktárt rendezek be.

P. Leander volt a csíki keresztapám. Ő nevezett először „Déneskének”, s ez maradt a nevem egy évtizedig a tanítványaim között is.

A HARMADIK VIZIT

A templomon túl egy félig kész épület várta befejezését. Már messziről látszott rajta, hogy Kós Károly tervezte. Itt működött a KALOT Székely Népfőiskola, p. Philibert atya átvitt bemutatni.

Recsegő falépcső vezetett fel az emeletre, ahol volt egy tágas előtér, az ajtókon ilyen-olyan feliratokkal: fiúháló, iroda, faragóműhely. Végül megálltunk az igazgatói lakrész feliratú ajtó előtt. Azt gondoltam, hogy

---

18 A Csíki Székely Múzeum első kiállítása 1930. június 6. és 10-e között tartott nyitva Csíksomlyón.

úgy lesz, mint Rajkánál, hogy a fél földszint igazgatói lakosztály, de nem, csak egy hatszor hatos szoba volt az egész. Az egyik sarokban könyvespolc, előtte kékre festett tulipános íróasztal, középen pedig egy nagy Gál Ferencné¹⁹ szőnyeg. Két, parasztosan vetett ágy csergével, keresztzemes párnákkal, imitt-amott kicsi faragott székek.

A puritán népi miliőben jelentkezett egy csizmás, kerek képű, bajuszos férfi:

- Szervusz! Magyar Feri²⁰ vagyok. Végre, hogy hozzánk is eljöttél, már nagyon régen vártunk!

Ő volt a népfőiskola igazgatója, Rozsnyó környéki, cseheknél nevelkedett fiú. Foglalkozása tanító, újságíró. Magyar Feri gyorsan rátért a lényegre, a főiskolának rajztanárra van szüksége. Az a kikötés, hogy az illető a népi műveltség teljes birtokában legyen, azt adja tovább. Húsz fiút kellene rajzolni és festeni tanítani.

A főiskola önellátó. Havonta egy vagon bútort kell leszállítaniuk. A bútor ellenértékéből veszik a nyersanyagot, fedezik a fiúk élelmezését. Ha elvállalom a tanítást, havi 100 pengő lesz a fizetésem, és szabad könyvvásárlási folyószámla a központi antikváriumban, fele részben az iskola, fele részben a magam számára.

Elöttem Szervátiusz Jenő és Kósa Huba tanítottak. Tudni kell, hogy a KALOT mozgalmat a jezsuiták irányították.

Egy hónappal később Rajka ismét elkapott, Károly bácsival idéztetett be párnázott ajtajú irodájába. Kijelentette, hogy ő, mint igazgató, határozottan ellenzi a KALOT-nál való ténykedésemet, nem is ad rá engedélyt. De Magyar Feri megkereste a jezsuitákat, azok megkeresték az erdélyi püspököt, Márton Áront. Érkezett a levél Rajkának, hogy ne avatkozzék be a főiskola ügyeibe, és ne akadályozza a munkát, inkább kapcsolja be a képezdeszeket is.

- Soha - mondta Rajka -, nem nevelünk földosztó tanítókat! Nem kell népi műveltség! Értsd meg, nem nevelhetünk intézményes parasztokat! Ismered a KALOT programját? - „Földet minden nincstelen parasztnak!” - Te nem tudod, hogy az egri érsek kitiltotta az egész szervezetet?

---

19 Gál Ferencné Sántha Julianna (1902-1953) népművész, szövőasszony, a székely festékesek szövésének egyik felelevenítője, a székely festékes képek, a „székely gobelin”, és a „képszőnyegszövés” úttörője volt.

20 Magyar Ferenc (1916-2000) újságíró, szerkesztő, a csíksomlyói KALOT Népfőiskola igazgatója 1940-1944 között.

- Kicsoda - kérdeztem én -, Czapik Gyula²¹?
- Neked nagybátyád, hogy per Czapik Gyulázod?
- Nem, de úgy hívják.
- Akkor te a püspök urat is úgy aposztrofárod, hogy Márton Áron?
Pedig ő Kegyelmes Püspök Úr!

- Úgy. Az én megszólításomtól nem lesz kisebb a tekintélye, és a püspöksége sem vetköztette ki őt mártonáronságából!

- Déneske! Ne politizálj! Intézetünk tanárainak ez szigorúan tilos.

- Igazgató úr! Czapik Gyula káplán korábban tucatjával írta a „földosztó” cikkeket. Most, hogy egri érsek lett, és neki is jutott 75 ezer hold, azt már nem osztja. Esetleg a másét. Viszont a frontra induló katonáknak földet ígérték. Azt is helyteleníti az igazgató úr?

- Ezek között a falak között csak a tudomány lehet. Én újból figyelmeztetek. Különben milyen kapcsolatod van a *Magyar Élet* kiadóval?

- Könyveket rendeltem onnan, amelyekre szükségem van.

- Azt hittem, szocialista vagy!

- Semmilyen „ista” nem vagyok! - vörösödtem el. - Eszembe jutott, hogy régen várok már egy csomag megrendelt könyvet. Vajon hol akadt el?

Ekkor az öreg lenyúlt az íróasztal mellé és elővette a csomagot.

- Igazgató úr, kikérem magamnak, hogy a postámat ellenőrizze és visszatartsa! Azt is kikérem, hogy beleavatkozzék a szabadidőm felhasználásába!

- Ó, fiam - folytatta az öreg más hangnemben -, ha tudnád, hogy az igazgatónak milyen piszkos ügyekkel kell foglalkoznia! Persze, így elveszíti az ember a környezete szimpátiáját, barátait.

- Mehetek, igazgató úr?

- Na, menjen, de jobb, ha rám hallgat!

NEM LEHET AZ EMBER FÁBÓL

Ablakom alatt egy földszintes épületben működött a Kaláka nevű népfőiskola hároméves háztartási tanfolyama. Vezetői a Szociális Missziós Nővérek, népiesen a szürke nővérek voltak. Mózes Sanyi utolsó éves képzős járt oda éneket tanítani. Tőle üzenték, szeretnék, ha rajtot tanítanék az intézményükben. Ellenálltam, mert számomra teljes igazgatói tilalom volt más iskolákkal szemben, különböző büntetések kilátásba helyezésével.

21 Czapik Gyula (1887–1956) nyomdász, veszprémi püspök, majd egri érsek.

Mivel akkoriban nyitott felső ablak mellett aludtam, egyszer arra ébredtem, hogy az ablakon át egy hógolyó vágódik a szoba közepébe és ott szétrobban.

A második jól célózva az ágyamra esett. Kiugrottam, de az ablakhoz érvén csak kettős sorban menetelő, lehajtott, copfos fejeket láttam, ahogyan az apácáknál elő volt írva. A hódobálás a többi napon is folytatódott, addig, amíg ki nem találtam, kik voltak a dobálók. Azután már nem csinálták, mert nem volt érdekes.

Egyszer Mózes Sanyival én is átmentem egy énekórára. Mindig jelen volt felügyelőként egy apáca. Látogatásomkor a szolgálatos nővér éppen magyar dolgozatokat javított. A katedra mellé ültem, és segítettem a dolgozatokat javítani.

Közben egy papírlapra ráírtam, „Teri, a zsebemben lévő almákat tegye X, Y, Z párnája alá!” Terit kihívtam a katedrához, eléje tettem a füzetet, és mutattam, milyen hibákat követett el a dolgozatban. Közben az ujjammal a fenti szövegre böktem, és megkérdeztem, megértette-e? Bólintott, hogy igen, és amikor a helyére ment, a hátsó falon lévő kabátok közül az enyémből kivette az almákat. Este, lefekvés után felcsendült az ablakom alatt:

- Köszönjük, jó éjszakát!

Nos, az éber apácák figyelmét semmi sem kerülhette el. Óvást emeltek ellenem, és az igazgató párnázott ajtajú irodájában nyilatkozatot kellett adnom, hogy a sűrke nővérek intézetébe többé a lábamat sem teszem be.

Elterjedt a pletyka, hogy nősülök. A hír nemcsak a Státushoz, hanem a rokonsághoz is eljutott. Felhördültek a hírre a Státus és a rokonság is. A Státus nem kedvelte a nős tanárokat, mert az el- és áthelyezésükkel sokkal több volt a gond, és nem utolsósorban a nőtlen tanár potenciális kérő is. Az erdélyi rokonságnak pedig finom, iskolát végzett leány kellett volna feleségnek. Az alsó határ „legalább egy jegyző lánya” lett volna.

BUDAPEST

Elutaztam vizsgázni Budapestre. Az ottani tartózkodás semmi különöset nem tartogatott számomra. Lótás-futás, rajzok elkészítése, vizsgák stb.

Na, igen! A Szürke Nővérek ott is utolértek! Egy napon este a SZEFE (Székely Egyetemista és Főiskolai Hallgatók Egyesülete) menzáján, ahol vacsoráztam, megjelent Zakariás Flóra²² nővér, és felkért, hogy táncoljak székely férfitáncot nekik, ill. a háztartási alkalmazottaknak. Megígértem, bár éreztem, hogy nagyon ki vagyok merülve. Annak ellenére, hogy előre megegyeztünk, a zenéről mégsem gondoskodtak. Így aztán olyan lett, mint ahogy női lallallára táncolni lehet. Ettől függetlenül megtapsolták, sőt, megújrzták.

Ott tűnt föl két sor leány, szinte mind egyformák, karba tett kézzel ültek, mint valami szobrok. Egyszerűen édesek voltak, hogy ezt az elcsépelet jelzőt használjam. Kérdeztem a nővéreket, hová valósiak a lányok? Megtudtam, lövéteiek. A görög kariatidák nem olyan kedvesek és erősek, mint ezek a karba tett kezű, hosszú hajú „galambok”.

De majdnem kihagytam a főiskolát. Hát a műterem a régi volt. Ők sem dolgoztak többet, mint én. A háború miatt akadozott az ellátás, babon és krumplin éltek a Múzsák fiai. Húst csak egy héten kétszer kaptak, de az is kisütött ló-parizer volt. Kósza hírek keringtek. Sokakat elvittek katonának, mások egyszerűen eltűntek, mint Vida Géza²³.

A kollégák nagyon örvendtek nekem, megemberesedtem – mondták. „Dióka, maga olyan férfias lett.” – Így az elsőéves kislányok, és egyre többen kezdtek velem foglalkozni, de sajnos, nem volt időm rájuk. (A főiskolán – mint már említettem – Dió volt a nevem a Diogenész-ből). Úgy éreztem, hogy én mellettem – aki már „igazi” tanár vagyok – ők még kicsit gyerekek. Ha be is mentek gyakorlótanításra, ment velük egy tanár is, aki a hátsó padból figyelte, ill. csendes kárörömmel szemlélte, mint készítik ki a pimasz tanítványai a tanárjelöltek idegeit. Nekem igazi tanítványaim voltak, és nem jött be velem senki az órára. Ez a magamra utaltság jó volt. Szóval életszagú voltam. Jót tett nekem a Róza néni kőménylevelese is, meg a fogmosó pohárból ivott szilágysági bor. És sok minden egyéb...

Két hét elteltével kezdtem „haza”vagyódni. Hiányzott Bakó Lacika kopaszra nyírt feje, Orbán Zoli mosolya – amit mérgesen pimasz vigyornak minősített az ember –, a hátsó sorok basszusba hajló suttogása, a kis Ráduly és a többiek.

22 Zakariás Flóra szociális testvér, az Ezer Székely Leányok Napjának egyik életrehívója, a csíksomlyói Székely Leány népfőiskola megszervezője 1941-ben.

23 Vida Géza (1903–1980) nagybányai szobrászművész. 1942–1944 között Budapesten tanult.

A KALOT-tól biztosított keret terhére könyveket vásároltam. Egy láda művészettörténeti könyvet küldtem haza Csíkba, de már a könyvesboltok is, hasonlóan, mint a vendéglők és menzák, csak a legszükségesebbeket biztosították.

Jó könyvet alig lehetett találni. Ennivaló sem igen akadt Pesten. Egy évvel ezelőtt még sütőtökkel is jóllaktunk az utcasarkon. Eltűntek, akárcsak a gesztenyés nénik.

Az Andrassy utcai Lukáts cukrászda (szemben volt a főiskolával) sem árulta már a törmelékcokoládés nápolyit, ami tejjel éveig fő elede-lünként szolgált.

A kollégium adta még a tejet, de hát mi az a napi egy liter tej? Bizony sokszor gondoltam a somlyói tanítóképző reggeli köménylevesére, mert itt sokszor még délben sem jutott olyan.

A főiskola tanárai jóformán észre sem vették, hogy nem vagyok jelen. Igaz, egyesek előre be voltak avatva, mint Feig Aladár²⁴, Molnár Ernő²⁵, Dénes Jenő²⁶. A többi tanárt nem is nagyon érdekelte a mi közvetlen életünk. Rudnay Gyulának²⁷, a mesternek nem mertem megmondani, hogy egy ideig távol maradok. Rudnaytól nagyon fájt az elválás, mert ő volt, akitől a legtöbbet kaptam. Nemcsak mesterséget, hanem emberséget is. (A titkári hivatal a miniszteri átírat alapján tudomásul vette, hogy én vagyok a második a főiskola 75 éves fennállása óta, aki az utolsó évet „kint az életben” töltheti.)

Rajka, az igazgatóm még Pestre indulásom előtt különböző megbízásokkal látott el. Egy olyan öngyújtó javítását bízta rám, ami már az első világháborúban is vele volt. Megadta a Nagymező utcai trafik címét, ahol ő az öngyújtóját javíttatni szokta. A trafikos nem akarta elfogadni.

- Dobja el, Uram! Olcsóbbat vehet aranyból, mint amennyiért én meg tudnám javíttatni. - Próbáltam elmagyarázni neki, kezdő tanár vagyok, és ez az igazgatóm öngyújtója.

- Tudja, mit jelent ez nekem? A karrieremet! - kétségbeesetten gyözködtem, amíg elfogadta.

---

24 Feig Aladár - nem találtam róla adatot.

25 Molnár Ernő (1891-1976) római katolikus pap, művészettörténész, főiskolai tanár, festőművész.

26 Dénes Jenő (1909-1989) műtörténész, restaurátor, főiskolai tanár, festőművész.

27 Rudnay Gyula (1878-1957) festőművész, grafikus, rézkarcoló, főiskolai tanár.

- Hogy mik vannak! - mondta a trafikos. Undorral sóhajtott és betette a fiókba.

Indulás előtt visszamentem, és kérdeztem, készen van-e a gyűjtő.

- Nem visz rá a lélek, Uram! Ilyen hitvány darab még nem járt a kezemben.

Én újfent győzködtem, és ő kelletlenül adott egy újabb határidőt.

Rendbetettem az ügyeimet, elbúcsúztam Budapeستől, a főiskolától, a kislányoktól, a háborús nyomorúságtól, és hazajöttem, de öngyűjtő nélkül! A Diri minden cigarettagyűjtáskor rám nézett, vagy ha nem voltam jelen, akkor rám gondolt.

Nézett bús, guvadt szemével, és sóhajtott.

- Mennyire hiányzik az öngyűjtóm! Olyan nincs is több! - Nincs, gondoltam én, így mondta a trafikos is, ilyen vacak nincs is több!

Egy este a Diri behívott az irodájába, és az öngyűjtővel kapcsolatban két dolgot jegyzett meg. Elsőként azt említette, hogy mást várt egy olyan embertől, akinek ő tette lehetővé a főiskola befejezését, és akit hónapokra elengedett Budapestre.

Másodikként szóvá tette, másra számított olyantól, akinek a nagyapját Edmund Schuchnak hívták, és „felsőbbrendű vér csörgedezik az ereiben”. A végén már majdnem sírt, én pedig dühöngtem.

Pellion kollégám csak kacagott ezen az egészen, ivott, végiggurultak a reverendáján a borcseppek.

- Látod - mondta Pellion -, az embert a társadalomban különböző klikkek és érdekkörök csábítják. Te alig jöttél ide, az igazgató máris aligazgatót akart belőled nevelni. Elcsábított a faragó iskola, és verekedtek érted a Szürke Nővérek. Azt sem csudálnám, ha a ferences barátok felkérnének, lépj be közéjük. De csak egy igaz barátod van, és az én vagyok! Ott vannak a könyveim, olvass és töltögd a poharadba időnként, mert - emelte fel az ujját - neked csak egy kiutad van, ha egyik bulihoz sem csatlakozol! Mondom pedig néked - és paposan kezdett beszélni, mintha az evangéliumot olvasná - bizony, bizony, mondom néked, amíg kártyázni meg nem tanulsz, nem is lesz nyugtod a földi életben. Mert itt kártyázik maga az Isten is, nem kevésbé földi szolgálói. Mert kártyázik az esperes, kártyáznak a barátok, kártyázik a szubrégens, és kártyáznak a diákok. S ha azt hiszed, hogy a nagy bőrpárnás szoba embere, meg a puritán Magyar Feri nem kártyáznak, akkor nagyon tévedsz. De hát Istennek Báránya! - folytatta a profán

prédikációt. – Mit is lehetne Csíksomlyón csinálni egyebet, örökké csak nem alhatunk és ehetünk? És ha Isten rendelése szerint el is kapunk egy-egy fehérszemet, az sem tart örökké. Egyébként egymásnak mit is mondhatnánk szobrot, mint amit az Úr mondott Ádámnak a paradicsomban, hogy „passz”? Te pedig bűneid bocsánatára – mivel megismerted az igaz béke forrását, de vonakodsz és húzódozol előle, nem akarsz kártyázni – töltsd meg emez öt poharat egyenként, hogy enyhítsük szomjúságunkat e földi lével, ami szintén Istentől származik. Na, osszatok, de gyorsan! – nyúlt a lapok után, és engem a csoda ölt meg, hogy emberbe ennyi ellentét szoruljon bele.

Nagy könyvtára, széles műveltsége van, összeszedte Dsida Jenő kiadatlan verseit, és esszéit is írt róla. És miért küldték Vásárhelyről ide? Mert egy ilyen pap, akinek lelki, szellemi és irodalmi tartalmában gazdag prédikációi feltűnően modernnek, egy ilyen pap városra való! Mit véthetett és ki ellen? Vagy talán rá is bíztak egy öngyújtót? Lehet, de ez már titok marad.

GÁL FERI BÁCSI

Hogy egyáltalán Somlyón ragadtam, azt három embernek köszönhetem. Nagy Imrének²⁸, aki először maga helyett a múzeumi gyűlésbe küldött, Márkos András²⁹ szobrászművész kollégámnak, aki biztatásával segítette elképzeléseimet, és Gál Feri³⁰ bácsinak. Nála mindig higgadt, apai tanácsra, jó szóra és művelt, színvonalas baráti társaságra leltem. Ő, személyében nem volt művész, mégis egész művészgenerációkat vonzott magához. Szelleme, fejlett ízlése és jó ítélőképességgel odavetett egy-két találó megjegyzése megnyugtató hatással voltak bárkire. Korának legjelesebb művészeit, mint Aba-Novák Vilmost³¹, Barcsay Jenőt³², Nagy Imrét, Szervátiusz Jenőt³³ (mindenkit felsorolni nem tudok), nemcsak személyesen ismerte, de valamilyen formában segítette is. Legtöbbször a gyűjteményeiről ismerik, pedig ő nem

28 Nagy Imre (1893–1976) festő- és grafikusművész, művelődésszervező, a Csíki Székely Múzeum egyik alapítója.

29 Márkos András (1919–1972) szobrászművész.

30 Gál Ferenc (1895–1973) műgyűjtő, pedagógus, tisztviselő. Részt vett a Csíki Székely Múzeum első kiállításának megszervezésében, később vármegyei népművelési titkár lett.

31 Aba-Novák Vilmos (1894–1941) festő, grafikus.

32 Barcsay Jenő (1900–1988) festő, grafikus, művészpédagógus, tanár.

33 Szervátiusz Jenő (1903–1983) szobrászművész.

műveket gyűjtött, hanem barátokat és ismerősöket. Az utóbbi hatvan év képzőművészetét felölelő gyűjteménye barátok személyes ajándéka-ként jött létre.

Hogyan? Minden Pálfalván kezdődött, a szülői házban, az édesanyjánál³⁴. Erdélyi József³⁵ visszaemlékezéseiben nagy szeretettel említi Feri bácsi édesanyját, aki a fogarasi várfogságból szabadult költőt feltáplálta. Egy ilyen családban a segítőkészség magától értetődő.

- Ezt így szoktam meg otthon, és nem tudok másképp élni - mondta Feri bácsi. - Az embereknek humanításra van szüksége, még inkább a művészeknek. A művészt az alkotás kínjaiért kárpótolja, és újabb alkotásra ingerli az, ha érzi, hogy mindezt nem hiába tette. Ez a siker! A siker sokakat megszedít, és elfelejtik, hogy a közönség is alkotórésze a művészetnek. Tudod, a nagy magányosok, a nagy „bölények” néha nagyon unják a magányukat. Nagyon sebezhetőek és érzékenyek.

Aztán hirtelen megkérdezett.

- Mít csináltál ma? - elővette a mappát Nagy Imre régi tollrajzaival. - Tetszik ez neked? Ez én vagyok. Ez itt édesanyám, ez itt Ferike fiam, aki meghalt. Gyergyóban van eltemetve. Szervátiusz Jenő csinált föléje síremléket.

Ült velem szemben az asztalnál, és meg sem moccan, csak a füst szállt körülötte. Olyan volt, mint egy faragott keleti bálvány, mint Ady Endre, barnán, füstösen. Egyszercsak megszólalt.

- Juliska! Itt van Dénes, hozz valamit! - Hiába tiltakoztam, a pálinka vagy a liter bor mellé még hozott ennivalót is.

- Tudom, hogy vacsora után van, de az internátusi vacsora után még lehet enni valamit - mondta Juliska néni.

Máskor én vittem a bort.

- Jó, hogy hoztad, megisszuk! - persze, mikor elfogyott, hozta a magáét. Míg iszogattunk, vattatott és oktatott. - Ha ég a lámpa az ebédlőben, mindig bejöhetsz - mondta. Bizony, az éjfél hetente egyszer-kétszer ott kapott.

Egyszer szóba került az államvizsga-dolgozatom.

- Miről írsz? - kérdezte.

- A székely festékes szőnyegről - feleltem.

- Na, ajánlom figyelmedbe Juliska nénéd tudományát. Udvarolj egy cseppet neki, hátha elmondja.

34 Gál Józsefné csikpálfalvi Kovács Erzsébet (1871-1948).

35 Erdélyi József (1896-1978) Baumgarten-díjas költő.

Úgy hozta a véletlen, hogy egyszer Juliska nénémet is szóra bírhattam. Általában soha semmit nem mondott magáról.

- Hát igen, szerettem szólni. Itt vannak egy albumban a terveim, de csak egy részük, az asszonyoknál maradt a többi.

Egy alkalommal megkérdeztem Feri bácsit, hogy tanító ember letére hogyan tudott ennyi szobrot és képet összegyűjteni?

- Értsd meg, fiam, a képek egy részét Juliska nénéd szötte és főzte össze!

Juliska néni nagyon szépen, finoman rajzolt, és kiegyensúlyozottan komponált. Színezésében egyenesen klasszikus volt, ugyanakkor mérséken kísérletezett és újított. Szőnyegei Szervátiusz Jenő szobraival együtt voltak kiállítva. Nem csoda, hogy Aba-Novák Vilmos és más rangos művészek egy-egy képet adtak a szőnyegeiért. Juliska néni segített az államvizsga-dolgozatomban. Egy délután elvittem hozzá az addig összegyűjtött anyagomat. Menaság, Pálfalva, Kászon és a bukovinai székelyek szötteseit.

Nemcsak a tanácsaiért voltam hálás neki és a melegségért, amit tőle kaptam, hanem azért is, amit a köznek adott. Lehet, hogy csak én utánam 40 évvel történik meg az ő munkásságának a feldolgozása, de tartozom neki azzal, hogy felhívom a következő generáció figyelmét a vele szemben fennálló tartozásunkra.

Sokat beszélünk Gál Feri bácsival a múzeum dolgáról is. Tőle tudom, hogy a múzeum szervezői Bányai László³⁶, Domokos Pál Péter³⁷, Gál Ferenc, Nagy Imre és Vámszer Géza³⁸ voltak.

- Hogyan lehetséges, hogy bár épület is volt, társadalmi igény is volt, mégsem lett semmi a múzeumból? - kérdeztem. Előbb lehunyta a szemét, nagyot szívott az öklében levő szipkából, kifújta a füstöt, és nevetve mondta: - Hallottál te valamit a turáni átokról? Nahát, ez az volt! Ennyire különböző felfogású emberek ritkán szövetkeztek egy cél érdekében. Bányai (Baumgarten) akkor illegális kommunistaként a gimnáziumban tanított. Nagy Imre festő és független. Vámszer az

---

36 Bányai (eredeti nevén Baumgarten) László (1907–1981) Csíkszeredában középiskolai tanár, később közíró, történész, antifasiszta ellenálló, nemzetgyűlési képviselő, egyetemi tanár, miniszterhelyettes (1956–58).

37 Domokos Pál Péter (1901–1992) tanár, művelődésszervező, néprajz- és népzene-kutató, 1936-1938 között a Római Katolikus Népszövetség titkára, a szöttes mozgalom egyik elindítója, a Csíki Székely Múzeum egyik alapítója.

38 Vámszer Géza (1896-1976) rajztanár, néprajzkutató és művészettörténész, 1929-1941 között a csíkszeredai Római Katolikus Főgimnázium tanára, a Csíki Székely Múzeum egyik alapítója.

örökös szervező, rajta fordult mindig az ajtó sarka. Domokos Pál Péter zenész, népzenekutató, aki nagyon féltékeny volt fő kutatási területére, Moldovára. Én voltam közöttük a csitító. Nagy Imre azt mondta, legyen már végre valami, de a szervezőmunkát nem szerette. Bányait inkább mint szociológiai kérdést érdekelte a múzeum. Domokos Pál Péter csak Moldovát bújta, így Vámszer egyedül maradt minden szervezéssel. Az indulás szép volt, de nem volt, aki folytassa, és a hozzáértés is hiányzott. Mindenki mindent gyűjtött. Miután 1940-ben Vámszer Gézát és Domokos Pál Pétert érdemeik elismerésül Kolozsvárra helyezték, itt hagytak csapat-papot, múzeumi anyagot, mentek a jó állás után, Bányai pedig átkerült a határon túl, Dél-Erdélybe. Nagy Imre és én, mi maradtunk. Látod, innen mindenki elmegy, aki teheti! Olyan ember kellene, aki itt akar maradni!

Először itt találkoztam nála a „periféria elmélet” tagadásával.

– Én itt érzem jól magam, nekem nem hiányzik Kolozsvár, meg egyik nagyváros sem. Képeim, könyveim, szőnyegek vannak, és van sajátos kultúráim. Életem az itteni élet magasabb szintű kikristályosodása. Ezt én alkottam magamnak. Látod, Rajkát ide helyezték, meg is tesz mindent, amit a Státusz követel a fizetésért, a dicséretért, a feljebbjutásért, mert semmi ide nem köti, csak a gazdájához hűséges, mint a kutya. Olyan ember is kellene, mint a macska, aki a házhoz ragaszkodik, nem a lakókhöz. Különb is, mi, akik itt lakunk, ki kell hogy izzadjuk a saját kultúránkat, ha tetszik, ha nem, és ha lassan megy, akkor is. Kitaláltuk a Csaba királyfi meséjét, keletről, csillagösvényről várjuk a csodát.

Nem ismerjük saját magunkat, a múltunkat, a jelenünket, sem az erőinket. Csak mesék, álmok, csodavárások, hősies fellobbanások. Egymáshoz sem vagyunk emberségesek. Bennünket úgy neveltek, hogy nem szellemi központokban fogunk élni, hanem ahol mi élünk, ott kell lennie egy kis szellemi központnak. A pusztára is ember kell, és ott is kell akarat, helytállás, jellem. A gondolat a havasokon is gondolat, nemcsak a Kolozsvári Egyetemi Könyvtárban.

Itt a Gál Feri bácsiról szóló részt megszakítom. Ő volt a támaszom, és annak a szellemiségnek a kialakítója, hogy mindenkinek megvan a maga Rodostója, ahol a számára felhalmozott cipókat meg kell ennie. Így vettem át azt a hivatásérzést, hogy nekem itt a helyem. Jóbanrosszban, ebben a hideg, de mégis szép országban: Csíokban.

„AKI A TÖBBOLDALÚ KULTÚRÁT MEGVETI, AZ A SAJÁTJÁT SEM SZERETI”

– *Székelly Ferenc beszélgetése Ágoston Vilmos íróval, filozófussal* –

– *Mivel kezdhethetem: hol él jelenleg, a világnak melyik táján, és hogyan érzi ott magát?*

– Köszönöm kérdését, jelenleg San Antonióban élek. Ez egy 2,5 millió lakosú város, Texasban, az Amerikai Egyesült Államokban. Igen kulturált hely, több színházzal, múzeummal, szimfonikus zenekarral. Mivel csónakázható folyó szeli át, Texas Velencéjének nevezik a turisták.

– *Miért döntött úgy, hogy őszbeborult fejjel talán ott jobb lesz?...*

– A lányom és a férje 1997-ben megnyerték az amerikai állampolgársági lottót (Green Card Lottery), és kijöhettek Amerikába. Jelenleg kardiológus szakorvosok. Amikor megszülettek unokáink, és a feleséggel együtt nyugdíjba mentünk, arra gondoltunk: a gyerekeknek és az unokáknak is jobb lesz, ha mi neveljük őket, míg a lányoméék reggeltől estig dolgoznak. Ez egyrészt erdélyi hagyomány és kötelesség mindenkinek, hogy segítse családját, amíg erejéből telik: az öregek a fiatalokat, a fiatalok az öregeket. Másrészt nem mindegy, hogy egy ezeridegen vigyáz az unokáinkra, aki még netán a nyelvünket, kultúránkat sem ismeri... Mi legalább továbbadjuk nekik a magyar nyelvet, a magyar kultúrát, a zenét. Igyekszünk kiválasztani mindazt, ami jó itt, Amerikában, összeegyeztetjük az európaival. Igen fontos, ha valaki idegen országba érkezik, ott érezze jól magát, és csakis a jót tanulja meg, ne a rosszat.

– *Van-e honvágya?*

– Nincs. Annak idején, amikor úgy döntöttünk feleséggel, hogy most már elég a romániai nacionalista diktatúrából, és kértük áttelepülésünket Magyarországra, a román állam megfosztott állampolgárságunktól. Hontalan útlevelemmel érkezünk Magyarországra, s nem is reméltük, hogy valaha visszamehetünk oda, bár ott éltek szüleink, rokonaink. Akkor rémesen gyötört a honvágy. Magyarországon igen

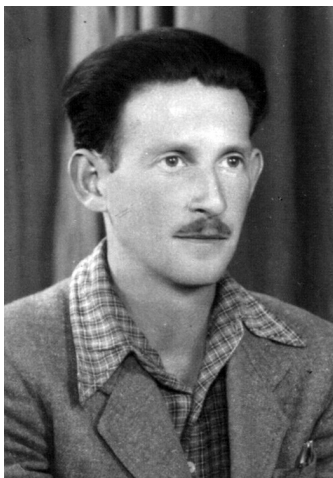
sokat dolgoztunk, hisz lakásunktól kezdve kocsinkat, mindent ott kellett hagynunk Romániában, amikor kitelepültünk. Előlről kezdtük az életet. A semmiből. Be kell vallanom: akkoriban a magyarországi közhangulat befogadó volt, szerették az erdélyieket, igen sokan segítettek rajtunk; ki albérletet szerzett, ki munkalehetőséget. A Művelődési Minisztérium is támogatót. De abban az időben rémesen vágytunk haza. Aztán amikor magyar állampolgárok lettünk, és vettem egy ócska Trabantot, amivel hazalátogattunk a borzalmas, sötét diktatúrába, menten elmúlt a honvágyam. Ezután élelmiszer-segélyeket szerveztünk, könyveket csempésztünk át, egyszerűen tartottuk a kapcsolatot szüleinkkel, rokonainkkal, barátainkkal, mindenkivel; akinek küldtek csomagot, átvittük. Gyakran jártam haza, és mindenkivel jóban voltunk, pártállásra való tekintet nélkül. A *Magyar Nemzet*nél voltam újságíró, később a *Köztársaság*, majd a *Respublika* rovatvezetője voltam, és számos cikket írtam az erdélyi, felvidéki és délvidéki magyar kultúráról, írókról és körülményeiről. Később, amikor lehetőségünk volt még gyakrabban hazalátogatni, megszűntek a mesterséges határok: a szabadságban azonnal elmúlik a honvágy. Akkor megyek haza, amikor akarok! Ma már senki nem állhatja utamat! Reálisan látom, mi a jó, mi a fejlődés, és mi az, ami elveszett. De ez már nem honvágy, hanem az egykori otthon szeretete.

- *Készített-e valaha „leltárt” arról, hogy hol mennyit élt?*

- Mivel a romániai furcsa törvényeknek megfelelően nem fogadták el munkakönyvem hiteles, közjegyzői másolatát a román nyugdíjhatóságok, újra kellett „rekonstruálnom” munkakönyvem, fel kellett keresnem egykori munkahelyeimet Romániában. Így jártam végig a fellelhető munkahelyeim egy részét. Persze, az építőtelepek Kolozsváron már mind megszűntek, Balánbányán a rézbánya is épp akkor zárt be, amikor ott jártam, ahol érettségi után dolgoztam. Szóval a következő regényem éppen erről a változásról fog szólni, hogy nem tudom fellelni a múltamat... Ha komolyan számolom, 39 évet éltem Romániában, kb. 21 évet Magyarországon (Pesten, Budán és Gödöllőn), majd szinte tíz éve élek Amerikában (Houston, Corpus Christi, San Antonio).

*Édesanyám, Ágoston Erzsébet
(született Havadtői)*

Édesapám, Ágoston Vilmos

– *Menjünk vissza a gyermekkori évekhez. Marosvásárhelyen született; milyen emlékei vannak a '40-es, '50-es évekből?*

– Marosvásárhelyen születtem, de kis-koromban nagyanyámék neveltek Maros-szentkirályon, ahol nagyapám katolikus kántortanító volt. Én tőlük tanultam meg, hogy a nagyszülőknek segíteniük kell az unokákat – sok szeretettel és önfeláldozással. Családunk kalandos történetére, a felekezeti iskolák megszűntetésére és Marosvásárhelyre költözésünkre most nem térek ki, de egyáltalán nem voltak könnyű évek a felnőtteknek. Én csak annyit láttam, hogy a falusi szövetkezeti boltban volt egy félfülű nő képe, meg néhány férfi arcképe. Mondták: Ana Pauker, Vasile Luca, Gh. Dej. Nem tudtam, mit keresnek az üzletben, ahol petróleumot és cukrot vett nagyanyám.

Állítólag nagy szárazság volt a születésem előtti évben, és igen inséges évek jöttek. De nem éreztem a hiányt. Falun mindig előteremtették az ételt, vágtak disznót, télen égették a szalmát, ősszel kavartam a szilvaízt az üstben. Legfeljebb a szomszédban csodálkoztam, miért dugják el a marmaládét a gyerekek elől, amikor odamentem játszani...

Aztán beköltöztünk Marosvásárhelyre, de hiába vásároltak a szüleim házat a vár alatt, évekig nem költözhattünk be, mert másnak utalta ki a Néptanács. Persze, a gyerekeknek minden szép. Szép karácsony esték voltak, jó hangulat, és kaptam kicsi autót, fakockákkal.

- *Hol, melyik iskola padjait koptatta, kik voltak jeles tanárai?*

- Az óvodát a Kemény Zsigmond utcai óvodában kezdtem, majd amikor beköltöztünk a saját házunk fél-lakásába, az akkori Rákóczi utcába, a Ráncgez József (mai Bolyai) iskola óvodájába kerültem, és ott voltam elemista is. Édesanyám ott volt tanítónő, amíg át nem helyezték a város különböző más iskolába. Ahhoz az áldozati nemzedékhez tartozom, akiket a Bolyaiból átvezényeltek a hatvanas években a Papiu Ilarian román tannyelvű iskolába, amikor megszüntették a magyar tannyelvű Bolyait, és román osztályokat hoztak át a Papiuból. Ezzel megszűnt az önálló magyar tannyelvű Bolyai, és mi lettünk a Papiu magyar tannyelvű osztályainak legelső tanulói. Így én a Papiuban érettségiztem, magyar tannyelvű osztályban. Abban az időben jeles tanáraim nemigen voltak. Kivéve az angol tanáromat, aki példaképem volt. Elekes tanár úr mindig elegáns és tartásos ember volt. A fia, Elekes Botond, jelenleg a budapesti Uránia filmszínház igazgatója. Amint a tanár úr elmondta: jó házból való úri gyerekként már gyermekkorában, az iskolában megtanult angolul, németül, franciául, valamint latinul és görögül. Élő például szolgált arra, milyen fontos, hogy gyermekkorban tanuljunk nyelveket. Jogot végzett magyar időben, de magyar katonaként orosz fogságba esett. Szibériában tanult meg oroszul, de az én nagy szerencsémre nekünk angolt tanított. Sokáig ő volt a példaképem. Az érettségi vizsgán ismertem meg Zoltán Ildikó tanárnőt, aki aztán (férjével, dr. Kapusi Antallal együtt) egy életre szóló szellemi mentorom lett.

- *Szokott-e hazajárni érettségi találkozókra?*

- A mi nemzedékünk többsége Nyugatra emigrált. Nehéz összeegyeztetni, mikor van idejük találkozni. Legtöbbször és legkellemesebben egyik, Csikszeredába költözött osztálytársunknál szoktunk találkozni - nem Marosvásárhelyen.

- *A '60-as években, amikor a Babeş-Bolyai Tudományegyetemre járt, Kolozsváron volt az erdélyi szépírók, költők legfényesebb hada, a Forrás jelesei. Sosem kapta el a versírás láza? Hogyan emlékszik egyetemi éveire?*

- Ami a versírást illeti, hamar rájöttem: nekem inkább kritikát kell írnom, nem verset. Ehhez több érzékem volt. Végül is az én esszé- és kritikakötetem is a Forrás-sorozatban jelent meg. Nem csak verseket

*Esküvői képem, feleségemmel, Tavaszi Gabriellával
és barátainkkal, Kolozsváron, 1971-ben*

közöltek az ifjúsági könyvsorozatban. Ezért neveztek minket „esszéíró nemzedéknek”. Az egyetemi évek örömteljes rémálomban teltek. Öröm volt, hogy fiatalok voltunk, megismertem a feleségemet, sokat olvashattam a kolozsvári egyetemi könyvtárban, barátokra találtam. Megszerveztük a Korunk Művelődési Kört, amit aztán betiltottak. Magyar nyelvű diáklapot akartunk szerkeszteni, amit nem engedélyezett az egyetem akkori rektora, Ștefan Pascu. Amikor betiltották a Gaál Gábor Irodalmi Kört, az Írószövetség épületében, Láng Gusztáv tanárunk vezetésével újraindítottuk a kört az egyetem Filológia Tanszékének keretei között. Az ott felolvasott parabolám, a *Kegyelemkenyér* képezte később az első vádat ellenem a Securitate kivizsgálásai során. Ami a kolozsvári rémálmot illeti, ez akkor kezdődött, amikor a Securitate meggyanúsított s másfél éves kivizsgálás után kizártak az egyetemről.

- *Miért vizsgálta a Securitate, és miért zárták ki az egyetemről?*

- Két vádat emeltek ellenem: magyar nacionalizmus és amerikai kémkedés. A magyar nacionalizmust az irodalmi parabolámra alapozták, amelyet felolvastam a Láng Gusztáv tanár úr vezetete irodalmi körön. Az amerikai kémértörténet alapja az volt, hogy megismerkedtem Éltesítő Lajossal (később az Ohiói Magyar Baráti Közösség Lake

Hope-találkozóinak alapítójával), az amerikai portlandi egyetem akkori doktorandusával, aki az erdélyi népmesékből írta szakdolgozatát. Követtek minket, lehallgatták beszélgetéseinket, és felhasználták ellenem.

- *Általában önt a liberális írókhoz szokták sorolni Erdélyben. Ennek ellenére, hogyan tartották magyar nacionalistának a szekusok?*

- A román nacionalista államgépezetnek nem volt más kaptafája. Valóban liberálisnak tartom és tartottam magam akkor is, bár (számomra érthetetlenül) egyesek ezt a felfogást a magyar társadalomtól idegennek képzelik. Nem hinném, hogy Kossuthék és a reformkor liberalizmusa nélkül a magyar társadalom fejlődött volna valamit. Aki a liberalizmust tagadja, az ilyen vagy olyan diktatúrának lesz a híve... Tudom, hogy a többes származás többlet, akárcsak a több nyelv és több kultúra ismerete. Aki a többoldalú kultúrát megveti, az a sajátját sem szereti. Számomra érthetetlen, hogy Kossuth apánk óta miként vált a liberalizmus szitokszóvá a magyar közgondolkodásban. Miként lehet a nemzeti liberalizmus fogalmat önmagával szétválasztani és önmagával szembeállítani nemzetire, illetve liberálisra? Szociális érzékenységgű, liberális emberként az volt a véleményem, hogy előbb a diktatúrát kell megszüntetni Romániában, hogy a kisebbségi jogokról nyíltan beszélhessünk, és egyenlő elbánást kérjünk, sőt többlettámogatást kapjon a kisebbség, hogy egyensúlyba kerüljünk a nemzeti többséghez viszonyítva. De nem ezzel vádoltak, hanem azt próbálták bizonyítani, hogy én magyar nacionalista vagyok, aki el akarja csatolni Erdélyt Romániától, vissza akarom állítani a szentistváni magyar államot. Ez szemenszedett hazugság volt.

- *1972-ben Csíkszeredába kerül, ahol angol nyelvet és világirodalmat tanított az 1. sz. Líceumban. Milyen volt az a hat esztendő Csíksországi fővárosában, kik voltak akkor a város szellem-nagyjai?*

- Erről az időszakról részletesebben szoltam a csíkszeredai *Hargita Népe* című napilapban (<http://hargitanepe.eu/szuletesnapibeszelgetes-agoston-vilmossal-a-buntetes-orome/>).

Nagyon jó tanári kar volt akkor a csíkszeredai líceumban. Fiatalkorom legszebb éveit ott töltöttem. A frissen létrehozott megyeszékhelyre, akárcsak Sepsiszentgyörgyre, Csíkszeredába is lelkes fiatal szakem-

A csíkszeredai tanári kar kirándulása Torjára

berek jöttek, hogy létrehozzák a helyi kultúrát, folytassák a meglévőt. Jeles képzőművészek, költők, matematikusok, biológusok telepedtek le a városban, próbáltak alkalmazkodni a kemény időjáráshoz. Engem büntetésből helyeztek Hargita megyébe; nem tudták, hogy a büntetés azt jelentette számomra, hogy *hazamegyek*. Ott éltek rokonaim; nagypám Csíksomlyón végezte a katolikus kántor-tanítóképzőt a XX. század elején, egyszóval hazamentem. Igen sok barátom volt, közöttük elsősorban Ferenczes István költő, Ferencz Ernő szobrász, Bakos Erzsébet textilművész, Márkos András festőművész, akikkel szinte naponta találkoztunk, beszélgettünk irodalomról, művészetről. Csíkszeredai tanár koromban olyan szerencsém volt, hogy bemutathattam a tehetséges kortársaimat is a szeredai olvasóknak. Meghívtam Egyed Pétert, Molnár Gusztávot, Szócs Gézát, Tamás Gáspár Miklóst, akik találkoztak a diákokkal, tanárokkal. Ott szerkesztettem sajtó alá a *Humanizmus ettől-eddig?* című tanulmánykötetemet. Ugyancsak ott mutattuk be először a *Szövegek és körülmények* című tanulmánykötetet, amelyről később „esszéíró nemzedéknek” neveztek el minket. A kötetet Bretter György filozófus szerkesztette és látta el előszóval, szerzői: Huszár Vilmos, Molnár Gusztáv, Szilágyi N. Sándor, Tamás Gáspár

Miklós és magam voltunk. Csíkszeredában Horváth Andor, az egykori *A Hét* főszerkesztő-helyettese mutatta be, és Oláh István költő. Ott írtam és közöltem a legtöbb világirodalmi tanulmányomat, sőt a *Lassú vírus* című könyvemet is. Az egyetlen gondom az volt, hogy vásárhelyiként nem tudtam megszokni a csiki ködöt és a hideget. Az orvosok azt tanácsolták, váltsak éghajlatot és munkahelyet.

– És így került '78-ban a Marosvásárhelyi Rádióhoz, ami újabb kihívás volt. Szerette-e a rádiózást, a többé-kevésbé jeles/fontos emberekkel való találkozást/ kapcsolatépítést?

– A rádióhoz azért kerültem, mert a Maros megyei tanfelügyelőség nem óhajtott munkát adni. Azt a választ kaptam, hogy egyetlen angol tanári állásuk sincs a megyében. Később tudtam meg, hogy másoknak találtak állást Vásárhelyen. Ekkor hallottam, hogy a rádió munkatársakat keres. A bukaresti magyar adások főszerkesztőjének, Bodor Pálnak az ajánlása és kezesség-vállalása segített abban, hogy felvettek. Igen jó hangulatú közösség volt. Nem arra emlékszem, hogy fontos emberekkel ismerkedtem volna meg a rádió kapcsán, de arra igen, hogy a korábbi irodalmár-, képzőművész-, zenész barátaimat megszólaltattam a rádióban. Így műsort készítettem Baász Imrével, Csiki Lászlóval, Elekes Károllyal, a MAMŰ képzőművészcsoporthoz tagjaival, Visky Árpád színművésszel, Szócs Gézával, Egyed Péterrel, stb.

Szüleim, feleségem és barátaim Marosvásárhelyen, a hetvenes években

- *Van valami mély nyomot hagyó élménye rádiós éveiből, amit el szeretne mondani?*

- Rádiós koromban öt megyében készítettünk adásokat, ezenkívül a *Megy a magnó vándorútra* és a portré-műsorokban az ország bármelyik tájára elmehettünk. Egyik alkalommal Sepsiszentgyörgyre küldtek, hogy vegyem fel a színházi előadást. Ilyenkor a műszak dolgozott, én figyeltem az előadást, majd megszerkesztettem a hangszalagot. Épp a büfében üldögéltem és iszogattam a kávémat, amikor jött a műszaki kolléga, hogy mennék fel a színpadra, mert valaki egy pálcával ütögeti a mikrofonokat. Felmegyek, és látom, hogy Visky Árpád színművész dühödten le akarja verni a mikrofonokat. Kérdem, művész úr, miért csinálja ezt? Mondja, hogy ezért ő semmilyen pénzt nem kap. Vegyék le ezeket a mikrofonokat, mert idegesíti! Mondom neki: művész úr, magának teljesen igaza van. Nagyon szomorú, hogy ezért ön semmilyen pénzt nem kap, de nem tehetünk róla, hogy a törvény szerint a rádió bármilyen nyilvános előadást ingyen felvehet. Viszont gondolja meg: ha a művészúr meghal, csak ez a hangfelvétel marad ön után, és bizonyítja, hogy mekkora nagy művész volt Visky Árpád...! Rám nézett, leengedte a pálcáját, és megjegyezte: te egy filozofus vagy. „Filozof in rezervă” – tette hozzá. Azután igen jó barátok lettünk. Amikor a börtönből kiengedték, akkor is felkeresett Vásárhelyen. Halála után derült ki, milyen igazam volt. De neki is! Azóta „filozof in rezervă”-nak tartom magam.

- *Kritikáit már az egyetemen kezdte írni, amelyek a kor legjelentősebb magyar lapjaiban jelentek meg (Utunk, Korunk, A Hét, Ifjúnunkás stb). Mi érdekelte különösebben?*

- Eleinte Kántor Lajos tanácsára angol könyveket recenzáltam a *Korunkban*. Különösen nagy hatással volt gondolkodásomra James Joyce. Ő ír kisebbségi sorsból emelkedett fel és lett a modern irodalom egyik nagy alakja. Fábry Zoltánnak, a szlovákiai magyar kisebbségi írónak is több könyvét elolvastam, de tanulmányt csak később írhattam róla a *Szövegek és körülmények* című antológiában, mert nem számított az engedélyezett szerzők közé. Témáimat így összegezném: kisebbségi lét, diktatúrák és a formabontóan lázadó modern irodalom. Ebbe még a „formabontó” Babits, sőt Arany János is belefért, akiket hagyomá-

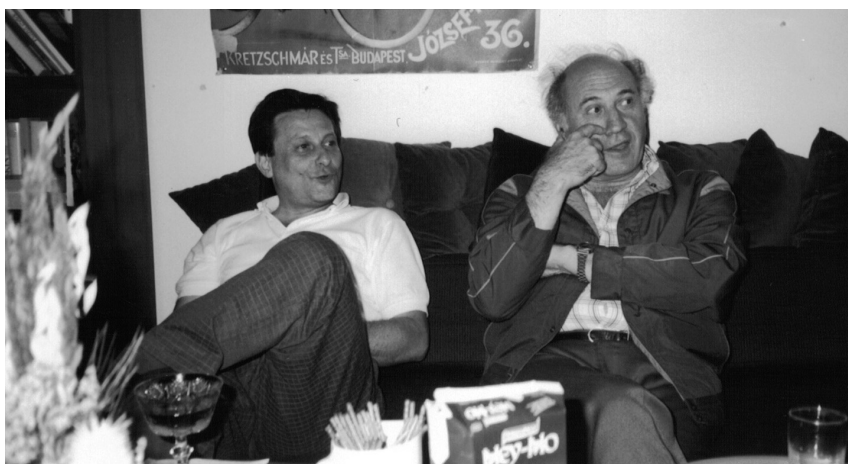

nyosan nem tartottak lázadónak. Szerencsém volt, mert Marosi Péter, az *Utunk* kritikai rovatának szerkesztője állandóan kért tőlem kritikát, esszét, tanulmányt, később A *Hétben* már kötetlenebbül írhattam bármiről. Ezek mellett ott vannak a Kriterion Kiadónál megjelent *Horizont* könyvekhez írt utó- és előszavaim; tanulmányokat írhattam magyar, illetve világirodalmi szerzőkről.

- Ön állította össze a *Kimaradt Szó* című, fiatal költők antológiáját (1979) – ez lett volna a harmadik *Forrás-nemzedék*. Hogyan látja ezt most, négy évtizeddel később, esetleg beszélhetünk-e a negyedik, sőt az ötödik *Forrás-nemzedékről*?

- Nem hinném, hogy szerencsés gondolat lenne ez a számháború. Az igaz, hogy egyes nemzedékeket a kiadók szerettek előbb közös kötetben megjelentetni, majd a fiataloknak fenntartott *Forrás*-sorozatban jelentek meg önálló kötetekkel. Aztán amikor „kiforrtak a forrásból”, akkor már nem voltak bent a *Forrás*-ban. Így volt ez már a *Vitorlaének* idején is, de ez történt a *Kimaradt Szó* kötetekkel is.

Történetiségében arra emlékszem, hogy a sógornóm, Tavaszai Hajnal, aki később Varga Gábor nagyváradi író felesége lett, nyári pihenésünk alkalmával elmesélte, hogy Nagyváradon milyen pezsgő fiatal irodalmi élet van, és ideadta több tucat költő versét. Elolvastam, és megdöbben-

Domokos Gézával Magyarországon

tem, hogy ez a hang hiányzik az erdélyi magyar irodalomból. Kértem, hogy szerezzen még más váradai költőktől is verset. Amikor azokat megkaptam, leutaztam Bukarestbe, elmentem Domokos Géza vezérigazgatóhoz, és megmutattam neki, hogy itt van egy új, tehetséges nemzedék, ki kellene adni egy antológiát. Beleegyezett, és én hozzáfogtam a gyűjtéshez. A nagyvárad mag kiegészült Kovászna megyei, Maros, Hargita, és Kolozs megyei szerzőkkel. Mivel akkor még Csíkszeredában voltam tanár, el tudtam intézni, hogy közös fellépésre jöhessenek a fiatal költők Székelyudvarhelyre és Szeredába. Ezt a helyi művelődési házak is támogatták. A közös fellépésnek óriási visszhangja lett, és a fiatalokat is serkentette, hogy küldjenek minél jobb anyagot a készülő kötetbe.

A *Kimaradt Szó* szerzői közül többen híres írók lettek, van, akiből egyetemi tanár, vagy éppen az egyikük könyvkiadó igazgató, főszerkesztő lett Budapesten. Persze, a hivatalos kritika elutasította a kötetet. Ma el lehetne töprengni azon, kinek volt igaza...

- *Mi adta meg a lökést kitelepedésére? A kolozsvári egyetemről való kizárás, vagy a Securitate vizsgálati fogsága?...*

Magyarországra való áttelepülés után a lányommal, az albérlet teraszán, 1986

- Nem. Azután még közel 16 évet éltem Erdélyben. Későn éreztem úgy, hogy most már betelt a pohár. Gyergyószárhegy után történt. Azután, amikor a román-magyar írók és fordítók táborában voltam Szárhegyen. Kétszeres minőségemben voltam jelen. Egyrészt mint romániai magyar író, kritikus, másrészt mint a rádió munkatársa. Íróként előadást tartottam a *Művészet és a hatalom* viszonyáról. Kassák példáját említettem, aki már a Tanácsköztársaság idején leszögezte: a hatalomnak támogatnia kell a művészetet, de semmilyen joga nincs arra, hogy beleszóljon a műalkotások megítélésébe. A felolvasott tanulmányom megjelent a *Korunkban*. Ez volt a szerencsém, mert természetesen feljelentettek, és néhány hónap múlva megtorló körútra indult egy Eugen Florescu nevű propagandatitkár, az RKP bukaresti Központi Bizottságától, és több városban előadást tartott, amelyen elrettentő példaként hivatkozott rám és Csiki László felszólalására. Ismét horthysták, nacionalisták lettünk.

Na. Azt mondtam, ennyi volt. Ráadásul a marosvásárhelyi rádióstúdiót később bezárták, és én bogár/patkányirtó lettem a Nyárad Kisipari Szövetkezetenél. Főnököm Somosdi Veress Károly költő volt. Az ő kocsiján voltam sofőr, amíg abba nem hagytam, és kitelepültem Magyarországra. Erről a patkányirtó korszakomról írtam a *Godir és Galanter* című regényemet.

- Lassú vírus című kötete kétszer is megjelent: „itt” is , „ott” is... Miért nem jelenhetett meg 1990 előtt a Lassú vírus Magyarországon?

- Általában az volt az irodalmi gyakorlat, hogy az áttelepült, sőt az otthon maradt erdélyi íróknak a könyveit is újra kiadták Magyarországon, hiszen annyira elszakadt az itteni és ottani olvasótábor, annyira hermetikusan lezárták a kultúrhatárt, hogy a magyarországi olvasók nemigen ismerték a határon túl megjelent könyveket, és viszont. Engem is arra biztattak, hogy vigyem el a *Lassú vírus* című könyvemet az egyik legnagyobb pesti kiadóhoz. Elvittem, szerződést kötöttek, aztán inkább kifizették, de nem jelenhetett meg. Csak találgatni tudom, miért. Talán a magyarországi szerkesztői öncenzúra jobban értette, miről szól, mint Romániában, ahol megjelent, és méltató cikkeket is írtak róla. Megjelent ugyan egy hozzáértő magyarországi recenzió a romániai kiadás idején, de nagyobb visszhangja nem lett. Ezért adtam ki újra a rendszerváltás után.

Szarajevóban, EÖKIK tanulmányúton, 2009

- *Ebben írja, hogy a „buta kérdésektől szenved a világ”. Mi lehet „buta”, és mi lehet „okos” kérdés?*

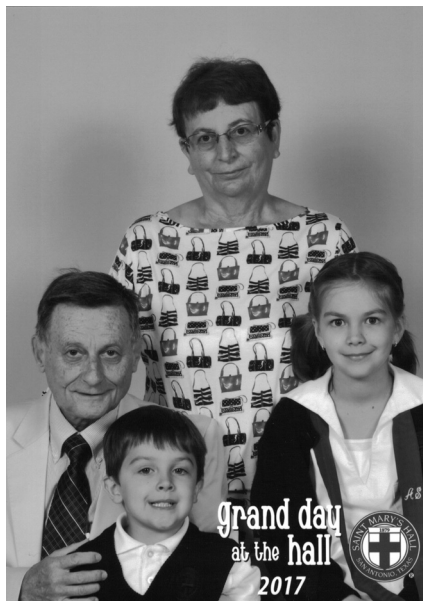
- *A Lassú vírus című könyvem azokra a kérdésekre építettem, amelyet a Securitate pincéiben szegeztek nekem a nyomozók. Abban az időben mindenki értette, nem kellett magyaráznom Erdélyben. Buta, rosszindulatú, politikai előítéleteken alapuló kérdéseket tesz fel valaki a könyvben íróknak, festőknek, zenészeknek, és kultúrtörténeti válasszokkal próbálom rádöbbenteni az olvasót, hogy ezek a „buta” kérdések mennyire nevetségesek.*

- *Foglalkozott Wass Albert életével, etnikai konfliktusokkal terhelt gyermekkorával, sokat vitatott háborús szerepével, amerikai éveivel is, el egészen az öngyilkosságig. Kérem, foglalja össze az ön álláspontját.*

- *Az ön által említett könyvemnek a címe: A kisajátított tér. Alcíme: A nemzeti képzelet Doru Munteanu és Wass Albert műveiben. Tehát nemcsak Wass Albertről van szó, hanem elsősorban Erdélyről. Rövidebben: arról a törekvésről, hogy az utóbbi évszázadokban a környező nemzetállamok, előbb a magyar, majd a román úgy tekintettek Erdélyre, mint egy kisajátítható térre. A Securitate vádjaiával ellentétben, én fiatalkoromban sem voltam annak híve, hogy Magyarországhoz*

csatolják Erdélyt, mint ahogyan rosszallottam azt is, hogy a Regáthoz csatolták. A független Erdély gondolatában reménykedtem. Akkoriban még ott éltek a szászok, más nemzetiségűek, sőt ifjúkoromban ez még elképzelhető volt. Marosvásárhely például egy 35 ezres, többségében magyar lakosú város volt. Székely Színháza volt és a Székely Népi Együttesben táncoltunk. Egyetlen román gimnázium és két román elemi iskola volt a városban, a többi mind magyar nyelven oktatott. Az erdélyi románok beszéde és mentalitása is más volt, mint a regátiaké. Tehát: lehetett liberális alapon ilyen függetlenségről álmodozni... A könyvemben azt a kritikus helyzetet elemeztem, amikor egy magyar író

(Wass Albert) és egy román író (Doru Munteanu) átéli Észak-Erdély Magyarországhoz történő csatolását a II. bécsi döntés után. Wass Albert a magyar visszacsatolás híve volt, Doru Munteanu a román nagy nemzetállami álláspont híveként írt a könyvében a korabeli eseményekről. Mindketten, egymással szembeállító, háborús hangulatról számolnak be könyvükben. Az általam tanulmányozott levéltári anyagokból, a katonai törvényszék és a háromhatalmi katonai jegyzőkönyvekből egészen más kép tárult elém, mint az irodalmi művekből. A visszacsatolás – néhány atrocitástól eltekintve – nem katonai harcokon, hanem háromhatalmi megállapodáson nyugodott, és a felek igyekeztek betartani a békés bevonulásra, illetve visszavonulásra vonatkozó kötelezettségüket. Természetesen Wass Albertre vonatkozóan több anyagot találtam, mint a Ceaușescu ideológiájával támogatott Doru Munteanura, így a könyv azt a látszatot keltheti, hogy kizárólag Wass Albertről szól. Nem. Arról van szó, miként szeretné mindkét nemzet-

*Nagyszülőnap a Saint Mary iskolában,
San Antonio.*

Unokáink: Szalai Anna és Péter

Feleségemmel Új Mexikóban, 2015

Texas, 2017

állami törekvés kisajátítani, ha úgy tetszik: egyneműsíteni, régi szóval homogenizálni azt a több-nemzetiségű, multikulturális geopolitikai teret, amelyet egykor a többkultúrájú Erdélynek nevezünk. Ma már belátom: a független Erdély gondolata fel sem merülhetne. Egyedül a tágabb Európa jelenti a nemzetállami kisajátító törekvésekkel és a hatalmi visszaélésekkel szemben az erőegyensúly megteremtését. De ez már túlmutat a köteten! Erről új könyvet lehetne írni. Esetleg arról, hogy ez is mennyire illúzió...

– *Hol járt a nagyvilágban, esetleg hová szeretne eljutni még?*

– Mivel jártam Európa legnagyobb nyugati országaiban, a Közel-Keleten, Távol-Keleten, Japánban is voltam egy fél évig, a Hokkaidó Egyetem kutatójaként, jelenleg pedig Amerikával ismerkedem, egyetlen vágyam lenne: beülni a világ legnagyobb könyvtárába, hogy nyugodtan olvassak, írjak. Sajnos, ez tűnik a legtávolibbnak...

Borsodi L. László

SZENVEDÉSSÉ VÁLT GYÖNYÖR

- *Ady András: Pügmalion-léleknapló*¹ -

Ady András (1976, Csíkszereda) poétikája többre érdemesítené annál, mint hogy az itt következő kritika bevezetőjében erre a kései (de remélem, nem megkésett) bemutatásra szoruljon. Ami ezt mégis indokolttá teszi, az az, hogy meglátásom szerint lassan, nagyon lassan (!) az irodalmi folyóiratok ugyan felfedezik, Ady András költői munkássága még nincs a neki megfelelő helyen. Még nem közlik elégszer és elegendően, nem írnak róla, nem kapja meg a verseinek kijáró helyet az irodalmi életben és a kortárs irodalmi palettán. A négykötetes szerző² márpedig sokat és állandóan dolgozik, aki polgári foglalkozása és újságírói (külpolitikai elemzői) munkája mellett költőként fontosnak tartja a napi rendszerességű írást. Csendes, halk szavú alkotó, aki nem tolakszik, nem könyököl, nem kopogtat szerkesztőségek ajtaján, nem keres irodalmi érdekszövetségeket, nem jár alkotói táborokba, útonútfélen nem díjazza. Meggyőződés, hogy meggyőződése, bár ez ma nem divatos költői magatartás: a versei idővel utat keresnek maguknak, és helyet találnak ott, ahová el kell jutniuk, azokhoz, akiket föltétlenül meg kell szólítaniuk. Ady András költészete időleges és részleges elhallgatásának okát imént körvonalazott költői magatartása mellett még abban látom, hogy versnyelve és témái alapján nem sorolható be különböző költői csoportosulásokba, iskolákba, egyértelműen megnevezhető irányzatokba. Ady különutas alkotó, aki nem vallja magáénak sem az avantgárd, a szabad képzettársítás elvén alapuló szürrealista líra képi építkezését vagy az expresszionista önkifejezésre jellemző szaggatott versbeszédet, dinamikus képvilágot, sem a kései modernség vagy a posztmodern nyelv- és hagyományfelfogását. *A még nem és a már késő közt* című kötetének a hátlapján így vall az alkotás, a vers szerepéről: „Kezdeti kísérleteim rávezettek arra, hogy versben tökéle-

1 Mentor Könyvek Kiadó, Marosvásárhely, 2015.

2 Ady András eddig megjelent verseskötetei: *A még nem és a már késő közt*, Csíkszereda Kiadóhivatal, Csíkszereda, 2004; *Privát mértan*, Alutus Kiadó, Csíkszereda, 2006; *Pügmalion-léleknapló*, Mentor Könyvek Kiadó, Marosvásárhely, 2015; *Bogivilág*, Mentor Könyvek Kiadó, Marosvásárhely, 2016.

tesen le lehet képezni mindazt, ami bennem, körülöttem, általam vagy nélkülem történik, maga a leképezés pedig fényképszerűre sikeredett.” A premodernitás nyelvfelfogása nevében őszintén hisz abban, hogy a nyelv képes leképezni, ha nem is a teljességet, de mindazt, ami az emberben, az ember által történik. És nincs ez másként a *Privát mértan* című második kötetének versei esetében sem, amelyben azonban az én figyelme összetettebbé válik: kevésbé a tapasztalati világ dolgaira, mint inkább azoknak a lélekre tett hatására irányul, illetve arra, hogy más fiktív világok miként hatnak az én művészetbefogadó képességére. (Itt elsősorban a költő rokona, az Ady József festő alkotásaival való lírai dialógusra gondolok.) „Egy riadalmas lélek önvigasztalása – így lehetne jellemezni Ady András újabb verseit” – írja a kötet darabjairól Cseke Gábor. A lényeg, a nyelvhez való viszony azonban nem változik: megmarad a hit abban, hogy a nyelv képes lefordítani és megszólaltatni a világ számára azt, amit az én közölni kíván önmagáról, önmagából.

Nincs ez másként a *Pügmalion-léleknapló* című, a kétszáznegyven (!) verset három ciklusba tömörítő (*Pügmalion rajtaveszt, Pügmalion becsajozna, A nagy finálé?*) kötetben sem, amely a további kritika tárgyát képezi. Ady Pügmalionja több vonatkozásban is megidézi a mitológiai ciprusi király és a műalkotásába szerelmes szobrász alakját, akinek a kérésére Aphrodité megeleveníti a szobrot, hogy feleségül vehesse Galatheiát, de Pügmalion nem válik maszkká, nem ő beszél. A kötetben olvasható számos utalás közül a legnyilvánvalóbban erről a *Vádló megkövetés* című vers árulkodik: „Pügmalionként kitalálok / majd új combokat, boldogító / csípőt magamnak, máris / azt teszem, mert hússá, / verejtékké, gyönyörre / kell váljon minden, mi / a teremtéshez kapcsol”. Nem a szobrász beszél, az ő alakja, a hagyomány közeg, kellék, díszlet a lírai én számára, hogy elmondhassa a saját, a Pügmalionéhoz hasonló szerelmi történetét és kudarcát, amellyel összefügg, de amelyben nem elsődleges az alkotás folyamatának, mikéntjének a láttatása (*Balul alakul 1.; Haute couture*). Ady Andrásnak a versek alapján kikövetkeztethető felfogása szerint ugyanis létezik egy én, aki uralja a nyelvet, a hagyományt (és nem fordítva!), aki képesnek érzi magát és a nyelvet arra, hogy a mitológiai történeten keresztül – tehát a Pügmalion névvel csupán látszólagos távolságot teremtve és ezzel az ironikus distanciával némiképpen önmagát védve – saját szubjektív (egyben az alkotó magánéleti) történetét lírává avassa, hogy

a nyelven kívülit (a kedvest) versre váltsa: „sokáig konokul hittem, / hogy vers kell legyen mindenből, / ami te vagy” (*Fallibilitas*); „Legyél te az élet, melyet az / a kis semmiség, amit én saját / művészetnek nevezek, másolhat” (*Állásfoglalás ideje*); „megjelöltelek minden eddig leírt / szavammal” (*Birtokviszony*).

Ennek az önkítárulkozó lírai történetnek az elmondásához teremti meg az egyes szám második személyben megszólított kedvest (aki „kicsim”, „kislány”, „lady”, „Miss Gyönyörűség” stb.), vagyis Pügmalionhoz hasonlóan az alkotás feltételét, a másikat. Annak ellenére azonban, hogy az én és a te viszonya bonyolult összefüggéseket mutat, hogy a lírai én és a kedves személyiségének, lelkének a határai egybemosódnak, hogy egy-egy (vers)pillanatra teremtő és teremtett kapcsolata viszonylagossá válik, és szerepeik felcserélődnek („Tőlem, egyetlenem, alkotóm, / ne tarts, képzelegj, míg / választott éjed engedi, / s kényed szerint ne hagyj / abba a rólam szabadon / való álmodást...” – *Üzenet palackban*), a kötet egésze azt mutatja, minden a kedves által elhagyott, magára maradott énen belül, a képzeletében, a lelkében játszódik, az ő monologikus szólamában jön létre. A könyv egyes költeményei, (a szabad vers áradása okán nevezhető) lírai bejegyzései tehát az én lelki rezdüléseit rögzítő naplót adnak ki, amely nem a Pügmalioné, hanem a pügmaliони sorsot hurcoló én léleknaplója.

Ez az én – nemcsak az első ciklus címe miatt (*Pügmalion rajtaveszt*) – eleve vesztes pozícióból beszél, aki a jelen, az emlékezés helyzetéből idézi fel a múltat, a kedvessel megélt harmóniát, ami elválaszthatatlan a cserbenhagyottsága miatti jelenbeli fájdalomtól. A szenvedést csak mélyíti az ismétlődő felismerés, hogy még most, az emlékezés idején is szerelmes lélekben megszülető, a jövőtől várt, az újbóli beteljesedésre áhító elképzelések nem valósulhatnak meg. Számos vers feltételes módú ígéje ezt a drámát sugallja: „Milyen jól jönne nekünk / is egy kandalló” (*Soha*); „Lennél te a birodalom, / hol orra bukás nélkül / homokos partra léphetek, / ország, mely hódításra / vár” (*Terra incognita*); „Lennél levegő, mely ha / alszom, a tudómból ki-be / áramló, éltető lélegzet” (*Andalító*). A lírai én elragadtatását, teljes önátadását, őszinte önkítárulkozását mutatja, hogy képzeletbeli monológjában a te által létezik az én és fordítva, amit egyrészt a személyiséghatárok egybeolvadása, a te és az én lehetséges, metaforikus megnevezésekben való átváltoz(tat)ása érzékeltet, és amit másrészt a felek között fennálló

áthidalhatatlan távolság és a valamikor volt harmónia helyreállíthatatlansága ellenpontoz: „Azt mondom neked: / mosolygok, mert így / legalább létezel” (*Beképzelt*); „Lehetnél egyszerű kő, / alapozás, beton vagy fa, / lehetnél házzá összeálló / téglák halmaza, habarcs, / mely összetart” (*Épület*); „leszek inkább / (...) / kettőnk / világában a közösen nevelgetett, / a föl sosem növvő, az elképzelt / csecsemő.” (*Szerepcsere?*); „Kényes kérdés mindig: ha én / imádlak, te éppen gondolatként / létezel, vagy csak az érzékek / szólítanak fohászra” (*Ki vagy?*).

A felek távolságát, az én magára maradottságát érzékelteti az is, hogy akár múltat idéz, akár szenvedélyesen hódol a kedvesnek, akár a szerelmi hódításba való belefáradásáról ad számot, a megszólított valamikori társ néma marad, rideg. Mintha a múlt befalazta volna, mintha a mitológiai történet fordítottja jönne létre: a valamikor élő, eleven, hús-vér nő szoborszerűvé dermedne az időben, amely idő természete szerint reménytelenül elérhetlenné teszi őt a szerelmes lírai én, a versben megszólaló alkotó számára. Nem csoda hát, hogy igyekszik leszámolni az egyszer volttal. Így vegyül a vallomások versbeszédbe végrendeleti jelleg is (*Korszak vége*), szarkazmus is (*Recesszió*), olyan bő áradású, tragikus értékszerkezetű monológot eredményezve, mint az *Ez maradt* című költemény, a kötet egyik legjobban sikerült szövege, amelyben ott dübörög a féltés, a féltékenység, a vád, a düh, az ironia és az önkítárulkozó mégis-szeretés, valamint a teljes magára maradottság: „ha létet adnak neked, / hiszel még ebben, ugye, egykori / egyetlenem, valamikor mindenem, / egészt, tökéletest érző képességem, / amiből éppen te semmiztél ki”. Ennek az összegző-számvető retorikának a része a *Vádló megkövetés* című vers is, amelyben eljut a lírai én saját reménytelen és végérvényesen magányos helyzetének a rezignált tudomásulvételéig, és felmenti a kedvest a múlt bűnei alól: „nem tudlak gyűlölni, / amiért elvetted tőlem / az életlehetőséget, / s újat nem adtál”.

S hiába az újrakezdés belső kényszere, egy új társ, új szerető keresése, marad az, amit a második ciklus címe így fogalmaz meg: *Pügmalion becsajozna*. Azaz megtenné, tesz is érte lépéseket, fel is tűnik a *Fiatal szerető*ben az új kedves, a lírai én monológja azonban mintha arról árulkodna, hogy nem boldog. Az alvó vagy alvásra, álmodásra biztatott szerető mellett is mintha önzőségéért szabadkozna, vívódna, (indokolatlan?) büntudata lenne, és talán ezzel magyarázható a Szabó

Lőrinc-i „Mindenről én tehetek.” axiomatikus mindent vállalás, és a másik felmentése. Mintha eddigi élete, tapasztalatai a *Te jobb vagy* című költemény tanúsága szerint alkalmatlanná tennék a teljes életre, magára a létezésre („az enyém már rég nem / nevezhető létnek.”), és ezért kéri kedvesét, aki által él, mert az helyette (is) él, hogy alteregójaként tegyen meg mindent, és valósítsa meg mindazt, amit neki kellene, de amire ő már képtelen: „ha szeretni / akarnék, ölelj helyettem, / szüld meg s neveld / gyermekeim, melyeket / sosem nemzettem”. A megszólított, a te csak az én magányossá válásában lehetne társ („segítenél / az újabb társtalanná növésben” – *Nagyzolás*), csak társas magányát növelhetné, hiszen a *Holtsúlyból* egyértelműen kiderül, a múlt terhétől nem lehet szabadulni, a lírai én már nem a társ, hanem egyfelől önmaga elvesztésétől, szétesésétől fél, másfelől attól, hogy a másikban is csak önmagára, önmaga árvaságára lel: „nem tudom, csak kétségbeesetten / érzem, hogy már nem én vagyok // csak sikerülne már ledobnom / ezt a pánik-terhet (...) / fennáll a veszély, hogy nem érlek el / téged, és csak egyhangú önmagam / találok várakozás közben”.

A harmadik, befejező ciklus címének kérdésfelvetése, *A nagy finálé?* azt sejteti, hogy a valamikor megélt teljesség egyre valószínűtlenebbnek tűnik, mert időben folyamatosan távolodik tőle, az utána maradt hiányérzet azonban mintha állandósult volna a lélekben, amitől nem tud szabadulni. A teljesség újra megélésére lehet kísérleteket tenni, de megnyugtató, végtelen harmónia már nem jön létre. Ezért a léleknapló befejező része alapvetően elégikus és ironikus: „Zuhanok, kicsim, a végtelen / lépcsősor mind nagyobb és / nagyobb sebességre kapcsol” (*Jó lenne megérkezni*), az én képtelen megérkezni önmagához, a másikhöz, aki esetleg átmeneti vigaszt nyújthat, de megnyugtató megoldást, testi-lelki boldogságot nem: „tedd / kezed a fejemre, simogass / csak úgy, ahogy madarak / röpte pormentesíti finom / kis tollseprűvel az eget, s / közben igazából nyomot / sem hagy” (*Belepusztulni*). S hiába minden vágy, emlék, képzet (*Csak rólad; Magasabbra; Gyorssegély*), amely hol feszesebb szerkezetű, rövidebb, hol bő áradású szabad versekben újra- és újraartikulálódik, ez az én magányán, helyben toporgásán, megváltatlanságán, haláltánc-létén semmit nem változtat: „mindenki szólóban: két lépést előre, / fordulás, kettőt hátra” (*Macabre*). Mint ahogy afelől is teljes bizonytalanságban

marad az olvasó, hogy az egész köteten át kifejezésre jutott szerelem-felfogás ellenére – mely szerint a szerelem a létezés feltétele – nincs megnyugtató válasz arra sem, hogy „Ha az emberi pokolba vezető gyalogutak jó szándékkal vannak kirakva, / vajon a szerelemhez vezető sztrádák milyen burkolatot kaptak?” (*Összetétel*) Érthető így, létfeltételek hiányában, az elérhetetlen harmónia és a megélt tragédia tudatában a lírai én önmaga számára kíméletlen és őszinte döntése arról, hogy miért nem lesz gyermeke. Míg az ehhez hasonló döntést Kertész Imre *Kaddis egy meg nem született gyermekért* című regényében egy történelmi trauma, Ady András könyvében az érzelmi élet összeomlása, egy életút kisiklása, azaz ontológiai felismerés magyarázza: „nem lesz gyermekem, / lehetetlen úgy egy utódra bíznom / az életem, hogy az eddig csak egy / álom volt, melyből képtelen voltam, / vagy nem akarózzott ébrednem, // hogy bízzak abban, hogy majd neki / sikerül, s nem marad rácsok nélkül / is ezer börtönben” (*Idáig*).

Ady András könyve drámai olvasmány: egy szerelmes lírai naplója, aki múltját, jelenét, jövőjét, a világot és önmagát csak a másikon, a szeretett személyen keresztül tudja élni és érteni, csak általa van, és csak addig van/volt, ameddig az öröknek hitt társ magára nem hagyja/hagyta. Ami utána maradt: maga a vers, az utólagos értelmezés, a dolgok rendezgetése, mérlegelése, a lélek vívódása, az újbóli és újbóli nekilendülés a szerelem megvallására, így tenni hitet az élet mellett, kapaszkodókat keresni annak megőrzésére. Ez az izmos emberi és alkotói kitartás adja a versek között az ismétlődést, nem biztos, hogy a kötet minden pontján annak előnyére. A szerelmi téma azonossága és kizárólagossága, a lélek rezdüléseinek minél pontosabb körvonalazási szándéka, a részletek aprólékos kidolgozása magával ragadja azokat a befogadókat, akik ennek a belső útnak a megértésére érzékenységet mutatnak, de még azoknak a kitartását is próbára teszik az olyan szövegek, amelyekben a főmondatba ékelt, közbevetésszerű mellékmondatok nehezítik az olvasást. Türelmes műélvezőt kíván, hogy nemegyszer újraolvasva, rendet teremtsen a mondattani szempontból túlbonyolított többszörösen összetett mondatokban (*Általad*), a közbevetésekkel dúsitott egyszerű bővített mondatokban (*Vezess!*), s így eljusson a megértésig. Ennek megvalósulását gyakran az is akadályozza – s ez nem kizárólag a szerző, hanem a kiadó feladata is lett volna rendezni –, hogy hiányos vagy hibás egy-egy szöveg központozása. Elég

gyakori az olyan mondatkezelés is, hogy feltételes vagy hasonlító mellékmondatok sora előzi meg a hátravetett főmondatot, ami egyrészt – ha már többször előfordult – kiszámíthatóvá teszi a vers végét, tehát csökkenti az olvasói elvárást (*Quastio*), másrészt pedig a mellékmondatok keltette feszültségteremtő várákozás után a főmondat jelentésképződés tekintetében nem telíti visszamenőleg a mellékmondatokat (*De elkéstünk!*). Ehhez a tünethez képest azok a versek válnak meggyőzővé, feszesebb, fegyelmezettebb szerkezetűvé, amelyek rövidebb mondatokból építkeznek, és a tagmondatok között világos ok-okozati összefüggések fedezhetők fel (*Andalító; Látogass!; Ez maradt*), amelyeknek *lélekeseményeit* a lírai elbeszélhetőséget lehetővé tevő választott epikai elrendezés szervezi (*Szerepcsere?*), vagy egy-egy választott retorikai alakzat válik a versnek belső egységet adó szervező elvű (*Csődközel; Macabre; Magasabbra, mélyebbre!*).

Hasonló kettősséget mutat Ady András verseinek képalkotása is. Meglátásom szerint képi megformáltság szempontjából azok a kevésbé sikerült opusok, amelyekben Adynál a témától elválaszthatatlan emelkedettséget megtörlik a közhelyes, köznapi kifejezések: „azt mondd, levettél lábamról” (*Sola spes*); „és piszkosul féltékeny vagyok” (*Hallucináció*); „nem vagyok én antiszociális, / kicsim, s dehogy magányos / farkas...” (*Diéta*). Ide sorolhatók azok is, amelyekben a versbeszéd képzavargyanús („betűkké váló ujjaimat nézem, most / testedre szórnam őket” – *Betűszedés*), túlságosan művire sikeredett az allegorizálás („eleget / legelt fűszerű látványodból” – *Fejés helyett*), a hasonlító mellékmondatokat képező hasonlókat feltételes mellékmondatok dúsítják-bonyolítják (*Ab ovo*), vagy a hasonlatok egymást oltják ki (*Közös ágy*), illetve amelyekben az egyébként sikeresen megteremtett képi világra didaktikusan rá-/visszamatnak a befejező sorok (*Diskurál; Nyílt vízen*). A képalkotás tekintetében azok az Ady-versek válnak esztétikailag gyönyörködtetővé, amelyekben a hasonlók vagy az azonosítók egy asszociációs körből vétetnek („Miért ne lennél ablak (...) // Ha ajtó lennél” – *Visszaeső*; „Ahogy gondolatként létezel (...) // Ahogy tested épületként használod” – *Ki vagy?*), vagy egyetlen központi motívumból bomlik ki a vers képi világa: „az osztatlan / kis Mostokból álló idő szivárog a tört /üvegen” (*Más a hibás*); „valamikor öled jelentette a fészket” (*Fióka*); „kellene egy kis ház, / (...) / kellene egy fatalnyi igaz rejtek” (*Meseszerű*).

Ezeket a nyelvi-poétikai esendőségeket megoldhatta volna például az, ha a kötet szerkesztője „a kevesebb a több” elvét érvényesítette volna munkája során. A ciklusok karcsúsítása, vagyis a kötet versei számának csökkentése, illetve a szövegek megfelelő szakmai gondozása nyomán kiiktathatók lettek volna azok a hibák, amelyeket a fenti két bekezdésben kénytelen voltam szóvá tenni. És akkor az elmélyülésre, a lélek rezdüléseire nyitott olvasó számára még nyilvánvalóbban átütnek Ady András versvilágának legfontosabb sajátosságai: a lírikus őszintesége, a lírai élvezetelenség rettenete és szépsége, az önmarcangolás és rajongva szeretés kettőssége, a szerelem létfeltételként és látásmódként való definiálhatósága, az a költői versbeszéd, amelynek elvont gondolatiságában és jól sikerült képeiben ott ragyog nem csupán a nő, hanem az élet szeretete is („- mielőtt teljesen a nemlétig fiatalodnék -, / ha megengeded, azért még a / kezemtől a kezedig / szívesen eljutnék” – *Gesztusvége*), a művészettel, a költészettel való eljegyzettség, ami, remélhetőleg, a jövőben újabb, veretes költeményeket és köteteket fog eredményezni.

Sámán (tus, 34x24 cm)

Borsodi L. László

A KILTERNANI IDEGEN

– Ármos Lóránd: A kilternani ősz¹ –

Azt nem tudom, hogy milyen az ősz Kilternanban, azt sem, hogy milyen Kilternan, a valóságos földrajzi helyszín, és hogy hogyan kell pontosan kiejteni a nevét, „Kilternan” vagy „Kiltiernan”, de mindenképpen létezik: a Wicklow-hegység lábánál, Dublin külvárosi övezetében, az R117 és az R116 regionális utak kereszteződésénél található, templomai vannak (The Blue Church, Church of Ireland), rögbiklubjai (a Salmo és a Wezz), és emberek élnek ott is az ír ég alatt. Ha azonban fellapozom Ármos Lóránd könyvét, bár feltűnnek Dublin helyszínei, külvárosa, Ballyfermot a *December* című versben, a Grattan híd, a Chez Max és a Caffé en Seine francia kávéházak a *Hat húszban*, valamint a Johnny Fox ír pub az *Olyan üresben*, Dublin neve pedig a *Vasárnap éjjelben*, a nagyvároshoz földrajzilag közeli Kilternan távoli marad. A verseskötetben a helység jellegzetességeiből semmi nem jelenik meg, a helységnévből pedig a *kilternani* jelző, amely nem valaminek a megnevezését, hanem a minősítését szolgálja. Túl azon, hogy megmenti az ősz fogalmát a klisészerűségtől annak sajátta, lokálissá tétele által, elsősorban ahhoz a lírai énhez köthető, aki az ősz kilternaninak mondja. Kilternaninak látni az ősz és kilternaninak lenni pedig nem választás kérdése, hanem kényszerűség, és ebből következően egy világállapotnak, a személyest egyetemessé tágító léthelyzetnek, az idegenségnek, az úton levésnek, az állandó hely keresésnek és nem találásnak válik a kifejezőjévé. Bár nem szeretném a hangszimbolikát mantrázni, poétikai értelemben inkább szerencsés egybeesésnek tartom, hogy ezt a disszonanciát a *kilternani* jelző vegyes hangrendje, valamint mássalhangzói is megteremtik: a *k* és a *t* zöngétlen hangok fakóságát, valamint a *r* pergő ritmusát a *l* hang lágyága és a két *n* hang nazalitásának zsongása ellenpontozza.

A kötet címadó versének, valamint a kötetcímmel azonos című ciklusnak a könyv szimmetria(közeli) középpontjában való elhelyezése

---

1 Erdélyi Híradó Kiadó, Kolozsvár – Fiatal Írók Szövetsége, Budapest, 2016.

is ennek az idegenségérzetnek a megteremtéséért és a kötet két irányban való olvashatóságáért a *felelős*. A kilternani őszen való létezés egyszerre olvasható úgy, mint a kötetnyitó *Semmi az* című versben megfogalmazott útra kelés következménye és a könyvet záró *Döngicsél egy zöld bogár* című költemény világállapotának az oka. A három ciklust (*Sirály, A kilternani őszi, Az emlékeid pelyhes dunnák*) keretező két vers egyúttal a körszerűséget és a címadó verssel együtt a kilternaniságból való kiúttalanságot is érzékelteti, hiszen nincsen különbség az otthonról való ismeretlen okból, ám kényszerűségből történő útra kelés („mint ki szégyenét viszi eltemetni hangtalan / lopódzik az esten át semmi az de lába van” – *Semmi az*), az elhagyott/elveszített(?) otthon miatti mindenben való kívül rekedés magánya („Az estben elvackoló hideg. / Egy fészkelődő, fázós gondolat. / Az állig felgombolt kiskabát. / A reménykedésben koccanó fogak.” – *A kilternani őszi*) és a meg nem érkezés, de az ösztönös mégis hazamenekülés nyugtalanító léthelyzete között: „Döngicsél egy zöld bogár. Átesek a bokrokon, / futok gyerekként haza, merre fussak, nem tudom” (*Döngicsél egy zöld bogár*).

A kérdés az, mi feszül, és mi fejthető fel a következménynek és kiindulópontnak tekintett címadó és a nyitó, valamint a záró vers között. Ennek megragadására a lineáris olvasat az alkalmas, hiszen ha a kulcspozícióba helyezett versek összeolvasásából már az olvasható ki, hogy az elindulásnak nem természetszerű következménye a megérkezés, akkor az elindulás és – jobb híján (vagy a legjobb átmeneti megoldásként?) – hazamenekülés között feltérképezhető út, úton levés, a helyt nem találásból, az otthontalanság érzetéből fakadó idegenség és ennek vonatkozásai kerülnek az értelmezői figyelem középpontjába. Az út motívuma és asszociációs köre szerint pedig létrejön egy olyan lineáris vonalvezetés, oksági viszony, amely a nagy összefüggések, előzmények és következmények közötti kapcsolatot feltárja.

A *Semmi az*ban az indulás okának elhallgatása („mint ki szégyenét viszi”) mellett – amely a lírai én megalázottságát, kiszolgáltatott helyzetét sejteti – már a cél megléte is kérdéses, ami az életet nem-életté teszi: „de sötét van hova lép milyen út ez hova ér / semmi az de még meleg s úgy zihál mint az ki él”. A *Sirály* című ciklus *Nyár lesz* című versétől kezdve feladhatja az olvasó abbéli reményét, hogy valaha is megtudja az otthontól való megválás igazi okát, csak

sejtéseinek adhat hangot annak alapján, amiket a lírai én az otthonáról mond, ahogyan iránta érez. Ezeknek az érzéseknek a megfogalmazása azért hiteles, mert a beszélő visszafogottan, nem mártírkodva, hanem pátoszmentesen, inkább rezignált belenyugvással ad hangot fájdalomnak: „A régi házban nincs, mi visszatartson.” Úgy tűnik, az otthon olyan erőknak, körülményeknek van kiszolgáltatva, hogy nem töltheti be funkcióját, ahol a lírai én harmóniában lehetne önmagával és a világgal, ahol gyökeret ereszthetne, és élhető lenne számára az élet, ahol a kötődései erősebbek lehetnének, mint az útra hívás kényszerű meghallása, amit cselekvés is követ. Mintha a tékozló fiúé *aktualizálódna* az útra kelő sorsában, akié tragikusabb, mint bibliai előzményéé, hiszen ő nem akar menni, egy hívás, egy jó szó visszatérite, itt tartaná („Egy kiáltás hidakat emelne, / de utánad senki nem kiált.”), de nem atyai ház a valamikori otthon, és nem indul el senki megkeresni őt: „Már nem indul el senki.” Ennél még Pilinszky János *A tékozló fiú keresése* című versének alaphangja is reményteljesebb.

Aki úton van, és akinek fáj, amit maga mögött hagyott, az a jelenben él. A *Ha félnék* című versben ez a jelen tele van félelemmel és a félelem legyűrésének a szándékával, mert a félelem legyőzése és a továbblépés parancsa az élet parancsa, ami számára erkölcsi parancs is: „Ha félnék, majd félve tovább megyek. / Ahogy tovább megy mind, aki él.” Ehhez viszont az *Előlről* című vers tanúsága szerint, ha vívódó lélekkel is („csak szétszakadok, úgy csapkod bennem a lélek”), le kell számolnia a múlttal („E-e-e-el b-b-b-bántam a múlttal, hagyta.”), sőt azzal a fajta félelmével is, ami a jövőbe vetett hittel, reménnyel függ össze. Aki vár valamit a jövőtől, az fél is, mert függ tőle, nem tudja, hogy reménye beteljesedik vagy nem. Ahogyan az Kányádi Sándor *Valaki jár a fák hegyén* című versében olvasható: „én félek még reménykedem”. Ármos *Sirály* című versének lírai énje ezt a reményt, vagyis a jövőt mondja fel, hogy ne áltassa magát („Nem szédít álom, nem fáraszt múlt: / ha akartam, volt minek örülni. / Amitől féltem, máshogy alakult.”), szembe tudjon nézni parányiségével és végességével: „Fentről talán egy nagy kékség minden, / s alig látszom a hullámok között.” Az úton levés reménytelen vállalása cserébe azzal ajándékozza meg a lírai ént, hogy felismeri, ha többnek akar látszani, akkor a látszatteremtés elvesztéshez vezet. Ez ellen öniróniával védekezik: „De a becsvágyból olyan templom épül, / hogy a lépcsőjén felsétálsz az égbe.” (*Az a fújás*)

Valójában az önáltatás nélküli önmagával való szembenézés, az én integritásának megőrzése az úton levés, a lírai én önmagának körvonalazott és nem mások által megszabott erkölcsi parancsa. Ennek az életelvnek a nevében viszonyul mindenhez, ami az úton ér(het)i, az íráshoz, az írószághoz is. Ami életelv, az ars poetica, az, hogy miről hogyan ír, etikai kérdés Ármos Lóránd költészetében: „Mondani, mondani, mondani kell, / míg nem az a mondás lesz az élet. / A szabadságnak malmai vannak, / azok forgatják a legszebb meséket.” (*Eljön a nap*) A lírai én autentikus mondandójának az eredője tehát a belső függetlenség, szellemi szabadság, annak a belső törvényszerűségeit követni a feladat számára. A kimondás lázadás és alkotói meggyőződés, hiszen a kimondásban tárul fel újra és újra az én önazonosságra való törekvésével összefüggésben a világ változékonysága.

A változás és az ahhoz való viszonyulás számos arcát mutatja a könyvben. Mivel a változás a világ dolgainak viszonylagossága, ami nem ad biztos fogódzókat az én számára („*Change is nickname for opportunity.*”), ezért azt mondja, hogy tudomásul kell azt venni, vagy el kell feledni, semmivé kell nyilvánítani („Elfelejtetni a legkönnyebb, / mert nincs, és nem is volt soha.” – *Eljön a nap*), mivel kívül esik a jó vagy rossz kategóriáján. Külső kapaszkodók hiányában a szabadság fogalma is relativizálódik („A szabadság olyan holmi, / bele lehet bolondulni.”), ezért az embernek nincs más választása, minthogy ne kívül, hanem (ismét) önmagában keressen fogódzókat. Ezért beszélhetünk arról, hogy az úton való előrehaladás a befele figyelés, az ismétlődő újraértelmezés, én és a világ viszonyának állandó újraértékelésével egészül ki. Ennek az alapfogalmakat (a személyiség önazonossága, képmutatás, szabadság, változás, viszonylagosság stb.) újra-definiáló magatartásnak a képi kifejezője a „képeinkhez járok vissza / inni, mint az édes kútra.” (*Nem tiltja azt*) A *Sírály* című ciklus utolsó három verse ennek a *visszajárásnak* a lenyomata, ami a lírai én minden ez irányú pozitív törekvése ellenére tragikusabbá teszi számára a világ természetét, mélyíti az ő világban való létezésének a drámáját. A világ dolgainak hibás működésére rámutatva mond ironikus ítéletet róla: „Ha visszanéznél: egy üres színpad, / rajta pár díszlet egymásra dölve. / Mennyi munka volt egybetartani! / Milyen könnyen sülyed most a földbe!” (*Mennyi erő!*) S bár úgy tűnik átmenetileg, sikerült a jelentől elválasztani a múltat és annak hamis szerepeit („Nem bánok semmit.

Kicsit talán / a rossz szerepekben töltött időt.”), és hogy a múlttal való leszámolás változást hozott a jelenbe („a mellébeszélést / végleg abbahagytuk tegnap délután.” – *Nem bánok semmit*), valójában csak annak felismeréséig juttatja el a lírai ént (és ha ez érték a számára, akkor ez az egyetlen), hogy az eddig bejárt út nem vezetett és nem vezet a teljességre. Élete maga a hiány, a vers, a könyv (a folytatásban is) ennek a hiánynak a lírai narratívája. Elégikummal vegyes öniróniával veszi tudomásul, „ügyeskedhet, nem fog a macska / egyszerre kint s bent egeret” (József Attila: *Eszmélet*), vagyis hogy nincs olyan hely a világban, ahol önmaga lehetne, otthonra lelhetne, ahol egyszerre teremthetné meg külső és belső, önfeladás nélküli szabadságát: „Van hely, ahol nem kötelező / megfelelni nappal, s éjjelente / arra riadni, hogy nincs levegő?” Így kérdéssé válik megint, van-e értelme a folytatásnak, vagyis az újrakezdésnek, az úton levésnek, hiszen az üzöttség felszámolhatatlan, valószínű azért is, mert eredője és célja, ha egyáltalán van, megismerhetetlen: „Mi elől futsz, és mondd, mi értelme van?” (*Az újrakezdés romantikája*)

A megtett út viszontagságaiból következik tehát, hogy miért nem lehet megérkezni Kilternanba, és miért nem lehet megérkezni, csak megállapodni annak színekdochéjával jelölt töredékében, a kilternani őszben. A kilternani közeg (lehet, csak áhított) nyugalma, valamint ennek a földrajznéből képzett jelző által jelölt településnek (amely jelző egy évszaknak a minőségjelzője a kötet- és cikluscímadó versben) a Dublinhoz való – a hozzá földrajzi közelségével és a tőle mégis megőrzött függetlenségével kifejezhető – ambivalens viszonya a lírai én és Dublin, a lírai én és Írország, a lírai én és a világ egymáshoz való viszonyának a kettőségét hivatott kifejezni. Ebben az ambivalenciában egyszerre tárul fel a beszélőnek a megélt, lelket szaggató tapasztalatok után a világban való otthonra találási vágya, tehát az új, a befogadó társadalom és kultúra iránti, egyben a dublini multikulturális világ iránta való nyitottsága, valamint ebben a kölcsönösségben a lírai ének az a felismerése (és ez az erőteljesebb), hogy mindennek ellenére ez a térség számára nem otthonos, sőt benne inkább saját árvaságára, magányára ismer, amivel nem lehet együtt élni, amely tapasztalattal tovább kell lépni. Nem csoda hát, hogy *A kilternani ősz* című ciklusban jelölt évszak – tudatosan megsértve a tájleíró költészet konvencióit – tulajdonképpen tél, amely a *December*

című versben ennek az idegenségnek, magánynak a metaforája. Az én nem résztvevője, csak megfigyelője a világnak („Az egész város az utcán. Az emberek csoportokba gyűlve / énekelnek, fejükön mikulás-sapka, és rázzák a vödröt. / A Rudolf the Red-Nosed jól megy”), akárcsak a *Hat húsz* életképekből álló versvilágában, amelyből az derül ki ugyan, hogy jól megfér egymás mellett az Irish pub és a francia kávéház, az ír világban a lengyelek, de ők is ugyanolyan idegenek, mint aki őket figyeli, a lírai én: „Hány helyen laktam itt szerteszt! / Ma sem tudom az utcák nevét.” Ennek a létidegenségnek az ironikus-rezignált tudomásul vétele a *Harmincöttel* hexameterekben artikulálódó számvetése: „Harmincötre a dublini szingli, naná, rutinos lett: / bármit eljátszhatna a párnák közt, irodában, / otthon, a versben is, könnyeden írja a hexametert is.” De mintha minden mindegy volna, és hozzácsokolt volna az átmenetiséghez, a bizonytalansághoz. Majdhogynem ez a bizonytalanság az otthona. Hiába ideig-óráig a meghitt emberi kapcsolatok, minden a maga változékonyságában létezik, amit nem tud elviselni („A ház mozgott, recsegték a padláson a gerendák, / morgott a pince, én dúdoltam, ikszeltem, / minden változás nehéz, mondtam magamnak” – *Nadin dalokat*), sorsa a megváltatlanság: „Három napja nem alszom. Végem.” (*Zs. van*) Ezt támasztja alá az „üres boldogság az élet” szentencia kimondása is, amely egy olyan világban történik meg, amelyben felcserélődik az ősz és a tél, díszletei a „roppanós januári ég” (*Olyan üres*), „A rét fölé nyújtózó deres fák” (*A kilternani ősz*). A lírai én ebben a magányban, magára maradottságban mintha el is veszítené kapcsolatát a közvetlen környezetével, valójában ironikusan arra reflektál a cikluszáró *Vasárnap éjjel* című versben, hogy valóságosabbnak, életszerűbbnek tűnik a kollázstechnikával, az online-felületek információáradatát követő tekintet által egymás mellé rendelt képekkel megjelenített virtuális világ, mint az, amelyben kényszerűen élnie adatik.

A kötetzáró *Az emlékeid pelyhes dunnák* című ciklus az eddigi kifejtettekkel összhangban öngyógyításként is felfogható (ahogyan a bevezető részben utaltam rá), a kilternani-dublini száműzetésletét okozataként. Úgy vélem, a versek kétféle utat mutatnak, pontosabban ugyanannak az útnak a kétféle rétegét: menekülést vissza a végtelenbe, vagyis az otthonba, ami egyúttal az emlékekbe, a múltba való visszatérést, a múltban való barangolást is jelenti. Az emlékezés, az otthon

képeinek az újrarájzolása azonban nem a jelentől való elfordulás, nem önáltatás, hanem a lírai én túlélési stratégiája, a teljesség keresése, egyúttal azt is kimondva, hogy az emigráns hiába akarná, nem tud meglenni múltja, a szellemi-lelki erőt adó, örökséget és terhet is jelentő (földrajzi) otthona nélkül, ami az idő teltével egyre határozottabban követeli a maga helyét a lélekben. S hogy mennyire nem a jelen feladásáról, a tőle való elfordulásról van szó, azt jól mutatja a költemények vershelyezete, vagyis az emlékező lírai én jelene és a felidézett múltbeli emlékkép közötti távolság, a kettő elválasztottságából fakadó visszafogott fájdalom: „Kétezer-öt. Lábunk alatt reccsen a tegnapi esett hó. / Tiszta az ég, csend van, hallgatnak a bácskai dombok.” (*Bácskai hexameterek*); „S ha csend van, surrogása / áthallatszik az innenső világba.” (*A gép forog*) A múltba tekintés, az otthon felé való fordulás egyben a jelen helyzetének a tisztázását is jelenti, annak a végiggondolását is, hogy mi lett volna, ha a múltban másképp dönt, illetve felmerül az újrakezdés lehetősége. A múltban a jövőtől várt remények beteljesülésének az elmaradása, a tervek megghiúsulása és a múltbeli, utólag hamisnak bizonyuló szerepek alapján („Padláson rekedt elhatározások. / Évek a házban a padlás alatt. // A fogasokon elnyűtt jelmezek.” – *Vége lesz*) arra a következtetésre jut a számvetéssel bíbelődő lírai én, hogy akár a helytállást, a maradást („Mi lenne, ha magokat vetnél, / és itt maradnál, ha kihajtanak?”), akár az (újbóli) útra kelést („Továbbállhatsz, s az sem lesz nagy újság” – *Kertet*) választja, mindegy, mert mindenből csak az önvád marad („szétdobolják, ami tettem” – *Ezzel várnak*) és az elmúlás kérlelhetetlen parancsa, amely egyként számolja fel, ami összetartozik, a kintet és a bentet, a múltat és az álmokat, az önmagát ismétlő történelemben az egyes ember ambícióit, végül magát az embert: „Majd vége lesz, s mindig ez a vége. / Az udvaron térdig érő gaz van. / Nem kaszálják. Éjjel az álmok / jönnek, s utat törnek a gazban.” (*Vége lesz*) Ennek tudatában a múltidézés, az otthon képének az ébren tartása, az ahhoz való menekülés nem lehet végső cél, de lehet olyan belső támpont, amihez mindig vissza kell térnie (*Oda kell most is*), hogy erőt kapjon az egyébként félelemekkel, kilátástalansággal teli út folytatásához. Ehhez az egyes szám második személyben, önmegszólításként értelmezhető parancshoz *etikai kódexet* is társít a lírai én, tudniillik hogy a múlttal együtt élni, a múltnak tudatában lenni nem jelenti annak állandó

kiteregetését, nem kell állandó önmarcangolást se jelentenie. Sőt sokkal inkább csendes, bölcs elfogadását annak, hogy nem biztos, az ember megértheti, mi miért történt és történik, és nem biztos, hogy racionálisan összefüggéseket talál, kell találnia a dolgok, a világ működésében. Így válhat az ember lelkében szabaddá, így lehet számára (túl)élhető a lét („Az emlékeid már rég alszanak. / Ne magyarázd el most a múltadat. / Húzd be az ajtót, mindenki fáradt. / Neked máshol vetek ma ágyat.” – *Az emlékeid pelyhes dunnák*), elviselhető annak a tudata, hogy egy esetleges *nagy szembesülés* alkalmával nem ugyanolyan lesz a tapasztalati értelemben vett otthon, mint ahogyan azt a lélek, a képzelet megőrizte: „hallgat az állomás betüiből / kikerül az álom a mállás” (*Hallgat a károlyi állomás*). Ez tulajdonképpen nem más, mint az idő visszafordíthatatlanságának tudomásul vétele, és akkor talán megszülethet a hit is, hogy ebben a céltalannak, hiabavalónak tűnő, a megérkezés ígérétevel nem kecsegtető nagy menekülésben-menetelésben talán mégis van valami nagyobb, teljesebb erő, amire/akire – bár tele félelmekkel – gyerekként létezve rábízhatjuk magunkat, amihez/akihez megérkezve, elcsendesedhetünk: „a nagyágyra vágódok, itt nem láthat senki már, / hűvös van és félhomály. Döngicsél egy zöld bogár.” (*Döngicsél egy zöld bogár*) Ezért a tiszta, megnyugtató hangért, érzésért menekülünk ösztönösen hozzá, legyen ez a valaki vagy valami Isten, az otthon, az otthonosság érzése, a nyelv, a vers, amely Ármos Lóránd esetében rövid, világos mondatokkal, tiszta képekkel, funkcionális soráthajlásokkal, trocheusokkal, hexameterekkel zeng és fogadja magába az üzött vándort, aki ha végső megoldást nem is, de menedéket találhat létezése integritásának a megőrzésére, mert elolvasva ezt a könyvet, teljesítve ezáltal a Szabó Lőrinc-i imperatívuszt („Tengerbe, magunkba, vissza! Csak / ott lehetünk szabadok!” – *Az Egy álmai*), kilternaninak maradván ugyan a világban, de önmagára lelhetett, a létezés árvaságának szépségével találkozhatott. Kell-e nagyobb elégtétel egy költőnek, ha ezt a könyvével elérte?

Máriás József

ARISZTOKRATÁK HONFOGLALÁSA

L assan ötven éve annak, hogy érdeklődéssel olvashattam Beke György *Az utolsó Bethlen* című riportját, rácsodálkozva a riport-hős – Bethlen Gábor agrármérnök – arisztokrata mivoltára, beilleszkedésére abba a társadalomba, amely osztálya vesztére tört, meghamisította, rombolta, gyalázta, rágalmazta mindazt, ami a történelem során nevükhöz volt köthető. A megismerkedés folytatódott Móricz Zsigmond csodás *Erdély*-trilógiájával, később pedig Bánffy Miklós ugyancsak trilógiává terebélyesedett köteteivel.

Az 1990-et követő fordulat tette lehetővé, hogy a sajtóban megszólalhattak/megszólaltattak a kortársakként még köztünk élő vagy emigrációból hazalátogató arisztokrata leszármazottak, ismertté vált az a kálvária (talajvesztés), melynek előjátéka az 1921-es, folytatója az 1945-ös román földreform, kiteljesítője pedig a kommunista diktatúra által 1949 márciusában véghezvitt vagyon- és jogvesztés, a kitelepítések.

A megismerés folyamata során feltárult előttünk egy feledésre ítélt világ, az erdélyi magyarság történelmének megannyi szellemi gócpontja, melyek a történelem zord széljárásai közepette is biztosították a folytonosságot, tárgyi és szellemi értékeket teremtettek.

E folyóirat hasábjain nemrég üdvözölhettük az erdélyi történelmi családok kastélyait elénk táró kötetet – Bicsok Zoltán és Orbán Zsolt remek munkáját –, amely az épített örökség felől közelít a témához: a még meglévő vagy a már elenyészett/lerombolt/szétlopott épületek révén ismerttet meg bennünket az erdélyi magyar arisztokrácia történelmi múltjával, tárja fel az értékmentés lehetséges vagy megálmodott útjait/módjait.

Csinta Samu köteteiben¹ más utat jár be: személyes kapcsolatkere-
sések, találkozások révén villant fel előttünk életsorsokat. Életútjukkal,
döntéseikkel igazolják a kötet kiadásának ötletét felkaroló Borókai

---

1 Csinta Samu: *Erdély újranevesítői*. Arisztokraták honfoglalása. Budapest, 2015, Heti Válasz Kiadó; Csinta Samu: *Arisztokraták honfoglalása*. Erdély újranevesítői II. Budapest, 2016, Heti Válasz Kiadó.

Gábor szavait: „Ez a kötet arról szól, hogy sosem szabad feladni. Akkor sem, ha ezeryi kiskapu nyílik a menekülésre, a komfortosabb létre, mert dolgunk van a Földön, s a ránk váró feladatokat helyettünk senki más nem végezheti el.” A két kötetben megrajzolt családtörténetek, személyes életutak és életpéldák, mind-mind ama francia szólást idézik élénk, miszerint: a nemesség kötelez. „Különleges örökség, de elvárásokat is feltételez” – fogalmazódik meg a kamaszdó Haller Bélában. „Kik is ezek az emberek?” – teszi fel a kérdést a könyv szerzője. Útra kel, hogy megismerje, nekünk is bemutassa őket, „az itthon maradtakat, a néhány négyzetméteres kényszerlakásban, a Nyugatra menekülteket az Erdély-nélküliség szuterénjében” élőket, a hajdan elkobzott javaikért küzdőket, akik „építenek, restaurálnak, s közben bennünk is építik a korábban nem létező vagy igencsak romossá pusztított önazonosság-tudatot”.

Kik is ezek az emberek? – tesszük fel mi, olvasók is magunknak a kérdést. Kik azok, akik a két kötet családi krónikáiból lépnek élénk, akik a toldozott/foldozott román restitúciós törvényekben történelmi alkalmat, lehetőséget látnak az államosított birtokok visszaszerzésére. Főlvállalják a küzdelmet akkor is, ha az (a román állam helyi szerveinek obstrukciói, nemzeti elfogultságaiból következően) kilátástalannak tűnik. Előttük – Kálnoky Tibor felismerése szerint – immár valóságosan is „előbukkan az eltemetésre ítélt múlt, s már nem lehet visszakényszeríteni korábbi helyére”.

Kik is ezek az emberek? A legtalálhatóbb választ a Castellum Alapítvány megálmodója és névadója – Papp László nagyenyedi plébános – szavai sugallják: „Ez a társadalmi réteg nem éri be a múlt keserveinek emlegetésével, a tragédiák után nem kezdett el rabszolgamód dühöngeni, hanem tűrt, tett, tovább tanult, élt és ezért élhetett. Tagjai megtalálták egymás kezét, nem ültek le hamis próféták lábaihoz, mert éltette őket a keresztény öntudat. Erényeiket a történelemből szívták, népünk legrégebb és legerősebb hagyományain álltak. A tragikum által kiváltott áttelepülés után Európa és a nagyvilág sokrétű, modern társadalmában is helyálltak. A szülőföldtől távol élve is megőrizték emberi tartásukat és nemzeti hovatartozásukat. A világ legtávolabbi pontjain is megszervezték kultúránk ápolását és továbbadását az új generációk számára. E hatalmas szellemi erőt mindenképp kapcsolatba

kell hoznunk a hazai kulturális és társadalmi értékekkel, ami kimozdíthatná a holtpontról az erdélyi magyar társadalmat.”

Ez utolsó gondolat arra a küldetéstudatra utal, amelyet évszázadok érleltek kultúrárt termő gyümölcsé, amely tette hívta, szólította az itthon megtúrt, évtizedeken át megalázott, méltóságukat, emberi tartásukat az udvarok mélyére taszított, alagsori lakásokban is megőrzött, képességeik kibontakoztatásában korlátozott családokat, amely hazaszólította a távoli világba üzötteket, emigráltakat is: az időseket éppúgy, mint a fiatalokat, a külföldön felnőtteket, akik Erdélyről, őseik szülőföldjéről esetleg csak annyit hallottak, hogy az az a hely, „ahol szörnyű dolgok történtek, iszonyú fájdalmak, a végzet országa volt az”.

Csinta Samu Erdély lehetséges, potenciális újranevesítőit látja bennük. Annak az osztálynak a feltámadását, amely első számú feladatának a szellemi újranevesítést a kultúra, az erdélyi magyarság szolgálatában kívánja megvalósítani. A még helyrehozható kastélyokat, a mintagazdaságok újrateremtését sem annak szánja, hogy mások fölé kerekedjék, hanem hogy példát mutassanak, a felemelkedés lehetőségeit villantsák fel, kilendítsék a fejlődésnek a diktatúra kátyújában megrekedt szekerét.

A kötetek lapjain főnixmadárként élednek fel az évtizedekig visszafojtott energiák. Tette kész idős és fiatal örökösök viaskodnak a restitúciós törvényeket kijátszó hatalommal, amely kényszerű helyzetben az „ősi román rög” elvesztésével kelt magyarellenés hangulatot, kívánja megtartani a diktatúra alatt elrablott javakat. A hatalom álnokságát jellemzi, hogy „a törvényt az európai nyilvánosságnak szánták, az alkalmazást pedig a hazai körülményekre szabták”.

A könyv lapjain élénk táruuló családtörténetek – a Kálnoky, az Apor, a Mikes, a Bethlen, a Teleki, a Kemény, a Bánffy, a Csávossy, a Barcsay – megannyi időutazásként vezetnek el bennünket az erdélyi tündérkertre emlékeztető történelmi múlt és az ugyancsak rögös jelen ösvényein. A történelmi adatok, események, kastélysorsok jelentik, adják a keretét annak, amelyben a tett, a cselekvés, a jó és nemes szándék testesül meg. A családtörténeteket egymás mellé sorjázó író sorai sokszor fölmelegednek. Különösen jellemző ez a Kemény és a Bánffy család sorsát megidéző írásokra. Hisz Marosvécs és Bonchida kisugárzása messze túlmutat önmagán, Kemény János és Bánffy Miklós

életműve az erdélyi magyar irodalom és művelődés sarokköveiként élnek a köztudatban. Csávós kastélya ugyan elenyészett az idők viharában, de az ott magába szívott szellemiség nem tűnt el, tovább élt a költő és borász Csávossy György életében, munkásságában, példát nyújt arra, hogy a szellem fölött a diktatúra sem tud úrrá lenni. Tisztelettel gondolunk azokra, akik idős korukra rácáfolva, fiatalos energiával, elszántsággal vesznek részt a „honfoglalás” küzdelmében. Elgondolkozhatunk azon, hogy mi szólítja haza a külföldön nevelkedett ifjakat, a Kálnoky Tiborhoz, a Mikes Zsigmondhoz, Teleki Kálmánhoz, Apor Csabához, Vécsi Nagy Zoltánhoz, Haller Bélához, Bánffy Miklós-hoz, Bánffy Farkashoz hasonló ifjú vagy középnemzedékhez, netán az idős korosztályhoz tartozó utódokat? Szóljon helyettünk az olvasónál sokkal illetékesebb személyiség, Mikes Borbála: „Nincs rá racionális magyarázat, hiszen, gondoljunk csak bele, mennyivel jobban élhetnének nyugaton. A családi eredet azonban valami csodálatos kohézió. Ha hallom, hogy valaki hazakészül, nagyon örülök neki és bátorítom. Mert hazajönni nagy vállalás. (...) Ezek a családok annyi mindenen mentek át, mégsem szorultak a peremekre, mindig képviseltek valamit, valakit. Ez kristályosíthatta ki a vállalás tudatát, ami ma is visszahozza és harcba küldi az arisztokrata családok gyermekeit.” A ma küzdőtérre lépők erőt s energiát nem kímélve küzdenek azért, hogy kastélyaikat visszaszerezve, azokat az erdélyi magyarság kulturális, művészeti emelkedésének szolgálatába állítsák. Sőt még annál is többet! Gondoljunk csak a Bánffy-család közreműködésével a mezőségi Magyarlapádon létrehozott szórvány kollégium áldásos hatására. Nélküle a magyar szórványba született gyermekeknek „végrelegesen egyensúlyvesztetté válna a hovatartozáshoz, az anyanyelvhez való viszonyuk, létfontosságú, tudásként leülepedő ismeretek hiányában a szórványlét mindenféle sodródásának kitéve.” Az arisztokrata családok küzdelme iránti rokonszenv és a magyar értékek megmentését, megőrzését és közösségi célok szolgálatába állításának szándéka vezette a kolozsvári sikeres vállalkozó Nagy Eleket, hogy megmentse a gyalui Barcsay-kastélyt, hogy ne jusson idegen kézbe, a zsidvei kastély sorsára. Ugyane cél szolgálja a már említett, 1998-ban létrehozott Castellum Alapítvány, amely különösen sokat tett a bonchidai Bánffy-kastély megmentéséért, restaurálásáért, programot és példát adva a későbbi közösségi hasznosításra.

A kötetek kiadását felvállaló Heti Válasz Kiadó rendkívül igényes nyomdai kivitelezésben, dokumentációs szándékú, értékes fotóanyaggal gazdagított kötetei az olvasókat is múltunk jobb megismerésére buzdítják, további elmélyedésre Erdély múltjában. Hisszük, hogy a figyelemfelkeltésen túl bennünket is arra intenek, hogy odafigyeljünk tárgyi és szellemi értékeink erodálásra, történelmi örökségünk megbecsülésére, megmentésére. Amíg nem késő!

Tér és idő (tempera, 47x33 cm)

SZÉKELY KÖNYVTÁR

1111M.30 0201

SÁNDOR EDIT AJÁNLJA KURKÓ GYÁRFÁS *NEHÉZ KENYÉR* CÍMŰ KÖTETÉT

Sokadszorra tartom kezemben Kurkó Gyárfás *Nehéz kenyér* című kötetét, de megvallom őszintén, soha sem gondolkodtam el a regény címén. Miért választotta a szerző ezt a címet regényének? Mitől lehet nehéz a kenyér? Nyilván a kenyér megszerzésének nehézségeire gondolhatott a szerző. Mert a csíkszentdomokosi székely ember, akinek az életéről szól e regény, igencsak nehezen kereste meg a kenyérrelalót. Keskeny, nadrágszűj-parcellákon gazdálkodott, kevés gabona termett, nagy volt a szegénység, sok volt a gyermek. Mert „ahányat az Isten ad”, annyit fogadott el, be a székely család; hat, nyolc, tíz, tizenkettő, sőt tizennyolc gyermekes család is volt a faluban.

Az anya volt a család összetartója, ápolója, gondozója, tanítója, nevelője. A férfiember hetekre, hónapokra távol volt a családtól, erdőlni, követ törni, pénzt keresni. A hosszú katonaság, háborúk, fogságok is igencsak távol tartották a férfiakat a családtól, az anya pedig gyermekeivel művelte a kevéske földet, dolgoztak napszámban a tányér meleg ételért, egy kevéske pénzért. Márton Áron püspök úr mondta, hogy itt, Csíkszentdomokoson hallotta először életében, hogy „fájni tud az élet”. S valóban sok embernek fáj, mert nehéz körülmények között nevelték fel gyermekeiket, de megtették, Isten és hitük segítségével. Mert a székely, a csíkszentdomokosi, Isten nevében kezdte a napot, szelte meg kenyérét, indult a munkába, ült le asztalához, hajtotta álomra a fejét. Csak így tudta elfogadni, túlélni azokat a nehéz éveket, amelyről Kurkó Gyárfás a *Nehéz kenyér* című regényében beszél.

Istenhite mellett a székely embernek volt még egy nagy kincs a tarsolyában: tudott és szeretett mulatni. Táncba jártak, nótáztak, a petróleumlámpa fénye mellett, a csikókályha melegénél meséltek, adomáztak, imádkoztak a felnőttek. A „gyermek” pedig hallgatózott, tanulta az életet...

Kurkó Gyárfás regényét kötelező olvasmánnyá lehetne tenni itt, a Székelyföldön, hiszen nagyszüleink, szüleink sorsa, élete van megírva benne. De nemcsak gyermekeknek ajánlanám, hanem felnőtteknek is, főleg az el-kivándoroltaknak, vagy az itthon elmagányosodottaknak. Ha Kurkó Gyárfás könyvét olvassák, már nem lesznek „idegenben”, nem maradnak egyedül...

www.szekelykonyvtar.ro

facebook.com/szekelykonyvtar

Fekete Vince
NOTHING ELSE MATTERS¹

Cantata Profana

Mikor még nem tudtad, hogy az éjszakai madarak
huhogásától rettegni szokás. Hogy egy sóhajtás, egy
pillanat, egy könnycsepp is elindíthat valamit: s árvíz jön,
lavina; de te még nem félsz ártól, lavinától, földrengéstől.

És az az arc most, mint egy sivatagi város; két kútja fakó,
kiszáradt, kiholt, homokkal teli. A kilincs hidegét nem
érzed, a szoba sivársága nem kondít már beléd. Mert
hidegnek, sivárnak kell lennie most? Ül, előredőlvé, az
asztalra könyökölve egy szarvas, patái finoman sörényére
tapadnak. Mereven, magában nyugszik két lába, mint két
tutaj a füves partra vetve, ami alól megszökött a folyó.

Az ég kéksége, a fű zöldje, a hó fehérsége, a szél zenéje
kint az ágakon, minden ugyanaz. A vér zúgása úgyszintén.
A lélek erdeje, mezeje, kék ege pedig – tudod – beláthatatlan.

És nedv csorog a fákból, édes, édes nedv, amikor az ujjaid
belemártod. A szél zenéje, a lélek erdeje, mezeje, kék ege!

Aztán az idő lassan elcsöpög, meg sem zörrennek, ahogy
távolodsz, a száraz ágak, levelek. Amikor indulna ő is, de nem
moccan a csüd, nem lendül a test. Mintha a hegyről szikkadó
avart hordott volna le a szél, és azt a szobát, a lelkét is feltöltötte
volna vele, és e süppeteg, barna örvénylő homályon többé már
nem hatolhat át hozzá se hang, se kép, se a fény.

És sajog, fáj, béna és sötét, tejfehér és néma és szürke minden.

---

1 A *Muzsikál az erdő* 2017-es pályázatán *Erdő* címmel első díjat nyert alkotás.

Ferenczes István
BOGÁNC S ÁBEL VERSEI

A GAZDI HIÁNYA

Én azt szeretném,
hogy a gazdi
egy fél napra, egy órára,
egy percre se hagyjon magamra.
De bizony néha
több időre is elmegy.
Ilyenkor elviszi
a szürke szemeit,
amelyekkel olykor rám ragyog.
Elmegy velem
a megőszült bajusza is,
amelyet mindig morzsolgat,
ha velem beszélget.
A legjobban a keze hiányzik,
amivel simogatni szokta a buksimat,
morzsolgatni a füleimet.
Amikor a gazdi
hosszabb időre elmegy,
akkor én ráfekszem
a teraszon lévő
sáros kerti papucsaira,
s szunyállok egy-egy rövidet.
Olyan jó melegség
terjeng a hasam alatt.
És érzem
a lábszagának az illatát is.
Egy kicsit megnyugszom,
mert tudom,
nincsen egészen elmenve
a gazdi.

A KONYHA TITKAI

Amikor a gazdi elmegy,
s itthon marad a gazdinám,
valamivel jobb a hangulatom.
Nem sokkal, mert a darling,
különösen hideg időkben,
ritkán jön ki a házból.
Így is biztonságosabban
érzem magamat,
mint amikor senki sincs itthon,
csak egyedül én.
Ha a drága itthon van,
felülök a teraszos pad sarkára,
épp a konyha ablak alatt van.
Az államat ráteszem
a párkányra,
s órák hosszát bámulok
befejele az ablakon,
figyelem, mit művel.
Most éppen a kicsi széken ül
és krumplit hámoz.
Aztán a répát kapargatja.
Majd hagymát pucol,
s hullatja könnyeit.
Egy fényes fazékba vizet tölt,
ráteszi a kályhára,
amit addig megpucolt,
beleönti.
Ezek a dolgok számomra
érdektelenek,
csupán a gazdinám
mozdulatai érdekesek.
Hoppá!
A hűtőből számomra is
érdekes dolgokat csomagol ki,
ráhelyezi a lapítóra.

Az ablakon keresztül is jól látom,
hogy egy nagy disznócsülök
van a lapító közepén.
Abból biztosan nekem is jut majd.
A gazdina kést vesz a kezébe,
majd csípőre teszi a kezét,
látom, nem boldogul a disznóval.
A csípőre tett kezéről tudom,
hogy a gazdira gondol,
ha hazajön, ő majd elintézi.
Meg vagyunk élve,
ujjongok fel, mert a gazdinám
a csirkecombokat
kezdi vagdosni késével.
Ha nehezen is,
de csak kivágja
belőlük a csontokat.
Megszusszan,
megmossa a kezét,
s máris jön ki a teraszra,
hozza a csirkecsontokat.
Úgy ugrálok körülötte,
mint akinek elment a szépesze.
Na, végre!
Leteszi a lépcső előtt
a járdára,
és megáll,
nem akar visszamenni a lakásba.
Én pedig morgok, acsargok,
kimutatom a fogam fehérjét.
Hálátlan disznó vagy, mondja,
és bemegy a konyhába.
Nem vagyok én hálátlan,
de csontügyben nem ismerek tréfát.
Ha kijön újból,
megnyalom a kezét.
Addig is visszaülök

a konyhaablak alá,
s nézem a gazdinámat.
Illetőleg
a lapítón árválkodó csülköt.

A MÉRGES GOMBÁRÓL

A nyáron
elmentünk a gazdival
az erdőbe gombászni.
Az erdőig szép,
sima volt az út,
kedvemre futkározhattam,
loholhattam hol a gazdi előtt,
hol utána.
Az erdőt nem szerettem,
mert ott mindenféle akadályokon
kell átugrani vagy átbújni.
Ott nem lehet viháncolni,
sötét van, egy kicsit rettenetes.
A gazdi szép sárga, barnás, lilás,
fehér színű gombákat vágott le
a bicskájával, gyűjtögette a tarisznyájába.
Én is segitettem neki keresni a gombákat,
Megszagoltam őket,
s ha kellemesnek éreztem az illatukat,
azonnal csaholtam a gazdinak,
hogy jöjjön és szedje le.
Aztán találtam egy gyönyörű,
piros pettyes, nagy kalapú gombát.
Megszagoltam,
de nem csaholtam a gazdi felé,
mert roppant gyanúsán illatozott.
Leültem,
és vártam a gazdit,
aki lassan odaért,
azonnal eltaposta.

Mérges – mondta.
De szép – mondtam.
Bolondgomba – mondta.
Ha odahaza az elvett csontok miatt
én is mérges leszek,
engemet is megtaposol?
Nem,
mert te nem vagy galóca.

AZ AJTÓ MÖGÖTTI GAZDI

Harmadnap óta
a gazdám nem jön ki a lakásból.
Én az ajtó előtt strázsálok,
néha megkaparászom a deszkát,
felágaskodom a rézkilincsig,
nem tudom lerántani,
elkezdek hát gyöngéden csaholni,
hátha kijönne,
mert már nagyon viszket
a fülem töve.
Kaparászásomra
csak elővászorog.
Sápadt, krétafehér az arca,
csíkos pizsamában áll
az ajtó mögött,
bámul ki rám
az üvegen át.
Nyaka körültekerve
egy nagy sállal,
szemei vörösek, nedvesek,
nagyokat tüsszög,
csóválja a fejét,
amikor felém néz.
Tudom, azért nem jön ki,
mert megharagudott,
amiért mérgemben
a lépcső sarkára pisiltem.

György Attila

LUCIUS CAIUS TARQUINIUS PORSENNA
EMLÉKIRATAI

- *Laúxie Káe Tárkun Porszéna* -¹

És most visszatérek szép népemhez, városaimhoz. Magamhoz. Emlékezem, és végigjárom, amire emlékezni érdemes. Lássam még egyszer szent városaimat. Amennyire erőm van. Tarquinia, Veiji, Vetulonia, Cerveteri, Populonia, Clusium, Volterra, Felsina, Capua, Alalia, Segesta, Volsinia. És a titkos város, és a titkos tó. A Pó deltája. Embereim. Még egyszer megáldom őket, látogatóként.

***

Először a titok. A hely, ahol annak idején megpihentünk. A dombok alatt, szőlők tövén. Villámok vártak rám. Fehér lovon érkeztem, ahogyan az illik. Körülöttem leszakadt az ég, villámok üdvözöltek, villámok hazájába érkeztem. Felismertek.

Tudtak rólam, noha nem tudták érkezésem. Kupa borral, baráti öleléssel várt a helyi lukumó, és megpihentem a mandulafás szőlősök mellett. Hosszan. Mintha az Istenek, nemlétező isteneink nem akartak volna tovább engedni. Megnéztem ismét az asszonygerincű dombjaim, a szőlőket, ringó csipőjű gyönyörű asszonyainkat. És bort ittunk, sokat. Mert kell a bódulat néha. Napokig tartott, és éreztem: változik a világ, de két istenöltő után is otthon vagyok benne. Visszavártak.

Három nap és három éjszaka tartott a bódulat, ahogyan annak lennie kell. Aztán ismét lóra. És délre, városaim felé. Minden mérfölddel nagyobb lett a szívem, és éreztem: a föld, amelyet régen elhagytam, kivirágzik lépteim nyomán, és én kinyílok, befogadom, megtaláltam és megtermékenyítem ezt a földet.

Nem kellett. Termékeny volt önmagától is. Az olajfák, a szőlők, a mandulák. Csak a mosolyra vártak. Gyík kúszott fel lábamra, kutya, macska jött elém simogatásra várva. És egy madár. Fogadtak.

Elfogadtam én is a kupa bort, és derűsen néztem termékeny dombjaimat. Mi történhet? Minden rendben. Ha jól vagyok, minden jól van.

Ha jól vagyok, minden jól van.

---

1 Részlet az azonos című regényből.

***

Aztán egy elfeledett város. Egy tenger nevét viseli, noha mélyen benn, a szárazföldön. De ez csak természetes. Déli, régi vidékeink szépsége jött elém, bort hozott. És mosolygott. Ahogyan illik. Megáldottam mosolyommal, és minden bizonynal viselős maradt. Mert erre vágyott.

Aztán továbbmentem, és megnéztem régi, elfeledett városomat. Városaim egyikét. Nem érintett meg. Sárga, unalmas kövek. Igen, az ott Erklé temploma. Igen, az ott a fürdő volt. És a lupanara, a bordélyház. A pincesor. A korsók készítői. Alapkövek maradtak utánuk, semmi más.

Egy pillanatra leültem volna egy tölgy alá, de nem. Tovább mentem.. Fölvettem egy kavicsot a földről. Adria, sosem voltál nagy.

Könnyű szívvel mentem tovább. Oda mentem, ahol sosem voltam. Birtokomra, Marzabottónak hívják újabban. Láttam magam a falakon, nevettem rajta. Láttam a sírokat, az akropoliszt. Ezen már nem nevettem. Embereim nyugodtak alatta, „apáink arcán jártunk”.

***

Láttam szép városaimat. Láttam a szép embereket, a szép asszonyokat. Ugyanazok. Az idő megáll. Az asszonyaink tényleg azok. *Aksziün*: így neveztük: úrnő. Ma is azok. Ott fekszenek szarkofágainkon, öleljük őket. Mert ők voltak a megtartó erő. És kétezeröttszáz év után szembenéz velem Volterrában hajdani szeretóm. Hol van már cimborám, Solti, aki kifaragta márványból e fejet, és megcsalt vele? Valahol keresi hajdani önmagát.

Az én városaim ma is szépek. Romokban hevernek, méltósággal, ahogyan egy macska elnyúlik. Szent állatunk volt. És ezek a városok ott hevernek, csak arra várnak, egyszer hazajön a király. A lukumó.

Benne volt az elmúlás szomorúsága. Két istenöltő óta elvesztünk. És akadt ember, aki szembe jött, vállamra tette bal kezét, és azt mondta: az Istenek hoztak haza. Ilyenkor leül az ember, a lukumó, és könnyes szemmel nézi, ahogyan a vörös agyagot festi feketével a mester.

Kerámiát vásároltam tőle. Mi mást tehettem volna? Ez volt a legnagyobb árunk annak idején. Ma is. Aplu szaladt az egyik tányéron, a másikon griff, amit ismét csak mi értünk, és egy kantharos. Borvegyítő edény, amit ma, kései utódok kantárosnak hívunk, ennek legalább értelme van. Mert kantárhoz hasonlatos a füle.

De ezek csak tárgyak. Ez maradt utánunk.

Ez maradt utánunk?

Nem. Maradt az örök szomorúság is. Hogy valahol eltévedtünk, ismeretlen világban élünk tovább, ismeretlenekként. A visszatérők. És nézzük, ahogyan hajdani örök szállásaink, amiket az örökkévalóságra szántunk, legénylakássá váltak.

Nincs bennem bánat. Ha ezt kaptuk, ezt érdemeltük. *Jön majd egy jobb kor, mert jönnie kell.* És a balsors is hiába tép régen, jön majd víg esztendő.

Mi legalább jól éltünk. És jól haltunk meg.

***

És tovább. Cerveteri, a szent hely. Szinte féltem tőle. Ott feküdtek őseim, mielőtt a sírablók el nem vitték őket. Erre nincs bocsánat.

Ott vannak a kőből készült jurtaink. Díszesebben temetkeztünk, mint ahogyan éltünk.

Végigjártam sírjaimat. Sírok? Dehogyan. Az örökkévalóságra készültek, és azok is maradnak. Bezárt körök, megőriznek minket. Van olyan, amelybe egy mai stadion belefér. Hajdanán talán az is volt: amfiteátrum, mielőtt elnyugodtunk volna benne.

Az egyik sírban, talán barátomé volt, mindenre nem emlékezhetem: egy madárka ült. Csukott szemmel, a szarkofág szélén. Pihegett. Megnéztem. Nem nézett vissza. Meghalni jött, és a legjobb helyre: egy lukumó sírjába. Megérintettem, és kezemhez dőlt. Hagytam meghalni: nem az én feladatom ez, noha kezembe véve meggyógyíthattam volna. De ez az ő sorsa volt, és tudni kell hagyni a sorsot. Sajnáltam, könnyemmel illettem a földet: de ez a madárka ott halt meg. A legjobb helyen.

Utána, pohár bor mellett ültem sírjaimnál. Macska ugrott ülembe, dorombolva. Otthon volt, és érezte, én is otthon vagyok, hazaérkeztem. Szórakozottan simogattam, éreztem lüktető testét, a nyugalmat és a bizalmat. Otthon vagyok.

Nagy, fehér kutya bújt tenyerem alá. Lábamon gyík futott át. Már könnyem sem volt, néztem sírjaim, és soha nem voltam otthonabban. Barátom bort töltött. Ittunk, és szép volt minden.

A kutya meg a macska lefeküdt egymás mellé.

Fizettem, és elindultam. Mégsem maradhattam őseimmel, maradt még megáldandó, látnivaló.

***

És találkoztam szép embereimmel és szép asszonyaimmal. Ideje volt. Több mint kétezer év után tértem haza. Nem volt bennük harag, nyugodtan, néha mosolyogva néztek vissza rám. Carrarai márványba voltak faragva, és így vártak, hogy újra láthassam őket. Azok a mandulavágású szemek... a függőleges vonal a homlokon... a telt ajkak. Az én népem.

És Sylvia mosolygott rám, diszkréten, ahogyan az istenöltők előtt. Rejtélyesen, kíváncsan, és csak mi tudjuk, miért mosolygott. Oka volt rá. Mi szerettük az életet, olyannyira, hogy a halálra készültünk, mert az többet tart. Az a mosoly az isteneknek szánt mosoly volt. Több mint ezer év után megfestette valaki: nem lett ennyire szép.

És visszanézett rám néhány szigorú emberem. Akik még tartották a népem akkor is, mikor már nem voltam. Erős, határozott tekintet, de a szomorúság már énekelt róluk. Árnyékuk már latin árnyék volt.

És ott feküdt barátom feleségével. Csodájukra jár az új világ, és senki nem érti, miért ez a boldogság a szarkofágon? Én tudom. Elmentem mellettük, megsimogattam barátom vállát, és felesége vörös márványba faragott fenekére paskoltam.

Sylvia rejtelmesen mosolygott.

Királyi pár (tus, 34x24 cm)

Lövétei Lázár László
ÉDENKERT-ECLOGA
– Töredék egy szatírából –

„Nincs kedvem, sem időm
mindennapi dolgokat írni...”
(Vörösmarty)

ÁDÁM

Mennyi nemes cél várja vevőjét széles e földön,
teljesen ingyen, sőt, még ő fizet érted a harcban
(mert, ugyebár, harc nélkül lófaszt ér a nemes cél).

ÉVA

Szépen kérlek, hagyd a fenébe a pártpropagandát!

A FÖLD SZELLEME

Halkabban, gyerekek! s ha lehet, lófasz s fene nélkül –
sértik a dobhártyámat! amúgy meg min veszekedtek?

ÁDÁM

Oszdjuk az észet, kijelölve egyúttal az üdvös irányt is!

ÉVA

Pallérozuk az állati elméket körülöttünk,
s képzeld, száz közül egy sem akadt, aki hallgat a szóra...

ÁDÁM

Szórjuk a gyöngyöket erre is, arra is, és mi a hála?
Tesznek ránk, sőt, elkívánnak a k... edves anyánkba!

A FÖLD SZELLEME *(félre)*

Nincs is anyátok!... Persze az Úristen... No de hagyjuk...

ÉVA

Jól mondd, kicsikém, az imént épp erre utaltam:
itt a sok állat, s mind a világra való, de nem erre...

KÍGYÓ *(félre)*

Itt a bizonyság: jódollgában vész meg az Ember!
hát majd elmagyarázzuk nektek az Észt, idióták!

Yailata, Barlang-város, 2017. július 18.

Álom (tus, 34x24 cm)

Mirk Szidónia-Kata

A KOMMUNISTA PERGYÁR EGYIK ELSŐ TERMÉKE

Ervin atya emlékére

Hogy mit jelent ferencesként élni, mi a ferences lelkiség lényege? Isten tisztelete, ember szeretete, testvériség, szegénység, szolgálat és nem utolsósorban, derű. A ferences erények megfogalmazásakor elsősorban a rendalapító, Assisi Szent Ferenc életét, reguláit vehetjük alapul, de példaként állhatnak előttünk olyan szerzetesek életútjai is, mint a tavaly elhunyt Ferencz Ervin atyáé,¹ akiről méltán elmondhatjuk, hogy igazi ferencesként élte le életét.

Ervin atyát 2010 májusában ismertem meg személyesen, amikor meghívtuk folyóiratunk lapszámbejelentőjára. Akkor töltötte be 90. életévét, s ebből az alkalomból közöltük Tánczos Vilmos vele készített interjúját.² A találkozó végén fiatalokat is meghazudtoló lendülettel, elszántsággal számolt be további terveiről, a még rá váró feladatokról: visszaszerezni a szárhegyi kolostor vagyonát, egykori ígéretéhez híven, rehabilitáltatni Szoboszlai Aladárt, hogy csak néhányat említsünk közülük. „Ezek már jó úton haladnak a megvalósítás felé – mondta –, de van még egypár, amiket még el sem kezdtem. Itt van például Lukács Manszvét ügye. Ma boldog-boldogtalan azzal dicsekszik, hogy milyen nagy vitéz volt azokban az időkben, milyen sokat szenvedett a börtönben, de az igazi hősökről alig jelenik meg valami. Legtöbbjük már nem él, és nagyon szomorú dolognak tartom, hogy nincs, aki róluk megemlékezzék. Manszvét atya igazán megérdemelné. Nem ismernek véletlenül egy Szatmári nevezetű ügyvédet Szeredában? Mindenképp szeretném tudni, él-e még, mi történt vele, ő volt ugyanis a védőügyvédje Manszvét atyának. Egy fia volt, úgy hallottam, orvos lett belőle.”

Talán a sors keze volt, hogy pont engem kérdezett meg, hiszen azonnal rájöttem, hogy Szatmári Józsefről, apósom, Szatmári Sebestyén nyugalmazott főorvos édesapjáról van szó. A családi beszélgeté-

1 P. Ferencz Béla Ervin OFM (Szárhegy, 1920. május 10. – Csíksomlyó, 2016. november 6.)

2 Szolgabarátság I-II. (Tánczos Vilmos beszélgetése P. Ferencz Ervin gyergyószárhegyi ferences szerzetessel). *Székelyföld*, 2010. XIV. évf. 5-6. szám. 119-149., 123-161.

sekből tudtam azt is, hogy Szatmári Józsefet egy per miatt tették ki az ügyvédi kamarából, de csak ekkor sikerült összekötni a szálakat, s beazonosítani a vádlottat. Mondtam Ervin atyának, hogy az ügyvéd úr elhunyt a '70-es évek elején, de a fia itt él, Csíkszeredában, és szívesen segíték neki az ügy felgöngyölítésében. Abban maradtunk, hogy én a családi irattárban és a levéltárban utánanézek, hátha találok dokumentumokat erre vonatkozóan, ő pedig, aki részt vett annak idején a tárgyaláson, és gyorsírással lejegyezte az egészet, megkeresi a somlyói kolostorban az egykor eldugott jegyzeteit.

Közös kutatásunk, kutakodásunk akkor vett lendületet, amikor Ervin atyát 2013-ban Csíksomlyóra helyezték, és gyakrabban volt alkalmunk találkozni.

De ki is volt az a Lukács István Manszvét OFM?

A *Magyar Katolikus Lexikon*ban ezt olvashatjuk: „(Csíkkarcfalva, Csík vm., 1892. jan. 1. – Esztelnek, 1958. júl. 24.): Erdély népmisszionáriusa. A gimn-ot Csíksomlyón végezte. 1909. VIII. 2: lépett a r-be. Mikházán novíc., a fil-t Medgyesen, a teol-t 1913–16: Vajdahunyadon hallg. 1914. XII. 18: ünn. fog-at tett, 1916. V. 9: Gyulafehérvárott szent. pappá. Vajdahunyadon, 1917: Désen, 1918: Medgyesen, 1919: Székelyudvarhelyen, 1920: Marosvásárhelyt hitszónok, itt harmadrendi ig. 1922: Csíksomlyón a humaniórák tanára. 1933: Szárhegyen misszion., h. tartfőn. 1947-től mint a Szt Istvánról nev. erdélyi ferences rtart. őre a szárhegyi ktorban élt. 1948: Szatmárnémetiben misszion. – Triduumok, nagybőjti beszédek, majd önálló népmissziók alkalmával a nép nagyon megszerette. A plnosok állandóan ostromolták előljáróit, hogy t kaphassák missziók tartására. Bár csak fél tüdeje volt, több mint 500 népmissziót és lelkigyakorlatot tartott, sokszor hónapokon át megszakítás nélkül járva a falvakat és városokat. Sikerének titka mélyeséges hite, meggyőző szava és egyszerű beszéde volt. Szerette a szemléletes példákat, s szinte soha nem használt összetett mondatot. Egy Szt Antal-kilenced alkalmával mondott prédikációért rendszerellenes uszítás vádjával másfél évre bebörtönözték. 1951. VIII. 20: Mária-radnára hurcolták, 1951–58: Esztelneken kényszerlakhelyes. *M: Kegyhelyeink*. Kolozsvár, 1926. (A Kat. Világ kv-ei 13.); *Ne légy babonás*. 1–2. köt. Uo., 1929. (Szt Kereszt Hadserege Ingenykvára 5.); *Népmisszió*. Útmutató a népmissziót rendező főtisztelendő papság részére. Uo., 1931.; *Arkangyal pallosa v. szabadulás az ördögi italtól*. Uo., 1938.

(Falu füz. 1.); *Kövess engem*. Missziós beszédei. 1–3. köt. Uo., 1939–41. Álneve: Bátyád (Katolikus Világ)”

A lexikon szócikkéből nem derül ki azonban, hogy Manszvét atya a csíksomlyói búcsú rendszeres hitszónoka volt, több tanulmányában foglalkozott a búcsújáráhely történetével,³ rövidebb írásaiban buzdította a népet a pünkösdi búcsún való részvételre, „tekintet nélkül a foglalkozásra, mert ott mindenki megtalálja az igazi hitbeli élményt.”⁴ Arra sem utal, hogy 1932-ben, a második alkalommal megrendezett Ezer Székely Leány Napján ő mondta az ünnepi beszédet.

A ferences misszió történetéről és Lukács Manszvét missziós tevékenységéről, beszédeiről bővebben olvashatunk Fr. Portik-Lukács Loránd OFM mesteri dolgozatában.⁵ Babeş–Bolyai Tudományegyetem Római Katolikus Teológiai Kar Pasztorál Teológiai Intézet Gyulafehérvár. Mesteri dolgozat, 2015. Köszönettel tartozom Darvas-Kozma József csíkszeredai címzetes esperesnek, hogy felhívta figyelmemet és rendelkezésemre bocsátotta a dolgozatot.

Megtudhatjuk, hogy a ferences hagyományban már az 1600-as évektől jelen volt a népmissziók tartása, s Erdélyben a két világháború között is nagy sikernek örvendett a népi belmissziós munka. Olyan kiváló szónokok működtek akkor, mint P. Ambrus Kapisztrán, P. Angi Csaba, P. Bálint Szálvátor, P. Beke Kázmér, P. Békés Menyhért, P. Benedek Fidél, P. Biró Antal, P. Gurzó Anaklét. Ezek vezére Lukács Mánsvét volt, akit méltán neveztek Erdély Szent Leonárdjának.⁶

3 Erdély leghíresebb kegyhelyéről. *Magyar Nép*, IV. évf. 21. sz. 1924. május 24. 1–2.; *Kegyhelyeink*. Kolozsvár, 1926.

4 A csíksomlyói pünkösdi búcsú. *Magyar Nép*, V. évf. 22. sz. 1925. május 30. 10–11. Lásd még: Erdély legnagyobb hírnevű búcsújáráhelye. *Erdélyi Lapok* II. évf. 98. sz. 1934. május 19.; Csíksomlyó missziója. *Erdélyi Tudósító* XXII. évf. 12. sz. 183.

5 Fr. Portik-Lukács Loránd OFM: *A bűn és a kiengesztelődés szentsége Lukács Mánsvét ferences atya népmissziós beszédeiben*. Babeş–Bolyai Tudományegyetem Római Katolikus Teológiai Kar Pasztorál Teológiai Intézet Gyulafehérvár. Mesteri dolgozat, 2015. Köszönettel tartozom Darvas-Kozma József csíkszeredai címzetes esperesnek, hogy felhívta figyelmemet és rendelkezésemre bocsátotta a dolgozatot.

6 Lénárd, Porto Maurizio-i, Szt. Paolo Girolamo Casanuova, OFM (Imperia, 1676. december 20. – Róma, 1751. november 26.): népmissionárius. Fil. tanárként súlyosan megbetegedett, gyógyulása után szülőföldjén működött. 1709-től haláláig népmissionárius E- és Közép-Itáliában. Népmissziói három hétig is tartottak, majd még kb. egy hétig gyónatott és áldoztatott. 572 keresztút felállítására fűződik nevéhez; ezek közül 42 Rómában állt (leghíresebb a római Colosseum keresztútja). 1796: b-gá avatták. IX. Pius 1867. VI. 29: sztté, XI. Pius 1923: a népmissziók védőszentjévé avatta. Forrás: <http://lexikon.katolikus.hu/L/L%C3%A9n%C3%A1rd.html>

„Izzott a tűztől és fölényes kíváncsiságtól, valami szuggesztív erő lakozott benne, ami szemeiből is kisugárzott. Ahol fellépett, ott vágott és operált. Hallatlan energiával dolgozott, féltüdővel, sokszor egyedül vitte a népmissziót, melyből több mint 500-at tartott. Tevékenységéről a rendi központ is tudomást szerzett, az egyetemes szónok címet adta neki. Sőt, olyan népszerűségnek örvendett, hogy a pápai udvarban is tudomást szereztek tevékenységéről. A nép szívébe zárta, egyébként Márton Áron püspöknek is belső tanácsosa volt.”⁷ De nemcsak gyakorlatban tartott népmissziókat, hanem elméleti megalapozást is nyújtott a tevékenységéhez, tanulmányaiban összefoglalta a népmissziós tervzet fontosabb elemeit, amelyek meghatározták népmissziós tanítását. „A misszió a néptömeg lelkigyakorlata. Ebben a meghatározásban benne van a misszió célkitűzése is: a néptömeg kereszténnyé tétele. A misszió konkrét eszközei az ima, a szentségek és a szentelmények. A dinamikáját pedig három eszköz biztosítja: a misszió első felében a gyónás-áldozás, a csoportoktatás és az ünnepek. Ez a három mozgatja a tömegeket és mindháromra föltétlenül szükség van.”⁸

Ervin atya visszaemlékezése szerint: „letartóztatása előtt nem sokkal kapott Rómából egy nagy elismerést. Még itt volt a vatikáni nuncius, ő adta át XII. Piusz pápa kitüntetését az 500. missziós sorozata után. Tudja maga, mi az a missziós sorozat? Egy sorozat akkorjában 10 napig tartott (ma csak három napig) napi 4 beszéddel, gyóntatással. Soha nem engedte, hogy szekérrel utána menjenek, gyalog érkezett, s csak a legegyszerűbb ebédet fogadta el. Számoljunk utána: 10 nap alatt 40 beszéd. És ő (habár csak fél tüdeje volt) nem félórás beszédeket tartott, hanem majdnem egy órákat. Az Úristen nagy csodája volt egy-egy általa tartott misszió. Különösen azokban az időkben óriási bátorság és hősiesség kellett ehhez.”

De mi is történt 1948-ban? Miért került börtönbe? A lexikonból csak annyi derül ki, hogy egy Szent Antal-kilenced alkalmával mondott prédikációért rendszerellenes uszítás vádjával másfél évre bebörtönöztek. Ervin atya így mesélte el a történeteket:

„1948-ban már elkezdődött a nagy harc, megszüntették a királyságot, s megtörtént a kommunista hatalomátvétel. Lukács Manszvét azt mondta nekem 1947 decemberében, hogy ha a királyt elűzték, jön hamarosan az oltárnak is a ledöntése, s szörnyű idők következnek. Én 1947 őszén végeztem

7 Fr. Portik-Lukács 19. o.

8 Uo. 20. o.

az egyetemen, s ahogy megkaptam a diplomámat, a főatya, dr. P. Boros Fortunát⁹ azonnal kiadta a parancsot, hogy menjek Udvarhelyre, ahol rám bízta a szerafisták¹⁰ lelki és tanulmányi felügyeletét. December 31-én azonban kaptam a táviratot, hogy azonnal jöjjenek Csíksomlyóra, vegyem át P. Papp Asztriknak¹¹ a szolgálatát, aki az itteni klerikusoknak volt a magisztere, vagyis a nevelője. Az történt ugyanis, hogy a karácsony utáni héten megjelentek a biztonságiak Somlyón, hogy bevigyék kihallgatásra. Szerencsére nem tartózkodott a kolostorban, mert éppen elhívták Alcsíkra triduumot¹² tartani. Sikerült is még időben figyelmeztetni, nehogy visszajöjjen, mert azonnal letartóztatják. A rendszer foga nagyon fáj rá is, mert kitűnő vezető, költő és szónok volt. Később megtudtam, hogy Mikházán bűjt el, az ottani novíciusházban. Tudni kell, hogy akkoriban az állambiztonság karmai nem nyúltak át egyik megyéből a másikba, nem voltak még központosított adataik, így ő megmenekült (egyelőre, mert néhány év múlva hét évre ítelték, és ebből le is töltött egypárat), én pedig ide kerültem. Hat hónapot voltam itt, ugyanis kiadták nekem a kilenc keddi beszédeket: fiatal voltam, s máris az elején elszóltam magam. Máriáról beszéltem és a női divatról. Ebédkor már futva jöttek ki Szeredából, hogy meneküljek gyorsan,

-
- 9 Dr. P. Boros Fortunát Domokos (Zetelaka, 1895. június 3. – Capul Midia, 1953. március 16.) erdélyi ferences rendi tartományfőnök, történész, író, vértanú, Románia kommunista rezsimjének áldozata. Huszonhét könyvet és 302 cikket írt. Boldoggá avatási eljárását kezdeményezték. A teológiát Vajdahunyadon végezte, 1911. augusztus 20-án lépett a rendbe, 1917. április 29-én ünnepélyes fogadalmat tett, 1918. június 1-jén pappá szentelték. Ezután Kolozsvárot, majd Szegeden továbbtanult és doktori fokozatot szerzett. Három kolostorban dolgozott, 1920–1932 közt Székelyudvarhelyen, 1932–1948 között Kolozsváron és 1948–1951 között Brassóban. 1942-ben lett tartományfőnök és hat éven át, elhurcolásáig vezette a rendet. Forrás: <http://lexikon.katolikus.hu/B/Boros.html>
- 10 Collegium Seraphicum: ferences kisszeminárium. Fenntartója az erdélyi stefanita rtart. 1871-ben szervezték meg, akkor a gimn. 5. o-a után, 16 éves korban is vettek fel jelentkezőket, akik 1 é. novíc. után a ferences kisszemináriumban fejezték be a gimn.-ot. 1871–99: Csíksomlyón, Vajdahunyadon, Esztelneken, 1916-tól Székelyudvarhelyt működött, ahol az amerikai ferencesek adományából 1928-ban új épületet emeltek. 1948-ban az államosításkor megszüntették. Lapja 1936: Vakációs Levelek. Forrás: <http://lexikon.katolikus.hu/C/Collegium%20Seraphicum.html>
- 11 P. Papp Asztrik (Kisgörgény, 1916. április 27. – Brassó, 1985. július 12.) költő. Középiskoláit Székelyudvarhelyen, a Római Katolikus Főgimnáziumban végezte (1935), ezt követően a ferences rendi újoncélet Medgyesen (1933), a teológiát Vajdahunyadon (1940), az egyetemet Kolozsvárt (1942). Ferences szerzetes Csíksomlyó, Mikháza, Máriaradna, Esztelnek, Szárhegy rendházaiban (1944–57). Hét évig börtönben sínylődött politikai elítéltként, majd 1964-ben szabadulva Szárhegyen, utána Nyárádselyén, Marosszentgyörgyön, Désen, végül Fogarason (1964–85) végez plébániai szolgálatot. Forrás: <http://lexikon.katolikus.hu/P/Papp.html>
- 12 templombúcsú előtt, nagybőjtben vagy adventben tartott háromnapos beszéd-, ill. ájtatosság-sorozat

mert a demokrata nők szövetsége feljelentett, s jön értem a milícia. Hagytam kanalat, villát, ebédet, mindent! Hirtelen nem is tudtam, merre menjek! Aztán elindultam Madéfalva felé, egyenest be a mezőbe, s az első vonatra felkapaszkodva hazamentem Szárhegyre. Ott is a kilenc keddi búcsú zajlott, Manszvét volt a szónok. Rengetegen ember gyűlt össze! Kint a templomkertben mondta a beszédet, a templom melletti nagy feszület volt a háttér, mert annyian voltak, hogy nem fértek volna be a templomba. Leültem a lábához, mint annak idején a tanítványok a Hegyi beszédkor Jézus szavát hallgatni. Bejelentette, hogy nem akar nagy beszédet mondani, hanem egyszerűen csak a Hiszekegyet szeretné megmagyarázni. Sorra vette a 12 ágazatot, s inkább tanítóbeszédet tartott, mint prédikációt. Nem volt abban semmi a katekizmuson kívül. Természetesnek vettük. Nem volt semmi utalás a politikai helyzetre, a hívek körében sem volt semmi utóhangja.

Következő héten azonban már letartóztatták. Óriási volt a botrány a faluban, az emberek felzúdultak, nem tudta senki, miért vitték el, mikor lesz a tárgyalás. Tekintettel arra, hogy én is ott voltam, az egyház részéről segítették előkészíteni a pert.

Habár kerestettek engem is a demokrata nők, lemerészkedtem Csíkba, s érdeklődni kezdtem jogászok után, hogy ki venné kezébe az ügyet. Nem akarta senki sem vállalni. Egy régi ismerősöm felhívta a figyelmemet, hogy van egy Szatmári József nevezetű ügyvéd, aki valamikor pap volt, és Lukács Manszvét volt az, aki közbenjárt érte a nunciatúrán, segítette elintézni a kánonjogi problémákat a kilépésekor. Nagyon megörültem az információnak, hiszen ki lenne alkalmasabb hittani, jogi, politikai szempontból, aki képviselni tudná az ügyet, mint egy ilyen ember?! Ráadásul még barátságban is van vele? Megtudtam, hol lakik, felkerestem, s felkértem, vállalja el. Már tudott a letartóztatásról. Csak arra emlékszem, hogy beszéd közben végig a gyermekét nézte, azt hiszem mérlegelte, milyen kockázatot vállal ezzel, miként fog kihatni majd a családjára ez a döntés. Elvállalom, mondta, ami megnyugvással töltött el engem, hiszen az első, legfontosabb »feladatot« megoldottam. Felhívtam a figyelmét arra, hogy Manszvét soha nem mondott beszédet anélkül, hogy azt le ne írta volna. Különösen azokban az időkben nagyon vigyázott arra, hogy minden írásban maradjon. Én kerestem a füzetet Szárhegyen a szobájában, de nem találtam meg a dolgai között. Később kiderült, hogy letartóztatásakor mint bűnügyi bizonyítékot lefoglalta a bíróság. Azt javasoltam Szatmári úrnak, hogy kérvényezze majd a meghallgatáson a beszéd elmondását és a füzet bemutatását.

Kitűzték a tárgyalás időpontját, én addig Szárhegyen összegyűjtöttem 10-12 embert tanúskodni. Nem kellett sokat biztatnom őket, nagyon szerették és tisztelték Manszvét atyát. Jelen voltak a misén, hallották minden szavát, nem kellett hamis tanúskodásra bírnom őket, hiszen csak az igazságot akarták ők is, mint mi. Még az unokabátyámat is rávettem, aki akkoriban iskolaigazgató volt...

A tárgyalás előtt még történt valami érdekes dolog, amit elmondanék: a tárgyalás levezetését egy Szabó nevezetű ügyészre bízta, de annak meghalt egy rokona a tárgyalás előtti héten, s el kellett utaznia. A helyébe kinevezett ügyész nevére már nem emlékszem, de 3 nappal a tárgyalás előtt beutaltatta magát a kórházba. Így a három működő bíró közül az utolsóra maradt a tárgyalás levezetése, aki örmény származású volt, ha jól emlékszem egy Gogomán vezetéknevű (később majd visszatérek még rá).

Elérkezett a tárgyalás napja. Mint kiderült, a vád képviselői sem ültek tétlenül, négy fiatalembert hoztak (később megtudtam, hogy Csomafalváról), akik összevissza handabandáztak. Olyanokat mondtak, hogy szidta a kommunizmust, uszította a népet a rendszer ellen, szóval elképesztő vádaskodást hajtottak végre. Meghallgatásuk után kérte az ügyész, hogy Manszvét atya mondja el a beszédét. Szatmári úr jelezte már korábban védencének, hogy készüljön ezzel is, hátha szerencséjük lesz, meghallgatják, és ez egy olyan erős bizonyíték lesz a kezükben, hogy megcáfolhatják a hazugságokat. A beszéd elhangzott, de hamarosan kiderült, hogy ez sem volt elég. A vád szörnyű volt. Tudni kell azt, hogy 1948-ban hasonló ügyekben még csak néhány hónap büntetést róttak ki, de Manszvét atyának 2 évet kért a bíró.

Az ítélethirdetés után börtönbe került, nem sokkal szabadulása után pedig Radnára, majd kényszerlakhelyéül Esztelneket neveztek meg. Ott is halt meg az ötvenes évek végén, oda is van eltemetve.

Nem gondoltam volna akkor én sem, hogy 30 esztendő múlva harmadszorra kerülök a törvényszék elé! Rózsafüzérgyártásért tartóztattak le Kolozsváron, s a tárgyalás előtt az ügyész, aki egyébként az öcsémnek osztálytársa volt, megsúgta, hogy már el van döntve: 2 évet fogok kapni. Így ment ez annak idején. Letartóztatásom előtti este egy fehér hajú öregúr jött be a sekrestyébe misét fizetni. Miután elintéztük a formáságokat, azt mondja, hogy jogász és felajánlja segítségét a peres ügyemben. Ránéztem, olyan ismerősnek tűnt az arca, s megkérdeztem: Mondja, maga hol volt 30 évvel ezelőtt? Kiderült, hogy ő Gogomán Gábor, aki annak idején levezette

Manszvét atya tárgyalását. Elmondta, hogy utána 5 évet volt a Duna-csatornánál, mert nagyobb büntetést kellett volna kiszabjon a vádlottra.

Én a tárgyalásról jegyzeteket készítettem, pontosabban gyorsírással az egészet lejegyeztem, a füzetecskét pedig eldugtam Somlyón, a padláson. Miután idekerültem, kerestük, de sajnos már nem találtuk meg. Milyen kár! Tudtommal én vagyok az egyetlen élő tanú, aki jelen volt a tárgyaláson, s ha nem találunk más dokumentumot, akkor legalább ezt a visszaemlékezést kellene közölnük egy rövid történeti felvezetővel, Manszvét atya és az ügyvéd úr életrajzával kiegészítve. Én foglalkozom az atyáéval, maga pedig a Szatmári Józsefét állítsa össze.”

Apósom visszaemlékezése, a személyes iratok és a papi névtárban¹³ szereplő adatok alapján sikerült is életútjának főbb állomásait rögzítenem. Előkerült azonban Szatmári József halála előtt nem sokkal (a '70-es évek elején) papírra vetett, rövid önéletrírása. Fia szerint „saját visszaemlékezéseim helyett álljon itt apám önéletrajza, melyből nemcsak életrajzi adatokat tudhatunk meg, hanem személyisége, jelleme is kirajzolódik”:

„Sok szép teru, kevés siker. Sok küzdelem, kevés győzelem. Sok megpróbáltatás, becsületes helytállás. Íme, ezeknek a tükrében mondom el, hogy ki vagyok én.

Érettségi után elvégeztem a teológiát. Hozzátartozóim fizikai és lelki kényszerének következtében 1926. október 1-én pappá szenteltek Piskin. Káplán voltam Kézdiszentkereszten, Baróton és Tordán. 1930 márciusában beadványt intéztem a Szentszékhez, melyben az egyházi törvénykönyv 214. kánonja alapján a világiak sorába való visszahelyezésemet kértem. 1930. március 31-től nem folytattam papi tevékenységet várva a fent említett beadványom elintézését. Közben beiratkoztam az egyetem jogi fakultására. 1934 novemberében jogtudományi államvizsgát tettem. Időközben, 1932 októberében megjött a Szentszék döntése. A papi felszentelés érvényességének megállapítása mellett az erőszak és megfélemlítésnek figyelembevételével a 214. kánon alapján eltiltott a rendgyakorlástól és felmentett a renndel járó kötelezettségek alól.

1934. december 12-én beiratkoztam a tordai ügyvédi kamarába mint ügyvédjelölt. 1936. január 25-én átjöttem a csíkszeredai ügyvédi kamarába, ahol 1940. aug. 30-ig voltam ügyvéd.

13 Ferenczi Sándor: A gyulafehérvári (erdélyi) főegyházmegye történeti papi névtára. Budapest-Kolozsvár, 2009.

1940. november 25-től a Csík vármegye közigazgatásánál dolgoztam mint vm. II. főjegyző és főszolgabíró, 1945. június 2-ig. 1945. november 9-től újból ügyvéd voltam Csíkszeredában 1948. december 9-ig.

1949. június 1-től 1952. április 1-ig az iparvállalatnál voltam tisztviselő, és 1952 áprilisától mint fizikai munkás dolgoztam kőbányában, vasúti kocsik mellett mint rakodómunkás, erdei munkás, jégpálya munkás. 1961 novemberében nyugdíjaztak mint közönséges rönktéri segédmunkást.

1937. április 11-én megnősültem, született egy fiam, aki jelenleg orvos. Jelenleg van két fiú unokám. 1950. júniustól, elválván, egyedül élek, mint boldog nyugdíjas.

Sokszor gondolok arra, hogy a sors nem volt nagyon kegyes velem szemben. Nem vagyok elkeseredett. Tudom, hogy történelmet élünk. Az pedig egyeseket felemel, másokat megtör, és ismét másokat letipor, akár megérdemlik, akár nem.

Büszke vagyok arra, hogy a múlt kötelezettségeinek eleget tettem. Felemelt fővel nézek embertársaim szemébe, mert példát mutattam, hogy mi a teendő fajtestvéreimmel kapcsolatban és vallási téren is. Hogy az előbbit mint fogják fel az emberek, nem érdekel. Az utóbbival kapcsolatban remélem, hogy az Úr irgalmas lesz szegény szolgájával szemben.

Ez vagyok én: Szatmári József."

A visszaemlékezést annyival egészíteném ki, hogy nem sokkal a tárgyalás után kizárták az ügyvédi kamarából, soha többé nem gyakorolhatta hivatását.

A megyei levéltárban nem jártam sikerrel, mivel a törvényszéki iratok még titkosítva voltak, Ervin atya sem találta meg a 70 évvel ezelőtt elrejtett füzetét. Úgy tűnt, hogy holtpontra jutott a „nyomozásunk”, és csak a visszaemlékezés alapján rekonstruálhatjuk a történeteket.

Egyik találkozásunkkor azonban Ervin atya megemlítette, hogy még életében szeretné megnézni, kikérni a doszárját a Szekuritáté Irattárát Vizsgáló Országos Tanácstól (CNSAS). Rögtön továbbgondoltuk a dolgot, hátha találnánk benne Manszvét atyára vonatkozóan is feljegyzéseket! Sikerült is beadnunk a kérést,¹⁴ le is mentünk Bukarestbe és fénymásolatban elhoztuk Ervin atya három, vaskos iratcsomóját, amelyeket itthon tüzetesen átolvasott. „Egész éjszaka nem aludtam,

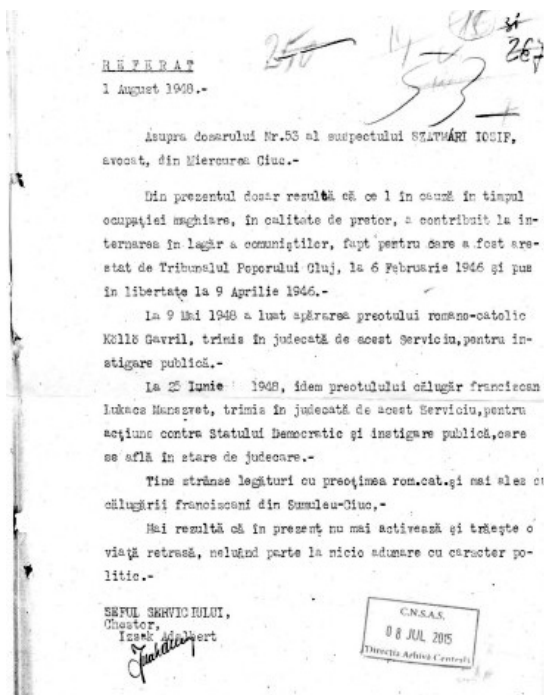
---

14 Köszönettel tartozunk Csendes Lászlónak ezügyben nyújtott segítségéért!

végignéztem az egészet, de nem találtam semmi utalást erre” – mondta az atya másnap.

Időközben megkértem apósomat, tegyen le ő is kérést, hiszen egyenes ági leszármazottként kikérheti édesapja doszárját. Feltételeztük, hogy Szatmári József személye nem került el az „éberen vigyázók” figyelmét, és nyilvántartásukba vették. Bukarestben jártunkkor leadtuk a beadványt, néhány nap múlva jelentkeztek is, hogy létezik iratcsomó és apósom személyesen megtekintheti.

A megfigyelési jelentések között megtaláltuk Lukács Manszvét 1948 pünkösdjén, Csíksomlyón elmondott beszédének másolatát és egy 1948. augusztus 1-én összeállított beszámolót, véleményezést Szatmári Józsefről, amelyből kiderült, hogy 1948 májusában elvállalta Köllő Gábor¹⁵ római katolikus pap védelmét, 1948 júniusában pedig Lukács

15 A csíkszeredai Szent Kereszt plébánia kronológiájában a következő adatot találtuk róla: P. Köllő Gábor - Gyergyócsomafalva, 1913. március 23. - lazarista csíkszeredai segédlelkész. Köszönöm Darvas-Kozma József csíkszeredai címzetes esperesnek, hogy rendelkezésemre bocsátotta a kronológiát.

Manszvét ferences szerzetesét is. Mindkettőjüket nyilvános lázítás vádjával küldték a bíróság elé.

Nagy volt az öröm, hiszen megtaláltuk az első, hivatalos iratot. De hogyan tovább? Azokban a napokban Csíksomlyón tartózkodott fr. dr. Orbán Szabolcs, az erdélyi ferencesek tartományfőnöke. Ervin atyával felkerestük, elmondtuk milyen ügyben járunk, és a segítségét kértük. Ő készségesen tájékoztatott arról, hogy a legtöbb ferences barát dossziéját kikérték az irattárból, és utána néz, hátha Manszvét atyáé is köztük szerepel. Nemsokára érkezett is az értesítés, hogy a központban (CNSAS) négyet tartanak számon, de csak kettőt bocsátottak a rendelkezésükre, ezeket át is küldték nekünk.¹⁶

Mielőtt rátérnék azonban a periratok bemutatására, szükségesnek tartom, hogy röviden beszéljek azokról az elvi és gyakorlati lépésekről, amelyeket Romániában a kommunista párt dolgozott ki az egyházak kérdésének megoldására, főbb tekintettel a magyar egyházakkal szembeni retorziókra. Teszem ezt annak ellenére, hogy az utóbbi évtizedekben több könyv, tanulmány, visszaemlékezés, koncepciós peranyag jelent meg,¹⁷ s elmondhatjuk, hogy aránylag bőséges irodalom áll azon érdeklődők rendelkezésére, akik betekintést szeretnének nyerni a második világháború utáni korszak egyház- és kisebbségellenes politikájába.

1944–1947 közötti időszakban a romániai kommunistákat a teljes politikai hatalom kisajátításáért folytatott küzdelem foglalta le, elsődleges céljuk az volt, hogy megszabaduljanak az ellenzék mindennemű formájától, elemétől. Egyházi körökből csak szórványos letartóztatások történtek, többnyire az 1940–1944 közötti szerepvállalásuk, magatartásuk miatt, és nem valamelyik egyház ellen irányultak, hanem inkább az ellenzék megfélemlítésének szánták.

16 CNSAS Ministerul Afacerilor Externe Dos. nr. 47648. Vol. I–II. Arhiva Operativă. Anchetă. *Lukacs Mansvet*.

17 A teljesség igénye nélkül lásd Lestyán Ferenc: *Az erdélyi római katolikus püspökség a kommunista rendszer első éveitől. Regio – Kisebbségtudományi Szemle*, 1991. 2. évf. 3. szám 118–130.; *Akik imádkoztak üldözöikért. Börtönvallomások, emlékezések. I–II.* Kolozsvár, 1996.; Hetényi Varga Károly: *Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában*. 2–3. kötet. Abaliget, 1994. és 1996.; *Szerzetesek a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában*. 1. kötet. Pécs, 1999.; Ovidiu Bozgan: *Ofensiva împotriva monahismului catolic din România (1948–1951)*. *Revista istorică*, 2002, 1–2. 91–119.; Sas Péter: *Az erdélyi római katolikus egyház 1900–1948*. Budapest, 2008.; Sarány István: *Erdélyi Fioretti. Ferencesek kényszerlakhelyen*. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2010.; Bura László: *Sakkfigurák. A Scheffler János – Bogdánffy Szilárd koncepciós kirakatper*. Státus Kiadó, Csíkszereda, 2012.

1947. december 30-án a román kommunisták kihirdették a királyság megszűnését és kikiáltották a népköztársaságot.

Az 1948-as évvel azonban Romániában is megkezdődött a katolikus-ellenes politikai harc. „1948 februárjában a Román Munkáspárt alakuló kongresszusán Gheorghe Gheorghiu-Dej első jelét adja e küzdelem kezdetének azzal, hogy a Vatikánt és az Amerikai Egyesült Államokat nyíltan imperialista törekvésekkel vádolja.”¹⁸

1948. április 13-án az országgyűlés elfogadta a szovjet mintára megalkotott új alkotmányt, amely csak az állami oktatást ismerte el.

1948. július 17-én a román állam felmondta az 1929. július 7-én életbe lépett konkordátumot és mindazokat a hivatalos egyezményeket, amelyek e konkordátum jogi alapját figyelembe véve kötettek Románia és a Szentszék között.

1948. augusztus 3-án az alkotmányt tanügyi reformrendelettel egészítették ki, mely a tanítás jogát kizárólag állami jogként határozta meg, vagyis minden felekezeti és magániskola az állam tulajdonába került.

1948. augusztus 4-én a kormány kiadta a vallási felekezetek általános rendszerére vonatkozó törvényerejű rendeletet.

1948. október 21-én Justinian pátriárka kikiáltja az egyesülést, vagyis az ortodox egyház bekebelezi az unitus egyházat. A görög katolikus felekezet megszűnését december 1-én kormányrendeletben rögzítették.

1949. június 21-én letartóztatják Márton Áron gyulafehérvári római katolikus püspököt, 1950 júliusában Pacha Ágoston temesvári, végül 1952-ben Scheffler János szatmári megyés püspököt.

1949. augusztus elsején közölt minisztertanácsi határozat a Romániában működő 25 katolikus szerzetesrend közül 15 rend működésének betiltásáról döntött (12 női, 3 férfi rend).¹⁹

18 Denisa Bodeanu: Márton Áron püspök letartóztatása, pere és börtönbüntetése a Szekuritáté Irattárát Vizsgáló Országos Tanács (CNSAS) dokumentumai tükrében. *Székelyföld*, 2012. augusztus. XVI. évf. 8. szám. 81–105.

19 A rendelet nem nevesítette meg a jezsuitákat, a ferenceseket, a minoritákat, az obszervánsokat, a konventuális minoritákat, a szalvatoriánusokat, a premontréket, a kapucinusokat, a mechitaristákat, a bencéseket és a lazaristákat. De ezeknek a sorsa is meg volt pecsételve, a rendszer ellenséggként tartotta számon. 1950 decemberében a jezsuita szerzeteseket gyűjtötték össze Szamosújvárra, kényszerlakhelyüket csak 1957-ben oldották fel, a ferenceseket pedig 1951 augusztusában szállították Máriaradnára, ahonnan 1952 májusában három kényszerlakhelyre osztották szét: Dés, Körösbánya és Esztelnek. 1959. október 28-án megjelent dekrétum szerint „az 1949-ben meghagyott rendek fennmaradását a minisztertanács által elfogadott működési engedélyhez kötötte. Előírta, hogy szerzetes csak az lehet, akinek egyetemi teológiai diplomája van. Mások csak

1950 áprilisában megkezdődik a papi békemozgalom szervezése. Kiutasítják az országból a bukaresti nunciatúra régensét, minden törekvésükkel próbálják a romániai római katolikus egyházat elszakítani Rómától, hogy létrehozzanak egy államosított katolikus egyházat.

Léstyán Ferenc összesítése alapján a gyulafehérvári egyházmegyében 121 pap került börtönbe, kényszerlakhelyre vagy munkatáborba.²⁰ Püspök, titkos ordináriusok²¹, tanulmányaikat felfügesztett teológusok, katolikus papok, ferences szerzetesek szerepelnek a névsorban. Ezek közül vértanúhalált halt tizenkettő, a titkos ordináriusok közül csak egy úszta meg börtön nélkül. Jó néhányuk esetében többszörös bebörtönzésről is tájékoztat az összeírás.

Ha a politikai háttér és az elhurcoltatások, letartóztatások okait vesszük figyelembe, három korszakot különíthetünk el: 1944–1947: 11 fő, 1948–1958: 103 fő, 1958–1989: 7 fő. Összesítésünk alátámasztja a fent elmondottakat: az első korszakban csak szórványos letartóztatások történtek és nem kifejezetten az egyház ellen irányultak; a második korszakban szigorúbbá válik az egyházzal szembeni politika, az egyház „bekebelezésére” irányuló törekvésekkel szembeszegülők, ferencesek, 1956-hoz köthető koncepciók perек vádlottjai kerülnek börtönbe. A tömeges letartóztatások az '50-es évek végén érnek véget. A '60-as évektől konszolidálódik valamelyest a helyzet, jóval kevesebb az elítéltek száma, 1964-ben amnesztiával szabadlábra kerülnek a még életben maradt foglyok. A '70-es években nem kerül sor bebörtönzésekre, a '80-as évektől viszont ismét felerősödnek a zaklatások, bántalmazások.

A kimutatásban szerepel Lukács Manszvét atya neve is, és megtudhatjuk, hogy 1948. május 22-én tartóztatták le.²²

abban az esetben, ha betöltötték az 55 vagy női rendeknél az 50 évet. Ettől kezdve egyetlen katolikus szerzetesi intézmény sem rendelkezett jogi státussal Romániában. Bánkúti Gábor: *A szerzetesrendek szétszórátása Romániában*. Forrás: <http://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/bankuti-szerzetes.pdf>

- 20 Léstyán Ferenc: *Erdélyi Szibéria. Az erdélyi katolicizmus győzedelmes küzdelme a hithűségért 1948–1989*. A Gyulafehérvári Római Katolikus Érsekség levéltárának dokumentumai és az események még élő tanúinak vallomása alapján szerkesztette Léstyán Ferenc. Kiadja a Gyulafehérvári Római Katolikus Érsekség, 2003. 237–242.
- 21 A Szentszék 1948. június 29-én kelt, O'Hara nunciaturai régens által életbe léptett *Nominatio substitutorum* dekrétuma értelmében az akadályoztatott püspök feladatait az egyház belső ügyeiben titokban kinevezett, állami elismerésre nem szoruló helyettes ordináriusok (ordinarius substitutus) veszik át. Lásd bővebben Tempfli Imre: *Sárból és napsugárból. Pakócs Károly püspöki helynök élete és kora, 1892–1966*. Budapest, 2002. 963–969.
- 22 A névsorban megtaláltuk Köllő Gábor lazarista nevét is, őt 1948. április 12-én tartóztatták le és egy évre ítélték el.

Izgalommal vettük kezünkbe az iratokat, kíváncsiak voltunk, mivel tudjuk kiegészíteni Ervin atya visszaemlékezését, hogy rekonstruálhasuk a történeteket.

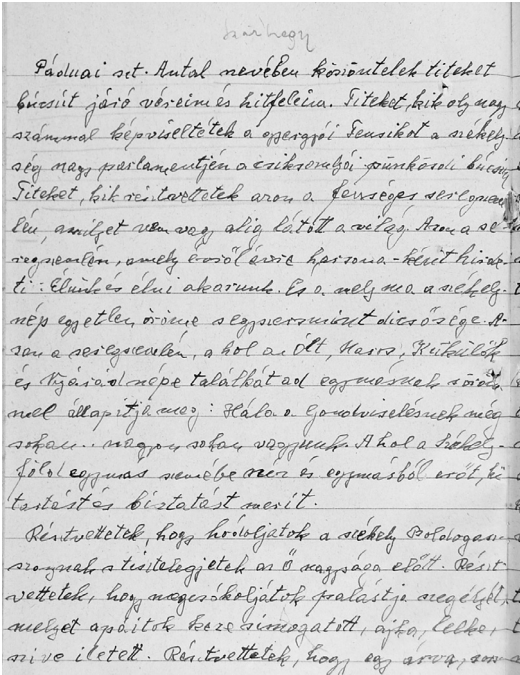
Leginkább arra voltunk kíváncsiak, hogy megtaláljuk-e benne a prédikáció szövegét. És igen, benne volt kézírással is, gépelve is. Lássuk akkor, miért kellett bűnhődnie Manszvét atyának, mivel „érdemelte ki”, hogy nyilvános uszítás vádjával bebörtönözzék:

„Páduai Sz. Antal nevében köszöntelek titeket, búcsút járó véreim és hitfeleim. Titeket, kik oly nagy számmal képviseltétek a gyergyói Fennsíkot a székelység nagy parlamentjén, a csíksomlyói pünkösdi búcsún. Titeket, kik részt vettetek azon a fenséges seregszemlén, amelyet nem, vagy alig látott a világ. Azon a seregszemlén, amely évről évre harsonaként hirdeti: élünk és élni akarunk. És amely ma a székely nép egyetlen öröme, s egyszersmind dicsősége. Azon a seregszemlén, ahol az Olt, Maros, Küküllők és Nyárád népe találkát ad egymásnak, s örömmel állapítja meg: Hála a Gondviselésnek, még sokan, nagyon sokan vagyunk. Ahol a Székelyföld egymás

szemébe néz és egymásból erőt, kitartást és biztatást merít.

Részt vettetek, hogy hódoljatok a székely Boldogasszonynak, s tisztelegjétek az ő nagysága előtt. Részt vettetek, hogy megcsókoljátok palástja szegélyét, amelyet apáitok keze simogatott, ajka, lelke, szíve illetett. Részt vettetek, hogy egy árva, sorsüldözött nép jelenét és jövőjét az Ő anyai kezébe tegyétek, az Ő anyai szívére bízzátok.

Részt vettetek, hogy egy ezredév sok-sok küzdelméért, szenvedéséért és csalódásáért neki hálát rebegejétek.

Részt vettetek, hogy örök, soha meg nem ingatható hűségetekről, hálátokról és szeretetetekről biztosítsátok a csíksomlyói szentély Asszonyát és az Ő áldott szent Fiát.

A nagy zarándokút porát le sem rázva, fáradtságát ki sem pihelve eljöttek ide, hogy Szent Antal színe előtt megismételjétek: élünk és élni akarunk! Igen, élni akarunk. Éspedig apáink hitében. Mit hittek ősapáink? Hitték mindazt, amit a katolikus egyház a Hiszekegyben és az Apostoli Hitvallásban összefoglal. Ezt hisszük mi is. Hiszünk tehát az Egy Istenben. Erről az Istenről állítjuk, hogy lélek, kinek önmagától, önmagában van élete. Mennynek és földnek alkotója kitől erednek, származnak mindenek. Mindenható, aki egyetlen szavával ronthat és teremthet világokat. Minden áldás örök kútforrása, aki betölt minden élő áldásával. Mindnyájunk gondviselő Atyja, kinek tudta és beleegyezése nélkül hajunk szála sem görbülhet meg. S aki napját felvirrassza jókra és rosszakra, esőjét hullatja igazakra és hamisakra egyaránt. Minden jó tulajdonságot vég és határ nélkül egyesít magában. Ezért tökéletesnek mondjuk. És az Isten nem valami idegen, tőlünk távol álló lény. Oly közel van hozzánk, hogy Sz. Pál szerint Benne élünk, mozgunk és vagyunk. Szent Ágoston írja: „Meggérdeztem a földet: – Te vagy az Isten? – Nem, nem én vagyok az Isten – válaszolta. Meggérdeztem a tengert, az örvényt, és a benne csúszó-mászó állatokat: – Ti vagytok az Isten? – Nem, mi nem vagyunk az Isten – szóltak. Fölöttünk keresd, kutasd. Meggérdeztem a suttogó szellőt, a romboló vihart: – Ti vagytok az Isten? – Nem, mi nem vagyunk az Isten – válaszoltak. Meggérdeztem napot, holdat és csillagokat: – Ti vagytok az Isten? Nem, mi nem vagyunk az Isten, kit te keresel – szóltak. – Ha ti nem vagytok az Isten – mondtam –, beszéljétek valamit róla. Kórusban kiáltották: – Ő a mi teremtőnk, gondviselőnk. Ő a mi múltunk, jelenünk és jövőnk.”

Ezt mondhatjuk mi is: Isten a mi mindenünk. Ha éhezünk, ő a mi kenyérünk. Ha szomjazunk, ő a mi italunk. Ha ruhátlanok vagyunk, ő a mi elszakíthatatlan köntösünk. Ha sötétben botorkálunk, ő a mi világosságunk. Ha szegények vagyunk, ő a mi gazdagságunk. Ő változhatatlan, örökkévaló, mindenütt jelenlévő, mindentudó, jóságos, irgalmas, igazságos. Éltető levegője, mosolyra derítő napja az embernek. Aki nem hisz benne, aki nem igazodik utána, legyen egyén, család, társadalom, halott.

E század elején a technika büszkesége az a hajóóriás volt, amelynek építőmunkásai ezt a nevet adták: Titanic. A gőg, az elbizakodottság homlokára írta: nekünk nem kell az Isten. 1912. április elsején indult első

útjára. Az óceán kékszalagját akarta megnyerni. Szalonjaiban szólt a zene, zengett az ének, ropogott a tánc. Éttermeiben felkacagott a jólét, tobzódott a bűn. Április 14-én éjfél előtt 15 perccel szörnyű lökés. A hajóóriás feltépett testtel hajolt előre és süllyedni kezdett. 1515 embert nyeltek el a halálhullámok. Ez az istentagadó, Isten nélkül élő ember sorsa. Ma vagy holnap, lényegében mindegy...

Hiszünk Jézus Krisztusban, ki érettünk emberré lett, s kint-halált szenvedett. Önerejéből feltámadott, s megjelent apostolainak, és sok, igen sok embernek. Majd felment az égbe, s ül az Atyának jobbán, ahol közbenjár érettünk. Hisszük, hogy eljövend ítélni eleveneket és holtakat. Hisszük, hogy jutalmazónk, vagy büntetőnk lesz, amint erre vagy arra érdemet szereztünk. Ő nem pillanatra fellángoló, s aztán nyomtalanul továbbtűnő üstökös. Ő öröktől fogva van, s éveinek vége nem lesz soha. Ő a világtörténelem középpontja. Minden hatalom tőle származott és Hozzá tér vissza. Aki utána megy, evangéliumát hallgatja és megtartja, nem sorvad a halál árnyékában, nem botorkál erkölcsi sötétségben. Minden nagy, szent, milliókat boldogító eseménynek a rugója, elindítója, éltetője, fenntartója, mozgatója. Nélküle örökös köd borulna erre a szegény, koldus földre. Nélküle nem ismernők meg a remény szivárványszíneit sem. Ő az emberiség vezércsillaga. Csakis az ő fenséges személye és tanításának eszményi szépsége vonja néha derűbe Éva számkivetett fiainak lelkét, életét.

Ő a gyermekek örömeinek oka. Ő a karácsony hőse. Mi lenne, ha a tél fagyos hidegét legalább egy pillanatra nem oldaná fel karácsony ünnepének melege, bája? Mi lenne, ha végleg kialudnának a karácsonyfa szelíd mosolyt lehelő gyertyái, és örökre elnémulna az angyalok édes, megnyugtató éneke?

Ő a fiatalság üdeségének, ruganyosságának, tüzének, lelkesedésének, minden akadályt legyűrő elszántságának éltető lelke, dobogó szíve. Nélküle elképzelhetetlen a tiszta, hamvas és érintetlen nagy dolgokat magában hordó ifjúság.

Ő a felnőttek, a szülők ereje, mert tekintély nélkül, amely benne gyökerezik, farkasok tanyájává alacsonyodnék az otthon, a családi szentély.

Ő a mi elevenítő, világosságot gyújtó, mindenben példaadó, kísértésben védő, bajban segítő, jóra vezető Megváltónk, Istenünk. Fosszátok meg a világot Krisztustól, öljétek ki a lelkekből Krisztust, második vízözönt bocsájtatok a földre, melynek pusztításai a modern Noét és családját sem kímélik meg.

Hiszünk a Szentlélekben. Isten lelkében, aki láthatatlanul kormányozza az egyházat, jótékonyan dolgozik a lelkekben. Ő a pezsdülő élet tavasza, kinek működése erényvirágokban és hősies tettekben csúcsonylik ki. Ő az apostoli hit hamvas érintetlenségének éber őre, aki néha hivatalosan is hallatja szavát Péter utódainak ajkai által. Ő az, aki a szentségek kegyelmi csatornáin pazar bőséggel ontja az Ég áldását erre a szegény, árva földre. Olyan ő, mint egy hűséges cseléd. Ott van mindenütt, csinál mindent. Takarít, tisztít, szépít, ékesít. Több tiszteletet és megbecsülést érdemelne, mint amennyi kijár neki.

Hiszünk egy kat. Anyaszentegyházban. Ezt az Anyaszentegyházat Krisztus alapította. Terjesztését és kormányzását apostolaira és ezek utódaira bízta. Ez az a jel, aminek ellene mondanak. És az a szikla, melybe beleütközik minden emberi vélemény. És az a szegletkő, botránykő, melyen összezúzódott eddig minden támadás és támadó. Ennek az egyháznak polgárai mindazok, akik meg vannak keresztelve. Éspedig a három személyű egy Istennek szent nevében. Kincse, ékessége: az evangélium. Törvényei: a tíz, öt parancsolat. Legfőbb ura, feje, kormányzója: a római Pápa, aki hit és erkölcs dolgaiban, ha hivatalosan szól, csalatkozhatatlan. Krisztus eme földi birodalma tartományokra, egyházmegyékre oszlik. Az egyházmegye élén a megyéspüspök áll, akinek a hívek feltétlen engedelmességgel tartoznak. Az egyházmegye egyházközségekből tevődik össze. Ennek a lelki vezetője a plébános. Pásztor, irányítója, kormányzója híveinek. Érettük dolgozni, boldogságukért munkálkodni szent kötelessége. Ezen fontos hivatásnak csak úgy felelhet meg, ha hívei lelküket kezébe teszik. Lelkük sorsát az ő gyöngéd, szerető gondviselésére bízzák.

Hiszünk egy kat. Anyaszentegyházban. Ha egyszer becsukódnék minden templomajtó, elnémulna a vasárnapi szentmise orgonája, feledésbe menne a gyónás, nem lenne pap, aki a szentségek erejével, vigaszával vértette fel az egészségest és beteget, akkor döbbennénk rá, hogy mit jelentett számunkra a kat. Egyház.

Hisszük a szentek egyességét. Hisszük, hogy a küzdő, szenvedő és dicsőséges egyház együvé tartoznak és egymáson segíthetnek. Hisszük, hogy mi, a küzdő egyház, imáinkkal, jócselekedeteinkkel megrövidíthetjük, sőt meg is szüntethetjük a szenvedő egyház kínjait, fájdalmait. Hisszük, hogy a dicsőséges egyház a szentek hatalmas és diadalmas serege közeléphet érettünk Isten trónusánál, közelebb segíthet minket örökcélunkhoz, a mennyországához.

Hisszük a bűnök bocsánatát. Hisszük, hogy amikor nagyot vétünk ég és föld ellen, amikor lelkünk bűnütötte sebei nagyon fájnak, sajognak, amikor úgy érezzük, hogy terhére vagyunk mindenkinek, még önmagunknak is, nem szabad elveszítenünk reményünket. Nem, mert ha nagyok is a botlásaink, Isten irgalma, megbocsájto szeretete ennél is nagyobb. Ha hűtlenek is lettünk volna őhozzá, az ő hűsége mihozzánk örök. És ha vétkeink miatt sír, zokog ott bent valami, ha megvan bennünk a vágy egy szebb, jobb élet után, Isten mindenható irgalma lehajol hozzánk és a béke, a megbocsajtas csókját nyomja lelkünkre a gyóntatószékben. S ettől a csóktól a lélek feltámad halottaiból, kikel a bűn sírjából.

Hisszük a test feltámadását. Hisszük, hogy testünk nem lesz örökre az enyészeté. Isten mindenható ereje életre hívja egykoron, hogy élvezze vagy bűnhődjé földi életének gyümölcsét. Örvendjen vagy szomorkodjék örökre. És ezért félő tisztelettel nézünk a testre s rettegve munkáljuk annak üdvösségét.

Hisszük az örök életet. Az örök életnek két lába van, amely átnyúlik a földi életbe. A mennyország és pokol lába. Kérdések kérdése, hogy melyikkel tapossuk a siralom völgyét. Szeretném hinni, hogy a mennyország lábával. Szeretném hinni, hogy azon az úton járunk, amely égbe visz, égben végződik. Csakis így nyerjük el a pálmát. Így koronáztatunk meg.

Igen, hiszünk. Hisszük mindazt, amit az Egyház, hogy higgyük, élénkbe ad. Mindazt, amit az apostoli hitvallás hirdet, tanít. Hisszük minden csűrös-csavarás, köntörfalazás nélkül. De nemcsak hiszük, hanem valljuk és éljük is azt. Ígérjük, hogy szent hitünk igazságait átvisszük a vérünkbe, az életünkbe, a tetteinkbe. Ezek szerint fogunk gondolkodni, érezni, beszélni és cselekedni. Ezek szerint rendezzük majd egyéni, családi és társadalmi életünket. Ígérjük, hogy ez a szent hit ki fog majd virágozni, sőt gyümölcsbe fog érni a gyergyói Fennsíkon. Zsúfolásig megtölti templomainkat, vonzóvá, kívánatossá, látogatottá teszi gyóntatószékeinket, nap (úgy) mint nap koszorúként fonja körül áldoztatórácsainkat. Ígérjük, hogy ez a szent hit vonzza Jézushoz, a gyermekek isteni barátjához kicsinyeinket, elnémítja fiaink ajkán a káromkodás hangját, életükben a duhajkodást, az egyház rettenthetetlen bajnokaivá edzi férfainkat, öntudatosabbá erősíti lányaink és asszonyaink vallásosságát.

Ígérjük, hogy ez a szent hit megtisztítja népünk nyelvét, ajkát, lelkét és kezét. A gyűlöletet szeretetbe, a széthúzást összefogásba, az irigységet együttérzésbe, a csüggedést és lemondást édes bizakodásba, megnyugtató

reménységbe olvassza. Röviden: közelebb visz édes mindnyájunkat az Istenhez, az Egyházhoz és egymáshoz. Ámen.

Letartóztatásától bebörtönzéséig időrendbe tettük az eseményeket:

1948. május. 21.: őrizetbe veszik Lukács Manszvét atyát (a továbbiakban LM)

1948. május 21.: elrendelik LM, ferences szerzetes ügyének kivizsgálását, aki 1948. május 15-én Somlyón és 1948. május 18-án Szárhegyen mondott beszédeiben a fennálló demokratikus rendszer ellen uszította a több mint 2500 jelenlevőt, ami komoly veszélyt jelenthet a állambiztonságra. Négy tanút idéztek be, akik megerősítik a fent leírtakat. Közlük a négy tanú adatait és tanúvallomásuk rövidített változatát, valamint LM nyilatkozatát. Következtetések: rendszerellenes uszítás vádjában bűnösnek találhatik. Javaslatok: állítsák bíróság elé és az érvényben levő törvények alapján ítéljék el.

1948. május 21.: a vád négy tanújának nyilatkozata: szinte szóról szóra megegyezik a négy vallomás, melyekben azt állítják, LM a következőket mondta:

„1. Anyák, vigyázzatok, hogyan nevelitek gyermekeiteket, mert azok az eszmék és pártok, kik nem a katolikus egyház mellett vannak, azok a katolikus anyaszentegyházat támadják. Tartózkodjatok ezektől az eszméktől.

2. A vallás meg van támadva és becstelenítve, s ha bezáródnak a templomok és elhallgatnak a harangok, akkor tudjátok meg, mi volt a vallás. Családjaitok szét fognak szóródni s farkasként fognak szétmargatni. Fogadjátok meg, hogy harcolni fogtok ellene, kitartotok a vallásotok mellett. A pápa csalhatatlan és törhetetlen, ez az ő szava és ő örökös felettetek.

3. Gyergyó fennsíkjának székely népe a somlyói búcsún megmutatta a világnak, hogy híven kitart a katolikus vallás mellett, hogy semmilyen más társadalmi formát el nem fogad, s őt ebben senki meg nem gátolja.

4. A püspök azért jön, hogy a bérmálás szentségén keresztül a katolikus hit lovagjává avassa az egész székely népet és megerősítse őt a hitében és fajtájába vetett bizalmában.

A végén arra kérte a híveket, hogy esküdjenek meg, harcolni fognak a hitükért, vallásukért.”

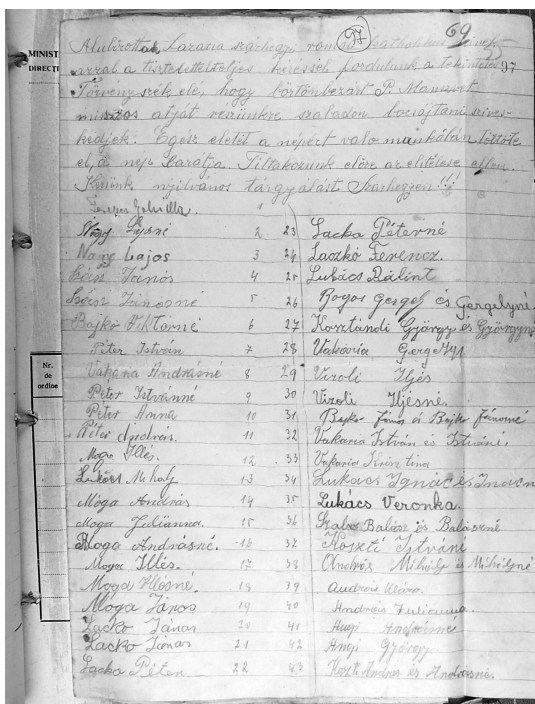
1948. május 21.: LM nyilatkozata

- 1948. június 14.: a fenti kérés visszautasítása
- 1948. június 16.: végleges vádirat
- 1948. június 22.: fellebbezés a fogva tartás ellen
- 1948. június 22.: a fellebbezés visszautasítása
- 1948. június 25.: LM nyilatkozata
- 1948. június 25.: LM ítéletének jegyzőkönyve
- 1948. július 8.: LM ügyvédjének fellebbezési kérése.

Ezekon a rendeleteken és jegyzőkönyveken kívül az első iratcsomó tartalmazza a vád 4, a védelem 12 tanújának a vallomását, a 2184 szárhegy lakos kézzel írott kérését az aláírásokkal.

„Alulírottak Lazarea szárhegyi romai katolikus hivek azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulunk a tekintetes Törvényszék elé, hogy börtönbezárt P. Manszvét misszios atyát részünkre szabadon bocsájtani sziveskedjék. Egész életét a népért való munkában töltötte el, a nép barátja. Tiltakozunk előre az elítélése ellen. Kérünk nyilvános tárgyalást Szárhegyen!”

Megvolt tehát a prédikáció szövege, amelyet össze tudtunk vetni a vád tanúvallomásaival.

Megállapíthatjuk, hogy a vádiratot tulajdonképpen ezekre a hamis nyilatkozatokra alapozták, amelyek furcsa módon egybecsengenek. Valószínűnek tartjuk, hogy előre megfogalmazott vádpontokhoz igazították egységesen ezeket.

Az eljárás során nem tartották be a büntetőjog szabályait (pl. a tárgyalás előtt három nappal írásban értesíteni kell a vádlottat; de erre csak egy nappal korábban került sor).

A bíróság csak a vád tanúinak vallomását fogadta el.

Az ítélet tényállása lényegében a vádirat szolgálai átvétele, figyelmen kívül hagyva a tárgyaláson elhangzottakat, a konkrét tárgyi bizonyítékot (a beszéd szövege), a 12 beidézett tanú vallomását, a 2184 ember által aláírt kérelmet.

Manszvet atyát 2 év 3 hónap börtönbüntetésre ítélték és 1000 lej perköltség kifizetésére kötelezték.

Az iratcsomó második kötetében szereplő anyagok alapján megtudhatjuk, hogy a fellebezésnek helyt adtak, áthelyezték az ügyet a marosvásárhelyi bíróságra, ahol szeptember elején megsemmisítették a június 25-i ítéletet és továbbították az iratcsomót Kolozsvárra.

Egy 1948. július 6-ról származó jelentésből kiderül, hogy a csíki pártaktivisták már el is kezdték ténykedésüket Szárhegyen, hogy visszaszorítsák a rendszerellenes elemeket. Sőt, ajánlást is tesznek: számolják fel a szárhegyi ferences kolostort, mert az a magyar sovíniszta-nacionalizmus egyik legnagyobb tüzfészke.

Október 25-én jóváhagyják Szentmártoni Odorik²³ azon kérését, hogy Manszvet atyát helyezték át a kolozsvári börtönbe.

23 Szentmártoni (eredetileg Stöckl) Odorik Bálint, OFM (Szentmárton, Arad vm., 1901. november 22. – Észtelnek, 1987. szeptember 23.): szerzetes. Bánáti sváb családból származott, Miházán 1917. IX. 16: lépett a stefanita rtart-ba, 1923. II. 23: fog-at tett. A teolt-1921-23: Vajdahunyadon és 1923-25: Münchenben végezte, 1925. III. 8: Gyulafehérvárt pappá szent. 1940-44: Marosszentgyörgyön, 1947: Désen pléb. Vsz. onnan hurcolták el 1951. VIII. 21-re virradó éjszaka a többi ferencessel együtt Máriaradnára. Amikor kapcsolatba került Fodor Pál (1903-66) mérnökkel, az erdélyi rtart. h. rendfőn-e. Lippán 1957. XII. 4: tartóztatták le, az oláh Katonai Ügyészség a BTK 327.§ 3. p. alapján a 'Fodor Pál-csoport' perében állította bíróság elé, 'társadalmi rend elleni szervezkedés' vádjával 10 (más forrás szerint 15) é. börtönre ítélte. Szamosújvárt s a Duna-del-tában Peripraván kényszermunkás, 1964: közkegyelemmel szabadult. 1965-69: Szászújfalun plnos, 1970-81: Málnásfürdön, 1981-: az esztelneki kolostorban élt. Forrás: <http://lexikon.katolikus.hu/S/Szentm%C3%A1rtoni.html>

A második tárgyalásra 1949. január 14-én kerül sor: a bíróság 1 év börtönbüntetésre (az előzetes letartóztatást beszámítva 1948. május 22-től kalkulálódik) és 2000 lej perköltség kifizetésére ítéli.

Lukács Manszvét 1949. május 21-én szabadult a nagyenyedi börtönből.

„S hogy miért félt az újonnan berendezkedett rendszer tőle? – zárta visszaemlékezését Ervin atya. Mert nagyon jól tudták, hogy missziói által rengeteg emberre van hatással, tömegeket mozgathatna meg, a kommunizmus ostorozója lehetne. Nem kockáztathattak, el kellett hallgattassák.

Valahányszor Esztelnekre mentem, megálltam a sírja előtt, felidéztem alakját, beszédeit, s megfogadtam, tenni fogok arról, hogy méltó módon emlékezzék rá az utókor.

Most már megnyugodva gondolok a vele való találkozásra. Hálát adok a Jóistennek, hogy erőt és időt adott nekem ehhez!”

Harc a sárkánnyal (tus, 50x35 cm)

Molnár Vilmos

EGY BARBONCÁS SZÍNEVÁLTOZÁSA

„- ...olyan, mint minden sárkány. Bele van takaródva a főjhóbe, mint mink a subába, oszt arra száll, amőre hajtják.

- Kik hajtják?

- A diák hajtja, aki rajta ül, a barboncás diák.”

„- ...ahogy a faluba érek, egyszer csak elillog-villog mellettem a diák. Majd leestem a számárrul, úgy megijedtem tőle. Mert nem tudtam, hogy mögöttem jön, csak amikor elibém-előttem elnyilamodik a két kis ezüst kerékkal.”

(Gárdonyi Géza: A barboncás)

Műszaki fejlődés és kereskedelmi törvényszerűség huncut összejátéka folytán az 1890-es évek végén a bicikli ára visszaesett az addigi ár negyedére. A gyártók akkoriban tértek át tömör gumiabroncsról felfújható gumitömlőre. Így kevésbé döcögött a jármű, kényelmesebb és keresettebb lett a bicikli. Sokan kezdték vásárolni, olcsóbb áron is megérte piacra dobni. Már nem számított úri huncutságnak, vékonyabb bukszával is hozzá lehetett jutni. Volt valaki, akinek ez álmai beteljesülését jelentette.

Kolta Jakab – majdani széllibélelt politikus, sima nyelvű országgyűlési képviselő, de egyelőre még végzős gimnazista diák, az iskola önképzőkörében cikornyás köszöntők és parádés díszbeszédék írója –, gyerekkora óta áhíthatos közönsége volt a városba időről időre ellátogató cirkuszok előadásainak. A biciklis számok voltak a kedvencei. Megbűvölve figyelte a kerekés szerkentyűkön egyensúlyozó artisták nyaktörő mutatványait. Kisgyerekként arról álmodozott, hogy felnőttként maga is kerékpáros cirkuszi artista lesz. Ott tündérkedik majd mindenféle méretű kerekeken a porondon, szédületes figurákkal kápráztatva el a szájátva bámuló publikumot.

Végzős gimnazista diákként már nem vágyott cirkuszban fellépni, de feltett szándéka volt kerékpáron száguldozva járni be a város

környékét, élő reklámjaként a modern időknek. Szélvészként suhanni el az emberek orra előtt, mint egy garabonciás diák, vagy ahogy arrafelé mondták: barboncás. Akinek nyomában mindig ott jár a vihar. Két, ezüstösen csillogó keréken iramodni át egy félreeső falucska poros főutcáján, üstökös csóvaként húzva maga után köpönyege lobogó két szárnyát! Nagy szemeket meresztenének a falusiak, akik még nem láttak ilyent! Hadd ámuljon a nép! Boldogok a káprázatra vágyók, mert elkápráztatnak! Úgylehet, nagy svindlikkel szédítő barboncás eljövetele várható – mosolygott magában Jakab –, úgylehet, nagy viharokat kavarr itt még valaki!

Valamennyi félretett pénze volt már Jakabnak, ehhez jött némi kunyerálás a rokonoktól (jól fogott most az önképzőkörben csiszolgotott szónoki képesség), s hamarosan meg lett véve a bicikli. Fényesre lakkozva, ezüstösen csillogó küllőkkel olyan szép volt, hogy Jakabnak egy darabig nem is akaródzott felülni rá, csak nézegette áhítattal. Időnként egy puha ronggyal letörölte róla a nem létező port. A nem akaródzásnak az is oka volt, hogy még nem tudott biciklizni. Mélyen igazságtalannak érezte, hogy aki ennyire bolondul a kerékpározásért, mint ő, az is pont úgy meg kell szenvedjen a biciklizés kitanulásával, mint bárki más. Ha rendesen lenne elrendezve a világ, kéne legyen mód a kivételezésre.

Kezdetben Jakab egy fertályórát szánt az új tudomány elsajátítására. Úgy vélte, annyira neki lett kitalálva a bicikli, hogy ennyi idő elég lesz a fémtáltos fortélyainak kiismerésére. Később már nem szabott határidőket. Ahogy nap nap után délutánoként kitolta kerékpárját az utcára, egyre több iskolatárs és szomszéd verődött össze nézőseregnek. Kicsit olyan volt, mint a cirkusz, bár kigyerekként nem ilyenről álmodott. Egyszerre öten is adták a jó tanácsot, hogy mit hogyan tegyen. Mindenki azon volt, hogy immár *gördülékenyen* menjen a dolog. A sok jó tanács között nem akadt két egyforma. Jakab próbált hallgatni valamennyire, lehet, ezért nem tudott biciklizni még egy hét után sem. Ha felült a kerékpárra, mindig esés lett a vége. Kék és zöld foltok tarkították egész testét, könyökén és térdén alig volt már bőr, de még mindig nem tudott bánni az ördögös masinával. Már az utcaseprők is úgy időzítették a dolgukat, hogy látótávolságban seperjenek, amikor kezdődik a birkózás a biciklivel. Jakab nem ilyen tündérkedésről álmodott.

Legközelebb lopva, mellékutcákon kerülve kitolta betöretlen fémpáriját a városból. Mikor már az utolsó ház sem látszott, az üres országúton kiválasztott egy enyhe lejtésű szakaszt, hogy ne kelljen a pedálokat hajtania, minden figyelmét a kormányzásra fordíthassa. Az egyedül folytatott kísérletek gyors eredményt hoztak, maga is meglepődött, milyen hamar kezd beletanulni a biciklizés furfangjába. Egyre hosszabb távokat gurult, az esések is elmaradoztak. Egy idő után ez bátorította fel, hogy a lejtős úton a pedálok segítségét is igénybe vegye. Hadd legyen immár némi száguldás íze a dolognak. Tényleg lett, de a száguldással együtt jelentkezett az útszéli árok is.

Elméletileg elenyésző volt a valószínűsége annak, hogy Jakab és az országút árka valaha is találkoznak, egyáltalán, hogy az életben közük lehet egymáshoz. De gondoljunk csak a történelem tragikus sorsú nagy személyiségeire! Hányszor meg hányszor keresztülhúzta a valóság az elméleti számításokat a legtántoríthatatlanabb jellemű, legkonokabb akaratú férfiak életében is! Jakab minden erejével azon volt, hogy kerékpárját az út közepén tartsa. De az alattomos útszéli árok váratlanul elébe vágott, galádul a kerekek elé vetette magát, meglepve és összezavarva a bicikli gyanútlan utasát, aki nem számított ilyen aljasságra. A gonosz árkot elkerülendő, Jakab hirtelen balra rántotta a kormányt, amit a bicikli erősen zokon vett, megbokrosodott és levetette a rajta ülőt.

Kipróbált, öreg biciklisták is esnek néha masinájukkal, de ezen a téren a kezdők tudnak igazán bámulatosat, felejthetlent alakítani. Jakab meghökkenítő ívű röppályát írt le a levegőben, majd nagyot nyekkenve elterült az árok fenekén. A bicikli csörömpölve átbucskázott rajta, miközben a csengője kárörvendően és gúnyosan csilingelt, tudomására hozva a világnak, hogy mi a véleménye az egészről.

Ilyen esés után az ember érthetően magányra vágyik. Bármiféle társaság csak zavarná az önmagában való elmélyülés intim pillanatait, a sztoikus merengést a lét alapkérdéseiben, a sajtó térdkalácsok babusgató simogatását. Az ilyenkor sebtében elsziszegett szavak sem közönség számára hangzanak el. Jakabot csak az vigasztalta, hogy nincs szemtanú.

- Azt a leborult szivarvégít, hű, a nemjóját! - hallatszott ekkor az egyik útszéli akácfa mellől. - Mán rossz néven ne vegye a fiatalúr, de ha mondhatom így: ez egyszer jól eltaknyolt! Mint egy fődhöz vert

kecskebéka! Tyű, a mindenségít, ekkora lepcszenést mán nem is t'om, miko' láttam utoljára!

Az akácfa mellett egy botjára támaszkodó ősz hajú öreg álldogált, fülíg érő szájjal élvezve az imént bemutatott produkciót. Sovány tehénke legelészett mellette az árokparton. Jakab elvörösödött, de inkább a méreg, mint a szégyen miatt. Még ez is! Míg a szem ellát, sehol egy ember, csak pont itt, pont most! Mintha direkt neki borult és suppant volna akkorát az előbb. Hogy jól szórakozzon az öreg. Legeltetés közben el ne unja magát. Jakab lassan feltápáskodott, leporolta ruháját, s nemtörődöm arccal szólt vissza az öregnek:

- Miről beszél, öregapám, nem lát a szemétől? Ez egy szándékos esélygyakorlat volt. - Jónak látta tudományosan is megtámogatni kijelentését, az ilyesmi mindig hatásos: - Az orvosom kommandálta, hogy így szálljak le a bicikliről, tudja, a kondícióm formában tartása végett. Tudományos metódusról van szó, cadentia magna a neve, ha ugyan érti, mi az.

- Értem én, kérem, hogyne érteném - bólogatott buzgón az öreg -, erősen tudományosak vagyunk mink errefelé. Még a keresztet is tudományosan vetjük a templomban. Abbiza jóféle orvos lehet, aki magának ezt a kúrát kommandálta. - Hüvelykujjával háta mögé bökött, ahol egy dombhajlat mögül templomocska tornya kandikált ki, s hangját lehalkítva, mint aki titkot fed fel, jelentőségteljesen közölte Jakabbal: - Emitt a mi falunkban is működik egy efféle gyógyzóban igen járatos személy. Szombat esténként szokott kezeléseket adni a korcsomában. De szüreti bálók alkalmával is sokakat gyógyít. Ha megiszik pár icce bort, éppég úgy vágja fődhöz a mellette állókat, ahogy a fiatalúr imént eltaknyolt az úton. No, de ritka is a mi falunkban a betegeskedő ember, erősen formában van mindenki! - Hamiskásan Jakabra hunyorított, majd fejével az árokban heverő biciklire bökve hozzátette: - Ne veszkődjék ilyen nyavalyás szerkentyűvel a fiatalúr! Ha ezt a gyógyzódot írták fel, szombat esténként látogasson el a falunkba. Ez a mi doktorunk olyan kúrában részesíti a korcsomában, hogy az iménti esélygyakorlat gyenge kontárkodás mellette!

Jakab erre nem válaszolt, többé tudomást sem vett az öregről. Tüntetően minden figyelmét az árokban heverő kerékpárra fordította. Nincs neki ideje meghallgatni minden jöttmentet, láthatják, műszaki problémákkal van elfoglalva. Helyrecsavarta a bicikli kifordult kormányát, de a kerekekbe került nyolcasokkal nem tudott mit kezdeni. Egy

darabig nézte, majd tolni kezdte kerékpárját vissza a városba. A bicikli a nyolcasai miatt kissé imbolygott, Jakab a fájó térdkalácsa okán enyhén bicegett. Összeillő párt alkottak így ketten. Közösen átélt kalandok, együtt megszenvedett viszontagságok kovácsolnak eltéphetlenné egy kapcsolatot. Láthatta mindenki: Jakab és a bicikli lényegüket tekintve összetartoznak.

Felérve a dombtetőre, melynek lejtőjén nem sokkal előbb még diadalmasan száguldott lefelé, megállt és visszafordult. Az öreg már eltűnt, elindult tehenével a falujába, vagy eltakarta az akácfák lombja. A nap leszállóban volt, s beakonyulni látszott a barboncás terveknek is.

Jakab a tetőre érve revideálta elképzeléseit. Nem tűnt már jó ötletnek a barboncás diák figurája, ebben a formában hagyni kell a fenébe. Nem olyanok már a falusiak sem, hogy pár csillogó-villogó kerék mély benyomást gyakoroljon rájuk. Esetleg a bicikliküllőket be lehetne kenni foszforeszkáló festékekkel, s éjnek évadján a falu temetőjében ide-oda kanyarogni a sírhelyek között. Lidérc a temetőben – ez talán felérne egy barboncással. De tudta, hosszú távon ez sem az igazi. Merészebb ívű elgondolással, nagyobb kaliberű invencióval kell előrukkolnia. Muszáj mindenestől átgýúrni a barboncás alakját, hogy tényleg hajmeresztő figura váljon belőle. Biztos volt benne, hogy képes lesz rá.

...Jakab ekkor döntötte el végérvényesen, hogy érettségi után beiratkozik a jogra, idővel pedig politikusi pályára lép. Azon a pályán bicikli nélkül is jól lehet tündérkedni, olykor bődületes dolgokat produkálva, időről időre vihart és egyebet kavarva.

Torreádor (tus, 34x24 cm)

A Székelyföld előfizetőinek és állandó támogatóinak névsora

Románia

MAGÁNSZEMÉLYEK

Dr. Ábrám Zoltán - Marosvásárhely
Abrán Tünde - Székelyudvarhely
Albert Ernő - Sepsiszentgyörgy
Albert Géza - Székelyudvarhely
Dr. Ambrus József - Székelyudvarhely
Andrási Ilona - Alsósófalva
András Pál - Bukarest
Antal Dénes - Csíkmadaras
Dr. Antal Erzsébet - Csíkszentdomokos
Antal István - Székelyudvarhely
Br. Apor Csaba - Marosvásárhely
Dr. Aross Imre-Levente - Székely-
udvarhely
Árvay Katalin - Sepsiszentgyörgy
Asztalos István - Székelyudvarhely
Bács Károly - Csíkszereda
Bajkó István - Csíkszentmárton
Bajna György - Gyergyószentmiklós
Bakk-Dávid Enikő - Kézdivásárhely
Bakk Pál - Szentkatolna
Balázs Dénes - Csíkrákos
Dr. Balázs Lajos - Csíkszereda
Balázsi-Pál Etel - Csíkszereda
Bán Kata - Székelyudvarhely
Barabás Imre - Gyergyóremete
Bara Béla - Csíkszereda
Baracsi Levente - Arad
Bárányi Ferenc - Temesvár
Baricz Lajos - Marossszentgyörgy
Bartha Árpád - Kászonújfalva
Bartha György - Csíkszereda
Bartha Imre - Székelyudvarhely
Bartók Melinda - Kézdivásárhely
Bartos Jenő - Jászvásár
Bege Károly - Gyergyócsomafalva
Benkő Levente - Magyarvista
Bernád Ilona - Marosvásárhely

Berszán Lajos - Gyimesfelsőlok
Berze Imre - Székelyudvarhely
Bethlen Anikó - Marosvásárhely
Bíró Ambrus Lenke - Székelyudvarhely
Bíró Gábor - Csíkmadaras
Dr. Bíró Gábor - Kézdivásárhely
Bíró Géza - Gyergyószentmiklós
Bíró László - Kalotaszentkirály
Bíró Levente-Tibor - Kézdivásárhely
Bíró Réka - Barót
Bocskay Vince - Szováta
Bodó István - Csíkszereda
Bodor Attila - Sepsiszentgyörgy
Bogdán László - Sepsiszentgyörgy
Bogdán Zsolt - Kolozsvár
Bojtor Attila - Gyulafehérvár
Borbáth Erzsébet - Csíkszereda
Borbély László - Csíkszereda
Borbély Tamás - Marosvásárhely
Borbély Zsolt Attila - Arad
Borboly Csaba - Csíkszereda
Dr. Borboly István - Gyergyócsoma-
falva
Dr. Borcsa János - Kézdivásárhely
Borsa István - Csíkszereda
Botár István - Csíkszereda
Bölöni Domokos - Marosvásárhely
Burus János Botond - Csíkszereda
Czellecz Jenő - Marosvásárhely
Czikó László - Búzásbesenyő
Czoppelt Julianna - Kovászna
Császár Vilmos - Csíkrákos
Csatlós Mihály Levente - Kézdi-
vásárhely
Cseke Péter - Kolozsvár
Ft. Mgr. Csíki Dénes - Nyárad-
köszvényes
Csiki Zoltán - Parajd
Dr. Csizsár Anna - Marosvásárhely
Csiszer Imre Csaba - Csíkszereda

- Csúcs Mária – Csíkszereda
 Daczó Katalin – Csíkszépvíz
 Dánél Sándor – Csíkszereda
 Damó Csaba – Kézdivásárhely
 Darkó Béla – Marosvásárhely
 Daróczi Béla – Marosvásárhely
 Ft. Darvas-Kozma József – Csíkszereda
 Darvas Mária – Gyergyóalfalu
 Dávid Gyula – Kolozsvár
 Dávid Katalin – Székelyudvarhely
 Dávid Zoltán – Kolozsvár
 Deák Ferenc – Csernáton
 Deme László – Csernáton
 Demeter Edit – Kézdiszentlélek
 Dénes Emőke – Homoródalmás
 Dénes Erzsébet – Homoródszentpál
 Dénes László – Nagyvárád
 Dézsi Zoltán – Gyergyószentmiklós
 Diénes Gábor – Nagybánya
 Dimény Attila – Kézdivásárhely
 Dimény Haszmann Orsolya – Csernáton
 Dobos Sándor – Nagyvárád
 Dr. Dóczy Annamária – Marosvásárhely
 Dr. Dombi Csaba Ábel – Felsőbánya
 Domokos Éva – Arad
 Ft. Drócsa László – Nyárádszereda
 Duma András – Klézse
 Egyed Emese – Kolozsvár
 Eigel Tibor – Csíkszereda
 Dr. Elek Sándor – Csíkszereda
 Elekes András – Csíkpálfalva
 Elekes Antal – Temesvár
 Elekes István – Gyergyóújfalu
 Elekes Károly – Sepsiszentgyörgy
 Farkas Ambrus – Sepsiszentgyörgy
 Farkas Antal – Székelyudvarhely
 Farkas László – Gyergyócsomafalva
 Farkas Miklós – Segesvár
 Farkas Réka – Sepsiszentgyörgy
 Dr. Fehér István – Székelyudvarhely
 Fekete Albert – Csíkszereda
 Ferencz Éva – Kézdivásárhely
 Ferencz Gizella – Kézdivásárhely
 Dr. Ferencz László – Marosvásárhely
 Fischer Alfréd – Székelyudvarhely
 Fodor György – Székelyudvarhely
 Fodor Levente – Csíkszögöd
 Dr. Fodor István – Csíkszereda
 Fodor István – Sepsiszentgyörgy
 Fodor Pál – Sepsiszentgyörgy
 Forró László – Bukarest
 Fuják Gyula – Csíkszereda (2 darab egyéves előfizetés)
 Funariu Éva – Szeben
 Fülöp Géza – Marosvásárhely
 Fülöp Lajos – Székelykeresztúr
 Fülöp Sándor – Gyergyóalfalu
 Fülöp-Török Réka – Kézdivásárhely
 Gajdó Albert – Csernáton
 Gál Attila – Székelyudvarhely
 Gáldi György – Bukarest
 Gál Katalin – Gyergyóújfalu
 Gáll Levente – Csíkmadaras
 Gálfalvi György – Marosvásárhely
 Gálfalvi Zsolt – Marosvásárhely
 Dr. Garda Dezső – Gyergyószentmiklós
 Gáspár Sándor – Marosvásárhely
 Gazda József – Kovászna
 Geréd Gábor – Székelyudvarhely
 Gergely Borbála – Csíkszereda
 Gergely Zoltán – Kolozsvár
 Dr. Germán Salló Márta – Marosvásárhely
 Györfi Jenő – Nyárádmagyaros
 Dr. Györfi Sándor – Csíkcicsó
 Haáz Sándor – Székelyudvarhely
 Hadnagy Géza – Farkaslaka
 Hantz András – Kolozsvár
 Hegedűs Enikő – Csíkszereda
 Hegyi Sándor – Székelyudvarhely
 Hertza Mikola – Csíkszereda
 Dr. Holló Attila – Csíkszereda
 Dr. Horváth Anna és Dr. Horváth István – Kolozsvár
 Horváth Kovács Ádám – Marosvásárhely

- Hubert Sándor - Bukarest
 Illyés Ferenc - Székelykeresztúr
 Imecs Márton - Kolozsvár
 Imre Jolán - Csíkszereda
 István Adrian - Székelyderzs
 Istvánffy Katalin - Torda
 Izsák Balázs Árpád - Marosvásár-
 hely
 Jakab Attila Árpád - Székelyudvarhely
 Jancsó Miklós - Kolozsvár
 János Ágnes - Csíkszereda
 János Julianna - Csíkszereda
 Jánosi Bertalan - Csíkszereda
 Jánosi Csaba - Csíkszereda
 Joikits Attila - Szilágysomlyó
 József Álmos - Sepsiszentgyörgy
 Juhász B. Tünde - Csíkszereda
 Kakas Zoltán - Sepsiszentgyörgy
 Káli Király István - Marosvásárhely
 Gróf Kálnoky Tibor - Sepsikőrös-
 patak
 Kánya József - Csíkszereda
 Kassay Vilmos - Csíkszereda
 Katona Lajos - Kolozsvár
 Kedves Béla - Gyimesközéplek
 Kémenes Bernadette - Gyergyó-
 szentmiklós
 Kerekes Ágnes - Nagyvárad
 Dr. Kerekes Jenő - Maksa
 Keresztes Péter és Kedves Emőke
 - Temesvár
 Dr. Kikeli Pál István - Marosvásárhely
 Király László és Edit - Nagyenyed
 Király Zoltán - Kolozsvár
 Kiss Jenő - Sepsiszentgyörgy
 Kiss Lázárné Éva - Kézdivásárhely
 Kocsis László - Marosvásárhely
 Kolbert Tünde - Borszék
 Kolumbán-Antal József - Zetelaka
 Kolumbán Gábor - Énlaka
 Kolumbán László - Székelyudvarhely
 Koncsag László - Szentegyháza
 Konsza Vilmos - Sepsiszentgyörgy
 Kónya-Hamar Zsuzsanna és Dr. Kó-
 nya-Hamar Sándor - Kolozsvár
 Koszta Gabriella - Marosvásárhely
 Dr. Kovács Albert - Bukarest
 Kovács Barna - Marosvásárhely
 Kovács Béla - Érmihályfalva
 Kovács Emil Lajos - Szatmárnémeti
 Kovács Katalin - Csíkszereda
 Kovács Mária - Székelyudvarhely
 Kovács Piroška - Méréfalva
 Kovács Zsuzsanna - Bukarest
 Dr. Kozma Dezső - Kolozsvár
 Kozma-Péter Dénes - Zetelaka
 Köllő Félix - Csíkszereda
 Kőszegi Enikő - Csíkszereda
 Dr. Kuna Tibor - Csíkszereda
 Dr. Kurkó János - Székelyudvarhely
 Kristó Boróka - Csíkszereda
 Kürti Miklós - Kolozsvár
 Laczkó-Albert Elemér - Gyergyóremete
 Laczkó Anita - Gyergyóremete
 Laczkó György - Székelyudvarhely
 Laczkó Szentmiklósi Endre - Gyer-
 gyóremete
 László Attila - Jászvásár
 Lászlófy Pál István - Csíkszereda
 László György - Maroskeresztúr
 Dr. László Ilona - Marosvásárhely
 Lázár Lilla - Csíkszereda
 Lázár Pál - Marosvásárhely
 Lehoczky Ferenc - Arad
 Léstyán Dénes - Csíkszereda
 Léstyán Sándor - Kézdivásárhely
 Lörentz Éva-Noémi - Brassó
 Lőrincz Ágnes - Marosvásárhely
 Lőrincz József - Székelyudvarhely
 Madaras Lázár - Brassó
 Mag István - Lovéte
 Dr. Major Zoltán Zsigmond - Kolozs-
 vár
 Dr. Makai Magoss Csaba -
 Felsőbánya
 Markó Béla - Marosszentkirály
 Márk Dezső - Csíkszereda
 Dr. Marton József - Gyulafehérvár
 Márton Ferenc - Temesvár
 Márton Károly - Marosvásárhely

- Maşteriu Erzsébet – Gyergyóremete
 Dr. Máthé Dénes – Kolozsvár
 Mátyás Endre – Szováta
 Dr. Mátyus Gyula – Székelyudvarhely
 Menyhárt Edit – Székelyudvarhely
 Mester Zoltán – Szováta
 Dr. Mészáros Gergely – Csíkszereda
 Mihály András – Csíkszereda
 Mihály Csaba – Csíkszentdomokos
 Mihály János – Lövéte
 Mihály Orsolya – Kolozsvár
 Mikes Borbála – Uzon
 Miklós Imre – Csíkszereda
 Miklós Levente-József – Székelyudvarhely
 Miklós Sándor – Csíkszentlélek
 Miklós Tamás – Marosvásárhely
 Mikó Júlia – Brassó
 Dr. Mild Edit – Sepsiszentgyörgy
 Mincsor Erzsébet – Gyergyóremete
 Mirk László – Csíkszereda
 Molnár Endre – Marosvásárhely
 Molnár Lea – Csíkszereda
 Murádin László – Kolozsvár
 Murányi János – Székelyudvarhely
 Müller Dezső – Vámfalu
 Nádudvary György – Brassó
 Nagy Árpád – Csíkszentdomokos
 Dr. Nagy Attila – Marosvásárhely
 Dr. Nagy Béla – Székelyudvarhely
 Nagy Benedek – Csíkszereda
 Dr. Nagy Benedek – Csíkszentkirály
 Nagy József – Gyergyóremete
 Nagy Melinda – Nagyvárad
 Nagy Sándor – Székelyudvarhely
 Németh Irén – Vulkán
 Nete Mariana – Csíkszereda
 Novák Sándor – Marosvásárhely
 Oláh Sándor – Csíkszereda
 Olti Kálmán – Csíkszereda
 Orbók Ilona – Csíkszereda
 Orendi István – Székelyudvarhely
 Dr. Ozsváth Imola – Székelyudvarhely
 Pál Zoltán – Csíkdánfalva
 Pálffy József – Csíkszereda
 Papp Mihály – Gyergyóremete
 Papp Zoltán – Zilah
 Péntek János – Kolozsvár
 Péter Éva – Csíkszereda
 Péter Gergely – Csíkszereda
 Péter Péter – Székelyudvarhely
 Pethő Ilona – Csíkszereda
 Petres Sándor – Csíkszereda
 Dr. Piros György – Csíkszereda
 Portik Bakai Ádám – Gyergyóremete
 (7 darab egyéves előfizetés)
 Dr. Puskás Attila – Marosvásárhely
 Dr. Rácz Katalin – Marosvásárhely
 Ráduly János – Kibéd
 Rákosi Eszter Katalin – Sepsiszentgyörgy (3 darab egyéves előfizetés)
 Rancz Árpád – Csíkszereda
 Rancz Gyárfás Zsuzsanna – Kézdivásárhely
 Rokaly József – Gyergyószentmiklós
 Russu Bors Tibor – Csíkszentkirály
 Sata Lóránd – Voluntari
 Sántha Emese – Marosvásárhely
 Sata Kinga Koretta – Magyarvista
 Sata Klára – Csíkszereda
 Ft. Sebestyén Péter – Marosvásárhely
 Sebestyén Rita – Kézdiszentlélek
 Sepródi József – Dicsőszentmárton
 Silye Béla – Székelyudvarhely
 Siklódi Olga – Székelyudvarhely
 Sipos László – Felvinc
 Sóbester Klára – Marosvásárhely
 Sófalvi László – Székelyudvarhely
 Sógor Árpád – Kolozsvár
 Sógor Csaba – Csíkvacsárcsi
 Sógor Géza – Kányád
 Sógor Gyula – Aranyosgyéres
 Dr. Soós Szabó Klára – Csíkszereda
 Straub Etelka – Borosjenő
 Szabados Béla – Csíkszereda
 Szabó Andor – Bukarest
 Szabó Attila – Nagyalambfalva
 Szabó Ferenc – Gyergyóditró
 Szabó Judit – Kézdivásárhely

- Szabó Magdolna - Csíkszicsó
 Szabó M. Barna - Székelyudvarhely
 Szabó Nándor - Marosvásárhely
 Szabó Noémi - Csíkszereda
 Szabó Piroska - Nagyvárad
 Szabó Sándor - Homoródalmás
 Dr. Szabó Sándor - Székelyudvarhely
 Szász-Bertalan Anna - Csíkszereda
 Dr. Szász Éva - Gyergyóalfalu
 Szász Katalin - Bukarest
 Szász Kinga - Kézdivásárhely
 Szász Zoltán - Székelyudvarhely
 Szathmáry János - Gyergyószentmiklós
 Szatmáry Margit - Gyergyószentmiklós
 Dr. Szatmári Sebestyén - Csíkszereda
 Dr. Szatmári Szabolcs - Marosvásárhely
 Szávai Márton - Énlaka
 Szekeres Adorján - Csíkszereda
 Székely Ágnes - Balánbánya
 Székely Levente - Csíkszereda
 Székely Szabó Zoltán - Marosvásárhely
 Széll (Horváth) Anna - Kolozsvár
 Szén Olga - Datk
 Szén Sándor - Siménfalva
 Dr. Szentannai Dénes - Székely-
 udvarhely
 Szilágyi Németh Éva - Kolozsvár
 Dr. Szilveszter László Szilárd -
 Sáromberke
 Szőcs István - Szentegyháza
 Szőcs Viktor - Kovászna
 Tamás Béla - Csíkszereda
 Tamás Géza - Székelyudvarhely
 Tamás Huba - Homoródkarácsonyfalva
 Tamás Klára - Csíkszereda
 Tamás József - Csíkszereda
 Tánczos Vilmos - Kolozsvár
 Tankó Gyula - Gyimesközéplek
 Tapodi Zsuzsa - Sepsiszentgyörgy
 Tiboldi István - Csíkszereda
 Tódor Béla - Kézdiálbis
 Tódor Gábor - Homoródalmás
 Tófalvi Zoltán - Marosvásárhely
 Tóth Mária - Arad
 Tőke Mária Magdolna - Csíkszereda
 Tőtős Katalin - Zilah
 Török Áron - Sepsiszentgyörgy
 Török József - Lövete
 Török István - Koronka
 Dr. Török Sándor - Kovászna
 Tövissi Zsolt - Csíkszereda
 Tulit Ferenc - Csíkszereda
 Vajda József - Csíkszereda
 Vántsa László - Marosvásárhely
 Ványolós A. István - Székely-
 udvarhely
 Varga Edit - Gyergyóremete
 Vass Mária - Csíktaploca
 Veres István - Szatmárnémeti
 Dr. Veress István - Szilágysomlyó
 Veress János - Kovászna
 Vetró András - Kézdivásárhely
 Vitályos Réka - Marosvásárhely
 Vitos László - Csíkszereda
 Vorzsák János - Csíkszereda
 Vorzsák Margit - Csíkszereda
 Dr. Waczel Attila - Csikkarcfalva
 Zágoni Elemér - Karcfalva
 Zonda Csaba - Csíkszereda
 Zöld János - Salamás
 Zsigmond Margit - Székelyudvarhely
 Zsók László - Sepsiszentgyörgy

INTÉZMÉNYEK

- Általános Iskola - Bélafalva
 Általános Iskola - Csomortán
 Általános Iskola - Csíkmenaság
 Általános Iskola - Csíkrákó
 Általános Iskola - Dálnok
 Általános Iskola - Esztelnek
 Általános Iskola - Felsőrákos
 Általános Iskola - Futásfalva
 Általános Iskola - Gyergyószárhegy
 Általános Iskola - Gyergyóremete
 Általános Iskola - Imecsfalva
 Általános Iskola - Kézdiálbis
 Általános Iskola - Kézdiálmás
 Általános Iskola - Kézdióvár
 Általános Iskola - Középpajta

- Általános Iskola - Málnás
 Általános Iskola - Nagygalambfalva
 Általános Iskola - Nyárádmagyarós
 Általános Iskola - Nyujtódt
 Általános Iskola - Ozsdola
 Általános Iskola - Sepsibükszád
 Általános Iskola - Szentkatolna
 Általános Iskola - Torja
 Általános Iskola - Uzon
 Általános Iskola - Vargyas
 Általános Iskola - Zabola
 Általános Iskola - Zágon
 Apáczai Csere János Pedagógusok
 Háza - Csíkszereda
 Dr. Balás Gábor Községi Könyvtár
 - Gyergyóremete
 Baróti Szabó Dávid Líceum - Barót
 Benedek Elek Tanítóképző Líceum
 - Székelyudvarhely
 Bernády Közművelődési Egylet -
 Szováta
 Cristo Consult Kft. - Csíkszereda
 Csíki Székely Múzeum - Csíkszereda
 Csíkszépvízi Öregotthon - Csíkszépvíz
 Derex Com Kft. - Bukarest
 Dokumentációs Könyvtár -
 Székelyudvarhely
 Exa-Trade Kft. - Székelyudvarhely
 Gyulafehérvári Római Katolikus Érsek-
 ség Csíkszeredai Segédpüspöksége
 Hargita Megyei Tanfelügyelőség -
 Csíkszereda
 Hargita Megyei Szociális és Gyerekvé-
 delmi Igazgatóság - Csíkszereda
 Iskolai Könyvtár - Szárazajta
 Iskolai Könyvtár - Székelyszáldobos
 Kájoni János Megyei Könyvtár -
 Csíkszereda (2 db. egyéves előfi-
 zetés)
 Keramika Kft. - Csíkszereda
 Kézdivásárhelyi Múzeum -
 Kézdivásárhely
 Kontur Kft. - Csíkszereda (5 db.
 egyéves előfizetés)
- Kovászna Megyei Alkotóközpont -
 Sepsiszentgyörgy
 Kovászna Megyei Könyvtár - Sepsi-
 szentgyörgy (2 db. egyéves előfi-
 zetés)
 Kovászna Megyei Tanács - Sepsi-
 szentgyörgy
 Kőrösi Csoma Sándor Líceum -
 Kovászna
 Községi Könyvtár - Balánbánya
 Községi Könyvtár - Barátos
 Községi Könyvtár - Bardoc
 Községi Könyvtár - Bereck
 Községi Könyvtár - Bögöz
 Községi Könyvtár - Bölön
 Községi Könyvtár - Csernáton
 Községi Könyvtár - Csikdánfalva
 Községi Könyvtár - Csikkozmas
 Községi Könyvtár - Csikmadéfalva
 Községi Könyvtár - Csikpálfalva
 Községi Könyvtár - Csíkszentdomokos
 Községi Könyvtár - Csíkszentgyörgy
 Községi Könyvtár - Csíkszentmárton
 Községi Könyvtár - Csíkszentmihály
 Községi Könyvtár - Csíkszentsimon
 Községi Könyvtár - Csíkszépvíz
 Községi Könyvtár - Etéd
 Községi Könyvtár - Felsőboldogfalva
 Községi Könyvtár - Fenyéd
 Községi Könyvtár - Galócás
 Községi Könyvtár - Gelence
 Községi Könyvtár - Gidófalva
 Községi Könyvtár - Gyergyóalfalu
 Községi Könyvtár - Gyergyócsomafalva
 Községi Könyvtár - Gyergyóditró
 Községi Könyvtár - Gyergyószár-
 hegy
 Községi Könyvtár - Gyergyóremete
 Községi Könyvtár - Gyergyóújfalu
 Községi Könyvtár - Gyimesfelsőlok
 Községi Könyvtár - Gyimesközéplek
 Községi Könyvtár - Hídvég
 Községi Könyvtár - Homoródalmás
 Községi Könyvtár - Homoródszent-
 márton

- Községi Könyvtár - Kányád
 Községi Könyvtár - Kápolnásfalu
 Községi Könyvtár - Karcfalva
 Községi Könyvtár - Kászon
 Községi Könyvtár - Kézdi-polyán
 Községi Könyvtár - Kézdiszentlélek
 Községi Könyvtár - Kommandó
 Községi Könyvtár - Korond
 Községi Könyvtár - Kökös
 Községi Könyvtár - Lemhény
 Községi Könyvtár - Lövete
 Községi Könyvtár - Maksa
 Községi Könyvtár - Mikóújfalu
 Községi Könyvtár - Nagyajta
 Községi Könyvtár - Nagybacon
 Községi Könyvtár - Nyárad-
 magyarós
 Községi Könyvtár - Oklánd
 Községi Könyvtár - Oroszhegy
 Községi Könyvtár - Ozdola
 Községi Könyvtár - Parajd
 Községi Könyvtár - Réty
 Községi Könyvtár - Románandrás-
 falva
 Községi Könyvtár - Sepsibodok
 Községi Könyvtár - Sepsikőröspatak
 Községi Könyvtár - Siménfalva
 Községi Könyvtár - Székelyderzs
 Községi Könyvtár - Székelyvarság
 Községi Könyvtár - Szentábrahám
 Községi Könyvtár - Szentersébet
 Községi Könyvtár - Torja
 Községi Könyvtár - Újszékely
 Községi Könyvtár - Uzon
 Községi Könyvtár - Váralja
 Községi Könyvtár - Vargyas
 Községi Könyvtár - Zabola
 Községi Könyvtár - Zágon
 Községi Könyvtár - Zetelaka
 Kulturális Központ - Gyergyószent-
 miklós
 Magyarország Főkonzulátusa - Csík-
 szereda
 Manpres Distribution Kft. - Buka-
 rest
 Mix KFT - Csíkszereda
 Nagy István Művészeti Líceum -
 Csíkszereda
 Németh Géza Egyesület - Csíkszereda
 Nemzeti Kisebbségkutató Intézet -
 Kolozsvár
 Nemzeti Színház - Marosvásárhely
 Orbán Balázs Általános Iskola -
 Székelyudvarhely
 Orbán Balázs Gimnázium - Székely-
 keresztúr
 Petőfi Sándor Általános Iskola -
 Székelykeresztúr
 Polgármesteri Hivatal - Csíkdánfalva
 Polgármesteri Hivatal - Csíkszere-
 da(5 db. egyéves előfizetés)
 Polgármesteri Hivatal - Gyergyó-
 szárhegy
 Polgármesteri Hivatal - Illyefalva
 Polgármesteri Hivatal - Ozdola
 Református Parókia - Angyalos
 Református Parókia - Árkos
 Református Parókia - Bikfalva
 Református Parókia - Erdőfüle
 Református Parókia - Felsőcser-
 náton
 Református Parókia - Ikafalva
 Református Parókia - Karatna
 Református Parókia - Kiskászon
 Református Parókia - Kézdimarton-
 falva
 Református Parókia - Kézdimárkos-
 falva
 Református Parókia - Kisbacon
 Református Parókia - Komolló
 Református Parókia - Lisznyó
 Református Parókia - Magyarher-
 mány
 Református Parókia - Nagybacon
 Református Parókia - Olasztelek
 Református Parókia - Oltszem
 Református Parókia - Orbaitelek
 Református Parókia - Páké
 Református Parókia - Papolc

- Református Parókia – Sepsimagyarós
 Református Parókia – Székelyszáldobos
 Református Parókia – Szotyor
 Református Parókia – Szörcse
 Református Parókia – Zabola
 Református Parókia – Zalán
 RMDSZ – Elnöki Kabinet – Marosvásárhely
 Római Katolikus Plébánia – Alsótorja
 Római Katolikus Plébánia – Csíkdelne
 Római Katolikus Plébánia – Kézdikővár
 Római Katolikus Plébánia – Majláthfalva
 Római Katolikus Plébánia – Ozsdola
 Római Katolikus Plébánia – Szentivánlaborfalva
 Római Katolikus Plébánia – Szentkatolna
 Római Katolikus Plébánia – Túr
 Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége – Csíkszereda
 Salamon Ernő Líceum – Gyergyószentmiklós
 Sapientia Alapítvány – Kolozsvár
 Sapientia Egyetem Könyvtára – Csíkszereda
 Simó Megsegítő Egyesület – Zetelaka
 Székely Károly Szakközépiskola – Csíkszereda
 Székely Nemzeti Múzeum – Sepsiszentgyörgy
 Szent Erzsébet Öregotthon – Gyergyószentmiklós
 Tamási Áron Gimnázium – Székelyudvarhely
 Tamási Áron Színház – Sepsiszentgyörgy
 Tarisznayás Márton Múzeum – Gyergyószentmiklós
 Tortoma Kft. – Barót
 Unitárius Parókia – Árkos
 Unitárius Parókia – Firtosmartonos
 Unitárius Parókia – Homoródalmás
 Unitárius Parókia – Kálnok
 Unitárius Parókia – Marosvásárhely
 Unitárius Parókia – Sepsiszentkirály
 Unitárius Parókia – Vargyas
 Városi Könyvtár – Barót
 Városi Könyvtár – Borszék
 Városi Könyvtár – Gyergyószentmiklós
 Városi Könyvtár – Kézdivásárhely
 Városi Könyvtár – Kovászna
 Városi Könyvtár – Maroshévíz
 Városi Könyvtár – Székelyudvarhely
 Városi Könyvtár – Szentegyháza
 Városi Könyvtár – Tusnádfürdő
 Városi Művelődési Ház – Barót
 Br. Wesselényi Miklós Városi Könyvtár – Kézdivásárhely

Magyarország

MAGÁNSZEMÉLYEK

- Ágh István – Budapest
 Dr. Antal Balázs – Budapest
 Bakos József – Budapest
 Dr. Balássy Péter – Szombathely
 Bálint Gábor – Dabas
 Barta László – Budapest
 Dr. Bartók Gergely – Budapest
 Báthori Csaba – Budapest
 Beke Mihály András – Budapest
 Bereczky Gábor – Budapest
 Bertha Zoltán – Debrecen
 Bíró Miklós – Budapest
 Birtalan Ferenc – Budapest
 Dr. Botz Lajos – Pécs
 Bodor Ádám – Budapest
 Borbás János – Veszprém
 Dr. Borboly István – Budapest
 Bozó Zoltán – Szentes
 Bőjte-Petneházy Réka – Győr
 Burján Pál – Pécs
 Czako Gábor – Budapest
 Császár Zoltán – Budapest
 Csenger Levente – Üröm
 Csontó Lajos – Pilisborosjenő
 Dávid Ferenc – Szentes

- Dávid Gyula - Szigetszentmiklós
 Dr. Demeter Béla - Kemece
 Dr. Dobos László - Budapest
 Dobozi Eszter - Kecskemét
 Dömötör Zoltán - Csömör
 Dr. Erdei Antal - Gyöngyössolymos
 Farkas Zoltán - Veszprém
 Fazekas Edit - Cegléd
 Dr. Fázsy Szabolcs - Budapest
 Fejér Istvánné - Szentes
 Fekete Béláné - Budapest
 Fekete Miklós - Szeged
 Ferencz Ernő - Páty
 Dr. Ferenczi Tibor - Budapest
 Dr. Ferencz Csaba - Budapest
 Ferencz I. Szabolcs - Budapest
 Dr. Füleky György - Budapest
 Fűrjesi Csaba - Budapest
 Fúzi Michael Stephan - Budapest
 Dr. Gál József - Budapest
 Gátay István - Devecser
 Dr. Gottwald Péter - Győr
 Guba Pál - Miskolc
 György Tünde - Budapest
 Hankó Zoltán - Kistarcsa
 Hayek Ibolya - Budapest
 Herman Levente - Budapest
 Horváth Zoltán és Imecs Emese -
 Budapest
 Iliá Mihály - Szeged
 Dr. Iszlai Sándor - Berettyóújfalu
 Iancu Laura - Velence
 Grófné Jancsó Zsuzsanna - Kalocsa
 Jancsó Gyula - Dunapataj
 Jancsó Klára Katalin - Biatorbágy
 Dr. Jánosi Ildikó Kinga - Szeged
 Kántor József - Baja
 Kányádi Sándor - Budapest
 Kádár Tibor - Veszprém
 Karap Ágnes - Budapest
 Dr. Kata Mihály - Szeged
 Keppel Gyula - Budapest
 Keresztes Éva - Brassó
 Király István - Mezőkovácsháza
 Dr. Kiss András - Pócsmegyer
 Kiss Anna - Budapest
 Kiss Bálint - Budapest
 Dr. Kiss Ferenc - Cserszegtomaj
 Kis Krisztián Bálint - Szolnok
 Kisslaki László - Kéthely
 Kósa Csaba - Budapest
 Kósa Lajos - Debrecen
 Kovács Árpád - Ugod
 Dr. Kovács Klára - Császár
 Kökényessy Szilárd - Budapest
 Kőfalvi Magdolna - Budapest
 Dr. Kőrös Erzsébet - Győr
 Dr. Kukorelly Pál - Keszthely
 Kulcsár Júlia - Budapest
 Dr. Kussinszky Péter - Budapest
 Láng Gusztáv - Táplánszentkereszt
 László János - Debrecen
 Lezsák Sándor - Budapest
 Lezsák Tibor - Budapest
 Dr. Lukács Csaba - Fonyód
 Dr. Lukácsy József - Székesfehérvár
 Makai Judit - Budapest
 Márkus Béla - Debrecen
 Máriás József - Nyíregyháza
 Márton Lajos - Érd
 Dr. Medgyessy István - Debrecen
 Mészáros János - Gödöllő
 Miklós András - Keszthely
 Dr. Milován Orsolya - Budapest
 Dr. Molnár Jenő - Budapest
 Molnár Sándor - Balatonfüred
 Murányi Sándor Olivér - Budapest
 Dr. Nám Lóránt - Szombathely
 Németh Zsolt - Budapest
 Dr. Obrusánszky Borbála - Mende
 Dr. Oszoly Tamás - Budapest
 Pálfi Sándorné - Berettyóújfalu
 Pappné Németh Andrea - Eger
 Pappné Pongrácz Csilla - Dunabogdány
 Papp Péter - Budapest
 Pataki Gábor Zsolt - Budapest
 Paulovics Tamás - Szentes (4 darab
 egyéves előfizetés)
 Péterfy Lajos - Bakonyszücs
 Péter László - Szeged

Dr. Pocsay Gábor - Gyula
 Polóny Levente - Budapest
 Pomogáts Béla - Budapest
 Dr. Porcza Antal - Mosonmagyaróvár
 Prohászka Géza - Balatonfüred
 Dr. Sándor Pál - Simontornya
 Serdült Benke Éva - Paks
 Silay Ferenc - Szeged
 Simai László - Veszprém
 Sokoray László - Pápa
 Dr. Szabó Béla - Göd
 Dr. Szabó László - Pécs
 Szakolczay Lajos - Budapest
 Szarka Gábor - Pomáz
 Szarvas László - Tura
 Szathmári István - Zsadány
 Szász-Fejér István és Katalin - Mosonmagyaróvár
 Dr. Székely András Bertalan - Isaszeg
 Székely László - Budapest
 Szeles András - Encs
 Szepesi Attila - Budapest
 Szepessy Béla - Nyíregyháza
 Szigeti Lajos - Budapest
 Dr. Tekes Kornélia - Budapest
 Térey János - Budapest
 Tiffán Zsolt - Villány
 Tomán Sándor - Szegvár
 Tóth Erzsébet - Budapest
 Tóth Wessely László - Budapest
 Tornai József - Érd
 Tök János - Kecskemét
 Dr. Varga István - Orosháza
 Dr. Varga Péter Pál - Budapest
 Vargha György - Tápíóbcské
 Dr. Várszegi László - Pécs
 Vásárhelyi Péter - Budapest
 Dr. Vass Ágnes - Budapest
 Vass Szabolcs - Parád
 Dr. Veress Gábor - Balatonfüred
 Vincze Gábor - Deszk
 Vitályos Ágnes - Budapest
 Vörös István - Budapest
 Zsolnai József - Hernád
 Zsigmond Aranka - Budapest

INTÉZMÉNYEK

Algyői Faluház és Könyvtár
 - Algyő
 Baka István Alapítvány - Szeged
 Bouchal Kft. - Budapest
 Erdély Barátainak Köre Kulturális
 Egyesület - Szolnok
 Írók Boltja (8 db. egyéves előfizetés)
 - Budapest
 Jóbarát '92 Bt. - Budapest (4 db.
 egyéves előfizetés)
 Könyvtárellátó Kht. - Budapest
 Magyar Földgáztároló Zrt., Fritsch
 László - Budapest
 Magyar Katolikus Rádió ZRT - Budapest
 MTA Társadalomtudományi Köz-
 pont - Budapest
 Mogyoróssy János Városi Könyvtár
 - Gyula
 Móra Ferenc Népszínház Közhasznú
 Egyesület - Algyő
 Országgyűlés Hivatala - Budapest
 - 2 db. egyéves előfizetés
 Országos Nyugdíjbiztosítási Főigaz-
 gatóság - Budapest
 Ötágú Síp Kulturális Egyesület - Szeged
 Paksi Közművelődési Nonprofit Kft.
 - Paks
 Páholy Irodalmi Egyesület - Pécs
 Péterház Panzió - Szentés
 Révai Miklós Gimnázium - Győr
 Robinson Tours Kft. - Balatonfüred
 Szegedi Tudományegyetem Egyete-
 mi Könyvtára - Szeged
 Dr. Varga Péter Pál Országos Gerinc-
 gyógyászati Központ - Budapest

Amerikai Egyesült Államok

Borbély Melinda - Laguna Beach
 Farkas Szabolcs - Milwaukee
 Fodor Albert - New York
 Kirják Attila - New York
 Kiss István - Hawley
 Kovács Árpád - Maryland

Anglia

Sárközi Mátyás – London

Ausztrália

Leontine von Rheinberg – Melbourne

Ausztria

Bede Sándor – Bécs

Dr. Bartók Miklós – Leopoldsdorf

Csipkó László – Bécs

Csutak Magda – Bécs

Dr. Forbáth Klára – Bécs

Gellérd Andor – Bécs

Finnország

Petteri Laihonon – Jyväskylä

Franciaország

Nagy Pál – Montrouge

Párizsi Magyar Intézet – Párizs

Izrael

Lichtenegger Vera – Neshar

Hollandia

Hollandiai Mikes Kelemen Kör

Kanada

Füzéry Géza – Oshawa

Gábor Zsófia – Ottawa

Németország

Dr. Dobó Attila – Rheine

Dr. Dobó Tibor – Demmin

Juliana Johrend – Buchen

Kisslaki László – Steinbach

Szakács-Konnerth Mihály –

Friedrichshafen

Száva Péter – Krefeld

Dr. Wieser Györgyi – Starnberg

Svájc

Molnár Attila – Frick

Svédország

Antal Imre – Ljungby

Csata Attila – Västra Frölunda

Jordáky Béla – Källered

Molnár-Veress Pál & Szilágyi Enikő

– Tangagärde

Szentkirályi Csaga – Vällingby

Török Ernő – Vällingby

SzerbiaBolyai Tehetséggondozó Gimnázium
és Kollégium – Zenta

Fekete J. József – Zombor

Jovan Jovanovic Zmaj Általános Is-
kola – MagyarkanizsaKosztolányi Dezső Tehetséggondozó
Nyelvi Gimnázium – SzabadkaNagybecskerek Gimnázium –
Nagybecskerek

Rancz Károly – Pancsova

Tari István – Óbecse

Szingapúr

Marosi Gábor – Szingapúr

Szlovákia

Fehér István – Komárom

Kiss Mónika – Órös

Pallér Péter – Komárom

Selye János Gimnázium – Komárom

Olaszország

György Alfréd – Róma

Kovács Gergely – Róma

Oroszország

Dr. Fazekas Márta – Moszkva

Ukrajna

Vári Fábrián László – Mezővári

SZÉKELY KÖNYVTÁR

111MD30 0301

1. <i>Székely népballadák</i>	35,00 lej
2. Mikes Kelemen: <i>Törökországi levevek</i>	35,00 lej
3. Tamási Áron: <i>Ábel a rengetegben</i>	35,00 lej
4. Böződi György: <i>Székely bánja</i>	35,00 lej
5. Kányádi Sándor: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
6. Apor Péter: <i>Metamorphosis Transylvaniae</i>	35,00 lej
7. Benedek Elek: <i>Székely népmesék</i>	35,00 lej
8. Tamási Áron: <i>Ábel az országban</i>	35,00 lej
9. Zsögödi Nagy Imre: <i>Följegyzések</i>	35,00 lej
10. Farkas Árpád: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
11. Hermányi Dienes József: <i>Nagynyedi Demokritus</i>	35,00 lej
12. Tomcsa Sándor: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej
13. Tamási Áron: <i>Ábel Amerikában</i>	35,00 lej
14. Balázs Ferenc: <i>A rög alatt</i>	35,00 lej
15. Király László: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
16. <i>Székely népdalok</i>	35,00 lej
17. Kóváry László: <i>Székelyhonról</i>	35,00 lej
18. Márton Áron: <i>Válogatott írások és beszédek</i>	35,00 lej
19. Szabó Gyula: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
20. Páll Lajos: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
21. Cserei Mihály: <i>Erdély históriája I.</i>	35,00 lej
22. Cserei Mihály: <i>Erdély históriája II.</i>	35,00 lej
23. Tompa László: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
24. Tamási Áron: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
25. Vári Attila: <i>Volt egyszer egy város</i>	35,00 lej
26. <i>Régi székely költők</i>	35,00 lej
27. Kriza János: <i>Székely népmesék</i>	35,00 lej
28. Petelei István: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
29. Tamási Áron: <i>Hazai tükrök</i>	35,00 lej
30. Ferenczes István: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
31. Bod Péter: <i>Szent Hilárius</i>	35,00 lej
32. Jancsó Benedek: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej
33. Szabédi László: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
34. Cseres Tibor: <i>Fokszanyi szoros</i>	35,00 lej
35. Csiki László: <i>Titkos fegyverek</i>	35,00 lej
36. <i>Székely népi imádságok</i>	35,00 lej
37. Tamási Áron: <i>Publicisztikai írások</i>	35,00 lej
38. Horváth István: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
39. Kurkó Gyárfás: <i>Nehéz kenyér</i>	35,00 lej
40. Bogdán László: <i>Az ördög Háromszéken</i>	35,00 lej

41. Bölöni Farkas Sándor: <i>Utazás Észak-Amerikában</i>	35,00 lej
42. Sánta Ferenc: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
43. Fodor Sándor: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
44. Székely János: <i>A nyugati hadtest</i>	35,00 lej
45. Szócs Géza: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
46. Tivai Nagy Imre: <i>Cirkálások szeredai emlékeimből</i>	35,00 lej
47. Tamási Áron: <i>Szülőföldem</i>	35,00 lej
48. Kemény János: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
49. Ignác Rózsa: <i>Torockói gyász</i>	35,00 lej
50. Markó Béla: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
50+ Siklódy Ferenc: <i>Könyvjegyek I.</i>	35,00 lej
51. Szentkatolnai Bálint Gábor: <i>Válogatott művek</i>	35,00 lej
52. Benedek Elek: <i>Édes anyaföldem! I.</i>	35,00 lej
53. Benedek Elek: <i>Édes anyaföldem! II.</i>	35,00 lej
54. Bözödi György: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
55. Czegő Zoltán: <i>Katonabogár</i>	35,00 lej

A könyvek megvásárolhatók vagy megrendelhetők
a *Székelyföld* szerkesztőségében.
Címünk: 530170 Csíkszereda, Tudor Vladimirescu u. 5.
Telefon: 0266-311026, Mobil: 0746-195413

Magyarországon a *Székelyföld* folyóirat
a *Magyar Napló* szerkesztőségében rendelhető meg:
1092 Budapest, Ferenc krt. 14 sz., postán: 1450 Budapest, Pf. 77.

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

SZERELEM, SZERELEM... A *Szekelyföld* folyóirat pályázata középiskolások számára

Harghita Megye Tanácsa

*„Ólmos pehely, fagyos láng,
tisztá füst,
Virrasztó álom, sorvasztó öröm:
Ilyen szerelmem...”*

(W. Shakespeare)

*„Csak azért
az egyetlen napért
érdemes volt megszületnem,
amikor szeretni tudtam,
és szeretnek-e, nem kérdeztem.”*

(Weöres Sándor)

Ki ne lett volna már szerelmes, ki ne epekedett volna már valakiért, és ki ne érezte volna azt a semmivel össze nem hasonlítható érzést, azt a világokat felforgató, eget-földet megrázó érzelmet, földindulást, amit egy szerelem tud előidézni bennünk. És ki ne olvasott volna már ilyen vagy hasonló munkákat, verseket, elbeszéléseket, regényeket, ki ne nézett volna szerelemről, szerelmesekről szóló filmeket, ki ne kutakodott volna már a közösségi médiában vagy ilyen-olyan portálokon, ahol mintát, példát, előzményt, vagy éppen fogódzót keresett a maga számára, megnyugtató választ mindarra, ami vele történt és egyszeriben, egy csapásra felforgatott benne mindent, majd úgy, ahogy jött, eszméletlen pusztítást hagyva maga mögött, el is tűnt. Vagy nem. És boldog szerelemben él azóta is, boldog, viszonzott, kölcsönös, oda-vissza működő, egyszerű szerelemben.

Arra kérünk tehát benneteket, mai középiskolásokat, hogy irjátok meg ezt az érzést, az elsőt, vagy a legnagyobbat, a legviharosabbat, a legcsodálatosabbat, vagy az elmúltat, a lassan megszűnőt, a már megszűntet, avagy a legnagyobb pofára eséseket a szerelemben. Ami fontos, hogy mindenképp a Tietek legyen az élmény: versben, prózában, akár esszében.

Verseket (maximum két-három verset, de 60 sornál nem többet), és prózai szövegeket (maximum 10 000 karakternyit) várunk töletek, a mai 14–18 évesektől (IX–XII. osztályos diákoktól) a *Szekelyföld* folyóirat postacímére (530 170 Csikszereda, T. Vladimirescu u. 5. sz.), avagy a szekelyfold@hargitamegye.ro címre. A borítékra kérjük ráírni: Pályázat: SZERELEM, SZERELEM... Beküldési határidő: 2017. október 30.

A pályázat díjai:

- I. díj: 1000 lej
- II. díj: 750 lej
- III. díj: 500 lej

Eredményhirdetés 2017 novemberében.

A díjazott művek közlési jogát a *Szekelyföld* folyóirat fenntartja.